

**ATEISTIČNI
ZBORNIK
2013-2014**

ATEISTIČNI ZBORNIK 2013–2014

Pokleknite, premikajte ustnice v molitvi in verovali boste. (Pascal)

Vstanite, premikajte misli v spominu in modrovali boste. (Kos Grabar ml.)

Izdajatelj:

V Mariboru, novembra / listopada 2014

© avtorji prispevkov

© Združenje ateistov Slovenije (ZAS)

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

141.45(082)
215(082)

ATEISTIČNI zbornik [Elektronski vir] : 2013–2014 / [uredniški odbor Jože Kos Grabar ml., Vojteh Urbančič in Bogdan Škofljanc]. - El. zbornik. - Maribor : Združenje ateistov Slovenije, 2014

Način dostopa (URL): <http://www.ateisti.si>

Način dostopa (URL): <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-EGUODAAH>

ISBN 978-961-281-624-7 (pdf)

1. Kos Grabar, Jože, 1959-
80119041

PREGLED VSEBINE

		Stran
Jože Kos Grabar ml. in mag. Vojteh Urbančič	Uvodnik	7
Andrej Adam	"Religija je čustvo brezsrčnega sveta" (Karl Marx)	9
Bojan Čebulj	Priročnik za razmišljanje o treh vprašanjih z izmišljenimi, zlaganimi odgovori in o treh vprašanjih z nedokončnimi, nezadostnimi odgovori (del)	16
Marko Hren – Sanjava prostost duha	Veritas versus vino? "Nalijmo si čiste vode!"	23
Bara Hieng	Najstarejša religija – šamanizem	53
mag. Vojteh Urbančič	Giordano Bruno in Karl Marx – dva luciferusa razuma	58
Frane Tomšič	Slovenskemu popotniku, ki se je namenil v Rim	66
Peter Kovačič Peršin	Grmičev pogled na ateizem	69
dr. Tilka Kren	Medverski dialog in panteizem	73
mag. Vojteh Urbančič	Vloga RKC pri državnem udaru v Čilu 1973 in uboju Allendeja	75
dr. Boris Vezjak	Medijsko informiranje in afera Rode	78
Srečko Reher	Ob 90-letnici teologa in humanista škofa Vekoslava Grmiča	82
dr. Ferdinand Grešovnik	Zgodbice o župnikih iz naših krajev	110
Združenje ateistov Slovenije	Protestno pismo ob domobranski proslavi v Horjulu	111
Združenje ateistov Slovenije	Protestno pismo ob odkritju spomenika domobrancem v Grahovem	112
Branko Delcott	Potuhnjenci, eni s klobukom, drugi brez.	113

Jože Kos Grabar ml.	Izbor pravnih opredelitev v zvezi s prepričanjem, vero in vestjo	114
mag. Vojteh Urbančič	Predlog dveh členov za novo ustavo RS v zvezi z vestjo, prepričanjem, vero, verovanjem	117
Silvo Malek	O invalidnosti tako in drugače	119
Frane Tomšič	Cerkev deluje v skladu z ustavo Prodajati nebesa ni najbolj spodobno	121
Jože Kos Grabar ml.	Ateistični slogani, aforizmi in kratke misli	123
Čedomir-Čedo N. Deletić	Tranzicijski utrinki	124
Janko Messner	Izbor besedil	125
Tihomila Dobravc	Naša lepa zemlja	127
Ivan Cankar	V bogatih kočijah	128
Josip Stritar	44. dunajski sonet	129
Tihomila Dobravc	Opombe k Stritarjevemu 44. dunajskemu sonetu	130
Tihomila Dobravc	Čigava bo Betnava?	131
Jože Kos Sine	Pri Bogu dobiš vse	132
<i>Kolofon</i>		133

Naslovnica zbornika: Jože Kos Grabar ml.

Jože Kos Grabar ml. in Vojteh Urbančič

Združenje ateistov Slovenije (ZAS) je leta 2012 izdalo "Ateistični zbornik 2011–2012". Ker smo ugotovili, da je bila zamisel o izdajanju zbornika dobra in je bil dobro sprejet, smo se v ZAS na pomlad 2013 odločili, da bomo s tovrstno publicistično dejavnostjo nadaljevali in pripravili še en tovrstni zbornik. Tako je pred vami, spoštovane bralke in cenjeni bralci, naš drugi zbornik – "Ateistični zbornik 2013–2014".

Tematsko polje pričujočega zbornika je – sorodno kot že pri prvem – osredotočeno na ateizem, sekularizem, skepticizem, agnosticizem, teizem, religije oz. verstva, posvetni humanizem, razne nazore oziroma ideologije, na součinkovanje med oblikami družbene zavesti in samo družbo, nadalje na vplive religije na družbo in obratno, na religiozne institucije in njihove načine delovanja ipd. Za razliko od našega prvega zbornika je v pričujočem drugem poleg zahtevnejših, daljših, esejistično naravnanih besedil o prej naštetih temah del vsebine namenjen tudi krajšim sestavkom in refleksijam v polju filozofije, etike, prava, umetnosti in kulture nasploh. Tematski spekter zbornika je torej širok, a ne le po vsebinski, temveč tudi po oblikovno-izrazni plati. Skladno s tem najdete v zborniku poleg daljših esejev in člankov tudi notice, pesmi, aforizme.

Eno osrednjih načel pri pripravi in izboru prispevkov za zbornik je bilo to, da temeljijo na dobro premišljenih, utemeljenih, plavzibilnih, preverljivih in prepričljivih razlagah, ugotovitvah, stališčih – in torej ne na spekulacijah, na majavih domnevah, neprepričljivih, rokohitrskih 'dokazovanjih' in podobnem. Posebej poudarjamo, da zbornik ni namenjen samo ateistično in podobno usmerjenim bralkam in bralcem, temveč ljudem vseh vrst prepričanj oziroma svetovnih ter družbenih nazorov. Prav slednje nas je vodilo k temu, da smo k prispevanju besedil za zbornik povabili tudi nekaj avtorjev in avtoric, ki ne izhajajo iz nazorskih izhodišč, kakršna so v osnovi značilna za ateistično usmerjene ljudi. Tako najdete v pričujočem zborniku tudi nekaj besedil, katerih idejna podlaga ni blizu tistemu, kar v svojem prvem stavku govori programska izjava ZAS: *"Združenje ateistov Slovenije (ZAS) si na območju Slovenije in v mednarodnem merilu prizadeva za uveljavitev ateističnega oz. materialističnega pojmovanja človeka, družbe in narave. Obenem se zavzema za vrednote, ki so izražene v Splošni deklaraciji človekovih pravic (OZN, 1948) in Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Svet Evrope, 1998)."*

Z uvrstitvijo nekaj idejno drugače utemeljenih prispevkov v pričujoči zbornik ZAS izraža svojo idejno odprtost in zavedanje, da prav soočenje idejno ter vsebinsko raznolikih prispevkov omogoča dinamični razvoj družbene misli in oblih pojmovanj narave, družbe, človeka. V uredniškem odboru zbornika se zavedamo, da sorodno idejno in nazorsko odprtost izkazujejo tudi tisti avtorji in avtorice, zastopani v tem zborniku, ki nazorsko niso blizu ali povsem blizu ateističnemu oziroma materialističnemu pojmovanju človeka, družbe in narave. Zato se jim za sodelovanje v tem zborniku in za omenjeno odprtost ter pogum v uredniškem odboru zahvaljujemo! Enako se seveda zahvaljujemo tudi vsem ostalim avtoricam in avtorjem prispevkov v tem zborniku, in sicer toliko bolj, ker so svoje delo opravili povsem prostovoljno in brez plačila. Slednje je nujni rezultat obžalovanja vrednih družbenih pogojev, v katerih ZAS sicer deluje in za katere je značilna izrazita nenaklonjenost vladajočih družbenih dejavnikov do idejnih stremeljenj in družbene držbe organizacij ter združb angažiranih občanov, kakršno je Združenje ateistov Slovenije. Iz takšnega odnosa izvirajo tudi strahovite materialne težave, ki jih imamo pri izdaji vsakokratnega zbornika. Za prvi zbornik smo aktivni člani ZAS sami zbrali potrebna sredstva za tiskano izdajo. Pričujoči zbornik bo prav zaradi pomanjkanja finančnih sredstev najprej izšel v elektronski obliki; upamo, da bo njegova vsebina, predvsem pa dejstvo, da se je nekdo sploh lotil takšnega podjetja, vzpodbudila tiste, ki razpolagajo z družbeno močjo, da bodo spremenili svoj odnos do naših prizadevanj.

Naj bo pričujoči zbornik še en dokaz več o živosti in trdnosti idejnih stremljenj ter pokončne držbe tistih delov civilne družbe v Sloveniji, ki prisega na preverljivo idejno kritično, znanstveno, strokovno, dosledno analitično ter obenem kakovostno sintezno družbeno misel in posledično tako zastavljeno družbeno delovanje.

Želimo vam obilo intelektualnih in (samo)spoznavnih užitkov ob branju tega zbornika!

Andrej Adam

Osvobajanje od religije je bilo – zaradi zgodovinskih razlogov – največkrat emancipatorno dejanje, torej osvobajanje. Že J. S. Mill je v znamenitem eseju *O svobodi* zapisal, da

»se je treba zavarovati [...] pred tiranijo prevladujočega mnenja in občutenja, pred prizadevanji družbe, da bi s sredstvi, drugačnimi od državnih kazni, vsilila svoje lastne ideje in prakse kot pravila obnašanja vsem, ki se z njimi ne strinjajo, da bi zavrla razvoj in, kolikor je to izvedljivo, preprečila nastanek sleherne individualnosti, ki ne stopa po začrtani poti, ter prisilila vse značaje, da se oblikujejo po njenem lastnem modelu (40).«

V kolikor je tudi religija sila, ki vsiljuje svoje lastne ideje in prakse, v kolikor deluje zaviralno na razvoj posameznikovih zmožnosti, se je bilo treba zavarovati tudi pred njo, treba se je bilo osvoboditi oziroma, jo prestaviti v območje, ki se, kot pravi temu Mill, tiče zgolj posameznika samega. Se pravi, religijo je bilo treba postaviti v sfero zasebnosti, ki je, kot nadaljuje Mill »prava domena človeške svobode [...] in [...] zahteva svobodo vesti v najširšem pomenu besede, svobodo misli in občutkov, brezpogojno svobodo mnenja in naziranja v vseh vprašanjih, praktičnih ali spekulativnih, znanstvenih, moralnih ali teoloških (47).«

Se pravi, v imenu svobode in pravic posameznika je bilo treba preprečiti prisilo religioznosti, a hkrati omogočiti pravico do vere, toda sedaj kot pravico zasebnika. To pomeni, da ne morete nikogar prisiliti, da bi veroval tako kot vi, prav tako pa vam vere ne more in ne sme, če ste seveda verni, nihče vzeti. Svoboda vesti, svoboda izražanja itd. vam daje »svobodo snovanja takega življenjskega načrta, ki bo ustrezal [vašemu; op. p.] lastnemu značaju, svobodo, da [počnete], kar [vam] je ljubo, in da [prevzamete] nase vse posledice svojega ravnanja, ne da bi [vas] drugi pri tem ovirali, vse dokler jim [vaše] ravnanje ne škodi, pa naj se ji zdi še tako neumno, sprevrženo ali napačno. Vsakdo je pravi varuh svojega lastnega zdravja, tako telesnega *kot tudi* umskega in duševnega (prav tam).«

Mill ta zagovor svobode kot človekove pravice utemelji na osnovi dobrodejnih posledic, ki jih predvideva. Po njegovem utilitarističnem prepričanju ima »človeštvo [...] več koristi od tega, da pusti vsakogar živeti tako, kot je njemu prav, kakor pa bi je imelo, če bi vsakogar sililo živeti tako, kot se zdi prav ostalim (prav tam).«

Toda Millova obramba sfere zasebnosti in s tem tudi religije kot negovanja zasebnega prepričanja (zasebne vere) ni tako nevprašljiva, kot se zdi na prvi pogled.

Kar nam Mill pove, je, da si politična emancipacija ne sme dovoliti državne vere. Država mora biti laična, kar pomeni, da ne more nobena veroizpoved od države pričakovati posebne obravnave ali prednosti pred drugimi veroizpovedmi. V Sloveniji, na primer, imamo 42 registriranih cerkva in drugih verskih skupnosti in po zakonu ne bi smela imeti nobena posebnih privilegijev, čeprav vemo, da jih RKC ima zaradi zgodovinskih razlogov. Nedoslednost naše države na tem področju je sicer obžalovanja in kritike vredna, vendar ni predmet tega prispevka. V nadaljevanju bomo namreč pokazali, da je kritike vredna že sama libertaristična zasnova države, ki vero postavi v zasebnost. S tem seveda ne mislimo, da bi morala kakšna veroizpoved pridobiti status državne vere – to bi bilo le še bolj vredno kritike; kar mislimo je, da kritiko zaslužijo družbene razmere, katerih del je tudi zasebno negovanje religije, ki religijo sploh potrebujejo.

Predlagane kritike se bomo lotili predvsem s pomočjo dveh tekstov Karla Marxa, s *Prispevkom k Židovskemu vprašanju* in *Kritiko Heglove pravne filozofije: Uvod*.

V *Prispevku k Židovskemu vprašanju* Marx obravnava delo mladoheglovskega filozofa Bruna Bauerja, ki vidi razrešitev židovskega vprašanja v tem, da Židje opustijo židovstvo (židovsko vero), ljudje na sploh pa religijo kot tako, da bi se državljansko emancipirali. Zanj je to pogoj politične emancipacije (osvoboditve), saj država, ki predpostavlja religijo (kot državno vero) ni dejanska emancipirana politična organizacija, ni država v polnem političnem pomenu (Marx, MEID I, 155).

Toda Marx trdi, da Bauerjeva zastavitev ni dobra. Po Marxu namreč stališče politične emancipacije ne predvideva odprave religije. Liberalna politična emancipacija, kot smo se lahko prepričali pri Millu, si za to ne prizadeva, ravno obratno, vero premesti v sfero zasebnosti in jo tako šele omogoča.

Če smo pozorni, dobi vprašanje odnosa razvite politične organizacije do religije dve razsežnosti: (1) normativno ali moralno – kjer gre za vprašanje, ali ima država pravico do vmešavanja v zasebno religiozno prakso, denimo, da bi to prakso prepovedala; in (2) dejstveno razsežnost, kjer gre dejstvo, da liberalna država idejno temelji na pravici do zasebnosti in potemtakem tudi pravici do veroizpovedi, v kolikor je ta res zasebna. Ko vera postane zasebnikova pravica, njeno udejanjanje ni več vprašanje teologije temveč postane vprašanje politike in politične filozofije. Slednje Marx lepo ponazori s primerom tedanjih svobodnih severnoameriških držav (ZDA), kjer ni bilo več države religije (kulta po katerem bi se ravnala država) in kjer je vprašanje vere izgubilo teološki značaj in postalo nekaj posvetnega: »Odnos [...] vernega človeka do politične države, torej odnos religije do države lahko stopi v ospredje v vsej svoji posebnosti in vseskozi čisto samó tam, kjer obstaja popolnoma izoblikovana politična država. Kritika tega odnosa ni več teološka kritika, brž ko odnos države do religije ni več teološki, brž ko je njen odnos do religije odnos države, se pravi *političen odnos*. Tedaj kritika postane *kritika politične države* (prav tam, 156-7).«

Za Marxa sta obe razsežnosti odnosa države do religije tesno povezani in poveže ju lahko prav kritika države oziroma kritika družbenih in ekonomskih odnosov, na katerih država temelji.

Prvo, kar Marx ugotovi na ravni dejstev je, da je »Amerika še zlasti dežela religioznosti« in to kljub oziroma prav zaradi ločitve cerkve od države ali, kar je isto, premestitve vere v zasebno sfero: »Če najdemo celo v deželi dovršene politične emancipacije ne le *obstoj*, marveč *čil*, *krepak* obstoj religije, tedaj to dokazuje, da bivanje religije ne nasprotuje dovršenosti države. Ker pa je bivanje religije bivanje pomanjkljivosti, lahko iščemo izvor te pomanjkljivosti le še v bistvu države same (prav tam, 157).«

Preden nadaljujemo, si oglejmo, zakaj Marx misli, da je bivanje religije bivanje pomanjkljivosti. V tekstu *H kritiki Heglove pravne filozofije: Uvod*, preberemo, da religija ne ustvarja človeka, temveč obratno, človek ustvarja religijo (Marx; MEID I, 191). Človek je družbeno bitje in družba producira religijo kot sprevrnjeno zavest, ker je sama sprevrnjena, razcepljena, krivična. V takšni družbi je religija samo odsev te družbe, je nekakšna teorija o tej družbi, čeprav na glavo postavljena teorija, ki ponuja tolažbo in opravičilo (prav tam).

»Religija je *fantastično udejanjenje* človeškega bistva, ker *človeško bistvo* nima nobene prave dejanskosti. [...] Religija je vzdih ogrožene kreature, čustvo brezsrčnega sveta, kot je tudi duh brezdušnih razmer. Religija je opij ljudstva (prav tam, 192).«

In naprej: »Odprava religije kot iluzorne sreče ljudstva je zahteva njegove *dejanske sreče*. Zahteva, da se odrečeš iluzijam o svojem stanju, je *zahteva*, da se *odrečeš stanju*, ki *potrebuje iluzij*. Kritika religije je torej *v kali kritika solzne doline*, ki ji je religija *svetniški sij* (prav tam).«

V navedku je bilo rečeno, da je religija fantastično udejanjenje človeškega bistva, ker se človek ni mogel drugače izraziti, ker se ni mogel izraziti, udejanjiti v resničnosti, saj je resničnost brezsrčna in brezdušna in omogoča izražanje le peščici ljudi vladajočega razreda. Vsi drugi se morajo prilagoditi,

če hočejo preživeti, se omejiti. Če pa takšne okoliščine, kot lahko preberemo tudi v *Nemški ideologiji*, »dopuščajo le enostranski razvoj ene lastnosti na račun vseh drugih, če mu dajejo material in čas le za razvoj te ene lastnosti, potem ta individuum doseže le enostranski, pohabljen razvoj. Tu ne pomaga nobena moralna pridiga. In način, kako se razvija ta ena, posebno podpirana lastnost, je po eni strani spet odvisen od izobrazbenega materiala, ki ji je na voljo, po drugi strani pa od stopnje in načina zatiranja preostalih lastnosti (Marx, MEID II, 199).«

Človek se potemtakem ne more izraziti v resničnosti, ker ga realnost (realno delovno in družbeno okolje) pohablja, odtuja od vsega, kar bi lahko bil v bolj urejeni, pravičnejši družbi. Temo odtujitve je Marx razvijal tudi v *Kritiki nacionalne ekonomije (Pariških rokopisih)*. Odtujevanje od predpostavljenejšega, polnejšega življenja, ki se v krivičnih družbenih razmerah nikakor ne more razviti, se zaposlenim (delavcem) kaže tako, »da so tem bolj brezvredni, tem nevrednejši, čim več vrednosti ustvarijo, [...] tem bolj skaženi, čim bolj je njihov produkt oblikovan, [...] tem nemočnejši, čim mogočnejše je delo, so tem bolj postali plitvi in sužnji narave, čim bolj je njihovo delo polno duha. Delo proizvaja prečudne stvari za bogatine, toda za delavca proizvaja pomanjkanje. Proizvaja palače, toda za delavce brloge. Proizvaja lepoto, toda za delavca pohabljenost. [...] Proizvaja duha, toda za delavca proizvaja benavost, kretenstvo (Marx, MEID I, 304-5).

Oglejmo si v tej zvezi Engelsov sijajen opis Manchestra v njegovem času, kot ga najdemo v spisu *Položaj delavskega razreda v Angliji*: »Mesto samo je na poseben način zidano, tako da lahko človek v njem stanuje leta in leta, hodi ven in noter, ne da bi kdaj prišel v kakšno delavsko četrt ali sploh z delavstvom v dotiko, dokler pač hodi samo po svojih opravkih ali na sprehod. To je v glavnem zaradi tega, ker so delavske okraje v nezavednem tihem sporazumu, obenem pa zavestno in z izrečnim namenom najostreje ločili od mestnih okolišev, ki so odkazani srednjemu razredu. [...] Dobro vem, da poznajo ta hinavski način zazidave bolj ali manj vsa mesta, [...], vendar nikjer drugod kot v Manchesteru nisem opazil, da bi bila izključitev delavskega razreda od glavnih cest tako načrtno izpeljana in da bi bilo tako rahločutno zakrito vse tisto, kar utegne žaliti oko in živce buržoazije. [...] Če tu zaviješ z glavne ceste [...] si izgubljen. [...] Povsod na pol ali čisto podrti hiše [...], v hišah redko lesena ali kamnita tla, nasprotno pa skoraj zmerom razbita in slabo se zapirajoča okna ter vrata in, joj, nesnaga! – Kupi grušč, odpadki in blato povsod, stoječe mlakuže namesto odtočnih jarkov in smrad, ki bi že sam na sebi vsakemu količkaj omikanemu človeku napravil prebivanje v takem okraju neznosno. [...] Kako pa naj bodo ljudje tudi snažni! Niti za zadostitev najbolj naravnih in najbolj vsakdanjih potreb ni primernih možnosti. Stranišč je tako malo, da so greznice vsak dan polne, ali pa so večidel predaleč. Kako naj se ljudje umivajo, ko imajo pri roki samo umazano vodo iz Irka; vodovode in črpalke imajo šele v spodobnih mestnih okrajih. Resnično, kako naj potem zamerimo tem sužnjem novodobne družbe, če njihova stanovanja niso bolj snažna od svinjakov, ki stoje tu in tam vmes (Engels, MEID I, 608-614).«

In da ne bi mislili, da je to le zgodovinski opis, prisluhnimo še Mikeu Davisu, ki v knjigi *Planet slumov* navaja sodobna UNICEF-ova poročila:

»Svetovna prestolnica zaslužjenih in izkoriščanih otrok je verjetno hindujsko sveto mesto Varanasi [...] v državi Utar Pradeš. V Varanasiju (Benaresu), [...], tke preproge in veze sarije 200 000 otrok sužnjev, starih manj kot 14 let. Izredno revni daliti in muslimani s podeželja prodajajo svoje otroke – ali cele svoje družine – lakomnim trgovcem s tekstilom v zameno za majhno posojilo in plačilo v gotovini. UNICEF ugotavlja, da so tisoče otrok v industriji preprog »ugrabili ali zvalili ali pa so jih njihovih starši prodali za majhen denar«.

»Večinoma jih imajo zaprte, trpinčijo jih in jih silijo delati tudi po 20 ur na dan brez odmora. Majhni otroci morajo vsak dan od zore do mraka čepeti, kar v njihovi starosti resno zavira njihovo rast. Borci za družbeno pravičnost na tem območju imajo pri svojem delu težave zaradi močnega mafijskega nadzora, ki ga imajo lastniki statev nad tem območjem (UNICEF, *The State of the World's Children 1997*, Oxford, 1998, str. 35).«

Nič boljša ni industrija svilenih sarijev v Varanasiju, ki jo je raziskovala organizacija Human Rights Watch: »Otroci delajo 12 ur na dan ali več, šest in pol ali sedem dni na teden, zlorablajo jih fizično in

verbalno. Otroci začnejo delati že pri petih letih in včasih ne zaslužijo sploh nič, največ pa 400 rupij (8,33 ameriških dolarjev) na mesec.« V eni od delavnic so raziskovalci našli devetletnega otroka priklenjenega na statve; povsod so videli dečke, posute z brazgotinami od opeklin, ki so jih dobili pri nevarnem delu kuhanja svilenih zapredkov, in deklice, ki jim je opešal vid zaradi neskončnih ur vezenja pri slabi luči.

Še eno razvpito središče otroškega dela je indijska steklarska prestolnica Firozabad [...]:

»Otroci opravljajo najrazličnejša dela, recimo prenašajo staljene gmote stekla na konicah zelenih drogov, ki so le dva čevlja proč od njihovih teles; vlečejo steklovino iz talilnih peči, v katerih je temperatura med 1500 in 1800 stopinj Celzija, in njihove majcene roke se skoraj dotikajo peči; lepijo in kalijo steklene zapestnice, to pa delajo nad majhnim ognjem v sobah, s slabim zračenjem ali brez njega, saj bi piš zraka lahko upihnil plamen. Povsod po tovarniški hali ležijo črepinje, otroci pa bosí tekajo sem ter tja z vrelim steklom. Vse vprek visijo gole električne žice, saj se lastnikom tovarn ne zdi vredno, da bi namestili podometno izolirano napeljavo (UNICEF, *The State of the World's Children 1997*, Oxford, 1998, str. 37) (Davis 2009, 239-41).«

Povzemimo: družbene in delovne okoliščine ljudi pohabljaajo, jim omogočajo le enostranski razvoj, če sploh, so krivične, brezdušne, brezsrčne; ljudje nikakor ne morejo razviti svojih polnih potencialov, so prej preganjane, prestrašene, zaslepljene, nevedne kreature. Duha, ki ga ne morejo razviti, nadomeščajo nerealne, religiozne teorije o svetu in njih samih. Toda religija ni zgolj oblika odtujene, lažne zavesti, čeprav je tudi to, religija je pristen odraz tega krivičnega sveta, je del tega sveta. Marxova stava je glede tega tale: v dobro urejeni družbi, v družbi, kjer bi se ljudje lahko v polni meri udeležili kot družbena bitja in bi lahko razvili svojega duha in svoje zmožnosti, religije, kakršno poznamo, sploh ne bi bilo. S tega vidika je religija kot člen v označevalni verigi. Raziskovalcu bi to omogočilo oblikovanje napovedi: če bi naletel na razslojeno človeško družbo, v kateri bi v njej očitne krivice, nemogoče življenjske pogoje za večino, bi lahko vnaprej sklepal, da bo naletel tudi na ustrezne sprevrnjene teorije (ali miselne sisteme), ki bodo te pogoje nekako, čeprav napačno in fantastično razlagale, osmišljale in opravičevale.

Sedaj, ko je jasno, v kakšnem pomenu je bivanje religije bivanje pomanjkljivosti in da je treba iskati izvor te pomanjkljivosti v pomanjkljivosti same države (v pomanjkljivostih družbenih pogojev, v katere so postavljeni ljudje), se lahko vrnemo k natančnejši analizi pomanjkljivosti liberalne države, kateri je obstoj religije samo njen zrcalni odsev, njena resnica. Premestitev religije v zasebno sfero, namreč pomeni, da proces emancipacije države od religije (osvoboditev države od državne vere), še ni dovršen proces človeške emancipacije kot take. Zato Marx v *Židovskem vprašanju* pravi: »Vprašanje odnosa politične emancipacije do religije postane za nas vprašanje odnosa politične emancipacije do človeške emancipacije (Marx, MEID I, 158).« Kritika religije tako postane kritika politične države »v njeni posvetni sestavi (prav tam)«, postane kritika družbenih, ekonomskih in političnih predpostavk, na katerih država, ki potrebuje in poraja religijo, sploh temelji.

Iz rečenega torej sledi, da je politična emancipacija od religije samo delna, dokler so se ljudje še naprej prisiljeni oblikovati enostransko. »Meja politične emancipacije se takoj pokaže v tem, da se država lahko osvobodi spon, ne da bi se je dejansko osvobodil človek, da je država lahko svobodna ne da bi bil človek svoboden (prav tam).« Glede na to, da je ta spona prav religija, ki enostransko oblikovanemu človeku osmišlja njegovo enostranskost, jo opravičuje kot nekaj od Boga danega, posamezen človek očitno še ni svoboden (emancipiran).

»Iz tega izhaja, da se človek osvobaja s posredovanjem države [...] na abstrakten in omejen način, na delen način. Nadalje izhaja, da se človek osvobaja po ovinkih, prej medija, pa četudi prek nujnega medija, ko se osvobaja politično. In naposled izhaja, da človek ostane [...] še zmeraj religiozno ujet, in to prav zato, ker priznava samega sebe le po ovinkih, le prek medija (prav tam, 159).«

Tako kot državno religijo lahko država z zakonom odpravi tudi »razločke po rojstvu, stanu, izobrazbi, zaposlitvi, če razglasi rojstvo, stan, izobrazbo, zaposlitev, za *nepolitične* razločke, če ne glede na te razločke razglasi, da je sleherni član ljudstva v *enaki meri* deležen pri suverenosti ljudstva [...] (prav tam, 160).« A s tem zakonskim dejanjem se je država do teh razločkov vedla enako kot do religije, premestila jih je v zasebno sfero oziroma v občansko (civilno) družbo, kjer še naprej delujejo. S premestitvijo v zasebno, civilno sfero država razločkov dejansko ni odpravila, še več, obstaja zgolj tako, da jih predpostavlja in jih pod krinko občanskih svoboščin in človekovih pravic ščiti.

Človek v taki državi nujno živi »neko dvojno, nebeško in zemsko življenje, življenje v *politični skupnosti*, v kateri velja samemu sebi za *družbeno bitje*, in življenje v *občanski družbi*, v kateri deluje kot zasebnik, v kateri ima druge ljudi za sredstva, ponižuje samega sebe v sredstvo in postaja igračka v rokah tujih sil (prav tam, 161).« Kot takšen – izkoriščen ali tisti, ki izkorišča – je zgolj odtujen, neemancipiran, »neresničen pojav«, če sprejmemo, da bi lahko bil vse kaj drugega, recimo dejansko svobodno bitje z dostojanstvom. In prav kot takšen je tudi veren, celo ima neodtujljivo pravico do vere, kakor ima pravico tudi lastnine, varnosti itd. Po drugi strani pa je človek občanske družbe tudi državljani, toda kot državljani, kot politično bitje je zgolj »imaginaren člen umišljene suverenosti«, saj z drugimi je enak samo v (ustavno-pravni) domišljiji.

Vprašanje veroizpovedi in odnos vernega človeka do države in drugih ljudi se tako skrči na »posvetni razcep med *politično* državo in *občansko družbo* (prav tam) [...]. Razloček med religioznim človekom in državljanom je [isti kot; op. p.] razloček med trgovcem in državljanom, [...], med zemljiškim posestnikom in državljanom, med *živim individuum* in *državljanom* (prav tam, 162).«

Videli smo torej, da politična emancipacija od religije ni nič drugega, kot premestitev religije iz javnega v zasebno pravo. Religija s tem sicer preneha biti duh države, toda postane »duh *občanske* družbe, sfere sebičnosti [...]. Ni več bistvo *skupnosti*, ampak bistvo *razločka*. Postala je izraz za *ločevanje* človeka od njegove *skupnosti*, od njega samega in drugih ljudi [...]. Religija je le še abstraktna izpoved posebne čudaškosti, *zasebne muhe*, samovolje. Neskončna razdrobljenost religije v Severni Ameriki na primer ji daje že na *zunaj* obliko docela osebne zadeve. [...] A vendar se ne smemo slepiti o meji politične emancipacije. Človekov razcep na *javnega človeka* in *zasebnika*, *premestitev* vere iz države v občansko družbo, to ni stopnja, ampak *dovršitev* politične emancipacije, ki torej *dejanske* človekove religioznosti sploh ne odpravlja, tako kot si je tudi ne prizadeva odpraviti (prav tam, 163).«

Cepitev človeka na zasebnika in državljana je potemtakem prav oblika politične emancipacije same. Fiktivni izraz te politične emancipacije so zlasti človekove pravice, kot jih je odkril revolucionaren buržoazni razred ob koncu 18. stoletja. V tem oziru je religija samo ena v množici pravic, pri čemer velja, da so človekove pravice predvsem pravice zasebnikov, pravice pripadnikov občanske (civilne) družbe. Prav kot pravice zasebnikov pa človekove pravice funkcionirajo kot hrana sebičnosti. Ali kot postavi Marx:

»Predvsem ugotavljamo dejstvo, da tako imenovane *človekove pravice*, *droits de l'homme*, v nasprotju z *droits du citoyen* [pravicami državljana, op. p.] niso nič drugega kot pravice *člana občanske družbe*, se pravi sebičnega človeka (prav tam, 172).«

Nato se – zaradi prikaza, kako človekove pravice reproducirajo sebičnost – loti kratke analize tedanjih deklaracij, ki so razglašale človekove pravice. »Naj govori najradikalnejša ustava, Ustava iz leta 1793: *Deklaracija o pravicah človeka in državljana*. Člen 2. "Te pravice itn. (naravne in nezastarljive) so enakost, svoboda, varnost, lastnina." (prav tam, 172).«

Pri tem je svoboda pravica, da počneš vse, kar ne škodi drugemu. A to pomeni, da »gre za svobodo človeka kot izolirane, nase skržene monade. [...] Človekova pravica svobode ne temelji na povezavi človeka s človekom, ampak nasprotno na ločitvi človeka od človeka. To je *pravica* te ločitve, pravica *omejenega*, nase omejenega individua (prav tam, 173).«

Praktična uporaba te pravice je po Marxu pravica do lastnine, ki pravi, da lahko vsakdo po svoji volji uživa in razpolaga s svojim premoženjem, z dohodki in sadovi svojega dela ter prizadevnosti. Za Marxa je to pravica do samovolje, ker omogoča zasebniku uživanje sadov svojega dela »neodvisno od družbe (prav tam)«, je torej pravica sebičnosti. Drugi človek tukaj ni dojet kot možnost skupne rasti, temveč predvsem ovira zasebne svobode do uživanja.

Tudi enakost, naslednja zgoraj navedena pravica, ne pomeni nič drugega kot to, »da imamo v enaki meri slehernega človeka za takšno na sebi temelječo monado (prav tam, 174)«.

Za nameček pa te monadi pripada še pravica do varnosti, ki jo zagotavlja policija (državni organ). Varnost v tem kontekstu ne more pomeniti drugega kot to, da država obstaja predvsem zaradi zagotavljanja pravice do lastnine itd. Varnost je tako varovanje sebičnosti občanske družbe (prav tam), varovanje zasebnega ugodja.

Resnica revolucionarnega delovanja političnih emancipatorjev, predstavnikov revolucionarnega buržoaznega razreda, je potemtakem ta, da so »ponižali državljanstvo, *politično skupnost* v golo sredstvo za ohranitev teh tako imenovanih človekovih pravic (prav tam, 175).« Sfera, v kateri je človek državljan, bitje politične skupnosti, je degradirana pod sfero, kjer se človek vede sebično, odtujeno itd. Za nameček pa meščanska družba dojema prav tega sebičnega človeka »za *pravega* in *resničnega* človeka (prav tam).«

Marx na tej točki poudarja, da je celo buržoazija iz revolucionarnega razdobja, torej tedaj, ko je bila zaradi rušenja starega reda in prevzemanja oblasti najbolj navdušena, politično življenje razglasila za golo sredstvo, medtem ko je bil njen pravi namen življenje občanske družbe. Se pravi, celo takrat, ko so bila njena usta polna idealov, ji je šlo zgolj za načelo ugodja. S tega zornega kota je bila odprava starega režima le »znebitev vezi, ki so vezale sebičnega duha občanske družbe (prav tam, 178).«

Tudi vprašanja vere v meščanski družbi ni mogoče misliti onstran teh okvirov (sebičnega načela ugodja). Pripadnik občanske družbe (zasebnik) je s tem, ko se je znebil vezi starega režima, med drugim pridobil »svobodo vesti, pravico do tega, da opravljaš kateri koli kult (prav tam, 170)«. Ali, kot je postavila *Deklaracija o pravicah človeka in državljana*, vsakdo je dobil svobodo, da opravlja bogoslužje, h kateremu se šteje in nihče ne sme biti nadlegovan zaradi svojih nazorov, tudi verskih ne (prav tam).

Seveda se »človek zaradi tega ni osvobodil svoje religije, dobil je versko svobodo. Ni se osvobodil lastnine. Dobil je svobodo lastnine. Ni se osvobodil sebičnosti obrti, dobil je svobodo obrti (prav tam, 179).«

S tem se je politična revolucionarnost izpela. Ustvarila je sebičnega, pasivnega človeka, ustvarila je politično organizacijo, katere smoter je zaščita tega človeka, ni se pa lotila kritike samih pravic, v kolikor gre zgolj za ustavno-pravno fikcijo, ki v realnosti upravičuje izkoriščanje med ljudmi. Ni se torej lotila kritike pravice do meščanske svobode, meščanske lastnine, meščanske enakosti, meščanske varnosti in meščanskega izpovedovanja vere, ki so vse samo drugo ime egoističnega neodvisnega individuumu.

Po Marxu, ki na tej točki navaja Rousseauja, se bo morala prava emancipacija lotiti vprašanja preoblikovanja posameznikov, da ne bodo več samo monade (vsak zase popolne celote), temveč bodo zmožni vključevanja (izročitve samih sebe) v večje celote. Po predpostavki takšni posamezniki ne bodo več zadovoljni z obliko svobode, kot si jo je zamišljal Mill (glej začetek tega prispevka), temveč bodo pripravljeni tudi pozitivno delovati za takšne pogoje družbenega življenja, kjer ljudje ne bodo imeli samo teoretične pravice do svobode itd., temveč bodo tudi dejansko svobodni. Šele takšni državljani bodo državljani v pravem pomenu besede in tudi moralna bitja, ki jim izkoriščanje drugih ne bo samoumevno. Ali kot pravi sam Marx:

»Šele ko bo dejanski individualni človek spet sprejel vase abstraktnega državljana in ko bo kot individualni človek v svojem empiričnem življenju, v svojem individualnem delu, v svojih individualnih odnosih postal *generično bitje*, šele ko bo človek spoznal in organiziral svoje lastne sile kot *družbene* sile in ko potemtakem družbenih sil ne bo več oddvajal od sebe v obliki *politične* sile, šele tedaj bo človeška emancipacija izvršena (prav tam, 180).«

In tedaj, bi lahko dodali, bodo nemara izginili tudi pogoji zasebne religioznosti, v kolikor izvirajo iz nerešenih protislovij in krivic v materialnih pogojih družbenega življenja. Politična skupnost se mora lotiti odpravljanja protislovij in krivic tam, kjer ta obstajajo, ne pa da zapravlja čas z zagotavljanjem in varovanjem fiktivnih izrazov in pogojev protislovij in krivic.

Literatura:

Davis, Mike. Planet slumov; Cf*; Ljubljana 2009.

Marx, Karl & Engels Friedrich. Izbrana dela v petih zvezkih (MEID I); Cankarjeva založba, Ljubljana 1979.

Mill, John Stuart. Utilitarizem in O svobodi; Krtina; Ljubljana 2003.

Bojan Čebulj

Za začetek.....

Mislim, torej sem, je ugotovitev modrijanov, ljudska modrost pa trdi: misliti se pravi nič vedeti. Seveda, če ne mislim, se ne zavedam, torej me ni in, če se hoče kaj vedeti, je treba misliti. Človeški možgani delujejo nenehno in nas vsak hip silijo k razmišljanju. Se med spanjem nam vsiljujejo sanje. Iz še ne do kraja razkritih vzajemnosti in soodvisnosti sestava, ter od njih odvisnega delovanja možganov, razmišljanje zavesti ponuja spoznanja, domišljenosti in odločitve. Iz njih raste volja po prepričanju in delovanju.

Ni pravila kdaj, koliko in še zlasti kako možgani zaznavajo in doumevajo vtise in vplive stvarnosti in njenega dogajanja okoli nas. Vsak človek je svet zase in v tem enkratnem svetu ima neustavljivo delovanje možganov svoja določila, po katerih človek ve ali ne ve, zna ali ne zna, zmore ali ne zmore bolj ali manj se prilagajati danostim, ki jih določa narava v njem samem in okolju, ki ga obdaja. Se posebej pa danostim vsakršne družbe, ki so lahko nasvet, predlog, zakon, ukaz, vsiljevanje ali prisila.

Priročnik za razmišljanje je nekakšen predlog, ki vas k ničemer ne zavezuje, samo vabi vas, da svoje misli kdaj zaposlite s spoznanji, ugotovitvami in odkritji, ki niso nič novega, saj so na voljo odkar si je človek umislil pisavo za beleženje in ohranjanje izkušenj in dosežkov, so pa popolnoma drugačna, tudi nezaželena in celo prepovedana s strani vseh verskih ustanov po svetu. Človek si od davna zastavlja vprašanja o neskončni množici stvari in reči. To ni radovednost, ampak nujnost, ki ga žene v zmerom nova odkrivanja in razpoznavanja sveta, ter iskanje možnosti za lažje in ugodnejše prestajanje življenja. Zakaj pa si zastavlja vprašanja o utvarah, domnevah, prividih in izmišljenostih in si nanje odgovarja – saj drugače ni možno – spet z utvarami, domnevami, prividi in izmišljenostmi, dokončne razlage ni. Se zlasti, ker vso to izmišljenost domišljije z namenom, da bi bila, če ne resnična, pa vsaj verjetna, obravnava kot skrivnost, ki je nerazložljiva in nedoumljiva. Vsa pojasnjevanja, razlaganja in poučevanja te skrivnosti pa se zapletejo v brezumnost in zgubljajo v nesmisel.

V vsej pravzaprav nerazložljivi raznovrstnosti ljudi, ki jo narava nepredvidljivo razdaja, je zaobsežena enovitost človekovega pojmovanja dobrega in slabega, prijaznega in zlega, povoljnega in nepovoljnega. Ta človekova razdvojenost odločno poziva k skupni zavzetosti za dobro, prijazno in povoljno, ter s tem k odrešitvi bremena in zablodenosti praznoverja, izmišljevanja, zlaganosti in predsodkov nekoč, zaradi neznanja in nesposobnosti od nedoumljive stvarnosti prestrašene človekove misli. Torej odrešitve bremena kalne pradavnine, v kateri so se zakotile proti človeške zablode in krvave zgrešenosti, ki se jih človek ni otrese, kaj šele zavrgel, vse do danes. Um je prva človekova vrednota in iz uma izvedena misel je naša in edina in resnična svoboda, ki zaživi le v iskreni dobrovoljnosti in dobronamernosti.

Vprašanja v tem priročniku so kratka in jedrnata. Taki skušajo biti tudi premisleki in odgovori, povzemajoč samo najbistvenejše ugotovitve in zaključke. Človek je, odkar zna pisati, za navedena vprašanja popisal gore kamna, tablic, papirusa, pergamenta, papirja in sodobnih sredstev zapisa z modrovanji, ki so po večini težko razumljivi, nedokončni in nasprotujoči si poizkusi odgovorov, a tudi smiselne, globokoumne in upoštevanja vredne ugotovitve. Preveč bi bil že bežen pregled najzanimivejših misli, zato tudi niso navedeni viri in misleci, v kolikor so njihovi zapisi povzeti v tem priročniku. V vsaki večji knjižnici je na voljo bogata izbira knjig in na internetu ponudb o nekdanjem in sodobnem razglabljanju o teh vprašanjih. Z nekaj zavzetosti si boste dopolnili vednost in z njo

preverjali točnost navedb v tem priročniku. Ne bo težko najti potrditve in dokaze za njihovo zanesljivost, čeprav se o njih doslej glasno ni smelo govoriti in še danes izzivajo ostra nasprotovanja tistih, ki jih zadevajo. Navedbe v tem priročniku niso nič novega, so pa enostavna, enovita in razumljiva obravnava in razlaga vprašanj, na katera si je človek odgovarjal doslej in si odgovarja še danes z izmišljanjem, utvarami, zavajanjem in lažmi, ki niso in ne morejo biti posledica zdrave misli in pametne presoje.

Velika večina ljudi si prvih treh vprašanj sploh ne zastavlja in odgovor nanje se jim ne zdi potreben. Verjeti in verovati je kar navada, ki jo vztrajno vzpodbujajo glasniki ver in verovanj. Življenje itak zastavlja nenehna vprašanja, nalaga preveč potreb in obveznosti, z izpolnjevanjem vsaj glavnih verskih obveznosti pa je spraševanje o posmrtnosti, duši in bogu odveč in celo greh. V določenem stanju, ob bolezni in pred smrtjo, pa si človek nemara ali vendar zastavlja vprašanja kaj od tega je res, oziroma kaj bo res po smrti. Vsak sam si najde odgovore in se odloči, da veruje v tako ali drugačno posmrtnost, ali pa je pomirjen prepričan, da po smrti ni ničesar več. Ne za eno, ne za drugo nima nobenih zagotovil.

Kako domišljija, prepletena z razumom in čustvi, oblikuje to odločanje, pa je zgolj ugibanje. Nemara se v tej negotovosti in nepredvidljivosti odločanja na vprašanje o posmrtnosti, ki se zaradi ujetosti v sebi zadostno zasebnost zdi skrivnost, ponuja odgovor na vprašanje zakaj se človek tako nepremišljeno, slepo zavračajoč razum predaja verovanjem in veram.

Neustavljivost časa narekuje neizogibnost minevanja vsega in nas nenehno zaposluje s pričakovanji, upanji, ugibanji, napovedovanji in spraševanji kaj bo, kaj nas čaka naslednjo uro, ali čez dolga leta. Samoohranitveni nagon, sla po živosti, ta spraševanja razteza in razširja v neukrotljivo radovednost kaj sledi in nas čaka, ko ne bomo več živi in nas tako rekoč ne bo. Umrljivosti je domišljija zoperstavila neumrljivost v želji po nesmrtnosti in se zapletla v vprašanje ALI OBSTAJA POSMRTNOST?

Človek se že davno, kljub dosledni in neizogibni dokončnosti življenja, ni sprijaznil z dejstvom, da ga po smrti ni več. Če noči sledi dan, zimi pomlad in gromu tišina, si je umislil, da je in mora biti tudi po smrti nekakšno nadaljevanje človeka. Iz izkušnje, da kakršnokoli nadaljevanje ne omogoča razkroj mrtvega telesa, si je moral umisliti dušo, izumiti nekaj, kar naj bi bilo sposobno obstajati brez snovnega telesa po smrti. Pa tudi snovi telesa se ni mogel odreči, zato ga je skušal ohraniti z balzimiranjem. Izum duše, o čemer bo več besed v nadaljevanju, je izzval domišljijo, neukrotljivo človekovo sposobnost izmišljati si neresnice in lagati, k umišljanju najrazličnejših predstav o posmrtnosti. Strah pred neobstajanjem, pred smrtjo je prerasel v strahospoštovanje mrtvih in čaščenje prednikov, v razbohotenje praznovernosti in z brezštevilnimi obredi priprošenj, zahval, zaklinjanj, darovanj in žrtvovanja, najprej mrtvim in nato vsemogočim izmišljenim božanstvom, se sprevrgel v brezmejno vraževernost, živo vsepovsod po svetu še danes. Ko je domišljija posmrtnost razdelila na različne stopnje in oblike, na nebesa, vice in pekel so začele nastajati verske združbe, ustanove in pravcata podjetja s široko zasnovanimi dejavnostmi. Njihove nauke in pravila so povzemale vse širše zasnovane družbene skupnosti in njihove vse močnejše sestave oblasti, ki so po svojih potrebah dopolnjevale, ali kar določale nove verske nauke in pravila. Stara zaveza judovske Biblije je zgled verskega in oblastniškega zakonika, povezanosti in enovitosti vere in oblasti v enem ljudstvu, kar je za čas pred več kot tri tisoč leti nenavadno in izjemno, z verovanjem v enega samega boga. Judovski edini bog Jehova dobro plačuje in hudo kaznuje že na zemlji. Zagotavlja posmrtnost, a zelo nedorečeno, saj bo ob koncu sveta, na sodni dan sodil žive in mrtve. Večno pogubljenje ali večno blaženost je domišljija namenila nepredvidljivo daljni bodočnosti, obenem pa 'sodni dan prerokujejo in napovedujejo z njim dejansko zmerom znova grozijo enkrat ena, drugič druga verovanja, že kar jutri. Za sprotno uporabo pa si je domišljija izmislila vsemogoče posmrtnosti. Zadržimo se na kratko le pri reinkarnaciji, prehodu duše ob smrti iz ene v drugo telesno pojavnost, kot verujejo vzhodnjaki. To verovanje dejansko zanika posmrtnost, saj je nirvana, blaženost, ki naj bi si jo duša zaslužila po telesnih preizkušnjah v brezčasni praznini, dejanski nič. Smrt, neizogibno izničenje človeka kot posameznika, je vzrok, da je človekova domišljija, to je miselnost brez uma, iznašla posmrtnost, ki je

temelj in osnovno izhodišče za vsa verovanja in vere ter njihovo obvladovanje ljudi z zavajanjem in zlaganostjo.

Mogoče je kdo izračunal koliko ljudi, od tistega, ki si je prvi domislil, da naj bi po smrti tudi bilo nekakšno bivanje, je živelo in umrlo do danes. Kolikor jih je že bilo, nikogar ni med njimi, za katerega bi se dokazano vedelo, da bi po smrti kakorkoli že razodel, kakšne posmrtnosti je deležen. Šest milijard in nekaj sto milijonov ljudi danes živi na zemlji. Čez sto let od danes rojenih otrok in vseh nas, ki smo se rodili pred njimi, razen redkih izjem, ne bo nihče več živ. Bo med njimi kdo, ki bo prišel povedat, kako je na »onem drugem svetu« in razložil razlike med tem, v katerega je veroval sam in med vsemi >>onimi drugimi svetovi<<, v katere različno verujejo drugi? In bo razkril, kje in kakšen je tisti prostor, kamor je umeščena posmrtnost in kje naj bi obstajala v vseh svojih umišljenostih? Znanost že dodobra pozna naš planet, naše osončje in vse bolj razkriva obsežnost vesolja, a niti sledu vsaj slutnje o kakšnem posmrtnem prostoru ali svetu še ni odkrila. Neobrzdana domišljija si zmore izmisliti pojavnosti in razsežnosti, ki ne le presegajo, ampak celo zanikajo sleherni razum. Nesmiselna, a po svoje zgovorna, so takšna vprašanja: sem v posmrtnosti razpoznaven po svojem imenu in priimku? Me bo babica spoznala, saj sem bil ob njeni smrti petleten in črno las deček, po petinsedemdesetih letih pa sem umrl starec z belimi lasmi? Se invalid brez nog tudi v posmrtnosti muči na invalidskem vozičku? Enomesečni dojenček se v nebesih kar postavi na noge in s polno zavestjo uživa njene blaženosti? V posmrtnosti ni več ločitev po narodnosti in jeziku?

Posmrtnost se rado označuje z večnim spanjem. Primerjava je do neke mere sprejemljiva. V spanju vsa čutila počivajo in so otopela, možgani pa mimo in brez zavesti neutrudno delujejo. Znanost še ni razkrila delovanja možganov v nezavednosti spanja, ki ga zaznavamo kot sanje. Se danes so zato vir prerokovanj in napovedi prihodnosti. Večno spanje po smrti pa je brez delovanja možganov, saj so nedelujoči, mrtvi možgani brez možnosti za prebujenje v ponovno zavest. Ta nezmožnost vrnitve po smrti spet v zavest, je ne samo dokaz, ampak do kraja smiselna potrditev, da posmrtnosti ni.

V POSMRTNOST JE IZMIŠLJENA, TOREJ ZLAGANA. NIKAKRŠNE PREDSMRTNOSTI NI, TOREJ TUDI POSMRTNOSTI NI IN NE MORE BITI. Kje in kaj sem bil preden sem se rodil, oziroma pred hipom, ko je očetova semenčica prodrla v materino jajčece in sem se začel jaz? Pred tem začetkom ni ničesar, začenja se živost, neubranljivo zapisana koncu in tudi po koncu ni ničesar.

Če sprejmemo misel, da posmrtnosti ni, potem tudi duše, domišljijske iznajdbe nečesa, kar naj bi bivalo v človeku, ga po njegovi smrti zapustilo in se naselilo nekje drugje, preprosto ni, oziroma, če naj bi že bila, potem s človekovo smrtjo umre tudi duša. Vendar več kot večina človeštva vztraja pri verovanju v iz človeka potujočo dušo, čeprav se ne sprašuje preveč vneto, zaradi neprepričljivih odgovorov, kaj in kakšna naj bi duša bila. Nekaj z vsemi čutili nezaznavno, je ne samo nesmiselno, ampak se dejansko ne da na noben način označevati. Vendar se zaradi soodvisnosti posmrtnosti in duše, ne glede na to, katera je bila prej izmišljena, ali obe hkrati, vprašajmo ALI IMA ČLOVEK DUŠO?

Vprašanje še razširimo: če naj bi jo imeli, kako jo zaznavamo in kako duša označuje nas? Res je, da se beseda duša v vsakodnevem in še posebej pesniškem izražanju uporablja za vrsto pojmov, vendar to ni dokaz za njen obstoj in za nekakšno zaklinjanje »pri moji duši! « tudi ne. Če sprejmemo misel, da posmrtnosti ni, potem duša, kakor koli že naj bi bila, more bivati samo v človeku in polni odvisnosti od njega, a kako vpliva nanj in kdaj učinkuje, je odgovor jasen: sploh nima vpliva in ne učinkuje nikoli. Nekakšen večnostni in vsemogočni bog naj bi v vseh verovanjih in verah na vse mogoče načine ustvaril človeka. Zakaj je človek nato iznašel posmrtnost in zaradi nje dušo, ali obratno, je že razloženo. Seveda pa tudi ta človekova iznajdba ni bila možna brez stvarnika. Po judovski Bibliji je bog šesti dan stvarjenja sveta »iz zemeljskega prahu izoblikoval človeka, v njegove nosnice je dahn timer življenjski dih in tako je človek postal živa duša«. Na brzogovni način in nekoliko pesniško zapisana zgodba, brez sleherne uporabne in oprijemljive dokazljivosti. Podobno in s še bujnejšo domišljijo se zgodba ponavlja pri drugih ljudstvih na vseh koncih sveta, zgodba, za katero znanost danes ve, da se je dogajala sto tisoče in milijone let. Sobivanja življenja in duše ne razlaga in ne pojasnjuje nobena zgodba o nastanku človeka, brezmejna domišljija pa dušo podeljuje tudi živalim

in celo rastlinam, čeprav ne pove iz kakšne prvotne snovi naj bi bile oblikovane. Vsekakor je začetek vsega živega neživa snov in tudi znanost že razkriva zakonitosti nastajanja stvari, »mrtve« snovi z učinkovanjem raznih naravnih sil in naključne prisile v prvotne preproste oblike življenja in iz njih zasnovan nagon po oblikovanju nepojmljive različnosti živega. Ena od teh različnosti je človek, v dolgih obdobjih razvoja predvsem njegovih možganov oblikovan v misleče človeško bitje. Na tej razvojni poti ni nobenega sledu o kakšni duši, šele, ko so možgani omogočili človeku zavedanje in spoznanje, da ga smrt izniči, saj je v stiski, da bi nekako vendar nadaljeval življenje, dobesedno izumil, si izmislil nesmrtno dušo. Dogajanje narave mu je bilo strah vzbujajoča neznanka, a pamet mu je že zagotavljala toliko domišljije, da si je izmislil še stvarnika in darovalca duše – boga.

Pojem in besedo duša smo prevzeli iz starogrškega verovanja in modroslovja. Psyhe in je grško dihati, psyhe pa diha in tudi duša. Od tod »božji diha« in izdihniti, po naše umreti. Domišljija je, zaradi vdihavanja iz božjih prsi v človekove, dušo namestila v prsi. Iz dihanja duše je vzrok prenehanju bitja srca, oziroma prenehanje bitja srca povzroči izdih duše, zato je za nekakšen sedež duše iznajdeno srce. Stvar posameznika je, ali srcu pripisuje vrsto čustvenih sposobnosti in vrlin, ali pa mu je samo prisposoba zanje. V resnici je srce samo imenitna črpalka krvnega obtoka in v prsih s pljuči vred, ki urejajo diha, ni niti sledu o kakšni duši. Iz oči, pravijo, naj bi tudi odsevala duša, torej naj bi bivala v glavi, to je v možganih. Človeški možgani so znanosti, še bolj kot veselje, še zmerom ne do kraja razkrita skrivnost, a o prisotnosti nekakšne duše v njih, se niti domneva ne.

Uporaba grške psyhe v zdravstvu in psihologiji, to je dušeslovju, ni in ne more biti dokaz za obstoj duše, oziroma, ker duše ni, je nesmiselna in zmotna. Točen prevod za psihologijo bi bil umoslovje, tako kakor za bolnišnico duševnih bolezni že uporabljamo umobolnico. Tudi duševne bolezni, v resnici bolezni uma, zaradi najrazličnejših preobremenitev, prizadetosti in poškodb možganov, ne potrjujejo obstoja duše. Nasprotno, zanikajo jo, saj kaj naj bi bolna duša v posmrtnosti in kaj šele duša brezumnega, kot se reče, zmešanega človeka. In značajskega pokvarjenca obsodimo za brezdušneža, niti posmrtnosti vrednega. Zgovorno dvakratno zanikanje, samo po sebi. Na vprašanje, kako zaznavamo in občutimo dušo, odgovora ni, ker ga ne more biti. Pojem duše pa se uporablja ne samo v ljubezenskem pesništvu, ampak tudi ob najrazličnejših prilikah in priložnostih, ki dušo že samo po sebi zanikajo. Kaj in kakšna naj bi bila »duša naroda« ali celo »duša nogometnih igrišč«, se ne da predstavljati, oziroma, z dušo si vsak o narodu in nogometnih igriščih lahko predstavlja, kar si hoče. Vsestranska uporaba duše, tako, kakor srca, za prisposobo vsemogočim stvarjem, dokazuje, da duša ni nekaj bivanjskega, ampak le plod domišljije.

Domišljija praznoverja ve tudi za zgubljene duše, ki zaradi grešnosti ljudi iz katerih naj bi izšle, ne pomirjene strašijo in terjajo vsa mogoča zadoščenja. Težko je razlikovati, kdaj je duša predmet pravljicarstva, izmišljanja v ene ali druge namene, kdaj pa posledica motenj razuma in blodenj pameti. V vsej razpetosti med domišljijo in izkrivljenosti uma, v kateri korenini sleherno verovanje, dokaza za obstoj duše ni. Nesnovnosti ni možno otipljivo dokazati, odrekanje dokazu pa izmišljanje zavede v verovanje, prav tako izmišljeno, kakor nedokazljiva nesnovnost. Če duše ni, je posmrtnost dejansko odveč, in če posmrtnosti ni, je odveč duša.

Torej je tudi duša izmišljena, kot je izmišljena posmrtnost in obe sta zlagani.

Verovanje v dušo, ki je bistvo in temeljno sredstvo zavajanja vseh ver, je preveč vablljivo upanje in tolažba, da je človek vsaj po smrti odrešen skrbi in tegob življenja, zato brez pomisleka vztrajajo pri njem. Ne uvidijo nesmisla, ki ga od davna vsiljujejo vsa verovanja in vere, da človek sam v sebi živi pošteno in zgledno, ali pa zmotno in grešno življenje, ki se v obeh primerih konča enako, z izničenjem v smrti, duša, v obeh primerih nedejavna in za ničesar ne zaslužna, ne kriva, pa naj bi po smrti bila deležna nebeške blaženosti, ali pa peklenškega trpljenja za vso večnost. Človeka naj bi označevala razum in čustva, a tudi najraje prezrti nagoni in duhovnost, sposobnost uma, da se upre jedkosti hladnega razuma, neobvladanosti prekipevanja čustev in živalskosti nagonov. Od kod poimenovanje te sposobnosti uma z duhovnostjo, ne bi ugibali, a krajša oblika za njo je duh, ki pa je tudi oznaka za vsemogoča domišljajska bitja. Krščanstvo si je poleg svetega očeta in svetega sina domislilo še svetega duha, nekakšnega nosilca in delilca razumnosti. Čeprav naj bi tudi duh bival v človeku, pa mu krščanstvo pridružuje še dušo, ali pa ju kar enači. To enačenje je preračunljiv poizkus in namen zajeti

v odvisnost od verskega prepričanja, to je od izmišljenosti verovanj, tisti del razumskih in čustvenih sposobnosti človeka, ki so opredeljene z obsežnim pojmom ustvarjalnosti, umetnosti in vseh znanosti in dejavnosti, ki niso neposredno odvisne od matematike. Ko rečemo duševna hrana, duševni mir, duševno zdravje, mislimo na vse drugo preverljivo in oprijemljivo, na neobstoječo dušo pa niti za trenutek pomisleka ne.

Dokazi o neobstoju, o zlaganosti posmrtnosti in duše, napeljujejo samoumevno k dokazu o ne obstoju boga, zlaganosti se zaenkrat izognimo. Bog ni samo vdihovalec »žive duše« v iz prahu oblikovanega človeka, določevalec njegove smrti in posmrtnosti duši, ni le stvarnik, ampak tudi edini začetnik vsega vidnega in nevidnega, vsega živega in neživega. Taka predstava boga je v bistvu skupna vsem verovanjem na vseh koncih sveta in v vseh časih, vendar vsebinsko zelo različna in domišljjsko nadvse bujna. Zato že od davna in še danes izziva vprašanje ALI BOG JE, ALI BOGA NI?

Od prepričanja, ki še ni bilo zavestno verovanje in ne strahospoštljivo zavezujoča, ali kar prisiljena vera naših prednikov, da nekaj ali nekdo od tam zgoraj pošilja strele in grmi, pa do današnjih znanstvenih spoznanj in odkritij, ki v zbrojeni zmedi veselja še niso zasledili nobene enovite, same po sebi obstoječe sile, ki bi usmerjala celotnost dogajanja v brezmejnosti prostora si je človek izmislil s sposobnostjo domišljije neskončno utvar, ki zmerom niso zavestna, a vendar laž, nepregledno množico bogov in božanstev. Domišljija jim je pripisala neverjetne, za našo stvarnost nemogoče, neuresničljive, zato same sebe zanikajoče, pojave in sposobnosti. S tem pa jim ni dala njihove, le njim lasne božanskosti, ki je seveda ni in je zato nepredstavljiva. Opremila pa jih je z vsem človeškim od spolov, vseh okončin in organov, do sleherne najmilejše in najgrozovitejše lastnosti. Komaj verjeten je podatek o kraljevini Butan v južnem predelu Himalaje, da komaj 800.000 prebivalcev časti tri milijone in tri sto tisoč bogov in božanstev. Seštevek vseh bogov in boginj, brez vsemogočnih božanstev, že pozabljenih, nekdanjih in sedanjih, čaščenih na vsem svetu, bi bil prav gotovo še več kot neverjeten. Začudenje vzbuja že komaj pregledna množica bogov in boginj antičnih, starogrških verovanj in nič manjša množica polbogov in polboginj, ki naj bi jih ženskam spočeli bogovi in boginjam moški. Za polbogove so kar veljali in se šteli mogočnejši in vladarji, pa tudi drugi izbranci in posebneži, resnični in izmišljeni. Tak polbog je iz različnih vzrokov in namenov izmišljeni judovski Jezus Kristus, sin le samega boga očeta, ampak tudi božjega duha, ki naj bi ga spočel človeški materi. Nazivan je tudi in samo s kraljem, ker so Judje bili premajhno ljudstvo, da bi zmogli cesarja. Ponekod po svetu še danes velja, pred davnimi stoletji izmišljeno verovanje, da so cesar, kralj in sploh vsakršni prvi oblastniki izbrani po božji milosti in postavljeni po božji volji, zato so kot nekakšni polbogovi nedotakljivi. Za taka je ljubljanski škof med okupacijo razglašal tudi italijanskega cesarja in Mussolinija. Srednjeveška verska zapoved, da boga, ki ga časti oblast, morajo častiti podložniki, nima veljave več vsaj v zapadnem svetu, a Cerkve, še zlasti katoliški Vatikan, skušajo zmerom znova to zapoved prihuljeno uveljaviti. Oblast in od nje edino priznavana in vsiljena vera in bog, so skupek uresničevanja najbolj samovoljne in brezobzirne oblastne moči, ki uzakonja sleherno, tudi najbolj krvavo nasilje nad svojimi in še posebej zavzeto nad tujimi ljudmi. Zgodovina uporabljanja enega ali drugega boga v oblastne izkoriščevalske namene se nenehno ponavlja, brez razvidnega konca. Bogovi pa nič, kar naj bi sami zakuhali ne božjega in ne človeškega hladnokrvno dopuščajo. Kateri pa naj bi sploh bil tisti bog, ki bo uslišal molitve in naredil konec, predvsem krvavemu nasilju človeka nad samim seboj. V času, ko so se v Bosni godili v grozoviti zločini, je v radijskem razgovoru z ljubljanskim škofom dr. Šuštarjem poslušalec zastavil vprašanje, kateri bog, katoliški, pravoslavni ali Alah, vse to dopušča. Po dokajšnjem premisleku je škof odgovoril: Volja boga in njegove odločitve so za nas nedoumljive.

Ne samo eden, nedoumljivi so torej in seveda vsi bogovi vseh verovanj in ver. Našemu razumu ni dano, da bi jih doumeli in šele umišljenost, da bogovi so, jim lahko in mora priznati nedoumljivost. Nerazumevanje božje volje in njenih odločitev naj bi dokazovalo obstoj bogov, dejansko pa jih zanika, saj jih odtuja, izloča iz vsake smiselnosti. Človek si je torej umislil nekaj, kar naj bi bilo samo po sebi vsemogočno, izvajanje in uveljavljanje te vsemogočnosti pa si ni znal, ne zmogel priznati za doumljivo. Ob vsej brezmejni domišljiji si je človek dopustil in se priznal za nevrednega in nesposobnega doumeti vsemogočno odločanje tistega, torej boga, ki si ga je izmislil v davni nevednosti in nesposobnosti doumeti svet okoli sebe. Po Bibliji naj bi bog ustvaril človeka po svoji podobi, kar je tudi kot prisposoba

nerazložljivo in smešno. Če vzamemo zunanjo podobnost, kakšne božje vzvišenosti ali nebeške krasote, ne zasledimo niti pikice, če se samo zazremo v zrcalo, kaj šele, če pogledamo po ljudeh okoli sebe. Če vzamemo notranjo podobnost, to je sposobnosti, lastnosti in značaj, potem bogu lahko pripisujemo sicer vse dobro, a tudi in še preje vse slabo. Zelo nevešč je bil bog, ko je oblikoval človeka in mu vdihnil zelo vprašljivo dušo, ali pa je pozabil na svojo vsemogočnost. Vse rečeno dokazuje, da ni bog ustvaril človeka, ampak je človek ustvaril po svoji podobi boga, oziroma vse bogove in jim z. domišljijo pripisal vse človeško od nepojmljive dobrotljivosti do najgrozovitejše zločinskosti. Se živalim, ki jih je vključil v umišljeni božji svet je pritaknil človeške glave ali telesa. Dovolj je danes knjig, ki opisujejo in razlagajo to nepojmljivo izmišljevanje človekove domišljije. Ne le zanimivo, vredno jih je vzeti v roke. Med njimi nam je Biblija, obsežnejša Stara zaveza in krajša nova zaveza, temeljna knjiga vsega krščanstva, naj bližja. Biblijski Jehova (hebrejski gospod) je ne samo vsemogočni stvarnik, ampak tudi samovoljen, pozabljen, nasilen, sam s sabo nezadovoljen in okruten starič. Kot starca ga tudi upodablja zahodna likovna umetnost. Islam, ki je veliko koristnega, a tudi krutega povzel iz Biblije v Koran, prepoveduje upodabljanje Alaha in celo preroka Mohameda, čeprav je bil zgodovinska osebnost. Judje so se ob svojem nečloveškem Jehovu morali umisliti še njegovo nasprotje v napol človeškem sinu Kristusu, ki naj bi poosebljal vse odpuščajočo ljubezen do človeka, je pa nemočen proti vsemu hudemu, kar je njegov oče-stvarnik naložil ljudem in njemu samemu. Protislovnost vseh teh domišljijских zgodb se nadaljuje v dokazovanju obstoja boga s čudovitostjo celotne narave in nenehnega odkrivanja njenih skrivnosti. Rastlinstvo, živalstvo in človek so res začudujoče stvaritve česar ali kogarkoli že, prav gotovo pa ne smotrnega uvidevnega in dobrotljivega boga, saj je ustvaril tudi nepregledno zalego nevidnih in zahrbtnih zažiralcev, zastrupljalcev in ubijalcev vsega živega: bacile, bakterije, mikrobe, viruse in glivice. Bog je svoje stvaritve že itak obsodil na nehanje, staranje in smrt, ter na medsebojno brezobzirno uničevanje, a je temu dodal še nenaravno, prezgodnjo smrt v mukah in bolečinah, ki jih povzroča že razpoznaven in obvladljiv, a tudi še neznan in neukrotljiv mikromrčes. Nedoumljivost božjih odločitev je pravzaprav opravičevanje in prikrivanje njihovih protislovnosti in nesmiselnosti. Sam s sabo neusklajen, nedosleden in tudi vsega hudega sposoben bog je samo dosleden povzetek človeka samega, utvara njegove domišljije, ki človeško v nobenem pogledu ne more preseči. Neznani srednjeveški mislec je zapisal: boga ni mogoče spoznati s čutnim doživljanjem in tudi z našimi umskimi zmožnostmi ne moremo ničesar ugotoviti o njem. Zaključni sklep je jasno ponujen, da BOGA, TOREJ BOGOV IN VSEGA BOŽJEGA NI.

Niso pa bogovi, v slabem pomenu besede, zlagani. Naši davni predniki so v minevanje časa ujeta stvarnost doživljali neposredno in njene pojave niso poosebljali z umišljenimi liki. Častili so zemljo, svetlobo in toploto, ter določene živali, od katerih je bilo odvisno njihovo preživetje. Zakaj in kako so vse čaščno povzeli in podredili v eno samo umišljeno podobo, za katero niso imeli nobenega oprijemljivega zgleda in so zato izbrali kar sebe, lahko samo ugibamo. Iz tega v boga umišljenega človeka, ali iz človeka umišljenega boga, pa postopoma izhajajo vse izmišljotine in laži o bogovih, božanstvih in vsem božjem sploh. Razumu se ne le upira, ampak zanika sleherno smiselno verovanje v kakršnegakoli boga, ga častiti, prosjati za milost, občudovati njegovo vsemogočnost in zaupati njegovi volji.

Nedoumljivost in z njo ne obstajanje boga, tudi še tako bujna skrivnostnost boga ne more dokazati. Ugotovitev in prepričanje, da boga ni, naj vam utrdijo še odgovori, ki jih prepuščamo vam, na naslednja vprašanja izbrana iz množice podobnih. Kaj je človeka sprevrglo od prvotnega, še utemeljenega in sprejemljivega čaščenja ženske Matere Zemlje k slavljenju moškega Gospoda in Očeta Stvarnika? Zakaj bogovi, ki naj bi grešnost ljudi kaznovali z razpasenimi boleznimi in naravnimi nesrečami, kaznujejo še greha nesposobne otroke in tudi živali. Bi se dalo s sodobnimi računalniki vsaj približno izračunati kolikšen je odstotek uslišanih molitvenih prošelj k bogovom pri verskih obredih, da zasebnih molitev niti ne upoštevamo? Zakaj se Marija Devica prikaže predvsem otrokom in mladim ženskam, ne pa voditelju države z božjimi nasveti, kako naj jo čim bolje vodi? Naj vprašanja z odgovori o nesmiselnosti slehernega boga zaključim misel sodobnega znanstvenika Gerharda Staghuna: »Vse je naključje«. Pred štirimi milijardami let je nastala naključna galaksija z naključno zvezdo in z vrsto naključnih planetov. Na enem izmed njih se je kot posledica nešteti naključij naključno razvilo človeško bitje.

Navedeno misel se lahko hitro izrabi za trditev: bog je naključje, torej je. Lahko, toda ta bog nima strel v rokah, nima sončne oble ali trikotnika nad glavo in nima ne častitljive starčevske brade in ne več parov rok. Počlovečenje bogov je plod neuravnovešene domišljije narediti jih verjetne, prikriti njihovo zlaganost in si umišljati, da je tudi človek lahko bog.

...

(november 2006)

Opomba uredništva: Zgornje besedilo je prva tretjina daljšega eseja, ki obsega skupno 30 strani besedila. Objavo zgornjega prispevka Združenje ateistov Slovenije posveča spominu na njegovega avtorja, preminulega Bojana Čebulja, našega razgledanega, idejno pretehtanega in klenega nekdanjega sodelavca.

VERITAS VERSUS VINO?

"Nalijmo si čiste vode!"

Ljubljanski grafit, 2013, © Foto Paul McClure, 2013, publicirano na www.flickr.com

Marko Hren

Sanjava prostost duha

Predhodna opomba. Besedilo je bilo izvirno napisano za zbornik Združenja ateistov Slovenije, poleti 2013. Spletna verzija besedila je bila decembra 2013 pod naslovom *Vino versus veritas* objavljena v spletnem arhivu NUK www.dlib.si in na dan človekovih pravic, 10. decembra 2013 priložena kot temeljno besedilo ob registraciji Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA – sanjava prostost duha. Z ustavnopravnim precedensom registracije UPASANA SPD po Zakonu o verski svobodi so tudi a-teistični nazorsko opredeljeni državljanke in državljani Republike Slovenije pridobili pravico do registracije pravne osebe po določbah, kot jih ponuja edinole Zakon o verski svobodi, ki je edini zakon, po katerem v RS lahko registriramo pravno osebo povsem odprtih organizacijskih oblik; torej po formi, ki vsaj približno ustreza dejstvu, da je človek v biti prost, skupnost prostih ljudi pa svobodna, da izbira poti upravljanja skupnega.

Povzetek:

Pri poskusih bistrega pogleda na patološkost civilizacije se ne moremo izogniti vlogi motilcev jasne percepcije in med vsemi toksikacijami preprosto moramo izpostaviti očiten fenomen alkoholizacije (al-kohl, arabsko zamegljevalec) in katoliziranosti koloniziranih populacij na Zemlji. Pogum zbuja dejstvo, da so najvidnejši razumniki pri nas in v svetu skozi čas vzdrževali sled starih, izvirnih kozmologij in zapise o uporabi zoper nasilno katolizacijo. Avtor v besedilu odstira in povezuje del teh sledi skozi zgodbe nekaterih najvidnejših slovenskih razumnikov, vključno z avtorjema slovenske himne in simbolov. Razmišljanja vodijo v smer sodobne aplicirane inovativne teologije »sanjama«. S tem kliče h katarzičnemu in bistremu vpogledu v resnico o kozmologijah na slovenskih tleh, kar razume kot predpogoji za revitalizacijo okolja in skupnosti in obenem kot pogoj za snovanje trajnostne vizije, ki lahko zaživi samo s trdnimi sidranimi koreninami v realnih tradicijah.

Ključne besede: *hram, skupnost, habitat, upasana, sanjava, prostost duha, slovanska mitologija in kozmologija.*

Abstract:

Exploring the pathological nature of the civilisation one cannot oversee the role of disruptors of clear perception, and amongst them the historic role of alcoholisation (al-kohl, in arab: the blinding agent) and of the catholisation/ Christianisation process on Earth itself in particular. It is encouraging that we are able to track the record of diverse authors who maintained the threads of ancient (source) cosmologies and of the resistance to the violent Christianisation. The author integrates and interweaves a set of such contributions in Slovenia into a logical, consistent and coherent concept, leading to an innovative contemporary cosmology under a working title »theology of sanjama«. Following pragmatic approach, the author calls for a sober inside and truthful view on the ancient cosmologies suffused on the grounds of Slovenia; he argues that this would provide grounds for the revitalisation of both, the environment and of the communities as well as provide for a center of gravity to evolve a realistic, sustainable development scenario for the region, rooted in realistic, truthful traditions.

Keywords: *arham, community, habitat, upasana, sanyama, Naked Spirit, Slavic cosmology mythology and beliefs.*

Vino ali veritas

Nalijmo si čiste vode

Naj bo sporočilo tega pisanja sprejeto bistro. Pri vprašanju teizem-ateizem-holizem so Sloveniji zvezde naklonjene in tudi to nam narekuje odgovornost ter daje polet, da meč, ki visi nad tem vprašanjem pretopimo v vrtnarsko motiko. *Il faut cultiver son jardin*, pravi Voltairov Čisti. Poskrbimo za svoj hram¹ oziroma habitat! Revitalizirajmo okolje! Ko se bomo povsem poglabili v stike z bitji v anima-diverziteti in bio-diverziteti, bo dilema teizem-ateizem sprhnela v nič, oziroma v vse. »Zvezdni prah si in v zvezdni prah se povrneš«, povedano drugače, jedro zavesti si in v jedro zavesti se povrneš! Tako se pravilno glasi ona pregrešna mantra, ki – povedana pravilno – v resnici pelje k enotnemu polju iskrive kolektivne zavesti celostne anima-diverzitete vse-mir-ja.

Državne simbole Republike Slovenije je oblikoval znanstvenik in umetnik Holizma in Geomantije, zdravitelj habitatov. Državno himno je spesnila oseba programirana za teologa, ki pa je – po tem ko je bila očitno večji del življenja obsedena z vprašanjem vloge POMOR² v kulturi, obenem pa že izbistrena z evropskimi progresivnimi miselnimi tokovi – spregledala in uvidela ključni problem. Zato, gotovo pa ne zaradi siceršnjih cenzur, ki so tedaj determinirale objavljene verzije rokopisov, je roka avtorja Slovenske himne iz sklepnih kitic³ Zdravice črtala boga. Po nekaterih virih je bila ta oseba saturirana z al-kohlom; kritični intelektualci so bili bržkone premišljena tarča sistematičnega zastrupljanja/zaslepljevanja, o katerem bo govora v nadaljevanju. Dejanski razlogi za pesnikovo smrt in njegova pozna dela, ki so bila po navedbah kronistov in biografov v veliki meri uničena, ne bodo bržkone nikoli do konca raziskana!? A dovolj je, da v drugačni luči preberemo Krst pri Savici in odkrili bomo, da imamo kozmografske vzvode za razklenitev tisočletnih varljivih miselnih vzorcev nastavljene. Potrebujemo le še kritično maso energije (vitalnosti) in treznosti (bistrosti ali jasno-vidnosti) in fiktivna zgradba bo razpadla sama⁴.

Sklenimo: predpogoj za družbeni preobrat vrednot je, da se kritična masa prebivalstva znebi substanc, ki omogočajo manipuliranje in se odločno osredotoči k bistri, jasni percepciji.

Zamegljena percepcija se nanaša na ta trenutek in na preteklost. V Sloveniji se vzdržujejo kronične težave z zgodovinjem in zato tudi z razumevanjem dejanj v preteklosti, posledično pa imamo težave z vizijo. Slaba povezanost aktualnih identitet z duhovnim bogastvom naših prednikov, ki so polnili zakladnico védenja in zapise v hramih, ki jih naseljujemo, je za vitalnost **skupnosti** prepomemben dejavnik, da bi ga lahko zanemarjali. Naglavni greh te zablode je po oceni prostosti duha v nasilnem pokristjanjevanju (duhovna kolonizacija in alkoholikatolizacija). Zaradi te pregrešnosti, ki je sistematično zatirala prostost duha skozi stoletja inkvizicij, se še dandanašnji otepamo tako z interpretacijami obdobja pokristjanjevanja, kot dogajanj ob drugi svetovni vojni in ne-

¹ Besedo HRAM uporabljamo povsod v besedilu kot sinonim za habitat; zvočna slika slovenske besede za dom, hram, je na las podobna starodavni azijsko-vedantski sanskritski sestavljeni pomenski zlogov ARHAM, iz katere je porojenih več izpeljank, med njimi HRAM. Hram nam pomeni celovito energijsko prostorsko bitje z vso anima-diverzitetjo, ki jo naseljuje. Bralcu bo že po nekaj straneh tega prispevka popolnoma jasno, zakaj danes v Sloveniji kozmološko kodo HRAM uporabljamo predvsem kot oznako za prostore hrambe in rabe al-kohla.

² Povsod v besedilu uporabljamo akronim POMOR za besedno zvezo »prevladujoča organizacija monoteistične religije«. Zavedamo se, da ne more biti prijetno, ko se oko praktično na vsaki strani spotakne ob to zlovesčo besedo – a akronim ustreza hipoteki dotične organizacije.

³ Posnetki izvirnikov obeh verzij Prešernove Zdravice so objavljeni med drugim na spletni strani <http://www.hervardi.com/zdravica.php>.

⁴ Teza, da bodo metastatične strukture POMOR s časom implodirale same, je znana: iz ust najvidnejših slovenskih intelektualcev sem jo slišal ničkolikokrat. Sam mislim, da je razlog za ponavljanje te teze strah pred tisočletno nasilnostjo dotične organizacije in zavoljo tega strah pred odkritim angažmajem. Aktiviste in aktivisti Društva za zaščito ustave in žrtev cerkve so vsem lahko dober vzor. Prebili so led tisočletnega molka.

nazadnje z interpretacijami dogajanj ob osamosvajanju Slovenije koncem 80'ih let prejšnjega stoletja. Otepamo se seveda tudi z iz trte izvitimi⁵ in grotesknimi trditvami o »krščanskih« koreninah Slovencev in to kljub temu, da so odkritja zadnjih desetletij izdatno prispevala k dokazom o zmanipuliranosti (in hkrati k demistificiranju) uradnih verzij spisov POMOR. Obenem se uveljavljajo poglobljanja in raziskovanja o pred-krščanskih verovanjih in kozmologijah,⁶ ki tvorijo dejanske korenine in etimološke kode na katere se (med drugim) lahko opirajo identitete posameznikov in posameznic. Izvirna pregreha izpred davnih stoletij v velikem delu poustvarja konfliktno stanje (tudi) na slovenskih tleh vse do danes. Zato je treba s to zgodovinsko zagato opraviti.

Rešujeta nas dve civilizacijski pridobitvi: prost dostop do informacij (internet) in temeljna listina o človekovih pravicah (ustavne pravice) – dva vzvoda, ki obetata sprostitev kritične mase uvida in energije za spremembo paradigme v kritični masi prebivalstva. Heretikov ne morejo več kar tako sežgati na grmadi, naše knjige pa lahko visijo kjerkoli v oblaku na svetovnem spletu. Ne da se jih sežgati. Sistem se je bistveno spremenil (tako tehnološko kot vrednostno), posamezniki na oblasti pa se vedejo enako kot pred stoletji – fevdalna gospoda paktira z duhovno in tvori plenilske karte. Šele zdaj, ampak res, šele zdaj, je pravna država toliko zrela, da plenilsko gospodo sodno preganja in trpa v zapore (če ne pobegnejo). V letu 2013 so se za Slovenijo primeril precedenčni in simbolni dogodki; a javnost jih je obravnavala s pomanjkljivo pozornostjo. Nismo dostojno slavili velikega razodetja. Gre za priznanje Hilde Tovšak v sodnem postopku o očitanih kaznivih dejanjih, pri katerih je med drugim sodelovala najvišja hierarhija in številni zaposleni (profesionalni kader!) v POMOR. Gre za afero najvišjih razsežnosti – za pranje milijonov evrov denarja davkoplačevalcev neposredno v prid zgoraj opisanemu kartelu; končnega ponora opranega denarja (iz naslova fiktivnih računov gradbenega podjetja, ki ga je vodila vidna aktivistka in nekdanja funkcionarica političnega krila POMOR pri obnovi nepremičnin v lasti taiste POMOR), še ne poznamo, a če je kaj pravice v tej deželi, so po zgodovinskem priznanju preiskovalni organi končnim prejemnikom opranega denarja na sledi. Če so bili izstavljeni računi za neopravljena dela in če so pri tem sodelovali najvišji »svečeniki« POMOR in najvidnejši aktivisti političnega krila POMOR, potem je smer raziskovanj preiskovalnih organov bržkone zožena na zelo jasno definiran krog povezanih pravnih in fizičnih oseb. Vrhovno globalno vodstvo multinacionalnega fenomena POMOR je sicer reagiralo s simbolnim⁷ sankcioniranjem vrha

⁵ Iz trte izvit: lažniv, zaradi al-kohla popačena informacija, neresnična vest. Slovenski jezik gre do konca v jasnosti; besedna zveza, ki kaže na vir al-kohla (trta) je v pregovoru neposredno povezana z LAŽJO. Zanimivo, voda-v-vino razumljeno kot prva laž v oni knjižni uspešnici, iz trte izvita izmišljotina se danes pretaka po Zemlji in zemljanom megli pogled.

⁶ V Sloveniji je bilo za razliko od večine ostalih jugo-vzhodnih, slovanskih držav, šele koncem 2013 ustanovljeno prvo združenje za raziskovanje in oživljanje predkrščanskih, staroverskih – naravoverskih izročil, društvo Staroverci Slovenije, katerega ustanovni člani so med drugim Pavel Medvešček, Boris Čok, Jože Munih, Matjaž Anžur, Irena Urankar, Rafael Podobnik, Nejc Petrič in drugi sodobni pisci na področju staroslovanske mitologije, znanj in verovanj (vključno z avtorjem teh vrstic). Glej www.staroverci.si. Ustanovitelji društva jemljejo termine staro-verski, naravo-verski in rodno-verski kot sinonime.

⁷ Zanimiv je vzporedni proces, ki ga je ob vrhuncu afere Mariborske enote po naši hipotezi vodilo kar samo vodstvo multinacionalke POMOR, tako da je nemara samo sproduciralo kontra-afero, skoz katero so želeli »očistiti« ime enega svojih najvišjih funkcionarjev. Utemeljeno sumimo, da je POMOR sam režiral afero v kateri je bilo dotičnemu očitano očetovstvo. Peter S., ki je odigral vlogo namišljenega sina, je (bil) visoki uslužbenec mogočnega sponzorja multinacionalke POMOR in popolnoma nemogoče je, da bi »namišljeni sin« šel v konflikt z najmočnejšim partnerjem svojega velikega šefa, delodajalca. Poslovnež Würth, milionski donator POMORu je imel prav gotovo neposreden dostop do najvišjih funkcionarjev multinacionalke POMOR in »afero« so lahko dorekli neposredno na samem vrhu. Vse v »aferi« je bilo odigrano preveč perfektno, da bi zapisani hipotezi ne dajali velike verjetnosti. Zanimivo je tudi, da mediji niso obravnavali dejstva, ki ga je priznal sam visoki funkcionar POMOR: da je imel kot nižji uslužbenec POMOR razmerje s svojo učenko, kar bi moral biti dovoljšen prekršek zaradi katerega bi funkcionar moral odstopiti! Če parafraziramo samega funkcionarja: »tudi če bližina z ono osebo ni bila take vrste, da bi se iz te bližine lahko rodil človek« je samo dejstvo, da je imel kot »svečenik« odnos z učenko, ki mu je bila zaupana v vzgojo, dovolj za sankcije. SVETOHLINSTVO. Ta afero je bila več kot očitno režirana zato, da bi se POMOR prikazal v svetli luči in da bi vsaj koga v hierarhiji »oprali« in pokazali kot nedolžnega. A POMOR se ne da očistiti in treznim očem se ga ne da prikazovati kot dobronamerno inštitucijo.

lokalne organizacije, a s tem je multinacionalka proces šele priznala in domine bodo začele padati. Vse to odpira prostor za temeljito reformo. Prostost duha ocenjuje, da je možno prostor očistiti naplavin tisočletnih laži v kratki dobi dveh desetletij.

Uvodoma želim učvrstiti tezo o izrazitih težavah, ki jih imamo v Sloveniji z zgodovinjem. Nekaj (od ustanovnega zbora VSO decembra 2011 do decembra 2012, ko sem protestno izstopil) časa sem bil član predsedstva Združenja za Vrednote slovenske osamosvojitve (VSO) in videl sem na lastne oči, na kakšen način so se »zmagovalci« lotili pisanja zgodovine. Zaradi ne-transparentnega, izrazito in nedvoumno klientelističnega, pristranskega, vnaprej dualistično zastavljenega, brez vpogleda primarnih virov vnaprej obsojajočega pristopa k »osrednjemu projektu« VSO, izdelavi t. i. »*Bele knjige osamosvajanja*«⁸, sem iz organizacije izstopil. V dotični krožek osamosvojiteljev sem vstopil s programirano dozo potrebne naivnosti in upal sem si verjeti, da obstaja možnost, da bo krožek deloval pošteno in resnicoljubno. A prepričali so me, da tega ne zmorejo in nočejo in sem iz krožka izstopil s še bolj trdnim spoznanjem, da je **verodostojno in transparentno zgodovinjene potreben humus za mirno sožitje RAZLIČNOSTI**, in, da je **amnezija najmočnejši grobar vizije**. Tako levi kot desni protagonisti nas vlečejo v amnezijo – vsak s svojo manipulativno »resnico«. Mirne duše si lahko predstavljam, kako so fantje v imperialnem Rimu pod in pred Konstantinom spletkarili, pisarili in prirejali osnutke kasnejše knjižne uspešnice, ki ji v ZASovem prvem zborniku (v nadaljevanju ZAS I) lucidni avtor nadene oznako ponesrečenega »astrološko-teološkega literarnega križanca« iz katere je P. R. P. predhodnica Hollywooda, sedaj že tisočletni POMOR, napravila knjižni hit. Ko sem pristal na to, da me izvolijo v predsedstvo VSO, sem nekaterim kolegom »levičarjem« – ki so ob tej moji potezi zmajevali z glavo – odkrito razložil svoje poslanstvo, ki je bilo striktno usmerjeno v etično zgodovinjene; kljub temu, da me je t. i. levičarske scena začela označevati kot »janševca« in prodano dušo, konformista, sem se dela v VSO lotil z vso resnostjo; zgodovinjene je preresna stvar, s preobsežnimi dolgoročnimi posledicami, da bi jo lahko prepuščali polarizacijskim krožkom. A enako kot levi, so razmišljali v VSO – vsaj tako se je kmalu pokazalo. Namreč. Oboji vedo, da nisem »njihov«. In seveda nisem nikogaršnji, ne njihov in ne njihov. V tej deželi večina zmore samo poistovetenje s konfliktnimi poli – dualistično, tako kot to uči POMOR. Redko se najde kdo, ki zmore celovit pogleda na stvar in resnicoljubno percepcijo, brez vnaprejšnjih pred-sodkov. Polarnost je orodje onemu grobarju vizije, ki mu je ime Amnezija. Sam se samo vedno vnovič nasmiham, ko doživim samodejne izraze predalčkanja, ko me brez argumentov in brez realnih osnov, in ne da bi kdo imel željo, da bi se resneje pozanimal o resnici, vštevajo enkrat v ta, drugič v oni pol. Je morda razlog za slepo bipolarnost zamegljeni um, ki ne zmore bistro videti spektra različnosti? Popolnoma **enako raven skrupuloznega vztrajanja na etičnih standardih** usmerjam na VSO kot na Odbor za Roško, na Gibanje za trajnostni razvoj Slovenije, TRS & »friends« & »strici« ali na stare new-agerske

⁸ Bela knjiga Slovenske osamosvojitve je izšla pomladi 2013 pri založbi Nova obzorja. Podnaslov se glasi »Nasprotovanja, ovire, izdaja«, kar najavlja, da je to emblematski primer dualistične, polarizacijske izdaje, ki nemara resnicoljubno obelodani del zgodbe, vendar s ciljem, da konsolidira in podžge svoje privržence in ne s ciljem, da bi se približala objektivnemu zgodovinjenu, torej, celovitemu poročilu o osamosvajanju, kar jasno kaže tudi dejstvo, da navkljub pravilom, ki veljajo v resni publicistiki v kolofonu publikacije ni naveden uredniški odbor, za knjigo pa očitno ne stoji noben strokovnjak, saj nikjer ni najti njenega ali njegovega imena. Za naše razmišljanje je ilustrativen predvsem predgovor predsednika Združenja za vrednote slovenske osamosvojitve. Ta trdi, da je bil čas izpred četrto stoletja »najburnejše in najbolj herojsko« obdobje v celotni znani zgodovini slovenskega naroda. Kaj pa Črtomirov upor zoper pokristjanjevanje? Želi Kmetič reči, da je tisti čas »neznana zgodovina«? Protestirati moramo tudi proti Kmetičevi trditvi, da se je »Slovenska pomlad začela spontano«, kot reakcija na aretacije in sojenje Janši, Borštnerju, Tasiču in Zavrlu. Termin »Slovenska pomlad« smo kodirali poleti 1988 z izidom posebne številke revije *Independant voices from Slovenia*, ki jo je urejalo in izdajalo v angleškem jeziku mirovno gibanje v Sloveniji; tematska številka, ki sva jo uredila z Bracom Rotarjem, je nosila naslov »Slovenian Spring, Centralism or Democracy« in v njej najdemo podrobno ozadje nastajanja Slovenske pomladi; da je odpor ob navedenih aretacijah logično nadaljevanje prej vzpostavljenih pro-demokratskih in k človekovim pravicam usmerjenih struktur slovenske civilne družbe, smo podrobneje opisali tudi v številnih drugih besedilih; glej na primer kompilacijo *Če hočeš mir, pripravlaj mir* na www.dlib.si, ur. Marko Hren. Slovenska pomlad se NI začela z afero Janša, Borštner, Tasič, Zavrl. VSO-jeva Bela knjiga je dokaz za tezo o resnem problemu, ki ga ima Slovenija z zgodovinjem. Poneverbe, kakršne si je privoščil POMOR pred slabimi dvema tisočletji, se tako z VSOjem nadaljujejo tudi v 21. stoletju.

sopotnike. Vse trditve lahko seveda dokažem z zajetnim arhivom korespondenc in objav. A-teist, nevernik v dogme polarnih/linearnih ideologij, ni nikogaršnji. Ostati mora zvest etičnim načelom in resnicoljubnim u-vidom; na dogme in karizmatične voditelje, sproducirane guruje in mnenjske voditelje ter medijske manekene pa se požvižga. Noben medijsko sproduciran mnenjski voditelj ga ne more naplahtati z demagoškimi bravurami. Pri vsej zlaganosti je obetavna plat današnjih dogajanj ta, da se zlagani demagoški konstrukti, pa najsi-bodo še tako ozaljšani s prestižnimi in trendnimi izrazi kot so »trajnostni razvoj«, »vrednote« in »etika« bliskovito sesujejo v prah. Niso več potrebna stoletja in ne desetletja in ne leta in ne meseci boja in prebijanja skoz inkvizicije ali druge oblike totalitarizma in avtoritarnosti: ZLAGANI režimi in njihovi protagonisti in protagonistke, moški ali ženske, se zrušijo kot hiše iz trhljih kart same.

Zato sem vesel ZAS-ovih zbornikov in rade volje prispevam dodaten zorni kot – zorni kot sanjave prostosti duha, častilcev čiste vode. Alkoholikatolizacija prebivalstva na ozemlju današnje Slovenije je namreč povzročila temeljito izgubo kolektivnega spomina in okrnitev kolektivne inteligence HRAMA, v katerem gostujemo. Posledice dolgotrajne toksikacije prebivalstva koloniziranih dežel so strašne. **Identitete so zamegljene, stik s habitati/hrami in kompleksnimi energijami v prostoru pa kastriran.** Za oživitev okolja in stika prebivalstva z bitji prostorske anima-diverzitete je potrebno sistematično zdravljenje in resnično širokopotezno dolgotrajno delo. Na dan je spraviti usedline vitalnih kozmologij. **Re-vitalizirati bo treba naravne – tako speče kot zastrite in zatrite – energijske vitalne točke.** Tudi tu so nam zvezde naklonjene – tretjino ozemlja varujemo v režimu **NATURA**, navidez nerazumna razparceliranost zemljišč in zapletena lastniška struktura pa je minula desetletja služila kot varovalka, ki je vsaj deloma ustavila divjo plenilsko logiko. Na srečo so vseskozi v zgodovini obstajali posamezniki, ki so po vesti verno zapisovali po-vesti o starih znanjih in verovanjih. Zahvaljujoč genialnemu **Josipu Vandotu** in nič manj genialnemu **Jožetu Galetu**, ki je Vandotov že tako hollywoodski tekst v scenariju še okrepil, je ne le preživela temveč zaslovela teta **Pehta**, pregnana zdravilka, in **Kosobrin**, druid. Je mar naključje, da je **Vandot** za nosilni problem zgodbe postavil **Mojčino slepoto**, in kot osrednje sporočilo oznanjenje, da tudi za slepoto rase zdravilna rožca. Edina zdravilka, ki to rožo pozna, pa je pregnana v gore?!?! Bele vile na Bohinjskem še živijo v pripovedkah starcev. Ko sem pasel krave na planinah pod Vršaki – so mi stare domačinke povedale marsikero, in tudi pokazale skrivna mesta, ki jih znam najti v gorah še danes. Spomina na staro vero in stare kozmološke prakse, se ni dalo izbrisati s še tako sistematično inkvizicijo⁹. Nenazadnje, nas v hribovitih delih Slovenije na to spominjajo imena bistrih vodonosnikov; med njimi izstopa Bela, Belca, in ti nas ne vodijo stran od staroslovanskega Belina¹⁰ in drugih entitet, ki so lastne izvirom. A povezave bo treba najti znova. Ločitev od korenin je bila groba, arogantna, zla, nasilna, vodena iz koristoljublja in posesivnega odnosa do habitatov. Spomin na korenine so agenti POMOR uničevali s še hujšo krvoločnostjo kot so pokristjanjevali; inkvizicije so trajale stoletja, vse dokler niso sledi starih vedstev ostale samo še v zametkih. Povezava do korenin je lahko samo v subtilnem, do hramov ljubečem in spoštljivem pristopu. Vse to nas navdihuje in nam nalaga odgovornost za delovanje. Slovani smo imeli v izvornem ritualu stik s studenčnico, izvirsko vodo, in spomin na izvir gnezdi globoko v naših spominskih kodah, globoko v nas – in iz globin odmeva neustavljivo hrepenenje. Sporočilo je bistrično: *prebivalci koloniziranih dežel, za slepoto obstaja napitek – utrgate ga pri izviru čiste studenčnice!*

Nobeno naključje ne more biti, da resnica o prevarah in zločinih POMOR na svet prihaja sočasno s penetracijo vedenja o stvarstvu. Če se brez vsakršnih predsodkov sprostimo v umirjen logičen razmislek, je ideja o transcendentnem, omniprezentnem abstraktnem ENEM popolnoma kompatibilna z znanstvenimi dokazi o hologramskih in povesodprisotnih zapisih v genomih, o sposobnosti vode

⁹ Spletna stran www.ajdi.org vsebuje besedila o zadnjem križarskem pohodu, ki ga beležimo na naših tleh – blizu Kobarida, zaradi vztrajnega čaščenja izvira!!!!

¹⁰ Opera Belin, spisana v čast staroslovanskemu božanstvu svetlobe, se šteje kot prva opera napisana v slovenskem jeziku izvira iz časa narodnostnega prebujanja, v zadnji četrtini 18. stoletja. Po libretu Antona Feliksa Deva, ki se je ohranil v natisu iz leta 1780 v almanahu Pisanice, jo je uglasbil kamniški skladatelj Jakob Francišek Zupan. Glasba opere "Belin" je veljala za izgubljeno vse do leta 2008, ko jo je odkril Milko Bizjak.

(vodika) za hrambo spomina in energije, kar vse navaja na logični sklep, da so vsa bitja in vse inteligence in vse zavesti v vse-mirju redundantno povezane v stohastično¹¹ mrežo stalne pretočnosti in enovite vitalnosti; kompleksnega in vse-med-os-sebno povezanega (hologramskega) sistema, v katerem vsak delček vsebuje informacijo o celoti in seveda obratno – celota o vseh delčkih. Vsaka celica vsakega organizma vsebuje informacijo in energijo celote?! Obstaja celota, ima celota koherenten spomin, zapise?¹² Nedavno odkritje ob sekvenciranju mikrobnih celic in s tem povezav evolucijskih linij organizmov na Zemlji, navaja na doslej neodkrita dokaza o vsepovsodnosti informacij v DNA različnih vrst organizmov. Ateisti bi tovrstnemu redundantnemu hologramskemu omrežju, po katerem se pretaka zavest o celoti, zlahka naredili superlative s katerimi religije zaljšajo svoje bogove. Bo znanost počasi dokazala obstoj vsepovsodprisotnega (omniprezentnega) velike očesa, velike zavesti, velike zakladnice med seboj povezane mreže podatkov, v kateri se vse v vse smeri petih dimenzij odslikuje (transcendira)? Mar ni trend vzpostavitve vsepovsodnega (an. ubiquitous) internetnega relacijskega omrežja v katerega bo povezana večina ljudi in stvari (internet inteligentnih stvari) že precej dobra (a vendarle samo) simulacija omniprezentne kolektivne zavesti, korak k hipnemu, maltene telepatskemu prenosu v polju transcendentnega, kolektivnega, univerzalnega?

Nastopil je ČAS!

Dokler ne bomo razvozlati mita o civilizacijskem pokristjanjevanju in odstranili al-kohla (arabsko: zasenčevalec oči, zamegljevalec vida) znanstvenih izsledkov ne bomo celovito razumeli, in ne uvideli globine vedstev naših prednikov, kaj šele jasno zaznavali animadiverziteto hramov/habitatov. **Ko demistificiramo izmišljeni čudež o spreminjanju vode v al-kohl** (kar prostost duha razume kot prvo veliko manipulacijo iz že omenjene knjižne uspešnice) pridemo do čiste vode, do čistega pogleda in odpre se nam svet mitologije vode. Ko bomo (spet, po dolгих stoletjih brezbržnega onesnaževanja planeta ponovno) zaščitili studence in oboževali naše vode, bomo rešili tudi velik del težav s hramovi. A najprej bo treba do konca razkrinkati moč zmanipuliranega rituala, ki se vsakodnevno opravlja v onih razkošnih, z zlatom ozaljšanih velikih hišah s suličastimi stolpi, ki – kot da – grozijo nebu. Kakšna naduta antropocentrična gesta: groziti nebu, vse-mirju?!? In kakšna zla pregreha: onečastiti bistro vodo in jo spreminjati v slepilo, vse to v osrednjem delu rituala/ liturgije v katerem naj bi obredno povezali skupnost?!

Človeštvo je porinjeno tako globoko v naplavine motilcev, da stežka računamo na razsodnost, pa četudi imamo opravka z t. i. inteligentnimi posamezniki. Dobro. Pustimo za hipec ob strani verstva in ateizem, poskusimo samo logično razmišljati in si odgovoriti na preprosto vprašanje. Ali ni pripisati antropocentrične vzvišenosti v prepričanju, da je človek posebno bitje v vesolju izključno aroganci in pretencioznosti? Katero res zdravorazumsko bitje bo tako naduto, da si bo vzelo (ne da bi za to imelo kakršenkoli oprijemljiv dokaz) pravico, da bo izključilo (pa četudi samo hipotetične) možnosti, da imajo – kot človek – podobnega tipa inteligenco in podobnega tipa »dušo« tudi druga, morda vsa bitja in elementali na Zemlji in v univerzumu?!? Mislim, da bomo na precej varnejši strani zdravega razuma, če bomo brez nepotrebne razpredanja in povsem a-teistično dopustili možnost, da so »človeku-podobne-civilizacije« marsikod v univerzumu, da – če ima dušo človek - imajo nekaj podobnega tudi vsa druga bitja in da ni res nobenega razloga, da bi reči v naravi delili na žive in nežive in da torej tisto, kar nekateri kličejo »duša«, ki naj bi bila povezana samo z nekaterimi bitji stvarstva, bržkone predstavlja koncept povezanosti vseh bitij in vsepovsod?! Na ta način paradigmo biodiverzitete zlahka prevedemo v paradigmo animadiverzitete.

¹¹ Na tem mestu uporabimo najmanj ambiciozen pridevnik stohastično, ki nemara ustreza dosedanjim znanstvenim odkritjem. Človeštvo nima na voljo znanstvenega aparata, s katerim bi potrdil kake močnejše koncepte povezanosti singularnih zavesti.

¹² Tudi besedico celiti je potrebno dodati ateističnemu slovarju: slovenska beseda za zdravljenje je usmerjena k holizmu; zdravljenje in religijo poveže z eno samo besedo CELITI, povezovati (nazaj) v celoto.

Spremenimo VODO nazaj v VODO. Nalijmo si čiste vode. Priklonimo se izviru. Morda kdo ne-bistro misli, da naši predniki niso Vedeli, da se v vodiku skriva povsod-prisotna moč, energija in informacija? Voda je omni-prezentna in transcendentna, spreminja forme, se reinkarnira in ima sposobnost samo-očiščenja. Če je kaj mističnega na tem planetu, potem je to misterij moči samo-očiščenja vode: le kako lahko pri vsej svinjariji na Zemlji, pride voda iz globin še kje čista?!?! Je še kje kdo tako zelo ošaben, da lahko trdi, da so tisti, ki v osrednjem ritualu spreminjajo vodo v al-kohl, prinesli slovanskim (in drugim alkoholikatoliziranim) ljudstvom višjo raven civilizacije, višjo raven kulture, kot je bila tista, ki je skromna nevidna svetišča oblikovala ob izviri, s polaganjem kamnov za očiščenje in energiziranje dobrih misli?¹³ Se višja raven civilizacije bolj kaže v spoštljivem priklonu izviru bistrilnega bazičnega elementa¹⁴ bivanja, ali pa v detonacijah karbidovk ob najvišjih svetohlinsko zapovedanih »duhovnih« praznikih ob slovenskih zidanicah. Le kaj si mislijo inteligentna bitja iz drugih teles vse-mirja, ko s svojimi plovili krožijo nad Zemljo ob kakem zapovedanem prazniku POMOR; kako naj verjamejo, da gre za »najbolj kontemplativen praznik miru in ljubezni« kar ga premora današnja civilizacija in ne za vojni spopad primitivnih ljudstev? Ko jim povemo, da je problem v konspirativni konverziji ključnega napitka človeštva v zasenčevalec uma, ki iz potencialno blagega, razumnega mirnega bitja napravi zaslepljeno popadljivo zver in zmanipuliranega vojščaka/podložnika, so jim reči na Zemlji bolj razumljive. Prvi čudež iz one knjižne uspešnice POMOR, je po presoji prostosti duha prva velika manipulacija, s katero so nadvse uspešno pokorili in pasivizirali številne civilizacije na Zemlji. Vemo, kolonizirane staroselce so kolonialni plenilci strpali v rezervate, odraslim pred vrata postavili gore najcenejšega al-kohla ali jih pobili, otroke zveliki v jezuitske in druge ideološke prevzgojevalnice in po par generacijah so s prsti kazali na tiste iz katerih se ni dalo narediti sužnjev, vpijoč s prezirom: »apatični brezdelneži«. Za Ateiste pa so laže in redi POMOR ustvarili lažnive mantre kot je »*In vino veritas*« alias »*Nalijmo si čistega vina*«. So nasledli tudi možgani za očmi, ki berejo te vrstice? Metoda zaslepljevanja in pasivizacije prebivalstva se v zgodovini neprestano ponavlja. Izstopa primer heroinizacije revolt generacije v ZDA ob vojni v Vietnamu. Se še spominjamo trojne partije ameriških obveščevalnih služb, ki so drogo, s katero so saturirale in tako pasivizirale demonstracije v ZDA, proizvajale v velikem delu v Afganistanu, kjer so na ta način sočasno podprle mudjahedine v boju proti penetraciji komunističnih idej, iz dobička na drogah pa tajno in zunaj-proračunsko financirale oboroževanje in druge operacije v tretjih deželah? Isto metodo je policija uporabila v (post)-frankovski Španiji, zlasti v pasivizaciji revoltnih Baskov; baskovski anarho-pacifisti so to metodo poznali, jo analizirali in o njej govorili javno. Smo se kaj naučili? Lahko bi se: motilci (disruptorji percepcije) so danes številni in sofisticirani.

J'accuse! Obsojam! Pri presoji tovrstnih zgodovinskih dejstev ne more biti nobenega odpustka. Pomor kultur po Zemlji je bil strašen. Obupno strašen. Krivec za pomore je v prvi vrsti glavni kolaborant: POMOR. Na Slovenskih tleh šele v današnjici prihaja do temeljnih del na področju analize primarnih informacij (ustnih izročil, arheoloških in drugih virov). Tako so danes tik pred izidom temeljna celovita dela dr. Andreja Pleterskega o krajinarskem pokristjanjevanju, Pavla Medveščka o preživetvenih strategijah starovercev, dr. Mire Omersel o skupnih imenovalcih akterjev kozmične telepatije, sveže na policah pa v tem času dobivamo izvrstne prispevke posamičnih raziskovalcev kot so Boris Čok, Jože Munih, Matjaž Anžur, mag. Nejc Petrič, Irena Urnkar in drugi. Koncentracija sodobnega umskega napora na obravnavani temi obeta kvantni preskok. Zdaj.

Sledi skozi čas!

Prvi ZASov zbornik odlikuje enciklopedičnost prispevkov in odličen nabor avtorjev. Strinjam se z uvodničarji prvega zbornika, da je potrebno na obravnavani tematiki puščati sled skozi čas. Več kot to, skrbeti je treba za negovanje tradicije raz-slepljevanja populacije in vzdrževati nit, povezanost,

¹³ Slovenski jezik je tu natančen: besedo za modrost enači s sposobnostjo samo-očiščenja vode. Bistrost, zbistritev, bister je tisti, ki ima sposobnost za očiščenje misli od naplavin.

¹⁴ V središču Ljubljane, blizu Ljublanice, se je pojavil zgovoren grafit: »The person You Love is 72,8% Water«.

tradicijo z vsemi, ki so to delali pred nami. Prvi ZASov zbornik je prvovrstna medicina za stanje duha in vsebuje dober nabor komponent potrebnih za premislek o posledicah tisočletne alkoholikatolizacije. Mislim tudi, da so ostrina in radikalnost navedb v zborniku praviloma na mestu, zlasti tam, kjer je govora o problematiziranju premoženja in o vlogi POMOR (npr. besedilo, ki ga je prispeval **Vlado Began**), povsem na mestu je jedrnata a natančna in mestoma tudi ridikulizirajoča predstavitev protislovij in tudi evidentnih ne-umnosti iz tiste že omenjene ponesrečene knjižne uspešnice taiste POMOR (glej **Hardvik Pirnovar, Vojteh Urbančič** idr.). Na posameznih mestih v prvem zborniku pa je treba opozoriti na neutemeljen prezir, ki izhaja iz posplošene sodbe do religij; tako se ni moč strinjati s sodbo Urbančiča, ki trdi¹⁵, da »*znanstveni način razumevanja fizičnega sveta sloni na tisočletnih izkustvih generacij znanstvenikov in je potrjen z nešteti poskusi, za religiozno prepričanje pa je značilno verovanje brez dokazov in infantilni odnos do zunanje realnosti, značilen za zaostalo družbeno zavest ali za otroško dojemanje sveta*«. Ne moremo primerjati nekonsistentne zgradbe spisov in verovanj protagonistov POMOR, ki temeljijo na dokazano zmanipuliranih zapisih izpred slabih dveh tisočletij, z religioznimi praksami, ki temeljijo na neprekinjeni, dolga tisočletja trajajoči in koherentni tradiciji, skozi katero se je svečeniška praksa neprekinjeno brusila in razvijala in sloni na tisočletnih izkustvih generacij svečnikov (jogijev, meditantov, zdraviteljev, šamanov, nangarijev...) in je potrjena na nešteti praktičnih uspešnih primerih celostnega zdravljenja (celjenja) in na dokazanih učinkih delujoče družbene organiziranosti.

Razlogov za pisanje je tako več kot dovolj – nekaj jih je spodbudil prav ZAS I. Artificielna in s kontradiktornimi trditvami onespособljena »duhovnost« POMOR, dodatno obremenjena z neizbrisljivo dediščino kolonialne-plenilske karme, je povzročila duhovni vakuum, v katerega se je po zakonu ekonomije (zakon ekonomije v žlahtnem pomenu, narekuje ubiranje najlažje poti, zakon, po katerem deluje voda) naselila pretežno¹⁶ (ne pa izključno) hiperkonzumacijska poplava pretencioznih new-agerskih storitev instantne duhovnosti. Ne eni in ne drugi ne morejo v resnici zadovoljiti svobodnega, iskrenega, iščočega, raziskovalnega, resnicoljubnega duha.

ZASov zbornik predstavlja dragocen prispevek k terminološkemu redu, a vse to je šele začetek procesa. Naj uvodoma dodam dve besedi, ki predstavljata emblematski primer zavedenosti v razumevanju kompleksnih kozmologij. Beseda **šaman** je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika opisana v izhodišču pejorativno saj je pripisana »primitivnim« ljudstvu. »*Šaman, pri nekaterih primitivnih ljudstvih kdor ima v zamaknjenju neposreden stik z duhovi, nadnaravnimi silami in vpliva nanje: šaman mrmra svoje molitve*«. Shamanam v slovenski interpretaciji reduciramo na primitivizem. In tudi razlaga pojma šaman je temu primerno primitivna. To dopuščamo v 21. stoletju, pri tem, ko sanskrit slovar nakazuje na razsežnost pojma šaman takole: shama = Tranquility, shamaM = mental tranquillity, shamaH = cessation of all material activities, **shamanaM = subsiding**.

Kako globoko sega nerazumevanje naravoverstva in šamanstva in kako aktualno je to vprašanje v Sloveniji se kaže tudi v času, ko nastaja ZAS II. Slovenski mediji so popadljivo poprijeli za navedbo v življenjepisu kandidatke za Evropsko Komisarko Violete Bulc, da se je šolala na šamanski akademiji. Pustimo ob strani dejstvo, da je opravljanje kakega tečaja in pridobitev kakega tovrstnega certifikata na kaki »akademiji« v zahodni hemisferi planeta z vidika kvalitete in verodostojnosti po definiciji vprašljivo. Neizpodbitno dejstvo je, da je parcialno šolanje za pridobitev »šamanskih veščin« zunaj realnega šamanskega okolja daleč od realne možnosti, da bi oseba, ki je v takem izobraževanju sodelovala, lahko pridobila DEJANSKE življenjske veščine staroselskih zdravilcev in šamanov. Zato je neprimerno, da take osebe nazivamo s pojmom »šaman«. Odziv medijev na Bulčin življenjepis kaže na stanje duha v Sloveniji, na stanje praktično popolnega izbrisa kulture naravoverstva in tradicionalnega naravnega zdravilstva. Pejorativni odnos medijev, ki šamanstvo postavlja v negativen kontekst, je posledica temeljitega izkoreninjenja naravoverstva v katoliziranih koloniziranih deželah in dokaz, da v Sloveniji ne poznamo starih, izvornih verskih praks in ritualov slovanskih voditeljev, ki so v obredju vsakodnevno rokovali z ognjem, studenci, plodovi in drugimi elementi narave.

¹⁵ Zbornik ZAS št. I, stran 31.

¹⁶ Glej tudi opombo št. 26 v tem besedilu.

V nadaljevanju se bomo razpisali tudi o pomenu indo-slovanske kozmološke kode **SANJAMA**, namenoma pisane v dvojinski obliki besede sanjam (lahko tudi v obliki »sanjava«). Napravili bomo tudi povezavo z opusom **Tarasa Kermaurnerja** in njegovo drugenjsko znanostjo, drugenjsko teologijo, ki je (po mojem vedenju nevede) trdno stopila na pot h kozmologiji SANJAMA. Trdili bomo, da Tarasov razmislek o drugenjski znanosti, starodavna kategorija shamanam in koda sanjama peljejo v isto smer, v smer povezanosti, zlitja. Beseda re-ligare z navedenimi povezavami lahko dobi nov pomen: **re-ligare, ponovno povezati vse z vsem**. Smisel religije pa iskanje povezav med za-vestmi in bitji stvarstva, kar je možno samo z umikom iz linearnega presojačnega uma (shamanam) in zavestno pozornostjo na povezanosti (sanjam). K Tarasu se bomo še vrnili, k sanjam tudi! A-teisti?

V Slovenskem jeziku bi religijo lahko poimenovali z besedo **UPASANA**¹⁷ (nikakor ni moč ugotoviti, od kod nam pogovorna beseda »paše«, ki jo tako radi uporabljamo). Upati in upati si, pogum in vera imamo v eni besedi, ki v svojem pomenu pomeni bližino¹⁸. Upasati – pa v pogovornem jeziku že zdaj pomeni »pravilno naravnati«. V Sanskrtu tudi. UPASANA – Sanjava prostost duha (v nadaljevanju UPASANA SPD) je kozmološki svetovni nazor, prepričanje, ki vsebuje temeljne kozmološke in upasalne¹⁹. (iz razlage v temeljnih tekstih je raz-vidno, da je UPASANA širši in globlji pojem od RELIGIJE) prvine in bistveno širši pojmovni mikrokozmos od klasičnih verstev. Kot izhaja iz temeljnih tekstov UPASANA SPD, jemlje UPASANA SPD vse zgodovinske šole modrosti in med drugim tudi šamanska znanja, stara obredja, šole misterijev, duhovne prakse in verstva ter novodobne filozofske, teozofske in duhovne smeri razmišljanja in s tem povezane prakse kot relevanten vir za svoje vpogleds in nazore. Na ta način kozmologija UPASANA SPD kot nazor in prepričanje, svojstveno vsebuje/integrira druga duhovna, tudi šamanska in verska prepričanja, misterije, načela in etične opredelitve – poimenovali so jo transverzalna kozmologija, kozmologija, ki presega religije.

Pri tem je pomembna razlaga pojmov **religija, upasana in nazor** v temeljnih spisih UPASANA. Iz razlage uporabljenih pojmov izhaja, da pojmuje **nazor** kot polje, ki vsebuje vse opredelitve do kozmologij, tudi šamanske, novodobne duhovne, misterične, mitološke in verske in da torej iz ustavne pravice do svobode vesti izhaja, da so vse podmnožice polja nazorov in prepričanj med seboj enakovredne in upravičene do uporabe zakonsko določenih pravno-organizacijskih subjektov.

Iz definicij pojmov in pojmovanja UPASANA SPD izhaja, da izvira kozmologija Sanjave prostosti duha iz pristne in globinske religioznosti, ki ji v slovenskem jeziku nadenemo naziv UPASANOST, torej, iz iskrénega in iskrénega hrepenenja po transverzalni povezanosti vseh aspektov zavesti in bivanja. Lahko trdimo, da globinska religioznost vodi v upasanost. Člani UPASANA SPD utemeljeno verjamemo, da je kozmologija Sanjave prostosti duha pristna, logična, konsistentna, tehtna, razumna in s tem vero-dostojna; zato lahko dopuščamo, da kozmologijo UPASANA SPD interpretiramo kot dostojno – veri, ter s tem besedo »vera«, ki je spričo zgodovinskih dejstev in pristranske (v jeziku Ustavnega sodišča RS »ne-nevtralne«)

¹⁷ Decembra 2013 je bila po zakonu o verski svobodi registrirana Svetovnonazorska kozmološka skupnost UPASANA – sanjava prostost duha. S tem je bila odpravljena ustavna dilema o enakopravnosti svetovnonazorskih, duhovnih, kozmoloških, verskih in drugih skupin, katerim poslanstvo je promocija etičnih vrednot, velikodušnosti in kozmologije, vključno z kozmogenezjo. UPASANA v svojih temeljnih spisih natančno razloži pojme - in razliko ter korelacijo med njimi – kot so nazor, zrenje, zorenje, vera, vest, vero-dostojno, upasano, re-ligare ipd. Več na www.upasana.si.

¹⁸ »Upa« v Sanskrtu neposredno pomeni »bližina«. **Upaśama**—completely peaceful, in control of the senses and mind, **upasatti***. connection with, union L.; service, worship L.; gift, donation, upasthaa = to stand near, to stand by.

¹⁹ V Slovenskem jeziku religijo lahko poimenujemo z besedo UPASANA (nikakor ni moč ugotoviti, od kod nam pogovorna beseda »paše«, ki jo sicer radi uporabljamo). Upati in upati si, pogum in vera imamo v Slovenskem jeziku v eni besedi, ki v svojem pomenu pomeni bližino Upasati – pa v pogovornem jeziku že zdaj pomeni »pravilno naravnati«. V Sanskrtu tudi »Upa« v Sanskrtu neposredno pomeni »bližina«. V Sanskritsko-Angleškem slovarju beremo; **Upaśama**—completely peaceful, in control of the senses and mind, **upasatti***. connection with, union L.; service, worship L.; gift, donation, upasthaa = to stand near, to stand by.

področne zakonodaje obremenjena (ne-dostojna presežnemu pomenu kategorij kot so kozmologija, religija, vera, misterij itd.), pomagamo rehabilitirati. Zato smo v slovenskem jeziku našli nov termin, *upasana*!

Ustava in zakonodaja sicer izenačujeta formalne in neformalne prakse izražanja svetovnonazorskih, verskih in drugih prepričanj. UPASANA Sanjava prostost duha je dolgo delovala brez registrirane pravne osebe. Dejavnosti, ki jih načrtuje v naslednjem 25 letnem obdobju pa narekujejo ustanovitev pravne osebe, ki bo nastopala kot subjekt v obligacijskih razmerjih. Pravno-ustavna ureditev v Republiki Sloveniji ne pozna formata, ki bi omogočal popolnoma proste (nematerializirane, neoprijemljive) vzvode odločanja in upravljanja z organizacijo (skupnostjo), kakršni se pritičejo organizacijski obliki po kateri deluje kozmološki nazor UPASANA SPD. Najbolj izmed vseh zakonov, po katerih je moč registrirati pravno osebo v Republiki Sloveniji, se potrebam UPASANA SPD približa **Zakon o verski svobodi** (v nadaljevanju ZVS), ki dopušča relativno visoko raven avtonomije pri notranji organiziranosti, upravljanju in odločanju skupnosti, ki tvori članstvo organizacije po dotičnem zakonu (ref. 9. člen zakona). Da gre za »relativno« dober približek utemeljujemo z neizpodbitnim dejstvom, da je uporaba pojmov v ZVS pristranska, obremenjena z besednjakom, ki ga uporablja na ozemlju Slovenije prevladujoča organizacija monoteistične religije; to še prav posebej velja za 3. odstavek 14. člena ZVS, ki definira priloge dokumentaciji ob registraciji pravne osebe po zadevnem zakonu z besedami: »opis temeljev svojega verovanja v slovenskem jeziku, v katerem opredeli svoj verski nauk in svoje versko poslanstvo, svoje bogoslužje in druge verske obrede«. Mnenje ustanoviteljev UPASANA SPD je skladno s stališči Ustavnega sodišča in menimo, da je stanje protiustavno, oziroma, da pušča odprte pravne praznine, saj kozmološke skupnosti in prepričanja, kot je UPASANA SPD, nimajo enakih pravic kot klasične verske, ki jim pritiče, oziroma se lahko identificirajo z terminologijo, ki jo uporablja ZVS; zadevni zakon ni v celoti in dosledno nevtralen do verskih in svetovnonazorskih skupnosti ter prepričanj, kar je po oceni Ustavnega sodišča samega, protiustavno stanje: Zakon bi moral vsebovati nevtralno terminologijo, s katero bi lahko operirale vse nazorske, kozmološke, verske skupnosti in prepričanja enakovredno. Svetovnega nazora / kozmologije UPASANA SPD ne moremo opredeliti s pridevnikom »verski«, saj gre za **prepričanje, vedenje**, ki je rezultat kognitivne obravnave, gre za **nazor**, ki je rezultat zorenja, zorenje pa posledica dolgotrajne prakse zrenja, odprte in ne na dogmah ali predsodkih utemeljene percepcije ter transverzalne integracije odprtega uma, stanja sanjama, kot ga opredeljuje nazor v svojih temeljnih spisih in definicijah. Temeljni spisi UPASANA SPD tako ne vsebujejo pristranskih, in po našem mnenju neustavnih pojmovnih zgradb in posamičnih pojmov kot so »verski nauk«, »bogo-služje«, »verski obredi, kaj šele »cerkev«. To pa ne pomeni, da kozmologija UPASANA SPD ne vsebuje v bistvu vseh kvalitete, ki jih Ustavno sodišče v svojih presojah zadevnega zakona izdvaja kot gradnike organizacije, ki se registrira po ZVS v izpeljavi ustavne pravice do svobode vesti. UPASANA SPD vsebuje vse prvine globinske religioznosti kot jo definirajo temeljni spisi brez da bi po nepotrebnem uporabljala termine, ki jih po nepotrebnem uporablja zakon..

Temeljna kozmološka inštitucija UPASANA SPD so SANJE in ne cerkev. Ta pristop ni nobena inovacija, temveč tisočletna starodavna »religiozna« oziroma kozmološka zgradba staroselnih etničnih skupnosti, ki sanje postavljajo kot medij komunikacije z bitji znotraj in zunaj meje življenja na tak način, da jim sanje predstavljajo povezovalno INŠTITUCIJO – v emblematskem smislu razumljeno kot religija, v dobesednem pomenu, torej, re-ligare, ponovno-povezati-ravni-zavesti (singularno, skupnostno/kolektivno in univerzalno/transcendentno raven zavesti) v enovit, celovit (holističen) percepcijski sistem, s katerim se razlaga in interpretira skrivnosti bivanja na Zemlji. Temeljni spisi UPASANA SPD razlagajo, zakaj v slovenskem jeziku lahko brez vsakršnih težav besedo RE-LIGIJA nadomestimo z besedo UP-ASANA.

Doslej ni bilo priložnosti in nimamo si kaj očitati

Sanjava holizacija versus alkoholikatolizacija

K terminološkemu slovarju dodajamo v tem prispevku še dva ključna pojma: **plenilski kolonializem**, ki je lasten imperialnim fevdalno-škofovskim navezam in se udejanja skozi alkemijski proces **alkoholikatozize** na eni strani in etično naravnani, s strpnostjo in velikodušnostjo (empatijo) prežeti **holizem**²⁰ kot medicina, ki izvira iz in upošteva tradicije vseh kozmoloških tokov in zapisov v hramovih, ki jih naseljujemo ter se oslanja na spoštljiv odnos do vseh bitij (animadiverzitete). Pred dobrim desetletjem je bil s sidranjem v peti dimenziji zasnovan multidisciplinarni eksperiment »**dealkoholikatozizacije**« in pričujoče besedilo črpa iz številnih meditacij ob sidranju projekta z mislečimi bitji, kar vključuje najvidnejše razumnike na področju religij v Sloveniji. Večidel smo se strinjali o načelih, ki so razdelana v nadaljevanju, a zaznati je bilo bojazen pred odkrito akcijo in javnim nastopom. Intelektualci živijo v conah udobja. Zato je projekt v celoti voden izven štiridimenzionalnega prostora. Kmalu po lansiranju projekta je visoki predstavnik POMOR javno spraševal, kdo, da se njegove organizacije boji. Odgovor je več kot jasen – POMOR se upravičeno bojijo vsi, ki bi z njimi lahko prišli v spor. V zraku je še vedno vonj po inkvizicijah.

Projekt dealkoholikatozizacije so nekateri, zlasti levo in ateistično pozicionirani razumniki sprva razumeli kot »**nacionalni**« **projekt**, ki bi promoviral Slovenski narod ali gradil na »specifični«, »posebni« vlogi te kolektivne identitete. Nekateri so reagirali polarizacijsko, inertno, in se ob predpostavki, da gre za neko obliko povzdigovanja nacije, od projekta umaknili. Spet drugi so menili, da je projekt preveč frontovski in napadalen. Zato je bila tem vprašanjem minuli pet let v peti dimenziji posvečena posebna pozornost²¹. Govorimo o teritoriju, kompleksnem hramu, o prostorski kolektivni identiteti in ne ozko vzeti identiteti naroda. Zdraviti je treba kompleksno, večdimenzionalno prostorsko inteligentno telo. Proces kliče k celoviti preobrazbi, usmerjeni v celovito razumevanje bivanja na Zemlji in z Zemljo; raje kot o religioznosti (četudi smo zgoraj rehabilitirali besedo re-ligare), govorimo o holizmu; holizem in univerzalnost/ vse-mirnost pa predpostavljata povezanost, multidimenzionalnost bivanja, medtem ko dualistične monoteistične religije in druga verjetja predpostavljajo linearizem, polarnost, kar daje nastavke za izključevanje, konflikt, apartheid, in v skrajnosti izzvenijo kot plenilsko-kolonialni genocid. Proces je usmerjen v promocijo vrednot, ki se uveljavljajo ob boljšem razumevanju zakonitosti bivanja. Zato se vsepovsod redundantno artikulirajo IZJAVE, pomembne za transformacijo in o katerih ne more biti sence dvoma. Proces ni usmerjen proti POMOR, ki se sesuva oziroma implodira sama v lastni nezmožnosti kristaliziranja čistih, nesebičnih sporočil ob pezi kriminalnih dejanj, ki so jih zakrivali njeni protagonisti v preteklosti. Proces je usmerjen v vzpostavitev resonančnega polja in s tem krepitev obstoječih pozitivnih procesov in prizadevanj številnih posameznikov in skupin, ki so v minuli desetletjih opravili preboj, preobrazbo, domačo nalogo in tistih, ki so v minuli stoletjih vzdrževali sled do korenin in izvirov; v tem prispevku omenjamo samo nekatere med njimi, a prav vsakomur, ki je dal prispevek k odgrinjanju težke mračne zavese posledic alkoholikatolizacije je treba izreči čast in hvaležnost.

²⁰ Glej na primer THE FOUNDATION FOR HOLISTIC SPIRITUALITY <http://www.f4hs.org/>

²¹ Spomnimo: že Zmago Šmitek je bil s sklicem na Mircea Eliade za odgovor na zastavljeno vprašanje dovolj jedrat in natančen, ko je v svojem uvodu v Mitološke korenine Slovencev zapisal: »Študij mitov v monokulturnem okolju nas ne pripelje daleč; v najboljšem primeru do spoznanja o omejenosti in fragmentarnosti tovrstnih virov, v najslabšem pa do samovoljnih razlag ali celo rasističnih konstruktov o »izvoljenem narodu«. Ob tem velja spomniti na besede M. Eliadeja, da ne moremo dojeti vsebine mitične misli, če ne upoštevamo mitologije v vsej njeni totalnosti in hkrati tudi lestvice vrednot, ki jih mitologija implicitno ali eksplicitno razglaša.«

Slava živim različnostim versus hribovske spominčice preteklosti

Parafrazirajmo **Slavoja Žižka**, ki je nedavno z besedami »*Ne potrebujemo več enotnosti, ampak več razlike*«²² napovedal potreben preobrat: ne potrebujemo več sprave, potrebujemo več različnosti! Medtem, ko so se naše žleze spominčice desetletja ubadale z vprašanjem sprave smo zanemarili preživele usedline in kali duhovnih tokov, ki so pustili v preteklosti sled na tleh s katerimi upravljamo prebivalci Slovenije, tisočletne sledi, od piščali iz medvedje kosti v Divjih babah nad Idrijco, prek megalitskega svetišča oblike Oriona v dolini Gračnice, domovališč Belih vil na Bohinjskem, dediščine Ajdovske jame, entitet iz Vandotov zgodnjih del naprej; do skrivnostne templarske energije kurjega očesa v silhueti Slovenije v Gradu Grad. Vse entitete govorečega vtisnjenega spomina so del žive identitetne pokrajine. Opravka imamo z bogato paleto za(s)trtih različnosti, s katerimi se stoletje za stoletjem, tiho ali naglas, fanatično ukvarjajo témi posvečeni posamezniki in posameznice širom po Sloveniji. Koncept sprave predpostavlja (in podpihuje) polarizacije, koncept različnost predpostavlja (in podžiga) pluralizem. Problem Slovencev ni na relaciji partizani-domobranci, problem Slovenije je v pomoru spomina na pra-identitete in v nerazrešenem vprašanju nasilne katolizacije. Še naprej se puščamo naščuvati tistim, ki prebivalce namenoma polarizirajo na napačnem vprašanju! In kako se bomo temu uprli? **Odgovor je jasen: revitalizirajmo pokrajino različnosti, ob biodiverziteti zavarujmo tudi anima-diverzitetu.** Začnimo tako, da Krst pri Savici preberemo ponovno, bistro. V Krstu je ključ revitalizacije palete različnosti identitet sidranih v pluralnem polju tradicij. Krsta ni pisal pesnik domoljubja in ljubezni, pisal ga je pesnik, ki je **klical k duhovni prenovi**, k razmisleku o koreninah življa na naših tleh, o vrednotah, o stari veri. Pesnik je uporabil pridevnik »prosto« – ko je klical k izbiri vere in postave. Prosto predpostavlja odrekanje jezi! Vse, kar bo napajano iz jeze, ne bo moglo roditi dobrih sadov. Žal v javnem govoru t. i. kritični intelektualci, še kako kažejo naščuvanost in polarizirajo v sveti jezi drug na drugega, namesto, da bi stali na neodvisnih pozicijah pesnikove prostosti duha in pluralizma, ki ustreza stanju identitet v prostoru. V tem kontekstu je potrebno poglobljeno razumevanje različnosti samo-istovetenj. Za temeljit proces na relaciji SPRAVA – VEČ RAZLIČNOSTI, je treba torej razkrivati kozmologije iz preteklosti.

Ko je po deželi še vel vonj po inkvizicijskih grmadah so opogumljeni s prvimi prevodi kozmologij ne-evropskih kultur Prešernovi sodobniki postavili temelje sodobne misli in omogočili vznik komparativističnih znanstvenih disciplin. Svetovno znanje človeštva se prosto preliva med kulturami šele dobro stoletje, z internetom šele slabi dve desetletji²³ "Katolizirana" populacija je dobila prve vire za komparativistiko šele pred dvema stoletjema in šele v času, ko se je rojevala moja generacija, so bili odkriti **PRVI** (prvi, ja, prvi) primarni²⁴ viri iz časa zgodnjega krščanstva in pred njim. S komparativistiko in dostopnostjo **prvih** primarnih virov je hitro padla v vodo večina mitov, iz-trte-zvitosti in dogem iz tiste večkrat omenjene knjižne uspešnice. Vključno z mitom o prvem čudežu, s katerim so lansirali alkemijski proces tisočletne manipulacije s prebivalstvom, ki ga je dosegla imperialna ambicija fevdalne in duhovne gosposke. **Noben farmacevtski PR 21stoletja se ne more primerjati s promocijo al-kohla, ki ga na Zemlji že skoraj dve tisočletji uprizarja POMOR.** Je lahko mega – projekt saturacije prebivalstva Zemlje s slepilom naključen?

Tri velike vojne so v minulem stoletju izčrpavale ustvarjalnost generacij naših staršev in starih staršev in dejansko onemogočale, da bi umirjeno premislili identitete, kozmologije in etos bivanja na naših tleh. Tako še danes ne vemo, kakšne vse so usedline spominov in zapisov prežetih v hramovih, s katerimi upravljamo prebivalci Slovenije – dolga stoletja jih je obvladovala dualistična, izključujoča, nasilna plenilska miselnost. O starih verah naših prednikov ne vemo praktično ničesar. Imperiji z ekonomsko krizo vračajo udarec tisočletnim kolonialnim spletkam in te morajo doživeti svoj epilog. Mati Zemlja se brani s podnebnimi fenomeni. **V razmisleku o novem etosu moramo govoriti o temeljnih pravicah hramov kot osrednjih subjektov in razumevanju trajnostnih razmerij s**

22 Intervju v Sobotni prilogi časopisa DELO, 2. marec 2013.

23 BhagavadGita je bila prevedena v Latinščino in kasneje v angleški jezik šele 1784, internet pa je bil standardiziran jeseni 1995.

24 Kumranski zapisi Esenov in knjižnica evangelijev NagHammadi najdena v Egiptu.

človekom. Ne bi bili smeli dopustiti, da bi na ta razmerja odločilno vplivali (t)isti interesi, sistemi in logike, ki so habitate razklali na fevde, škofije, kolonije, lovišča in rezervate; iluzorno bi bilo pričakovati, da so ti lahko blizu gravitacijskem centru kjer se generira nova paradigma, ki iz plenilske logike svet vleče v trajnostni razvoj prežet z etiko do vseh bitij. Nujno je razkriti elemente preživete kulturne dediščine in kozmologije, ki so tisočletno nasilje na naših tleh preživeli; tam biva znanje o stiku z elementalnimi bitji in njihovi medsebojni so-odvisnosti. In tu lahko izvira resnično domoljubje. Proces sprave s preteklostjo moramo razširiti s poglobljenim iskanjem kozmoloških usedlin na slovenskih tleh in rehabilitirati vse korenine, premisliti vse mitološke usedline ter jih enakopravno vzdati v zakladnico znanja in kolektivnega spomina. Tradicionalne vrednote so vezane na **skupnost** in **naravno okolje**, na ta dva primarna hrama vsakega bitja. Slovenija ima – kot rečeno uvodoma – za slednjo odlična izhodišča; tretjino ozemlja ščitimo v sistemu NATURA, ki je humus in odskočišče za prevrednotenje družbeno ekonomskih odnosov in prevoj v resonanco med tradicionalnimi vrednotami in tehnološkim razvojem, novimi trajnostnimi produkcijskimi vzorci in realnimi potrebami ljudmi, ki morajo nadomestiti ustaljene hiper-konzumacijske dualistične želje in izkoriščanje.

Mlajše generacije so ob odlični konkurenci storitev na področju prostosti duha in kvalitete bivanja že maltene povsem razbremenjene enostranskih interpretacij linearnih, dualističnih, monoteističnih kozmologij. Ne sprašujemo se več, zakaj so se praktično vse generacije intelektualcev izčrpavale na vprašanju vloge katolicizma. Tudi zdaj – tu živeče generacije ne moremo biti izjeme.²⁵ Za razvojni preobrat **potrebujemo sproščene, zbistrene in zaceljene možgane kreativnega segmenta populacija**, a pomislimo samo, koliko milijard ur kreativne energije posvečamo zgodovinski manipulaciji POMOR in kaj vse kreativnega bi v tem času lahko ustvarili?!?! Brez razčiščene preteklosti bomo kreativni čas še naprej kurili za žganje naplavin, ki ovirajo prostost duha in razvoj. Alkoholikatoliziranost predstavlja naglavni greh, saj preprečuje vitalnost stika individue s kolektivom (skupnostjo), kastrira stik s predniki in onemogoča koherenco singularnega z univerzalnim. Pa naj bo popolnoma jasno, deklarirana sporočila in vrednote POMOR, ljubezen do bližnjega ipd. vrednotimo samo pozitivno in ne zanemarjamo pozitivnih učinkov, ki jih je imel in jih ima tovrstni drill na številne posameznike; a fenomen POMOR je treba oceniti celovito, z vsem balastom, ki je konvertiral plemenita izvorna sporočila v kolonialni plenilski genocidni stroj in z vso nakopičeno karmo nasilja. In ko to storimo, ne moremo razumeti kritičnega intelektualca, ki se še lahko mirno deklarira za člana občestva fenomena POMOR. Preveč vemo, da bi lahko dopuščali konformizem. Zato naj bo popolnoma jasna distinkcija: katoliziranost ločujemo od izvirnega krščanstva – med njima je nepremostljivi prepad. Ne-nazadnje se to izraža skoz dejstvo, da je v krščanskih vejah duhovnosti ena največjih konkurenc.²⁶ A nepregledne polemike o »pravem« krščanstvu, nas ne smejo speljati stran od bistva problema; torej, stran od za(s)trtosti kozmoloških usedlin in duhovne tradicije na katoliziranih območjih, kar preprečuje vitalnost skupnosti in habitatov in trajno omogoča plenilsko delovanje in manipulacije.

Čas za razčiščevanje pluralizma identitet, verovanj, vedenja o preteklosti in prednikih, je pravzaprav nastopil šele sedaj. Čas za žlahtni ateizem je šele nastopil. Do Prešernovih časov razčiščevanje ni bilo možno zaradi inkvizitorstva, potem je kmalu sledilo stoletje treh velikih, težkih vojn in generacije naših staršev in starih staršev so bile preokupirane z vprašanje preživetja. **Prebivalci Slovenije si nimamo kaj očitati – za resnično poglobitev doslej ni bilo prave priložnosti.** A zdaj res ni več kaj odlašati.

²⁵ V ZAS I tako Bogdan Škofijanc zapiše: »skušnjavi, da bi razumel, čemu je človek skozi tisočletja namenil toliko svojih intelektualnih in materialnih potencialov za nekaj tako nedoločno iracionalnega kakor so božanstva, se nisem mogel upreti«.

²⁶ Izhajam iz katoliške družine – hipokrizijo katoliških krogov sem spoznaval odznotraj in se tudi zaradi protislovnosti doktrine POMOR že v najstniških letih obrnil stran, k vzhodnim religijam in filozofiji, bil v prvi liniji newagerjev (med drugim urednik prve newagerskega mesečnika Vodnarjev list v 80ih letih prejšnjega stoletja) in tako odznotraj spoznal tudi instant logiko sodobne hiperkonzumacije religioznih praks in duhovnih učenj.

Ne uide nam naloga, od Vandota, prek Prešerna, do Tarasa Kermaunerja in Svetlane Makarovič en za drugim vsi, ki mislimo in gojimo občutljivost za resnico – trčimo v naplavine fenomena POMOR; preprosto moramo biti obsedeni z vprašanjem vloge te organizacije v sodobni družbi. To vprašanje so misleča bitja skozi stoletja skrivaje kodirala v drame, poezijo, klesale v litopunkturne kozmograme, skrbno položene kamenčke ob izviri ipd. Očitno bomo morali posvečati velik kos kreativnega razmišljanja tej temi, vse dokler ne bomo pojasnili te tisočletne dileme s katero se ukvarja in ob kateri se (kadarkoli se komu na oblasti to zaljubi ali zdi primerno) cepi prebivalstvo. **Taras Kermauner** je zapustil neprecenljiv opus pregleda dramskih del z vidika starih mitologij, **Josip Vandot**, je staro vero premeteno vkodiral v Kekca, še bolj pa v svoje ostale, po krivici zanemarjene povesti, o avtorju slovenske himne pa je v tem besedilu govora na več mestih, a ponovimo: po našem mnenju je **France Prešeren** do **Janeza Drnovška** najmočnejše klical k duhovni prenovi na naših tleh. **Avtor slovenske himne kliče k verski prenovi, avtor slovenskih državnih simbolov kliče k zdravljenju vitalnih točk habitata.** Poglejmo si pobliže samo najbolj v nebo vpijoč in zato emblematsko-civilizacijski primer spodletelega diskurza. 20. marca 2009 sta se na TV Slovenija v oddaji Odmevi soočila nekdanji minister za kulturo **Vasko Simoniti** in tedanja aktualna ministrica **Majda Širca**. Predmet razprave je bil Sporazum, ki ga je vlada Janeza Janše podpisala z Blejsko župnijo in po katerem naj bi Republika Slovenija Rimskokatoliški cerkvi prepustila v upravljanje celoten otok, v trajno last pa naj bi dobila tudi vse nepremičnine. Dokler ne bomo začeli procesa verodostojnega raziskovanja dediščine nasilnega pokristjanjevanja Slovanov, bomo priče razpravi, kakršna je bila med dvema ministroma pristojnima za kulturo v sodobni slovenski zgodovini. Medtem ko je Simoniti ponovno širil dobro znano retoriko utrjevanja **iluzije o »Slovenski katoliški/krščanski tradiciji«**, na drugi strani ni bilo vsebinskih argumentov, ki bi razkrivali bogastvo kulturne in duhovne dediščine na ozemlju Slovenije. Tako je razprava striktno ostajala v okvirih reševanja pravnih vprašanj. Menim, da je možno, smiselno in potrebno na argumente, ki se tičejo civilizacijske dediščine in tradicije, odgovoriti z vsebinskimi argumenti v istem polju, torej v polju kozmološke tradicije na Slovenskem. Edina misel, o kateri se je s Simonitijem strinjati je njegov **napotek, da naj »preberemo Krst pri Savici in bo vse jasno«**. V nadaljevanju se osredotočam na slednje, saj v resnici velja, da je ob branju Krsta pri Savici hitro vse jasno – a ne v tisti smeri kamor meri Simoniti. Zakaj je »največji slovenski pesnik« svojo osrednjo pesnitev umestil k izviru? Ne h kaki farni cerkvi, temveč k izviru, in to k najbolj bučnemu izviru na Slovenskih tleh? K čisti vodi, ki iniciira centralni vodonosnik v Sloveniji. Je *slutil* (kot Cankar ob skodelici kave) ali je *vedel*, da stara verstva črpajo moč na vodnih izviri? Je osrednja slovenska pesnitev centrirana na največji slovenski izvir na-ključ-(no)? Da bomo spregledali (krst) moramo k izviru, k virom, k neposrednim izhodiščnim informacijam. **»Strašna slepota je človeka!«**, tako je pesnik povzel za Vandotom artikulacijo ključnega problema: slepote. Kako lahko resen (ne-slep) intelektualec v 21. stoletju trdi, da imamo Slovenci krščanske korenine?!?! Slovenci imamo katoliške naplavine. Če kdo, potem Simoniti gotovo ve, da je bilo pokristjanjevanje v prvi vrsti manever upravne cerkveno-plemstvene kolonizacije teritorija v času od 8 do 16. stoletja. Pri pokristjanjevanju je šlo prej kot za kulturno-civilizacijski fenomen za upravno administrativno akcijo znotraj kolonializacijsko-osvajalskega manevra v navezi POMOR-vladajoče plemstvo, pa naj si je šlo za Franke, Bavarce, Salzburg ali Oglej.

Zamegljevanje identitet oziroma samo-istovetenj prebivalstva z duhovnimi koreninami se izraža tudi v odločitvi, da uradna statistika ne meri več verskih identifikacij ravno v času, ko so trendi migriranja opredelitev poskočili.²⁷ **Transparentna in verodostojna statistična obdelava verskih identifikacij**

²⁷ Katoliki v popisu prebivalstva 1991 beležijo 71,6 % prebivalstva, v absolutni številki 1.369.873, deset let kasneje, leta 2002 pa 57,8 % oziroma 1.135.626 oseb. V številke so seveda všteti tudi otroci in jih je dolgoročno gledano treba jemati relativno, saj bodo mladostniki bržkone spremenili svetovno-nazorsko prepričanje. Metodologija zajema podatkov je zahtevala, da se o veroizpovedi opredelijo vsi starejši od dopolnjenega 14. leta. Dopustiti pa bi bilo treba tudi možnost, da se na lastno zahtevo opredeli tudi oseba mlajša od 14 let če to želi. Ker je mobilnost pri verstvih največja prav v najstniških letih, je pričakovano, da se je razcvet preusmerjanja samo-istovetenja z verstvi po letu 2002 bistveno spremenil prav med mladimi. V minulih desetih letih je prišlo tudi do ekstenzivnega uveljavljanja in institucionalizacije alternativnih zdravilskih, duhovnih in religioznih praks, kar bi v ponovljenem cenzusu gotovo povzročilo viden učinek na pokrajino identifikacij z duhovnimi tokovi. Praktično ne

na Slovenskih tleh, bi argumentaciji doprinesla pomemben element. S pregonom naravnega in tradicionalnega zdravilstva ter tradicionalnih duhovnih praks, se je Slovensko ozemlje krepko soočalo še v 18 stoletju in v času Franceta Prešerna so bila pričevanja še živa po pripovedih iz ust-do ust. Zanimivo je, da Simoniti v omenjeni knjigi o Slovenski zgodovini do razsvetljenstva, sklepno poglavje nameni pregonu čarovnic (poglavje nosi naslov »kulturni razcvet in porast praznoverja«), umesti ga v čas humanizma in preboja znanja, umetnosti, vseh branž kulturnih izrazov, prevodov, torej, v čas, ko se informacije in znanje začnejo nezadržno širiti med ljudmi, s tem pa se odprejo tudi miselni tokovi in navzkrižna spoznanja. Vendar Simoniti ne zmore in noče vzpostaviti povezave med »čarovništvom« in tradicionalnim znanjem, duhovno tradicijo na Slovenskih tleh. Nasprotno, zapiše na primer, da »ubogi ljudje (obtoženci op.p) niso imeli nikakršnega duhovnega obzorja«. Nikakršnega!!!! Ko govori o širjenju »praznoverja« v 17 stoletju, ne zmore vzpostaviti povezave s preživeli ostanki slovanske kozmologije, mitologije, tradicije, ki je preživela med drugim skozi znanja naravne medicine, prehranskih navad in obredij povezanih s staro vero, starimi božanstvi. Nemogoče je postaviti tezo, da je predstavljalo (nasilno) pokristjanjevanje civilizacijski napredek! Šlo je za etnocid, za sistematično izkoreninjenje neke duhovne tradicije, nekega kulturnega toka. In šlo je za jasen imperialni interes po ozemlju in blagu. Nemogoče si je predstavljati, kako bi se razvijala kultura v Evropi, če bi slovanski narodi preživeli s svojimi kulturnimi paradigmami in svojimi kozmologijami in verskimi sistemi vred. Mar ni bila praksa ustoličevanja knezov zgleden primer tedanje razvitosti, visoke kulture in standardov neposredne demokracije? Bi bili ob nemotenem razvoju slovanskih kozmologij kulturno – civilizacijsko na višji ali nižji ravni kot smo danes? Zagotovo ob zapovedanih duhovnih praznikih POMOR ne bi poslušali eksplozij karbidovk in petard s katerimi med seboj v norosti tekmujejo posestniki slovenskih vinskih hramov. Interpretacija civilizacijskih tokov, ki jo zagovarjata brata Simoniti lahko predstavlja enostranski pogled, ne moremo pa pristati na vsiljevanje tovrstne linearnosti kot resnice, s katero se ne da polemizirati. Nasprotno, mnenja smo, da je tovrstni liniji argumentacije potrebno postaviti resno in radikalno opozicijo. Nevzdržno je namreč, da se Evropsko civilizacijo determinira na oseh Rimsko-Grške in Judovsko-krščanske tradicije in se pri tem povsem ignorira Slovansko tradicijo²⁸. Lahko danes Evropo mislimo brez Slovanskih korenin in s tem brez Slovanske kozmologije? S tem vprašanjem zaključujemo pribeležko emblematskega soočenje dveh kulturnih ministrov v novejši slovenski zgodovini, ki nakazuje točko, kjer bo intelektualno delo v Sloveniji treba izdatno opravljati tudi v prihodnje.

Dva strupa, požegnana medija kolonialne miselnosti: kava in Al-Kohl in literarni odzivi treh velikih slovenskih pisateljev, Cankarja, Prešerna in Kermaunerja

Kava in alkohol sta v neposredni povezavi s kolonialnim plenilstvom na eni strani in z vznemirjanjem uma (za razliko od – na primer – sistemov joge, ki temeljijo na vzvodih umirjanja uma²⁹) na drugi strani. Tako kava kot alkohol pogojujeta neizmerne razsežnosti³⁰, zato ju velja izpostaviti. Storimo to skozi dva slovenska najbolj izpostavljena pisca, ki jima ob bok postavimo velikega Tarasa.

Skodelica kave ali kloaka krivic

Hipoteza: predpostavljam, da je Cankarja ob inspiraciji za pisanje znamenite črtice krepko udarila sveta strela in je zato zelo dobro vedel (iz korena VEDA) zakaj je za briljanten oris zagovednosti

srečamo več posameznika ali posameznice, ki bi ne bil vsaj enkrat obiskal homeopata, bioenergetika, tečaja joge, meditacije, ritualov zvočnih terapij ipd.

²⁸ Vasko Simoniti je takorekoč v celoti nit argumentacije povzel po interpretacijah Iztoka Simonitija npr. objavljenih v uvodniku reviji Sodobnost oktobra 2008.

²⁹ Joga umirja vrtince uma; tako se definira joga v starodavnih zapisih in sicer v prvi sutri po Patanjaliju.

³⁰ Dobesedno; plantaže namenjene proizvodnji kave in al-kohla zasedajo nerazumno velike rodne površine.

človekove narave in kot medij ilustracije načela hologramske enakosti krivic/prekrškov zoper načela etičnosti izbral prav skodelico kave. Osrednji junak briljantnega Cankarjevega spisa seveda ni skodelica kave temveč neizprosna človekova vest, srce – razsodnik, ki v neizmerni kloaki sproduciranih človeških krivic in prekrškov zoper etična načela (Cankar je tu močno pod vplivom katoliziranosti Slovenske kulture in po nepotrebnem uporablja besedo »greh«) predstavlja najbolj natančen korektiv ugotovljenemu dejstvu, da je »človek v sami razmišljenosti hudoben in neusmiljen«. Jedrno Cankarjevo sporočilo je, da srce ne razločuje med malimi in velikimi zlimi dejanji. Sodi jih z enako etično skrupuloznostjo. Kadar zadiši kava, mi v nosnicah zasmrdi po požganih gozdovih in spomnim se na brazilske puščave, pred očmi pa mi zaplešejo podobe jedkih meglic, ki vejejo iz z napalmskih bombami požganih vietnamskih gozdov. Po agresiji ZDA se je v Vietnamu produkcija kave hipoma povečala za več stokrat, kava je danes glavni izvozni artikel te države. Svetovne zaloge kave se kopičijo blizu milijona ton, kar na trgu konstantno znižuje ceno, s tem pa tudi socialni položaj proizvajalcev kave. Brazilija je po proizvodnji kave še vedno pred Vietnamom a zaloge vietnamske kave prednjačijo.

Požig dela amazonskega ali Vietnamskega gozda ali potrošnja male netrajnostno pridobljene kavice – bo srce presodilo enako! Cankar gre tu do konca: »Zakaj srce je pravičen sodnik in ne pozna malenkosti«. Glavni junak referenčnega spisa Skodelica kave torej ni kava temveč nezmotljiva vest, ta mogočni korektiv človeški zablodi in napakam – napakam, ki jih srce čuti z enako neizprosno pezo, pri tem pa ne daje nobenih odpustkov, pa četudi gre za še tako drobne malenkosti. Kava je navidez taka malenkost. A za vsako skodelico komercialno pridelane kave je v nekem deževnem gozdu padla veja drevesa, bila izruvana korenina ali povzročena krivica plantažnim delavcem, pogosto otrokom. Po vsaki skodelici netrajnostno pridelane kave trajno ostane zrno puščave. Zaradi kave so stotera plemena pod izgovorom kolonialcev, da prinašajo civilizacijsko pokristjanjevanje, izgubila svoj hram, kulturo, zakladnico znanja in praviloma tudi življenja.

V času, ko je Cankar pisal Skodelico kave, so v brazilskih deževnih gozdovih nemoteno goreli tisoči hektarov gozdov za plantaže kavovca in sladkornega trsa in z njimi je izginjalo na stotine plemen staroselcev. Je lahko na-ključ-je, da je Cankar tako vizionarsko izbral za medij prezentacije resnice o človekovi vesti kot neprizanesljivem sodniku prav kavo? Ali pa je črtico pisal na-ključ, tako, da je sporočilo celovito, nedvoumno, trajno in vzdržno. Ne vemo, koliko je Cankar slutil, kakšna katastrofa se skriva za užitkom kave, a dejstvo je, da se je njegov kognitivni svet navidez nerazumno ujel med poželenjem in klicem vesti, ki mu je narekoval, da kavo zavrne.

Dejstvo je torej, da je Ivan v tisti domači improvizirani pisarni na skednju kavo zavrnil, in dejstvo je, da je čutil tako močan občutek krivde, da je njegov pisateljski genij ob tem občutju moral izpisati enega najmočnejših esejev v slovenski literarni zgodovini.

Ali je torej lahko na-ključ-je – da se eno najmočnejših sporočil slovenske literarne zgodovine vrti okrog kave?? Upamo si verjeti, da neizpodbitni geniji ustvarjalne besede v svojih največjih literarnih presežkih ne morejo biti zgolj zapisovalci banalnosti in subjektivnih refleksij okoliščin. **Verjamemo, da so v vrhuncih svoje genialnosti popolnoma odprti in predani notranjemu zaznavnemu svetu, ki je tako nadvse odprt za subtilnosti in univerzalne miselne tokove, da okoliščine nanj ne morejo vplivati kaj več kot v smislu dodatnega motiva.** Slovenščina je, podobno kot pri besedi na-ključ-je, tudi pri okoliščinah natančna: okoli-išči-ne! Cankar gotovo ni iskal (**okoli-išči-NE**) vzrokov za tako mogočno sporočilno pisanje v okolici, temveč v notranjem glasu: kava je »prepovedan sad!«, mu je nemara govorila vest, ta veliki razsodnik, ki ga napaja čisto srce. Tudi okoliščina brezpogojne ljubezni, ki je sevala iz materinih darežljivih in predanih oči, Cankarjevemu subtilnemu univerzalnemu senzitivnemu notranje-zaznavnemu geniju ni zameglila inspirativne presoje: zrna kave takorekoč simbolizirajo storjeno zlo in krivice! V Cankarjevem geniju je v tistem trenutku nemara nastala konvergenca dveh tokov odslikave krivic, ki sta se ujela v tisti legendarni skodelici: univerzalni (objektivni) tok spoznanja o kolektivni krivdi vezani na kolonialne-hiperkonzumacijske procese in individualno občutenje krivde zaradi nečimrnosti do materine vsepovsodne in brezpogojne predanosti in dobrote. Cankar je preprosto moral v svojem subtilnem egu čutiti oboje; brez tovrstne katalize sprostitev ustvarjalnega genija teoretično ni možna. Tista zgodovinska skodelica kave je bila pozitivni katalizator za artikulacijo kolektivne človeške krivde planetarnih razsežnosti. Slovenci smo tako

pravočasno, dovolj zgodaj prejeli svarilo in napotek, da se velja o skodelici kave globoko zamisliti. A zamislili so se predvsem oglaševalci in briljanten esej na dolgo in široko eksploatirali.

Kava je konzum, proizvod, na katerem se da v resnici najlažje, v par stavkih opisati zablodo zahodnjaške hiperkonzumacije in katoliške plenilske kolonialne miselnosti. Na kavi so radikalno, totalno in v vseh razsežnostih podrti vsi stebri trajnostnega razvoja in človekovih pravic.

Med svojimi potovanji sem se odpravil raziskovat preostanke indigene kulture v Brazilijo, in obiskal gibanje **Nucleus** of Indian Culture (Núcleo de **Cultura Indígena**) z Ailtonom Krenakom³¹ na čelu. Ailton se je označeval kot čuvarja praga, praga med odkritimi in »svobodnimi« plemeni. Ailton mi je v zadnji noči, ki sva jo prebedela pri njem doma pred mojim odhodom, z vso natančnostjo in brez sence dvoma razjasnil temelje razlike med kompozicijami (zgradbami) etičnih izhodišč evropske katolizirane kulture in še ne-asimiliranega, nealkoholikoliziranega, izvirnega duha južnoameriških domorodcev. Vprašal sem ga, kako bi v enem stavku – na prvo žogo – pojasnil razliko med evro-katoliško kozmologijo in kozmologijo Krenakov ter plemen, ki jih je zbral v svojem Nukleusu. Kot strela z jasnega je odgovoril: »katolicizem je kot religiozno inštitucijo vzpostavil cerkev in materialne entitete, v naši kozmologiji predstavljajo religiozno inštitucijo SANJE«. Portugalci, Slovenci in vedantsko-azijski bazen imajo za to temeljno kozmološko konstitucijo enako – isto – zvočno kompozicijo: SAN-YAM, SON-JAR. Tako predlagam, da premislimo, preden svojim otrokom cinično rečemo: »ka-pa-ti-sanjariš«. Kajti, ko je človek v stanju »samyama«, je v stanju najaktivnejše, najbolj celovite kapacitete svojega zaznavno-kognitivnega aparata. Ko študiramo in se poglobimo v vedantske Joga Sutre (npr. Patanjali) nam bo s tem v zvezi vse jasno! SANJAMA predstavlja najvišje stanje³² uma, medij in institucijo povezovanja členov skupnosti in povezovanja skupnosti s predniki ter vizijami prihodnosti. Ta koncept je skorajda ujel **Taras Kermauner**, ko je razvijal teologijo »drugenjske znanosti«. A čisto preveč je bil zamrežen v klasične probleme »krščanskega« intelektualca. K Tarasu se bomo še vračali! SAMYAM je stanje, v katerem je možno sproducirati črtico, kot je »Skodelica kave«. Za avstralske domorodce kolonialni Evropejci še danes brezvestno govorijo, da hodijo po cestah kot kaki topoumneži; v resnici pa – vsaj tisti, ki jih ni povsem uničilo dolga desetletja trajajoče posiljevanje z alkoholom – preživijo sorazmeren del dneva v t. i. »dream-time«. V stanju SANYAMA. Slovenščina je tudi tu natančna in zanimiva, samjama, sanjava, se izraža kot dvojina. Dejansko gre pri stanju SANJAVA za odnos, za kvaliteto komunikacijske relacije med poljema (ali entitetama) A in B, za stanje povezanosti, ki omogoča celovit, holističen u-vid s tem pa utemeljen up, up upasan tako, kot smo obrazložili v opombi pod številko 15. Zdaj je razodeta sanjava prostost duha in dvojni pomen besede (pridevnik in dvojski glagol) sanjava.

Slovenski Etimološki Slovar se pri besedi sanjam povsem izogne indoevropskemu korenu, sanskrit besedi SAMYAM. Pa si jo poglejmo, besedo sanjam. SAMYAM – sanskrit beseda za DHARANA++DHYANA++DHANNAM++ SAMADHI³³. Sočasnost kvalitet KONCENTRACIJE (dharana), KONTEMPLACIJE (dhyana), MEDITACIJE (dhannam) in BLAŽENEGA MIRU (samadhi). Mar ni SANJAM s tem beseda, ki obsega najgloblje stanje duhovnosti, ki ga lahko v svojem življenju doseže človek?

Velik del razgovorov sva z Ailtonom opravila v puščavah severovzhodno od Mata Atlantika – med Sao Paolom in Rio de Janairom; te puščave so skupaj večje od velikosti Francije. Ekstenzivni pridelavi kave in sladkornega trsa v 18 in 19 stoletju, je sledila neizbežna dezertifikacija –... in danes, nepopravljiva puščava. Kamor je zrlo oko – ena sama pusta puščava – nobenega živega bitja razen

³¹ Ailton Krenak, predstavnik plemena Krenak, pogajalec za novo brazilsko ustavo (v letih 1988-1989, mimogrede, Brazilska ustava po njegovi zaslugi precej zgledno naslavlja pravice domorodnih plemen in predvsem po Ailtonovi zaslugi so danes nekontrolirane penetracije v pragozdove zaustavljene in tudi sankcionirane) je bil tačas en od naših vzornikov.

³² To navajamo kot razliko do trditve Jožeta Kos Grabarja v Zborniku ZAS št. 1, str 15, ko definira »mišljenje« kot najvišjo umsko dejavnost»

³³ Podrobneje nudi razlago Patanjali v starodavnih Joga Sutrah.

gnezdišč neštevni vrst mravelj. Ailton je ob tem povzel: »vidiš, v deževnih gozdovih na tem mestu, je bil dom naših plemen«. Bolj pošastne posledice katoliške kolonialne plenilske miselnosti nisem videl nikjer drugje. Takrat, tam, sredi puščave, z ramo ob rami z velikim Ailtonom Krenakom, takrat, ni bilo v meni nobene dileme več-» **nobene skodelice kave več, nobene skodelice kave več, ...**« Tako mi je ključevalo v možganih in za vsako prepito kavo v dotedanjem življenju mi je v srcu ključeval občutek krivde: kajti srce je pravičen sodnik. Vsak kvadratni meter puščave, ki sem ga nato opazil v nadaljevanju popotovanj po tej ali kaki drugi kolonizirani deželi, je nato zbudil enak občutek, enak spomin na popito kavo, enako bolečino.

Kajti, kot pravi Ivan, »srce ni katekizem, da bi razločevalo med malimi in naglavnimi grehi, da bi razločevalo med njimi po besedi in zunanjih znamenjih. Srce je pravičen in nezmotljiv sodnik.... Le malo grehov je napisanih v katekizmu in še tisti niso poglobljeni. Če bi bilo srce spovednik — dolga in strašna bi bila spoved!«. V tem duhu sem na potovanjih v koloniziranih deželah padal na kolena in opustošeno zemljo v svojem in v imenu mojih Evropskih prednikov prosil milosti. Odpustitve si nisem nikoli upal prositi. Tudi tu gre Cankar do konca – »Odpustljiv je greh, ki ga je mogoče povedati z besedo, izbrisati ga s pokoro«, devastacija deževnih gozdov .. in jezuitska devastacija indigenih kultur pa presega besedo in je neizbrisljiva.

«**Zakaj srce ne pozna malenkosti in tudi ne paragrafov!**« Kako lahko pri kljuvanju vesti kritičen intelektualci v 21. stoletju prezre dokazane, neizbrisljive, kolosalne pregrehe kolonialnega zamaha vodene in/ali blagoslovljene s strani multinacionalke fenomena POMOR?

Povsem »cankarjanska« sporočila so mi ključevala takrat, ob legendi Ailtonu Krenaku v puščavi nekdanjega pragozda med Sao Paolom in Paratyem. Z drobno, a pomembno razliko v terminologiji, ki se oddaljuje od cankarjanske: sodobni kognitivni aparat sproščeni sanjavih možganskih celic ne uporablja več enostranske (pristranske) terminologije, ki se je siloma uveljavila sprčo katolizacije. Uporablja raje čimbolj univerzalni besednjak čistih korenov kozmoloških besednih kod. Še raje – pa molči. Kajti, ko poslušamo tišino slišimo glas iz korenin.

Ko sem se takrat po srečanju z Ailtonom vrnil domov, sem se odločil, da bom storil vse za to, da se v Evropi okrepi poskuse za uveljavljanje etične trgovine in ko sem začel promovirati in spodbujati nastanek prve Fair trade prodaje pri nas, sem ob študiju fenomena proizvodnje kave na svetovnih trgih prihajal do vse bolj šokantnih podatkov. Bralcev ne bom več mučil z njimi: bodi dovolj, da vemo, da je pogorišče deževnih gozdov idealen humus za sadike kavovca in bodi dovolj, da vemo, da je po brazilski na svetovnih trgih zadominirala Vietnamska kava. Povezava z napalmskimi bombami ob ameriškem anihiliranju preostankov vietkongovskega žitja? Da! Enoznačna! Če bi primerjali indekse proizvodnje kave v Vietnamu s politično vojaškimi procesi v 60ih in 70letih prejšnjega stoletja bi bili presenečeni.

Kot kaže, je edino **učinkovit odziv na kolonialno paradigmo zavračanje proizvodov, ki jih tržijo kolonialne plenilske naveze** – v primeru kave to pomeni zavračanje vseh produktov, ki ne izvirajo iz preverjenih plantaž, ki so v lasti samih delavcev-domorodcev. Odziv na kolonialne prakse in z njimi povezano forsiranje kolonialnih produktov na trg, je najbolj učinkovit z bojkotom, z abstinenco, z odločno odklonilno držo in ugovorom vesti.

Predpostavili smo, da je Ivana ob opisovanju srečanja s skodelico kave udarila sveta strela. Kako je že bilo z Ivanovo alkoholikatoliziranoostjo? Naj nam pomaga najti odgovor veliki **Taras**. Iščimo ga v zadnji knjigi Navzkrižna srečanja. Tudi tu se bide boj med umevanjem krščanske teologije in naravnim šamanskim koncentriranjem uma na resonanco z naravo, kozmosom. Taras je bil po duši šaman, pa tega sploh ni vedel: njegova koncentracija je v naravi sami. Umaknil se je v samost narave, v veliki meri se je izoliral od ljudi in omejil kontakte. V resnici ne potrebuje zgodb, še najmanj teoloških hipotez in izpeljank kodiranih v Novi zavezi. Tudi Taras, tako kot Prešern, je bil navdahnjen s tendenco po vzpostavitvi povsem nove teologije, teologije za Slovence v današnjici. Taras je očitno slutil in/ali vedel, da brez temeljitega in resnega, celovitega pogleda v korenine slovenske kozmologije, nove sodobne teologije, ne bo. A Taras se je zataknil v hipotezi o nujnosti iskanja identitete okrog krščanstva. Ne postavi jasne ločnice med katolicizmom in krščanstvom, čeprav se s pojmom ves čas

igra. Besedo bog piše z veliko začetnico in predstavlja povsod prisotno ultimativno avtoriteto, kar tako, po definiciji. Do svojih sodobnikov, ki (»še«) niso storili koraka h krščanstvu je kritičen. Pa vendarle, Taras kljub kopanju po koreninah slovenskega naroda, in kljub izjemni gorečnosti, s katero se je ukvarjal s svojo »notrino« in njenim iskanjem pravega krščanstva ... ni posegel v vprašanje kozmološko-etimoloških korenin slovenskega naroda, slovenskega jezika na tak način, da bi tvoril temelje holistične identitetne pokrajine. V primerjalni analizi Kmecljevega in Turnškovega zapisa (ref. Levstikovo zmerjanje .. in Država med gorami), v spisu Narod se poraja in še pred tem v Raj-Pastorala, Vojna-Mir, ko obširno analizira predkrščansko obdobje, kot en redkih avtorjev posebej tudi vlogo Belina, Taras stvari analitično zgradbo, izjemen pregled, a prezgodnja smrt mu prepreči, da bi uvide smiselno promoviral kot legitimen del slovenske kulturne, kozmološke biti.

S Tarasom sva se v 80ih letih iskala, a nikoli zares našla. Slutila sva, oba, da je v naju nekaj sorodnega, a ne čudi me, da nama vile in škrati niso naklonili več srečevanj. Sva pa oba napisala vsak svojo knjigo s podobnim naslovom »srečanja« – Taras kot zadnjo, jaz kot prvo, Taras razkošno lirično pripoved o svojem »krogu«, jaz asketsko zbirko poezij. Še marsikaj imava skupnega. Oba obsedena z iskanjem resnice o duhovni biti, notrini, in njenih zvezah z vse-mirjem. Oba obsedena z nukleusom kolektivitete, izgubljene skupnosti. A v marsičem se ne strinjava; Taras je kot prestižno identificiral eno od točk, ki jo sam obravnavam kot ključni problem: Ljubljanske/Slovenske krožke, ki stremijo k aristokratstvu ali so aristokratsko determinirani, namreč. Moja izkušnja z opazovanjem (tudi Tarasovega) opusa je žal, žal konvergirala v oceni, da gre v pogrošni meri za larpurlartistično perpetuiranje in samoohranjanje določene klientele, ki je – hočeš nočeš, priznajmo, odlično etabliрана in vgnezdjena na dobrih pozicijah, kjer ji status quo v vsakem primeru ustreza in omogoča relativno ugodno življenje – in tu je ključ, za ugodje ne bodo tvegali preveč. Udobna foteljaška elita, na katero je na nek način lep čas stavil Taras, je v resnici del iluzije oziroma problema, ki nam preprečuje, da bi šli kot Kekec za Mojco po arcnije za slepoto v gore In da bi spregledali. Kekec se je za zdravljenje slepote spopadel z največjimi nevarnostmi. So intelektualci danes na tveganja pripravljeni? Moja izkušnja kaže, da so večidel konformisti. Tarasova Srečanja ne prinašajo presežkov. Prej žalostno potrditev teze o zmotnosti in zablodah ter osrednjosti težave alkohol-katoliziranosti slovanskih plemen in drugih etničnih skupin, ki so bile izpostavljene kolonialnim scenarijem tistih evropskih narodov, ki so instrumentalizirali krščanstvo za scenarije podjarmljanja prebivalstva na okupiranih ozemljih. V Tarasovih srečanjih sta pri vseh razhajanjih dve stalni stični točki – steklenica in izpraševanja o krščanskih identitetah. A na nobeno ni našel odgovora najbrž prav zato, ker ju ni uspel povezati. Ni zaznal, da je al-kohl **izvor problema razdvajanja in ne medij srečevanj** kot to tako lirično umetelno želi opisati ob erotičnem odnosu do svojega obrabljenege kozarca s katerim je prijateljeval v srečanjih s Petrom Božičem. V časih, ko so naju s Tarasom neke silnice še skušale spraviti skupaj sem bil brezkompromisen asket in gandijevcec. Noči smo sicer preživeli v PENu, pri Mikliču, skratka v pivski postojanki Društva slovenskih pisateljev. Tam je bila naša nočna operativna baza v letih 1988–1991. Zame je bila to nočna operativna baza in nič več kot to. Presežnih intelektualnih užitkov s tega mesta se ne spominjam – prej nasprotno. Prepogosto z alkoholom prepojene atmosfere so me prej odbijala od »cveta slovenske inteligence«, posebej ker so s substanco obdelani govorniki pogosto izrekli slabo artikulirane neokusne misli, in se je treznemu poslušalcu hipoma zamajal in podrl svet predstav o karizmatičnih piscih na visokem Parnasu, kakršnega ti hočeš nočeš sestavi izobraževalni sistem, ob katerem se mora otrok na pamet naučiti določena imena in priimke in ko slednji dobijo podobo, naslonjeno na kozarec, ki z vročimi nabrekli očmi poizkuša artikulirati usodne misli o narodovi usodi ter pri tem strelja iz arzenala nakopičenih frustracij sovražne besede se otroški svet predstav o estetiki podre. Potrebno je oditi v proces, v kakršnem se je kot lev boril mogočni Taras – proces reflektiranja dobrega in zla, boga in hudiča. Taras, kot neumorno plodovit pisec, je ta proces dokumentiral natančno, širokopotezno. Tu je presežna vrednost njegovega dela, ki se je ustavilo tam, kjer želimo nadaljevati. Taras, on sam, s **svojo mogočno energijo in subtilno notrino je sam po sebi dokaz**, da je sistemski premislek o slovenskih duhovnih kozmoloških in mitoloških koreninah nujen. Ne mislimo na larpurlartistične teološke razprave. NE. Mislimo na znanstveno garanje usmerjeno v iskanje dejstev in omogočanje kognitivnih povezav med etimološkimi zasnovami, arheološkimi kodami, relacijskimi obrazci kodiranimi v folklornem izročilu, zapisi v prostoru, ustnem izročilu, ki **še vedno** utripajo v globini notrin vsakega posameznika, ki stopa na pot resnice in je resnici zavezan.

Resnico je treba iskati pri izviru.

Krst pri Izviru – vino ali veritas

V eksperimentalnem projektu dealkoholikatzacije in v s tem povezani brezkompromisni aktivistično-politični religiozni skupnosti radikalno zavračamo poleg kave tudi al-kohl, ta v nebo vpijoči emblema zamegljevanja pravilne percepcije. Danes, po komparativnih vajah številnih antropologov, lingvistov, arheologov in primerjalnih religiologov že vemo, da je prvi »čudež« iz one artifično sproducirane knjižne uspešnice v resnici prva velikanska manipulacija, ki je tlakovala pot alkoholikatoliz³⁴. Ena največjih PR-ovskih manipulacij v (nam, Evropejcem) poznani zgodovini človeštva. Resnicoljubni svečeniki ne bi v svoj svet(l)i ritual nikoli vpleli nenadzorovano rutiniranje al-kohla, pa če je ta vsebovan v še tako prestižni sorti vina, destilata ali pira. Svečenik je oseba, katere sveča (luč) je vseskozi prižgana, in predstavlja luč, resnico, torej: »videti«, v nasprotju z »ne-videti«, predstavlja »spre-gledati«, v nasprotju z »zamegliti (al-kohl)«. Svečeništvo in al-kohl sta si v izhodišču nasprotna in protislovna procesa. Svečenik predpostavlja razsvetlitev. Al-kohl predpostavlja za-meglitev, za-temnitev.

Moralo bo minuti še kako stoletje, da bomo ob Skodelici kave (ne ob skodelici kave temveč ob Skodelici kave) prav razumeli tudi Prešernov Krst pri Savici. Izvir.

In spet smo pri avtorju slovenske himne; France Prešern, tisti slovenski – doslej neodkriti pobudnik kozmološko-duhovnega prebujenja našiga presvitliga naróda, tistega pesnika, ki so nam ga po krivem in po nemarnem zreducirali na pesnika ljubezni in domoljubja. Zakaj je že umrl? Pa ne da zaradi pretiranega uživanja al-kohla? In zdaj smo tu – v sržu, pri potrebi po demistificiranju, de-idealiziranju in razkrinkanju resničnega poslanstva AL-KOHLA v katoliziranih kulturah.

Sodobni borec za resnico o verah, bo zavrnil kavo in al-kohl zaradi **POLITIČNEGA** prepričanja in zaradi iskrenega **AKTIVISTIČNEGA ETIČNEGA UGOVORA VESTI**,. ne zaradi sektaškega fanatizma. Zavrni al-kohl in plantažno kavo je **eminentno politično dejanje**.

Pri pozornem branju opusa Franceta Prešerna je jasno, da se je avtor Slovenske himne poglobljeno ukvarjal z vprašanjem duhovnih korenin. Kaj je napisal v zadnjem obdobju svojega življenja ni znano, saj je po odkritih pričevanjih pomemben del njegovega neobjavljenega pisanja trajno zgubljenega. Krst pri Savici je najbolj slikovit memorandum o nasilnem pokristjanjevanju Slovencev. Ja, Krst je treba prebrati pozorno in sicer v izdajah z dobrimi komentarji, kakršna je na primer izdaja s komentarjem dr. Antona Slodnjaka iz leta 1974. Pisci iz »Simonitijevega« kroga so se v minulih letih trudili, da bi pokazali, da je bil France Prešeren »pro-krščanski«³⁵ pisec, kar je absurdno; delo F.P. je jemati kot memorandum časa, 19. stoletja, ko je v Evropa počasi lezla v standarde demokracije, se izvijala stoletja vladajoči totalitarni ideologiji POMOR in skoz umetniške kode, poezijo, slikarska dela in dramatiko, ter maltene tajne frajgajstarske mreže intelektualcev organiziranih v lože, kodirala ohranjene spomine in pričevanja na kozmološke, duhovne in verske korenine in izročila pred krščanstvom. Prešernovo delo je tako treba razumeti tudi vedno znova zavedajoč se, da je bila v njegovem času represija inkvizicije še vedno v zraku, v zraku je dišalo po zoglelenih truplih na grmadah, mreža moči, ki so jo lahko izvajali agenti POMOR neomajno, je bila evidentno močna in vgnezdjena v vseh porah družbe. Pisati je bilo treba premišljeno, taktično, prikrito, v niansah, z namigi! Razparava o cenzurah v Prešernovem času in dekodiranje šifer, ki so bile posledica cenzur, je ostalo

³⁴ Noben primarni vir (npr. evangeliji iz knjižnice najdene v Nag Hammadiju) ne vsebuje reference na ono svatbo, kjer naj bi se iz vode delalo vino. Sodobne primerjalne znanosti ne najdejo za »prvi čudež« nobene utemeljitve..

³⁵ Npr. Janko Kos se v svojem delu Prešeren in Krščanstvo na vso moč in povsem enostransko, z vnaprejšnjo izdelano tezo trudi skoz selektivno analizo pesmi dokazati pomen krščanstva in Nove Zaveze v delih tega slovenskega pesnika. Kos se pri tem dosledno in v celoti izogne analizi mest, kjer Prešeren razkriva temeljna vprašanja pokristjanjevanja in obenem odpira portale za vstop v raziskovanje in premišljevanje o izkoreninjenosti in zatrti mitologiji Slovencev, o slovanskih božanstvih, med njimi boginji Živi.

v Slovenski kulturi nedokončano delo. Edina misel, o kateri se je s prej citiranim Simonitijem strinjati je napotek, da ponovno preberemo Krst pri Savici. Res nam bo vse jasno, samo Krst je treba brati vedoč, da je Prešeren velik del svojega opusa namenil samo-izpraševanju o koreninah slovenskega naroda. Krst pri Savici je fenomenalen in verodostojen zapis krvavega pokristjanjevanja, fenomenalno referenčno polje slovenske mitologije in božanstev, ki so jih častili Slovenci do prisilnega prevzema krščanstva. Krst pri Savici – ne glede na to, da je bil večkrat prepesnjen in da v resnici ne vemo, kaj vse je imel ob pisanju Prešeren v glavi – je zagotovo dokument, ki popolnoma jasno priča o tem, kaj si je Prešeren mislil o pokristjanjevanju! Mislil si je, da je šlo za krvav proces, nasilno dejanje civilizacijskih razsežnosti, ki mu je sledilo obdobje hudih osebnih travm in stresov, v katerih so se posameznice in posamezniki odločili za določene kompromise – med drugim tudi za fingiran vstop v POMOR!

Doslej popolnoma prezrto je tudi vprašanje, kaj se je v resnici dogajalo ob srečanju med druidskim misionarjem in Staroslavom na Blejskem otoku in kaj sta od tega srečanja v resnici trajno s seboj odnesla Črtomir in Bogomila. O tem se sprašujemo v nadaljevanju in v tem grmu tiči zajec. Je kje kako trezno misleče bitje, ki si lahko misli, da v tradicijah šolani Druid, v srečanju z vodilnim staroslovanskim svečenikom Staroslavom, NI govoril VSE resnice, ki jo pozna? Bila sta sama, brez nadzora POMOR. Sta dva svečenika lahko počela kaj drugega kot alkemično izmenjavo najbolj sublimnih resnic, svečenik ne more drugače kot da: »kar védet treba je, zloži po vrsti.«

Nič ne čudi, da Simoniti še leta 2009, opravi z vprašanjem dediščine in lastništva Blejskega otoka z enostransko in zaslepljeno ugotovitvijo, da je RKC v posesti otoka že tisočletje. Kulturnega spomenika, kakršen je Blejski otok, ne moremo gledati drugače kot v celotni njegovi zgodovinski pričevalnosti. Ali je lahko naključje, da se Simoniti ne sprašuje o dediščini Blejskega otoka pred prihodom Salcburških škofov in duhovščine na Slovenska tla? Ali je lahko naključje, da Simoniti sistematično zamolči kulturno dediščino, ki so jo Slovanska plemena nosila s seboj kot del svoje kozmološke, duhovne, religiozne oprave, tradicij, navad? Ne, to ne more biti naključje. Kot zgodovinar je Vasko Simoniti preveč dobro podkovan z dejstvi, da bi lahko spregledal očitne segmente: Manipulacija je lahko samo namerna, sistemska in načrtna ter dobro vodena in usmerjena. V »Slovenski zgodovini do razsvetljenstva« sta Simoniti in Peter Štih ignoriranje mitoloških korenin in kozmologije Slovencev kodirala v enciklopedični literaturi. V celoti, striktno in sistemsko se izogneta praktično vsakršni omembi slovanske mitologije – razen res drobnih ilustrativnih opomb na parih (dveh) mestih. Striktno ne omenita nobenih božanstev, ne svetišč in ne ritualov. Na drugi strani pa vestno in temeljito beležita zgodovinske vire, ki pričajo o prisotnosti krščanstva v zgodnjih časih pred prihodom Slovanov in seveda vse procese sistemskega upravno-cerkvenega urejanja ozemlja Slovenije, vključno z vzpostavljanjem prvih samostanov, misijonov, nato cerkva in škofij ter razmerij moči med plemstvom, vladarji in duhovščino. V Slovenski zgodovini do razsvetljenstva tako manjka celotno poglavje, celotna nit preživetja kozmoloških in etimoloških vzorcev slovanske duhovnosti od prihoda Slovanskih plemen na sedanji teritorij Slovenije do razsvetljenstva, torej ključna stoletja preživetja metafizičnih razlag, naravne medicine, kozmoloških obredov ipd.

Ne čudi nas torej, da mitološko naravo in dediščino blejskega otoka enostransko interpretirata Simonitija, ki sta znana zagovornik »ene linije interpretacije«. Čudi nas, da temu sorazmerno diskurzivnega polja ne razprejo drugi govorci! Simoniti je sicer sam s seboj v svojevrstnem protislovju. Medtem, ko na eni strani kot ključni argument zagovarja enostransko tradicijo lastništva otoka v rokah RKC, nas obenem napoti k branju Prešernovega Krsta pri Savici – v čemer naj bi tičal ključ do potrditve prve teze. A – kot bomo videli kasneje – je ravno Krst pri Savici treba brati kot pesnitev, ki dokazuje nasprotno: namreč, da otok Bled izvirno ni krščanski spomenik, da je šlo za nasilno in okrutno kastracijo duhovne identitete in da je dejansko poslanstvo Bogomile v celotni zgodbi ter posebej Prešernovo videnje Bogomiline vloge – precej bolj odprto kot se kaže na prvi pogled.

Pri srečanju med Staroslavom in Bogomilo z druidskim, keltskim misijonarjem na Blejskem otoku je po Prešernu prišlo do nečesa bistveno močnejšega in civilizacijsko pomembnejšega kot do domnevnega linearnega pokristjanjevanja. Druidski duhovnik in Staroslovanski svečenik sta bila oba šolana svečenika. Izmenjala (»zložila vse po vrsti«) sta si poglede in vedenje o najmanj treh močnih kozmoloških tokovih. Pesnik si ne predstavlja, da bi Druidski duhoven samo prepričal Staroslava k

sprejemu krščanske vere, namiguje, da je šlo za globlje stike, globljo alkimijo, globlja spoznanja o holistični naravi, univerzalni povezanosti mističnih izročil in predvsem o aktualnih družbeno politično – varnostnih taktikah (če smemo na tem mestu privzeti sodobno govorico). O tem bo več besede pri analizi Prešernovega Krsta v nadaljevanju. Na tem mestu je pomembno zapisati, da ima Blejski otok in svetišča na njem, velik simbolni pomen za srečanje najmanj treh zgodovinskih kozmoloških tokov:

- staro-slovanskega, azijsko-vedantskega sveta,
- druidskega keltskega izročila in
- grško rimsko – judovsko krščanskega.

Svečenika, ki sta se po Prešernu srečala ob pokristjanjevanju, sta morala doživeti mistično razodetje ob stiku teh svetov. Kot šolana svečenika v misterijih svojih tradicionalnih religij v medsebojnem stiku nista mogla prezreti arhetipov univerzalne religije. Šlo je za civilizacijski stik, ki ga Prešeren kodira v zaključku pesnitve, ob razsvetljeni podobi Bogomile in po našem mnenju namerno dvomno ali zaradi cenzure okorno zapisanih verzih. Pri srečanju Druidskega duhovna in Staroslava gre po Prešernu za precej več kot za simbolni prevzem krščanstva, gre za kompromis, ki ga je morala zaradi preživetja skleniti tako Keltska kultura kot kasneje Slovanska. Če je kje treba raziskovati Prešernovo delo globlje, potem je to v zaključku Krsta, v tem – po našem mnenju namenoma nerodno zapisani – interpretaciji srečanja dveh šamanov. Bled je lahko samo simbol in dediščina holizma, trajnih zapisov preživetja in s tem neizmerne moči starodavnih misterijev, mističnih šol na naših tleh. Je Prešeren v Krstu pri Savici klical k duhovni prenovi Slovencev in k vračanju h koreninam? Kaj vse se je vrtnčilo v pesnikovi glavi ko je pisal misli, ki jih zaradi uničenja dela njegove zapuščine danes ne moremo brati?

Pojdimo po vrsti, saj že stanca v uvodnem sonetu pove vse: *Vam izročim, prijatelja, dragi Mani ... pesem milo*. Pesnitev je posvečena duhovom – mani po Matiji Čopu. Je v uvodu uporabljena beseda »mani« v izhodišču največje Prešernove pesnitve, lahko naključna? Lahko pesnitev, ki se nanaša na predkrščansko tradicijo verovanja v duhove umrlih prednikov, označimo kot pesnitev krščanstvu? Druga kitica utrjuje vero v reinkarnacije, v neminljivost duš prednikov, kar ni krščanska inovacija temveč v krščanstvu z rajsko prirejenko posmrtnega življenja predstavlja zgolj neposrečen kompromis. »Srečen je le ta, kdor ... up sreče onkraj groba v prsih hrani...«. Tretja kitica zelo verjetno pomeni osebno izpoved Prešerna, ki se je tako kot Črtomir moral odreči velikim ambicijam. Morda celo velikim ambicijam razkrinkanja zarote Rimskega imperija, usmerjene zoper kozmologije drugih evropskih narodov; berimo avtorja: *Pokopal misli visokoteče, Želja nespolnjenih sem bolečine, Ko Črtomir ves up na zemlji sreče*. K pokopu upov se Prešeren vrne v sklepnih verzih – ne po naključju! Ne moremo pristati na interpretacijo, da se ta del velike Prešernove pesnitve lahko nanaša na upe povezane s Primičevo Julijo, ali pa na upe povezane z domoljubjem in patriotizmom. Pesnitev je preveč prežeta z duhovnimi, verskimi, kozmološkimi kodami, da bi lahko prezrli Prešernovo veliko ambicijo – klic k narodni verski osamosvojitvi, klic k duhovni prenovi slovenskega naroda, klic k prebuditvi iz iluzij in artificialnih teologij, ki jih je evropskim narodom vsilila imperialna konspiracija. *"Pokopal misli visokoteče, želja nespolnjenih sem bolečine,!"* Ta vodilna misel velja najbrž za življenjsko spoznanje Prešerna, da se s fenomenom POMOR ne bo dalo spopasti. To so ugotovili mnogi pred njim – in mnogi za njim – vse do danes.

Prešeren v uvodu pesnitve ne dopušča dvomov o nasilnosti katolizacije in odporu, ki ga je populacija organizirala za zaščito tradicionalnih znanj in vedenj. »*Bojuje se najmlajši med junaki, Za vero staršev, lepo bognjo Živo, Za Črte, za bogove* (množina, namiguje na animizem in / ali politeizem) *nad oblaki*.« Črtomir svoje borce podžiga s preroškimi besedami demokrata: »*Največ sveta otrokom sliši Slave, Tje bomo našli pot, kjer nje sinovi Si prosti voljo vero in postave*.« Prešeren Črtomirov krvavi boj postavlja v nedvoumno jasen kontekst nasilnega, brezkompromisno etnocidnega pokristjanjevanja. V zaključku uvoda takole opiše sicer celotnemu planetu še kako dobro poznan način pokristjanjevanja: (Valj hun) ... »*Ne jenja pred dokler ni zadnja sraga krvi prelita, Dokler njih kdo sope, ki jim bila je vera čez vse draga*«. Da se je z nasilnim pokristjanjevanjem pokopal kozmološki, kulturni, vrednostni SISTEM slovenskega etosa, in da je bil narod s tem predan tujcem, je Prešeren zapisal v Krstu takole: »*Na tleh leže slovenstva stebri stari, v domačih šegah utrijene postave, v deželi parski Tesel*

gospodari, ječe pod težkim jarmom sini Slave, le tujcem sreče svit se v Krajni žari, ošabno nosjo ti pokonci glave«. Nato Prešeren podrobno opisuje Blejski otok kot svetišče boginje Žive, ki ga čuvata Staroslav in Bogomila in pojasni začetke srečne ljubezni Črtomira in Bogomile, ki se prekine ko: *»pripodil s seboj je Valjhun srditi požigat božje veže divje roje*«. Valjhun je po Prešernovem razumevanju predstavnik tujcev, arogantnih vzvišenih, intruderjev, divjakov, pripadnik neciviliziranega dela evropske kulture, in **NE CIVILIZIRANEGA**, kot to hočejo pokristjanjevanju prikazati protagonisti POMOR!!! Da so se Slovanska plemena tujcem uprla, da skratka ni šlo za svobodno odločitev za prevzem krščanske vere, Prešeren jasno obrazloži v naslednji stanci takole: *»povsod vzdigujejo se vere štiti, ki si prejel od matere jo svoje, te vere, ki ji deklica ta (Bogomila, op. p.) služi ...«* *»List pride, kak'vasi in veže božje goré...čas, Črtomir je vzet orožje*«. Prešeren je torej brez dvoma sodil, da se je mobilizacija Slovenskega naroda zoper pokristjanjevanje dogodila šele po tem, ko je prišlo do vsesplošnega nasilja nad Slovensko kulturo!!! V nadaljevanju so stance posejane s Črtomirjevo željo in jasno namero da: *»bi vero...osvobodil*«, *»bogove rešil slavnih staršev*« ipd.

Bogomila v nadaljevanju pesnitve razkrije Črtomiru ves strah in muke, ki jih je doživljala v času vojne, ko je trepetala za njegovo življenje. V takšnem stanju jo je druidski krščanski duhovnik, seznanil s krščansko vero in jo s Staroslavom krstil.

Bogomila je bila do konca obupana – pesnik to zapiše takole:

»obupala sem skoraj takrat reva«. To je opis vojne travme. Lepo izražen sindrom povojne travme. Podobna zgodba se ponavlja povsod po planetu, kjer so katoliške vojske pokristjanjevale domorodce. Najprej so z mečem povzročili nepredstavljive travme v populaciji, potem so začeli s pokristjanjevanjem, otroke so iztrgali iz tradicionalnih vzgojnih sistemov, jih strpali v jezuitske šole, *»oblikovali*« nove možgane, travmatizirane posameznike pa na tak ali drugačen način prisilili v sodelovanje. To je zlasti veljalo za bolj izobražene, med katere sta sodila v našem primeru tako Črtomir kot Bogomila. Primer Bogomile, ki je za up preživetja Črtomira prešla na katoliško stran, je seveda zgovoren. Nedvomno pa velja, da je to storila zaradi travmatiziranosti ali pa zaradi taktičnosti.

Kar Prešeren opiše v stanci, kjer govori druidski duhovnik, ko krsti Črtomira:

»Valjhun ravna po svoji slepi glavi, po božji volji ne«, je bil stoletja del premišljene strategije kolonizacije: najprej z mečem fizično osvajanje, razdejanje, genocid, čemur je z jezuitsko retoriko sledila kulturna asimilacija tudi skoz leporečja.

Rimskemu imperiju je bilo po soočenju z Eseni na bližnjem vzhodu (civilizacija ob Kumranu v časih pred Konstantinom) popolnoma jasno, da vojaško osvajanje za dolgoročne koristi imperija ni zadostna strategija. Z oblikovanjem krščanske vere so v resnici izoblikovali sistem, matrico, za dolgoročno asimilacijo vojaško podrejenih ozemelj. Črtomirov prestop v krščansko vero je razumeti kot dejanje, ki ne temelji na resnični notranji veri, ampak stori to kot velik del opinion-makerjev pred in za njim, zaradi pragmatičnih razlogov in preživetvene strategije – morda dodatno tudi zaradi silne ljubezni do Bogomile – in neposredno post-travmatični izkušnji vojne, neposredno v patološkem stresu povojnega sindroma, v brezmejnem obupu!!!!

Razumevanje pokristjanjevanja, ki ga lahko razberemo pri avtorju slovenske himne v Krstu, je popolnoma jasno: Slovenci so postali kristjani iz OBUPA, v TRAVMI, v krču STRESA po brezkompromisnem etnocidnem nasilju in po brezupnem odporu, torej, neprostovoljno, izključno zaradi taktike preživetja.

Lahko leta 2013 zapišemo, da smo opredelili Krst pri Savici kot eno največjih epskih stvaritev v literarni zgodovini Slovenije po spletu naključij? Imamo avtorja Krsta za največjega pesnika po naključju ali nam je dan kot ključ?

Zaključek Krsta je bil večkrat prepesnjen in težko je v resnici vedeti, katera verzija zaključka je prava. Obenem moramo upoštevati pionirsko naravo Prešernovega epskega truda z vidika predelave izsledkov J.V. Valvasorja in njegove Slave vojvodine Kranjske. Danes ob dostopnosti komplementarnih virov interpretacij ne bi smeli več prepuščati površnostim.

O tem, kako je zvezen zaključek, si lahko zato vsak misli svoje, saj je verzija, ki jo imamo v uporabi danes – najmanj kar lahko rečemo dvoumna. Poglejmo si verze, kot so zapisani v uradnih verzijah poezije po vseh cenzurah:

»Molitve svete mašnik, on (Črtomir – ob krstu) z njim moli,

V imenu krsti ga svete Trojice,

So na kolenih, kar jih je okoli,

Se od veselja svet obraz device,

Ki je bila podpora vere krive,

Je opravljala službo Boginje Žive.«

V tej stanci se vidi, da je plod popravkov in cenzur. Pesnik Prešernovega kova ne bi mogel zapisati tako netekočega verza. Je namenoma zapisal verze z obrtniškimi zatiki, da bi se ob tej kitici vsi ustavili in se vprašali, kaj je pesnik želel z zapisanimi besedami izreči??? Je v resnici hotel reči, da je Bogomila kljub navideznemu prevzemu krščanske vere ostala vernica in služabnica Boginje Žive??? Če jo vzamemo kot neodvisno izjavo, to lahko samo pomeni, da je v svoji notrini – kot bi rekel Taras – Bogomila ostala zvesta boginji Živi, morala pa se je sprenevedati zaradi prisotnosti duhovnov. Morda so se morali sprenevedati vsi, saj je bil duhovnik, ki je krstil Bogomilo po Prešernu druidski, Keltski svečenik, potem to velja toliko bolj dobesedno, saj je znano, da so morali svečeniki zaradi svojih mirovnih prizadevanj pogosto kamuflirati in skrivati svoja notranja, tradicionalna znanja. Tako so ravnali tudi afriški duhovni voditelji, ki so vodili svoje ljudi v času delovanja velikega suženjskega trikotnika (Evropa – Afrika – Novi Svet), in tako ravnajo še danes šamani avstralskih aboridžinov. Za Bogomile v Bosni je zdaj že jasno, da so svojo pred-Katarsko kozmologijo zavestno prilagajali sprva krščanstvu nato islamu ter tako preživeli. Tisti, ki so študirali srednjeveški monasticizem vedo, da je bil samostan pogosto edini prostor, kjer so se lahko pred inkvizicijo skrili heretični intelektualci!!! Skrivanje resnične duhovne identitete je bilo v zgodovini dokazana metoda preživetja. Je kak Druid res svetoval Staroslavlu ali kakemu drugemu voditelju slovanskih plemen, da je za preživetje naroda edina strategija ta, da se fiktivno pustijo pokristjaniti??? Skrivanje v sovražnikovih vrstah je del starodavne taktike vojskovanja – tudi nekateri današnji politiki v Sloveniji, so jo sistematično, zgledno in dolgotrajno izvajali, kar lahko opazi vsak trezen politični analitik. A to ni predmet tokratnega pisanja.

Predpostavimo za hipec, da je Prešeren v zaključku Krsta hotel povedati, da je Bogomila v resnici do konca opravljala prikrito službo Boginji Živi. Potem je lažje razumljivo tudi tisto, kar leži zapisano v dveh vrsticah nad tem verzom:

»Se od veselja svet obraz device,

Ki je bila podpora vere krive«

V tem primeru je razumeti kot »vero krivo« krščanstvo in ne staro slovansko! Če je druidski duhovnik, s keltskim predznanjem, dejansko Bogomili **»zložil vse po vrsti«**, kot zapiše poet v osrednjem delu Krsta, je povsem možno, da je Bogomila doživela Holistično razsvetljenje, torej, dejansko široko razumevanje univerzalne religije in procesov na Zemlji. Bogomila je – upoštevajoč nanizane okoliščine – imela izjemno pozicijo, izjemno zgodovinsko pozicijo, da je strnila spiritualne tokove severnega druidskega sveta, staroslovanske mitologije in daljne-vzhodnega šamanizma prepojenega z budizmom oziroma Vedantsko tradicijo ter nastajajočo paradigmo sestavljeno iz esensko-krščansko, grško-rimsko pitagorejsko tradicije in poganstva.

Zlahka lahko tudi predpostavimo, da je Keltski druidski misionar prevzel krščanstvo izključno zaradi taktičnih, preživetvenih razlogov in da je tudi to taktiko lepo po vrsti zložil svojemu političnemu ekvivalentu – Staroslavlu. Taka razlaga je logična, tudi danes so nam dobro znani primeri tistih, ki so v minulih letih zlahka in preračunljivo prestopali iz R-KC k CK in nazaj, iz CK v RKC, sedeli v prvih vrstah pri maši in v prvih vrstah na CK in kasneje na vsak dan drugih političnih strankarskih ritualijah.

Znane so nam družine, ki so imele naklepno družinske člane porazdeljene v najmočnejših polarno nasprotnih političnih grupacijah in tako vzdrževale svoje člane na najvišjih državniških in državnih funkcijah v vseh fazah osciliranja volilnega telesa. Kameleonstvo je kulturna praksa Evrope in brez težav si predstavljamo, da so posamezniki taktizirali z identitetami tudi v mnogo hujših časih kot danes, torej v časih, ko je bilo taktiziranje stvar preživetja in ne le stvar prestiža.

Hipoteza o Bogomilnem razsvetljenju. Če je Bogomila, trenirana učenka Staroslava, kot duhovno šolana svečenica, res imela možnost biti v stiku s Keltskim Druidom, svečenikom, ki je zaradi taktičnih razlogov prevzel krščansko vero, potem je imela možnost sestaviti najmanj omenjene tri kozmološke sisteme. Če je Bila Bogomila trenirana, izobražena svečenica, potem ji je upoštevajoč stresne okoliščine in skrajni obup ter obenem velika zaloga erosa (energije ljubezni), torej splet dejavnikov in predznanja, lahko sprostil kundalini, kačo modrosti; Bogomili je prebilo ščite AVIDYE (slepote), razsvetlil se ji je obraz, doživela je razsvetljenje, iniciacijo. In dekle, ki je bila navidezno »podpora vere krive« (v tem primeru mišljeno kot podpornica krščanstvu) ...se je v svoji blaženosti razsvetljenja zavedla UNIVERZALNOSTI, HOLISTIČNOSTI verovanj. V takih primerih je vsakomur, ki se z misteriji ukvarja resno jasno, da se človeška duša zamakne in postane **upasana** (glej predhodno razlago besed upasati, stanje samyama ali shamanam) v brezmejno pomirjenost z vse-mirjem³⁶, obenem pa se pokloni božanstvu, ki mu je v tradiciji in kozmološki biti najbliže – v tem primeru se Bogomila vrne k Bognji Živi in naprej opravlja njeno službo. Možna interpretacija je torej ta, da Boginja Živa v skrbi za Slovenski narod naloži Bogomili, da skrbi za navidezno pokristjanjevanje in prepreči genocid. Zadnji del je po našem mnenju napisan tako dvoumno in nerodno namenoma, da bi Prešeren z njim sprovciral premislek in obenem zaobšel cenzuro. Tudi pri epilogu o življenju Črtomira je enako kot pri Bogomili samo indikacija za premislek: »*postane mašnik, v prsih umrjejo nekdanji upi*«. Tu je Prešeren gotovo mislil tudi na svojo usodo, ko se je odločil, da se odreče študiju teologije – gotovo z dobrimi, doslej neraziskanimi razlogi. Kateri vse upi so pokopani, je za Črtomira v pesnitvi Krst pri Savici jasno – pokopani so upi, da bi si Slovenci »**prosti volili vero in postave**«. Pokopani so upi, da bi Slovenci ohranili svojo lastno, avtohtono demokracijo! Za Prešerna samega pa je izbrana dikcija v zaključku Krsta bržkone pomenila, da se je zavedel, da se mora odreči **upom o duhovni prenovi Slovencev**. Črtomir je moral do »**smrti preganjati zmot oblake**«. Prav lahko si mislimo, da je Prešeren s tem žele reči, da se je moral Črtomir do smrti otepati z oblakom zmotnih predstav in al-kohla, s katerimi se je moral sam v sebi soočati kot duhovnik. Ni bilo s samim Prešernom podobno?

Bogomila se po F.P. vrne k očetu Staroslavu. Ali si lahko kdo domišlja, da je stari svečenik Staroslav, treniran duhovni učitelj in skrbnik templja boginje Žive – lahko kdajkoli zapustil svojo kozmologijo? Ne. Vsi ki smo se kdajkoli bogatili z duhovnimi učenji **vemo brez sence dvoma**, da se učenja in znanja, ko enkrat stopiš na pot, samo seštevajo in plemenitijo. Spreobrnjenja niso možna, možne so samo kognitivne komplementarnosti. Dobro šolani svečeniki svojo modrost vedno in praviloma samo dopolnijo s komplementarnimi kozmologijami. Bogomila in Staroslav sta po Prešernovi pripovedi torej ostala kot holistična svečenika na Blejskem otoku. To z drugimi besedami pomeni, da sta svoje znanje in modrost v celoti (četudi s taktičnimi cenzuriranj) širila na naslednike ... kode teh spoznanj pa na različne načine kodirala v arhitekturi, zapisih, zgodbah. Prešeren je bržkone z epilogom želel reči, da se znanje in modrost ohranjajo kljub radikalnim terorjem, da **resnica** preživi!

Ali Prešeren v svoj osrednji ep umestil Bogomilo, skrbnico svetišča bognje Žive in hčerko Staroslava naključno???? Ali je osrednjo Prešernovo pesnitev sploh moč brati drugače kot klic k duhovni prenovi, duhovnemu osveščanju o kozmoloških koreninah Slovencev? Mar ni Bogomila preživela pomnik civilizacijskega stika med Keltskim druidom in staroslovanskim svečenikom? Če je tako, potem si Krst pri Savici zasluži povsem drugačno branje kot smo ga bili morali brati doslej. Na vsak način pa »največja pesnitev genija slovenske poezije« daje jasen odgovor tistim, ki trdijo, da je pokristjanjevanje potekalo nenasilno in da so slovanska plemena krščanstvo prevzela prostovoljno.

³⁶ Povsod po besedilu uporabljamo za univerzum slovensko besedo vse-mir-je. Beseda mir v slovenskem jeziku pomeni stanje skupnosti (celote) v katerem je doseženo ravnotežje (soglasje, konsenz).

Resnica je pri izviru, pri vodi. V odgovor na gornja vprašanja zapojmo z nekim drugim pesnikom: »*You can fool some people all the time and .. all the people some time ... but you can not fool all the people all the time!*«

You can not fool all the people all the time

Številni slovenski intelektualci in kulturni delavci so bil v svojem življenjskem kreativnem opusu neizmerno obremenjeni z vprašanjem krščanstva in slovenskih pred-katoliških korenin ter globalne kozmologije. Naj bo blagohotno odpuščeno, če omenjamo samo **Josipa Vandtota, Franceta Prešerna in Tarasa Kermaunerja**.

Velika škoda je, da je prezgodaj odšel **Jure Detela**, morda človek, ki bi lahko s **Tarasom, dr. Janezom Drnovškom** in **Francetom Susmanom** bistveno pripomogel k razodetju nove teologije, nove filozofije, nove kozmologije za naš Hram. Vame je Jure vtisnil trajno kodo. Neizbrisno. Spominjam se najinega zadnjega sprehoda v globokem gozdu v srcu Dolenjske, kjer smo imeli mednarodni mirovni tabor. Ne samo besede, temveč njegov način gibanja, zlitje duha, materije, notrine, lupine in okolice, prehajanje iz singularnega v univerzalno. Kasneje, ko sem razvijal kozmologijo na osi suffusion-saturation-sanyama-shamanam in up-asana mi je postalo bolj jasno, kaj je živel Jure. Z Juretom sva koncem 80ih, predvsem pa ob zaostritvi odnosov v Jugoslaviji pred vojno, snovala pacifistično zavezo, radikalen kodeks nenasilnega bivanja. Jure ni potreboval Tarasovega teologiziranja. Jure ni bil larpurlartist niti za trenutek. On je BIL umetnost. Škrati in vile so tisto magično srečanje z Juretom zapečatili na svojevrsten, šamanski način: ko sem se vozil z Dolenjske ob Temenici, je na peščeno cesto na obronku gozda v težkem ovinku s kolovoza predme planilo vozilo – izmaknil sem se mu in zgremel v Temenico, moje vozilo je drselo v reko obrnjeno vznak; na strehi sem zdrsnil pod vodo. Po vsem ropotu kotaljenja po dolgi klančini od ceste proti reki sem se znašel viseč v kabini vozila z glavo navzdol na rečnem dnu. Tišina. Čudovit, neizbrisen občutek večnega miru, tišine, ki je ni zmotilo nežno žuborenje VODE, ki je skoz razbito prednje steklo vdiral v kabino vozila. VODA me ni motila v občutku večnega miru in tišine: Voda je medij, v katerem smo se rodili in voda je medij, v katerem zlahka umremo mirno. Redki so bili trenutki tako brezmejnega miru v mojem življenju kot tisti trenutki na rečnem dnu v Temenici po mojem najglobljem sprehodu z velikim slovenskim šamanom, **Juretom Detelo**. A tudi Jure ni vedel, za ključ AL-KOHLA in toksinacij, tudi on je bil žrtev toksinacijske indoktrinacije. Od tistega padca v Temenico naprej, sem vedel: VODA je ključni medij, ki ga je treba obravnavati, ključni medij kozmološke komunikacije z vsemi svetovi in obenem tudi prvi medij, ki ga je POMOR prijela v svojem manipulativnem scenariju: prvi čudež v Novi zavezi, je tudi prva velika LAŽ. Spreminjanje vode v vino ima neslutene dimenzije in kataklizmične posledice v celotni zgodovini pokristjanjevanja. POMOR je vedela, kje mora resnici zabiti žebelj v krsto. Umazali so VODO in institucionalizirali ZABLODO skoz al-kohl. Za skalitev in zastrupitev bazena čiste vode je potrebna samo kaplja umazanije, samo kaplja strupa. **Za potvorbo resnice je potrebna samo kaplja laži**. Za packanje je potrebna mala nemarnost, za čiščenje desetletja, ali stoletja truda.

Kaj nam govorijo zapisane zgodbe, kaj nam govorijo subtilne in jasno izražene presežne silnice izpostavljenih slovenskih intelektualcev skoz čas? Govorijo nam, da je duhovna prenova za kolonizirane kulture NUJEN projekt. To kaže tudi dejstvo, da znanost korakoma in z neverjetnimi in težko razumljivimi zaostanki sledi dogajanju na terenu, ko se cele generacije usmerjajo k iskanju duhovnosti s pladnja ponudbe svetovnih verskih, mitoloških, kozmoloških, zdraviteljskih zakladnic in najrazličnejših virov mejne znanosti, parapsihologije. Na knjižnih policah slovenskih knjigarn bomo našli stotine prevodov in knjig v izvirnikih o svetovnih religijah, komparativni religiji, medtem, ko je ponudba informacij o virih predkrščanske slovenske tradicije zanemarljiva. Knjige domačih avtorjev so večidel razprodane (Šmitek, Goljevšček itd.) in jih na knjižnih policah ni najti.

Tako šolajoča mladina in zainteresirana javnost nima hitrega dostopa do ključnih gradiv o raznoliki in pestri tradiciji duhovnosti, verovanj in mitologiji na slovenskih tleh. Vzpostaviti bi morali raziskovalno področje in zagotoviti strokoven pristop k zbiranju in arhiviranju gradiva, ki je zdaj razpršeno in težko

dostopno. **Studia mythologica Slavica**³⁷ predstavlja dobro izhodišče za vzpostavitev raziskovalnega področja. Glavni cilj leta 1998 ustanovljene znanstvene revije *Studia mythologica Slavica* je »spodbujanje raziskav mitopoetičnega izročila slovanskih narodov in analize virov slovanske mitologije. Revija objavlja podrobne analize slovanskih mitopoetičnih izročil in primerjalne študije mitoloških in religioznih pojmovanj starejših slovanskih, evrazijskih in drugih civilizacij. Revija ima mednarodni in multi-disciplinarni značaj in je tematsko zanimiva za področje etnologije, filologije, zgodovine, arheologije, religiologije, literarne zgodovine in filozofije.« Napor avtorjev in urednikov te revije je smiselno združiti in povezati s številnimi posamezniki, samostojnimi raziskovalci, raziskovalno polje pa razširiti. Na ta način bomo razblinili mit o slovenski krščanski tradiciji, krščansko tradicijo postavili na svoje mesto v naši zgodovini, sprostili diskurz o identitetah, tradiciji in koreninah prebivalstva in pokazali, da so korenine slovenske kozmologije bistveno globlje in bistveno bliže sodobnim dognanjem o resnici o bivanju, kot so to s preganjanjem »poganstva« dokazovali doslej! Marsikateri kode, ki se danes nahajajo v folklornem izročilu, kulturnem izročilu bodo tako zaživele v povsem novi luči, razumeli jih bomo, postale bodo legitimen in temeljni del naše kozmologije, in ne eksotičen okras v našem kulturnem izročilu. S tem bodo dobile ne le estetsko temveč tudi temeljno uporabno vrednost za kvaliteto življenja v naših hramih. Na tem področju izstopa opus etno muzikologinje dr. **Mire Terlep Omersel**, ki predstavlja s svojo katedro VEDUNA nemara najgloblji projekt revitalizacije starih znanj.³⁸ Miri se prostost duha priklanja in ji posveča to pisanje!

Ob omembi nekaterih del nekaterih posameznikov moramo posebej poudariti, da so bile te omembe zgolj ilustrativne narave; nismo imeli ambicije, da bi se približali znanstvenemu ali enciklopedičnemu zapisu. Vrsta tistih, ki vztrajno tkejo nit sanjave tradicije bi bila na srečo dolga, a na prostost duha so prav posebej spodbudno vplivali poleg omenjenih tudi **Zmago Šmitek**, **Damjan Ovsec** in **Mišo Alkalaj** ter recentno **Marjan Smrke** ter **Irena Jarc**, avtorica knjige »Duhovna dediščina **Katarov** – (**katari** ali čisti) in druge šole misterijev« je en tistih biserov, ki so se posvetili študiju iz čistega klica notrine; njena knjiga je velik prispevek k premisleku in vesel sem, da je knjigo v slovenskem jeziku napisala ona, sicer bi jo slej ko prej morala druga roka prostost duha. Podobno **Marko Pogačnik** opravlja izjemno dragoceno delo poglobljenega raziskovanja in razlage vitalnih točk na posameznih geografskih oziroma prostorskih točkah, ki so bile v preteklosti posebej obremenjene. Marku velja posebna zahvala. In še in še in še bi lahko naštevati, kajti baza znanja se neustavljivo širi. Poklon vsem, ki vztrajajo. Jim domača družboslovna znanost sledi?

Nova duhovnost – je na prostem trgu storitev; jo je treba regulirati?

Vem, da se sliši sterilno – posebej, če je izpisano izpod prstov starega new-agerja – a dejansko gre pri posredovanju znanj (vedenj, vedstva) za storitve (izobraževanja, zdravljenja, celostne spodbude duhovni rasti in razvoju) za povsem običajno storitveno dejavnost, v vsem primerljivo s storitvami svetovanja za energetske sanacije, gradbeništvo, prehrano, šport itd. Tu je potrebna resna in trezna razprava. Ali je trg storitev na področju duhovnosti že tako razvit, da potrebujemo regulacijo, ali ga prepustimo samo-regulaciji skozi konkurenco ali pa ga celo spodbujamo z razvojnimi spodbudami (razpisi za denarna sredstva in subvencije)? Sam mislim, da je trg storitev na področju duhovnosti že tako razvit, da bi ga lahko popolnoma deregulirali, in umaknili vse subvencije v te namene iz javnih sredstev. Regulacija je potrebna samo v kontekstu varovanja človekovih pravic in s tem povezanega nadzora nad delovanjem dotičnih organizacij. Duhovnost je tako blizu zdravilstvu da ju je skorajda nemogoče ločevati saj gre v obeh primerih za celosten pristop k bivanju; v primeru, da bi regulatorni okvir obravnavali za duhovnost in zdravilstvo sočasno, je seveda pristop k zakonodaji povsem drugačen, saj so storitve na področju zdravljenja močnejše regulirane. A to vprašanje presega namen tega prispevka.

³⁷ <http://sms.zrc-sazu.si/>

³⁸ <http://www.veduna.si/>

Religije in verovanja, duhovne prakse in učenja, so danes na odprtem globalnem trgu. Religija, je *de facto*, ponekod (npr. v Nemčiji, kjer je članstvo v verski skupnosti neposredno obdavčeno) pa tudi *de iure* v domeni običajnega reguliranega prostora. Marsikdo bo ob tem presenečeno ali tudi zgroženo odkimali, a resnica je, da si danes verske prakse ljudje izbirajo na prostem trgu, na prostem trgu plačujejo za storitve, se udeležujejo (in plačujejo) za najrazličnejše oblike konzumiranja storitev in znanj. To je neizogibna in neizpodbitna **resnica** o sodobnih verskih praksah. V demokratičnih državah je ta resnica opredeljena kot temeljna človekova ustavna pravica – tudi pri nas. Na trgu imamo tako dobro razvito konkurenco ponudbe zdravstva in to na vseh ravneh, od izrazito telesnega (masaže, joge, alternativne oblike zdravljenja akutnih pojavov...) do ravni zdravja na kognitivni ravni (doslej uveljavljen izrazi v polju psihologije) in naprej v mejna področja, ki jih danes nemara najbolj jedrnato povzema izraz »peta dimenzija«. Ker z duhovnostjo povezane organizacije delujejo na prostem trgu, morajo same skrbeti za kvaliteto in nadzor nad svojimi produkti (storitvami), s katerimi nastopajo v javnosti. To je enako pomembno na področju prehrane in drugih tržnih dobrin, kot na področju ZNANJA, VEDENJA, DUHOVNOSTI, VERE. Tako kot v gospodarstvu in v donosnih panogah, je tudi na področju duhovnosti in verskih praks danes največja dinamika, največ kreativnosti in inovativnosti v malih in srednjih duhovnih skupnostih (v nadaljevanju MSDS). Slovenska država je inovativnost in pretok znanja opredelila med temeljne prednostne naloge. Prodajalci ekološko pridelanih živil sami poskrbijo za oblikovanje in zaščito znamk kakovosti (certifikacijo). Enako bo potrebno tudi na področju storitev duhovnosti – za nadzor nad kvaliteto bodo morale poskrbeti MSDS same, država pa mora skrbeti samo za varovanje človekovih pravic in v tem kontekstu za nadzor.

Scenariji za odprt trge ponudbe storitev na področju duhovnosti in holizma so odvisni od odgovora na vprašanje, ali v javni razpravi o tem vprašanju kotiramo duhovnost kot vrednoto, ki je tako pomembna, da jo mora država spodbujati, **V tem primeru je treba** opredeliti duhovnost kot področje, ki je za državo in državljane pomembno in pri katerem država sodeluje s transparentnim zagotavljanjem spodbud (socialni transferji, programsko financiranje ipd). Ta scenarij je do duhovnosti proaktiven in vsi izpeljani instrumenti so usmerjeni v diverzifikacijo in pluralizacijo polja duhovnosti tudi v luči kulturne dediščine in vprašanja identitet na slovenskem. Sam temu scenariju za enkrat nisem naklonjen, saj mora najprej priti do de-monopolizacije. Prav tako lahko prehitra implementacija takega scenarija povzroča dodatne birokratske ovire, institucije .. in s tem povezana tveganja konfliktov interesov in zlorabe. Proaktivni pristop s spodbudami za pluralizacijo duhovnosti predlagam po opravljeni fazi dealkoholikatolizacije. Hitro ;–)

V vsakem primeru in v vseh scenarijih pa je potrebno najprej opraviti začetne korake:

1. Spremeniti vodo spet v vodo in iz nje napraviti glavnega junaka sprememb. Ko očistimo vode smo očistili svet.
2. Spremeniti ustavo, tako da opredelimo prostost duha kot temeljno človekovo pravico oziroma kot temeljni del korpusa ustavne etike³⁹.
3. Spremeniti zakonodajo: odprava zakona o Verski svobodi in sprejem novega zakona o prostosti duha, ki bo imun na dikcije, prilagojene POMOR in ki bo omogočal dejansko spoštovanje načela nevtralnosti, pošteno in smiselno regulirano konkurenco na področju zadevnih storitev ter pošten konkurenčni nastop vseh MSDS na trgu storitev s področja duhovnosti.

³⁹ Ustavno sodišče je v izreku U-I-92/07 podalo mnenje o varstvu 41. člena Ustave in eksplicitno navedlo, da gre za varstvo »teističnih, ateističnih in neteističnih prepričanj s področja etike oziroma morale, katerih notranje in zunanje lastnosti kažejo na njihovo konsistentnost, tehtnost, resnost, kohezivnost in pomembnost«. Ustavno sodišče je v tej odločbi utrdilo načelo o ločenosti države in verskih skupnosti iz prvega odstavka 7. člena Ustave in kot cilj načela opredelilo »z nevtralnno držo države zagotoviti resnično svobodo vesti in enakost posameznikov – verujočih in neverujočih – ter verskih skupnosti.« Celotno besedilo citiranega izreka navaja na sklep, da je potrebno ustavno besedilo modernizirati in povsem odpreti pot prostosti duha, področno zakonodajo pa temeljito prilagoditi novi ustavno zakonodajni praksi ali pa dopolniti z novim zakonom o prostosti duha..

4. Vzpostaviti raziskovalno in informacijsko središče z vsemi informacijami in didaktičnimi pripomočki o duhovnih usedlinah na ozemlju RS ter ustrezne izobraževalne programe, ki bodo upoštevali kolektivno inteligenco vseh etap kulturnega razvoja enakovredno.
5. Sprememba pravil izvedbe popisa prebivalstva / Cenzus 2021 (nadomestitev s posebno statistično obdelavo ali pa bistvena sprememba vprašanja o verski opredelitvi ob popisu, če pa bo uporabljen registrski popis pa je pred cenzusom potrebno spremeniti področni zakon tako, da bo v registru cerkva, verskih in duhovnih skupnosti verodostojna informacija o številu članov, na primer, skozi preverljiva nakazila v proračun iz naslova dohodnine⁴⁰), tako, da bo pokrajina identifikacij prebivalstva glede duhovne prostosti, popolnoma jasna in da bo v to sliko vključena populacija, ki z vidika identifikacij najbolj migrira (srednješolska populacija).

Do leta 2021, ko je Slovenija, kot država vključena v EUROSTAT dolžna izvesti nov popis prebivalstva – je ravno dovolj časa za temeljite priprave. Držim svete strele v pesti, da bo to postala eminentna tema tudi za ateiste Slovenije.

Ostej jarej in bistro-viden

Marko Hren / Sanjava Prostost Duha, 2013/2014

⁴⁰ Iz naslova 0,5 odstotka dohodnine, ki ga davčni zavezanec lahko nameni za splošnokoristne namene pridobitnim organizacijam, ki delujejo v interesu javnosti po 142. členu Zakona o dohodnini.

Bara Hieng

Mircea Eliade (1907–1986), profesor zgodovine religij v Chicagu in urednik revije Zgodovina religij, je religiozni fenomen šamanizma raziskoval po vsem svetu ter njegove korenine odkril pri ljudstvih Centralne Azije in Sibirije. V svoji knjigi *Šamanizem in arhaične tehnike ekstaze* je zapisal: »Šamanizem stricto sensu je par excellence sibirski in centralno-azijski fenomen.« Kot zgodovinar in raziskovalec postavlja šamanizem v perspektivo zgodovine religij ter s tem presega sociološke, psihološke in etnološke razlage šamanizma. Šamansko potovanje imenuje prafenomen, šamanizem pa definira kot tehniko ekstaze, analizira njegov izvor, ideologijo, praktike, simboliko in mitologijo. Kot zgodovinar je postavil teorijo, da religije arktičnih, osrednjeazijskih in sibirskih prostranstev izhajajo iz šamanizma.

Eliade religijo povezuje z bistvom človeka in pravi, da je vsak človek v naravi religiozen, torej *Homo religiosus*. Poudarja, da vsak mit, vsak obred, vsako božanstvo in vsako verovanje odseva izkustvo svetega: »Zavest o tem, da je svet nekaj realnega in da nekaj pomeni, je najtesneje povezana z odkritjem svetega. Z izkušnjo svetega se je človeškemu duhu pokazala razlika med bivajočim, ki se razodeva kot realno, mogočno, bogato, pomenljivo, ter tistim, kar je brez teh lastnosti, se pravi kaotičnim in nevarnim tokom stvari, njihovih naključnih in brezsmiselnih pojavljanj in izginevanj.« Eliade torej poudarja, da je sveto element strukture zavesti. Ugotovitve nevropsihologije pa to možnost osmišljajo z ugotovitvijo, da v možganih obstaja predel v senčnih režnjih, ki je neposredno odgovoren za doživljanje svetega. Nevrobiologi so predel senčnih režnjev poimenovali »božji predel« ali »božji modul«¹. Izza snovnega materialnega sveta se namreč nahaja skrivnostna prisotnost svetega ali numinoznega, ki na skrivnosten način med seboj povezuje vse stvari.

Arhaični človek je bil *Homo religiosus* in se je neposredno sporazumeval s svojim bogom ali bogovi in z duhovi – dobrimi in zlimi. Religija je verovanje v nadnaravno silo, ki je močnejša od človeka in je izvor vsega. Beseda religija izvira iz latinskega glagola *religare*, kar pomeni povezovati. Religija je v resnici sila, ki povezuje svetove, torej tudi ljudi in bogove. Ljudje naj bi pričeli verovati v duhove in bogove zaradi potrebe po razlagi naravnih dogodkov ter fenomenov. Prepričanja, rituali in miti okrepijo ideje o avtoriteti, ne poskušajo pa odgovoriti na vprašanje zakaj je avtoriteta sploh potrebna. Arhaični človek je svojo religiozno zavest razvil iz kozmologije, s katero je razlagal svoj položaj v Kozmosu in si obenem razlagal sile, ki Kozmos ustvarjajo in ga generirajo. Te sile se izražajo kot vpliv nezemeljskih bitij in kozmičnih procesov, ki jih ta bitja predstavljajo.

Religiozna izkušnja je arhaičnemu človeku pomenila občutenje resnične prisotnosti nekega višjega življenjskega načela, ki je določalo, usmerjalo in osmišljalo njegov obstoj. Sveto ali numinozno je torej izkušnja, je védenje, pridobljeno z nečim višjim od razuma, pridobljeno mimo čutnih zaznav. Nad človekom in v njem samem obstaja namreč nekaj, kar je neizrekljivo, nedoumljivo, bistveno in sveto.

Medtem ko je arhaična religija človeka združevala z bogovi ter omogočala izkušnjo numinoznega, institucionalne religije človekovo potrebo in željo po svetem oziroma človekov stik s transcendo onemogočajo.

¹ Opomba uredniškega odbora: Ta prispevek je v zbornik uvrščen predvsem z namenom predstaviti šamanizem, za kar je Bara Hieng nedvomno kompetentna avtorica. Uredniški odbor ob tem meni, da so nekatere teze in trditve v prispevku diskutabilne, v prvi vrsti z vidika znanstvene (ne)potrjenosti.

Da bi razumeli šamansko izkustvo, moramo razumeti šamansko kozmologijo, ki je tudi znanstveno utemeljena. Matematik in fizik Hermann Haken, utemeljitelj znanstvene sinergetike, je ugotovil, da ima DNK nekaj milijonov kodnih zapisov. Haken izhaja iz dejstva, da je za nastanek organizma potrebno ogromno informacij, veliko več kot ga je DNK sposobna sprejeti. Torej mora narava razviti metodo, kako lahko z manj informacijami uresniči svoj plan. Molekularna biologija ne ponuja zadovoljivih odgovorov na vprašanje, kako lahko DNK nosi vse potrebne informacije za nastanek organizma. Dejstvo je, da se vse te informacije ne nahajajo v jajčecu in semenčecu, iz katerega nastane nov organizem, temveč prihajajo od zunaj.² Številni biologi potrjujejo domnevo, da je nastanek človeka posledica delovanja morfoloških in morfogenetskih polj, ne pa posledica delovanja genov. Kaj so pravzaprav ta polja in kako delujejo na nas? Ugotovitve Alberta Einsteina, Borisa Podolskyja, Nathana Rosena, Davida Bohma in mnogih drugih znanstvenikov s področja kvantne fizike so pravzaprav potrditev obstoja treh šamanskih svetov (zgornji, srednji, spodnji svet), o katerih bo več govora v nadaljevanju. Poleg tega njihove ugotovitve, da opazovanje dogodka vpliva na dogodek in materijo, potrjujejo tudi sposobnost šamana, da lahko v komunikaciji z duhovi, torej bistvom stvari, vpliva na stvari same, na njihovo delovanje, jih s svojo voljo spreminja, usmerja in s tem vpliva na potek dogodkov. Tako delovanje na duhove v spodnjem in zgornjem svetu deluje na spremembo stvari, dogajanja in okoliščin v tem svetu.

Duhovni elementi torej nimajo korenin v človeku, temveč so odziv na delovanje informacijskih polj³ od zunaj. Tako kot na človeka nenehno deluje zemeljsko magnetno polje, tako deluje tudi geomorfološko polje, kar se odraža skozi tako imenovane telepatske informacije. Vse v Kozmosu je vsak trenutek povezano z vsem. Obstajajo globalna informacijska polja, ki delujejo na dušo in sprožijo spremembe na nivoju telesa, čustev, misli ter delovanja. Na primer, če zlonamerno in zavestno spremenimo informacijsko polje ter s tem sprožimo pri človeku določeno telesno in duhovno reakcijo, je to magija, ki nima nobene veze s šamanizmom.

Šamanizem prakticira tehnike v informacijskem polju, kjer se mu strukture kažejo kot živali moči, pomočniki in učitelji. Na nivoju kvanta so te pojavne oblike čista in objektivna informacija, šamanu pa se kažejo kot neke prepoznavne podobe, s katerimi lahko zavestno komunicira.

Kozmos je nasprotje Kaosa. Grška beseda *kozmos* pomeni vesoljni red, sestav, vesoljstvo, notranje urejen vesoljni sistem kot nasprotje neurejenega kaosa.

Kozmos v katerega šaman potuje, ga odriva in si ga tudi podreja, torej sestoji iz treh delov: zgornjega, srednjega ter spodnjega sveta. Šaman s posebno tehniko prestopa iz enega sveta v drugega – z zemlje v nebo ali z zemlje v podzemlje. Pozna skrivnost prestopa v te svetove, potovanje med svetovi pa šamanu omogoča sama struktura Kozmosa. Gre za prehod med temi svetovi, ki so med seboj povezani s središčno osjo, tako imenovano *axis mundi*. Ta os sveta je v različnih starih kulturah imenovana različno, na primer: odprtina, jama, tunel. Skozi ta prehod bogovi sestopajo na zemljo, mrtvi pa odhajajo v podzemeljski svet. Skozi ta prehod potuje šamanova duša v zgornji ali spodnji svet. Simbolika središča sveta pa ni le kozmološka ideja, je dejansko točka preloma in prehoda skozi svetove ter je bila prvotno sveti prostor, torej prostor doživetja hierofanije, prostor, kjer se sile in bitja, ki niso del tega sveta, pojavljajo v tem svetu kot »resnični«. Ideja o središču sveta je posledica izkušnje in doživetja na svetem prostoru, kjer so se dogajale »čudežne« stvari.

Os sveta ali središčna os se v različnih kulturah in mitih pojavlja v treh oblikah: kot kozmična gora sredi sveta, kot steber, ki podpira nebo, in kot kozmično drevo ali drevo sveta. Kot primer si oglejmo drevo sveta. Le-ta je simbol življenja, plodnosti ter duhovnega preporoda. Po njem se šaman vzpenja navzgor ali potuje navzdol. Vendar, ne glede na to, v kakšni obliki se os sveta pojavlja, je vedno kozmični simbol povezave med tremi svetovi.

² Opomba uredniškega odbora: To ne ustreza znanstveni resnici. Molekularna genetika je z gotovostjo izključila možnost, da bi karkoli "prihajalo od zunaj". Vse informacije za izdelavo novega bitja so zakodirane v DNK.

³ Opomba uredniškega odbora: Izraza "informacijsko polje" znanost ne pozna.

Šamanovi svetovi pa niso med seboj le povezani, temveč so tudi odvisni drug od drugega. Šaman je kot pajek, ki je med temi tremi svetovi razpel svojo kozmično mrežo. Zato je šaman predhodnik kitajskega modreca, ki je dejal: »Nebo, Zemlja in desetisoče stvari sestavljajo eno telo.« Simbolika, ki izraža odvisnost in povezanost teh treh svetov, je izjemno obsežna in ima svojo bogato zgodovino, ki jo izpričujejo številne legende in miti.

Vsi deli tega Kozmosa so živi in večinoma vsi tudi prepoznavni. V današnji filozofski terminologiji bi tak način razmišljanja imenovali hилоzoizem in animizem. Hилоzoizem izhaja iz ugotovitve, da je poleg organske, tudi anorganska materija živa. Animizem pa pri starih kulturah pomeni, da je vse ne le živo, temveč da ima tudi dušo – je torej poduhovljeno. Zahodna filozofija takšno pojmovanje vsega živega imenuje panpsihizem, ki je, kot nam je znano, v našem ekstremno materialističnem času precej iz mode. Veliki filozofi kot so Leibnitz, Schopenhauer in Whitehead, so ta način pojmovanja sveta in življenja popolnoma priznavali. Današnji človek pa težko sprejme spodnji in zgornji svet, v katerega šaman potuje, kot resnična – za njega so to mentalne tvorbe. Nasprotno ti svetovi za šamana obstajajo in šaman stopa v drugo resničnost, ki je samostojno eksistenčno polje. Šamanova kozmologija se zdi kot mitologija in verski sistem, za šamana samega pa je to neposredna izkušnja. Ta izkušnja kozmo-teološko razmišljanje spremeni v konkretno mistično doživetje. Prav ta izkušnja je bistvenega pomena za šamanizem: arhaični panteon je področje religioznega doživetja šamana. Šamanizem je le metoda, ki omogoča izkušnjo numinoznega in ne religija s trdim dogmatizmom.

V vseh šamanskih tradicijah je šamanski Kozmos razdeljen na tri ravni: spodnji, srednji in zgornji svet. Ne gre zgolj za topografijo materialnega Kozmosa, gre tudi za ravni človekove zavesti. Različne ravni zavesti omogočajo dostop do različnih ravni Kozmosa. Struktura zavesti je odraz strukture Kozmosa, struktura Kozmosa je navidezna projekcija strukture zavesti, zavest in Kozmos pa medsebojno strukturirata drug drugega.

Šamanov Kozmos je napolnjen z življenjem, zavestjo in duhovi. Prav ti mogočni duhovi imajo izjemen pomen v šamanskih kulturah. Karkoli se zgodi – dobro ali slabo, sreča ali nesreča, zmaga ali poraz – vse je posledica delovanja duhov. Človek nasproti tem vsemogočnim duhovom stoji kot nemočna žrtev, ki lahko verjame le v prastare tabuje, daruje, moli ali prosi šamana za pomoč. Človek vpliva ali oblasti nad duhovi nima, to je privilegij šamana. Za mnoge antropologe je prav ta oblast nad duhovi osnovna značilnost šamanizma. Da pa šaman lahko vpliva na duhove, se mora najprej naučiti, da jih sploh lahko vidi. V vseh oblikah šamanske iniciacije ima sposobnost komunikacije z duhovi največji pomen. Obstaja vrsta tehnik, ki šamanu omogočajo komunikacijo z duhovi oziroma spremenjeno stanje zavesti, vse pa imajo enak končni cilj – introspekcijo oziroma »iti navznoter«. Šaman lahko tok notranjih slik organizira in interpretira (jih razume in razlaga). Paracelsus je zapisal: »Vsak lahko svojo sposobnost predstav tako izšola in usmeri, da vzpostavi povezavo z duhovi, ki ga vodijo.«

Onstran sposobnosti, da namerno prestopamo v transcendentalno stanje, je področje, v katerem transcendentalna zavest izpodrine normalno budno stanje zavesti. To je sahay samadhi v jogi, samadhi odprtega očesa v zenu in razsvetljeno stanje krščanskih mistikov. Pravi šamani pa imajo to sposobnost, da tudi v običajnem vsakdanjem stanju zavesti vidijo svet duhov.

Paleolitske jamske poslikave denimo prikazujejo ekstatična šamanska potovanja in vključujejo vero v dušo, ki je sposobna zapustiti telo in potovati v druge svetove.

Poleg tehnik, ki omogočajo šamanu komunikacijo (biti v povezavi) z duhovi, pa je temelj tega izkustva osnovna zakonitost: gledati z očmi duše, ne z očmi razuma. Če samega sebe in vse okrog sebe priznavaš in sprejemaš kot duhovna bitja, potem duhove vsega, kar je, kar je bilo in kar bo, lahko tudi vidiš. Šaman komunicira z različnimi duhovi, kar je odvisno od namena njegovega potovanja: z duhovi prednikov, rastlin, živali (živali moči), s čuvaji praga, z duhovi gozda, reke, gore itd. Živali moči so na primer kot angeli varuhi, so zaščitniki in čuvaji praga. Človek, ki je bolan, je izgubil del duše, izgubil je svojo žival moči. Praznino, ki je zato nastala v duši, pa vedno zapolni bolezen.

Rojstvo, življenje in smrt so tri različna stanja zavesti, ki odražajo tri šamanske svetove: spodnji, srednji in zgornji svet. Skrivnost prestopa v zgornji svet, v katerem bivajo bogovi, in spodnji svet, kjer

bivajo duše prednikov, pozna samo šaman. Tehnika ekstaze in sama struktura Kozmosa mu omogočata nemoteno gibanje med temi svetovi.

Šaman svoje znanje pridobiva od bogov, za kar se mora podati na potovanje v Nebesa. Preden pride do vrhovnega boga Bai Ülgäna, se posvetuje s podrejenimi bogovi, od katerih dobi podporo in zaščito. Znanje in izkušnje pa šaman dobiva tudi v spodnjem svetu. Vstop v spodnji svet je v mnogih arhaičnih kulturah možen skozi tako imenovani »dimnik zemlje«, ki leži nekje na severu. Spodnji svet je pogosto zrcalna stopnja zgornjega sveta, s stopnjami in ovirami, ki jih simbolizirajo mistična števila 3, 7 in 9. V spodnjem svetu šaman srečuje duhove živali, rastlin in duhove svojih prednikov, dobiva informacije in znanje in se s tem vrača na Zemljo, kjer vrši svoje poslanstvo – kot pravi Mircea Eliade: »kot zdravitelj, duhovnik in vodnik mrtvih, kar pomeni, da obvlada umetnost zdravljenja, darovanja bogovom in spremljanja duš umrlih v onostranstvo. To mu omogoča posebna tehnika ekstaze, torej sposobnost, da zavestno zapusti svoje telo in v duhu potuje v Nebesa, globine morja ali v spodnji svet.«

Šamanizem je najstarejši nosilec védenja o tem, da sta Kozmos in svet precej več kot mislimo in verjamemo. Naše misli in verovanje določata kultura in kozmologija, ki ju določata znanost in institucionalne religije. Znanost je ločila glavo od telesa, nekatere institucionalne religije pa telo od glave, kar je posledično vodilo do dogem in zapovedi, ki so človeku omejile polje vidnega, izkustvenega in spoznavnega ter v končni fazi povzročile »izgon duše«. Vzporedno s tem je sporočilo šamanizma, da smo ljudje precej več: na duhovni, energetski in kvantni ravni smo del Kozmosa, povezani z vsem preko meja časa in prostora. V tem polju so možni in realni pojavi kot so sinhroniciteta, energetsko zdravljenje, zdravljenje na daljavo, jasnovidnost itd. Način razmišljanja tako imenovanega arhaičnega človeka ni nekakšno primitivno verovanje – je posledica izkustva, na podlagi katerega je človek spoznal obstoj duha, ki je nad naravo in pri tem ugotavljal, da on sam in njegov duh izhajata iz narave same. Institucionalne religije naravo vztrajno prikazujejo kot mrtvo samo zato, da se lahko sklicujejo na boga, ki edini lahko podeli življenje. Nasprotno moderna fizika dokazuje, da neživa narava ne obstaja, saj ni le snov ali materija, temveč tudi energija. Učlovečenje človeka je omogočila njegova ustvarjalnost, katere bistvo je misel, ki sledi ideji – to pa je že področje duha.

Ob materialističnem, znanstvenem ter teoretičnem razumevanju sveta in življenja, ter spornem krščanskem dogmatizmu, obstajajo tudi popolnoma drugačne možnosti verovanja in predvsem védenja, ki ne izhajajo iz dogmatizma, temveč iz lastnega spoznanja. Vsako znanje temelji na spoznanjih in opazovanjih, iz katerih nastanejo predstave o tem, kako naj bi bil ustvarjen svet. Mnenje Sherlocka Holmesa, da je teorijo potrebno prilagoditi opazovanju in ne obratno, vsekakor dopušča drugačne odgovore na vprašanja o smislu življenja, o duši, življenju po smrti, ponovnem rojstvu, karmi, usodi itd.

Vse bolj verjetno se zdi, da sta svet in naše življenje več kot le vsakdanja resničnost. Arhaično verovanje o obstoju vzporednih svetov temelji na izkustvu, ki ga omogoča šamansko potovanje v te svetove. Obstoj teh svetov je šamanu zato izkustveno resničen, ni patološki fenomen kot ga je do nedavnega razlagala sodobna psihologija in pri tem popolnoma prezrla svoj izvor prav v šamanizmu. Dokler bo psihologija vse aspekte šamanizma preverjala s principi znanstvenega materializma, ji bosta skrivnostni svet numinoznega in domovanje duše kot nedokazljiva tudi neobstoječa in s tem nedostopna.

Presenetljivo je namreč, da naš um kot resnično sprejme le tisto, kar je dokazljivo. Obstoj nedokazljivega se nam zdi verjeten šele takrat, ko se svet obnaša drugače kot mi od njega pričakujemo. Predstave o tem, kakšen je svet in kako mi v tem svetu živimo, so model o svetu in orientacijski pripomoček. Ne morejo biti prave ali napačne. Njihovo kvaliteto lahko določamo le takrat, ko nam omogočajo pravo orientacijo ter pravilno delovanje in če nam dajejo o svetu predstavo, ki se ujema s tem, kar sami v svetu doživljamo in opazujemo. Preprosto pragmatično opazovanje zgodovine in sodobnosti kaže na to, da obstajajo številni sistemi in razlage, ki tvorijo tako imenovani svetovni nazor ter oblikujejo našo predstavo o svetu. V bistvu gre za tri različne miselne koncepte, ki jih imenujemo znanost, magija in vera.

Svet zaznavamo s svojim zaznavanjem in mišljenjem. Resnično je le tisto, kar z lastno izkušnjo in opazovanjem spoznamo kot obstoječe. Monoteistične religije od človeka pričakujejo ali celo zahtevajo, da verjame, brez spoznanja ali opazovanja.

Znanstveno-materialistična razlaga pa se osredotoča le na materijo in pri tem spregleda smisel in pomen življenja ter sveta, ki se skrivata v področju magije in božanskega.

Šamanizem ponuja tretjo možnost: razširitev zavesti na področje magičnega, kjer je resnično domovanje naše duše.

Pogosto obstaja veliko neskladje med našim zaznavanjem stvari, sveta in ljudi ter tem kakšne so stvari, svet in ljudje v resnici. Kar pogojujemo kot svet zunaj nas, je zgolj naš osebni opis, naša osebna resničnost, ki jo ustvarja naša lastna zaznava. Opis sveta, ki se nam vceplja v zavest od trenutka rojstva, oblikuje resničnost našega vsakodnevnega življenja, ki postane tako neskončen tok zaznavnih razlag, ki smo se jih naučili sprejemati kot nekakšen skupen dogovor. Resničnost sveta, ki ga poznamo, je nekaj tako samoumevnega, da težko sprejmemo možnost, da gre pravzaprav za dogmatsko gotovost, ki nam je vsem skupna in ki nas prepričuje, da veljava tega, kar zaznavamo, torej ekskluzivna resničnost našega sveta, ne more biti vprašljiva. Svet okrog nas pa je nadvse skrivnosten in zanimiv, le dovolj radovedni moramo biti, da ga kot takega prepoznavamo. Če smo pozorni na naše notranje doživljanje, bomo slišali šepetanje svoje duše – ki si želi sreče ter zavrača bolečino in trpljenje. Naš um ne dovoli duši, da bi spregovorila, kar je vzrok stanja, v katerem se soočamo z bolečino in trpljenjem. Um je potrebno utišati, da lahko slišimo šepetanje duše, ki nam govori o skritih močeh, ki bivajo v nas.

Vojteh Urbančič

Filosofo, arso vivo a Roma,
per volonta del papa
il 17 febbraio 1600

Filozof je živ zgorel v Rimu
po volji papeža
17. februarja 1600

17. februarja 2013 je poteklo natanko 413 let od mučeniške smrti velikega misleca, borca proti intelektualnemu mračnjaštvu in divjaškemu nasprotovanju vsemu, kar je naprednega in svobodomiselnega. To intelektualno mračnjaštvo in vztrajno nasprotovanje vsemu, kar je naprednega in svobodomiselnega, je še danes po več kot 400 letih personificirano v Katoliški cerkvi kot ustanovi in ideji.

Tega dne so Giordana Bruna, potem ko je papež-zločinec Klement VIII. tako ukazal, na Cvetnem trgu (Campo del fiori, kakšno neprimerno ime trga za sadistični zločin!) v Rimu živega zažgali na grmadi.

Priče opisujejo grozljivi dogodek takole:

"Zgodaj zjutraj v četrtek, 17. februarja² 1600, se je več s kapucami zakrinkanih članov skupine, znanih kot Družba milosti in usmiljenja (sicer znana tudi kot Družba svetega Janeza Obglavljenega) odpravilo k Stolpu Nona, sicer posvetnemu zaporu preko Tibere v sklopu svetega zapora Angelskega gradu (Castel Sant'Angelo) in tam prevzelo moškega. Posadili so ga v preprost voz in se odpravili na Cvetni trg po tesnih uličicah in preko trga, kjer je bil nekoč Domicijanov stadion.

Med počasno vožnjo čez kamne so jezuitski in dominikanski duhovniki momljali svoja zaklinjanja zaporniku, da bi se v zadnjem trenutku odpovedal svojim groznim prepričanjem, ga prepričevali, da bi izrazil kesanje za svoje grehe, sicer bo za vedno izgubljen v večnem prekletstvu kot heretik. Ponujali so mu ikone, da jih poljubi in mu nudili nekakšne tablete, poslikane s podobami Kristusa in Device Marije in celo papeža, ki ga je zapornik imenoval »zmagoslavna zver«. Vendar pa so ostale heretike čeljusti zaprte z železnim primežem, dolga konica je prebadala njegov jezik in druga konica je bila zabodena v njegovo žrelo. Ni mogel odgovoriti tem božjim služabnikom ali vznemiriti množice z besedami, ki jih je izrekel največjemu intelektualcu katoliške Cerkve, kardinalu Robertu Bellarminu: *"Ne morem preklicati, niti ne bom. Nimam ničesar za preklicati, niti ne vem, kaj naj bi preklical."*

Zapornik je izražal samo prezir do svojih tožnikov in sodnikov. Ko so se pripravljali na razglasitev sodbe, je uprl svoj pogled vanje in vzkliknil znamenite besede: *"Ko berete mojo obsodbo, je vaš strah večji od mojega, ki to poslušam."*

1

luciferus, lat.: zvezda danica, sin zore, nosilec luči

2

po nekaterih virih v soboto, 19. februarja

Ob poti so ljudje iz špalirja spraševali, kdo je ta človek. "Luteran je", so duhovniki odgovorili s splošno žaljivko za vsakega heretika. V bistvu je bil dominikanec, nekoč član z velikim ugledom v samem redu te duhovne policije katoliške cerkve³, ki so ga zdaj obsodili. Bil je v zaporu osem let, nenavadno dolgo časa prav zato, ker so "božji psi" upali na njegov preklic svojih nazorov in na možnost, da bi se izognili tej svoji končni, grozni dolžnosti. In krivec se je poigral z odpovedjo svojim naukom, dajal je obljube, ki se zdaj zdijo kot taktika odlašanja. Obtožili so ga za zmoto v osmih točkah in pri nekaterih je celo omahoval. Pri eni pa je ostal neomajen. Verjel je v neskončnost veselja. Tako kot je bog neskončen, je tudi veselje, ki ga je ustvaril. Še več, menil je, da Zemlja kroži okoli Sonca in da je v veselju mnogo Zemelj, na katerih so prav tako živa bitja, stvaritve boga.

Ko so prispeli na svoj strašni cilj, je množica vzvalovala v pričakovanju. Sodba je bila nejasna in se je sklicevala na "sodni dan." Zapornik mora biti kaznovan, »s čim manj trpljenja, kot je to le mogoče, in brez prelivanja krvi," je pisalo v sodbi. Med mrmranjem priprošenj, recitiranjem njegovih napak, izusti molitev o osvoboditvi in ljubezni, so ga s kapucami pokriti bratje vodili h grmadi. Strgali so mu oblačila do golega in mu porinili križ v obraz, da bi ga poljubil, vendar se je v gnusu obrnil stran, kar je izzvalo razburjene krike v množici.

Potem so Giordana Bruna sežgali, »brez prelivanja krvi«, kot je ukazal papež, »medtem ko so duhovniki peli litanije.«

+++++++

Tega dne je cerkev ustvarila mučenika, katerega orjaška senca jo bo preganjala v večnost. V svoji sveti naivnosti je menila, da lahko z Giordanom na grmadi zažge tudi njegove ideje. Bolj se ne bi mogla motiti!

Imena njegovih morilcev bodo zbledela, njegovo ime pa bo ostalo zapisano s krvavimi črkami na oltarju napredka in svobodomiselnosti.

Za zgodovino in zanamce pa je morda kljub temu dobro, da si zapomnimo tudi imena morilcev Giordana Bruna. Na 'častnem' prvem mestu je seveda papež Klement VIII. Ostali potuhnjeni rablji v kardinalskih plaščih pa so bili tile njegovi »generalni inkvizitorji«:

LUDOVICUS CARDINALIS MADRUTIUS

JUL. ANT. CARDINALIS SANTA SEVERINA

P. CARDINALIS DEZA

D. CARDINALIS PINELLUS

F. HIERONYMUS CARDINALIS ASCULANUS

L. CARDINALIS SAXUS

C. CARDINALIS BURGHESIUS

P. CARDINALIS ARIGONIUS

ROB. CARDINALIS BELLARMINUS

Danes na Cvetnem trgu v Rimu, kjer je bil izvršen zločin, stoji Giordanov spomenik.

+++++++

3

"domini canus" pomeni namreč "božji psi"

Vedeti moramo, da Giordano ni bil le heretik, kot je bilo na tisoče drugih, ki so jih prav tako pobili in o usodah katerih na žalost ne vemo nič ali pa zelo malo. Bil je občutljiv, iskriv pesnik, znanstvenik, ki ga je prežemalo navdušenje nad neskončnim vesoljem. Bil je mislec, ki je z indignacijo zavrgel dotedanjo predstavo o Vesolju kot o dvorišču ali peskovniku za hišo, v katerem se igra svoje nedoumljive igrice nekakšen bog. Toda zaradi časa, v katerega je bil ujet, je lahko svoje vizije izrazil le kot heretik. Nove ideje o čemerkoli, ki so kakorkoli nasprotovale infantilnim predstavam iz Biblije, so bile uradno prepovedane. Misлити napredne misli je bilo smrtno nevarno. Zaradi teh svojih idej, ki danes v posodobljeni verziji predstavljajo temeljno paradigmo kozmologije, so ga osem let imeli zaprtega v temnici, ga poniževali in mučili, obenem pa vsak dan oznanjali na vsa usta »usmiljenje in odpuščanje«.

Njegova zgodba je neverjetna.

Cerkev se nekako pred zgodovino skuša oprati sramote in krivde za zločin nad Galilejem; njen kronski »dokaz«, da je ravnala z njim v rokavicah je, da ga niso ubili, kot Giordana...Kakšno usmiljenje!

Toda strašnega zločina nad Giordanom RKC ne bo nikoli nadživela, nikoli ga ne bo mogla niti opravičiti, niti minimizirati. Giordanov vzravnani lik jo bo spremljal v Večnost...

Morda menite, da se je za ta svoj divjaški zločin RKC vsaj skušala pokesati, ga odločno in enoznačno obsoditi in ga obžalovati? Motite se! To bi bilo vendar v nasprotju z njeno »slavno« dogmo, da je hipokrizija in pometanje pod preprogo zanjo neprijetnih dejstev učinkovita metoda za zanikanje ali vsaj minimiziranje zgodovinske odgovornosti!

Ob 400. obletnici Giordanove smrti leta 2000, je kardinal Angelo Sodano (drugi po rangi v RKC, takoj za svojim »nezmotljivim« šefom) skozi stisnjene zobe uspel izdaviati samo, da je ta strahoviti umor "žalostna epizoda", vendar je kljub svojemu obžalovanju branil njegove tožilce in celo upal trditi, da je inkvizitorje vodila "želja, da bi služili svobodi(!!!) in da bi spodbujali skupno dobro (!!!) in da so naredili vse, da bi mu rešili življenje.(!!!!) ". Človek ne more verjeti, ko bere te hinavske abotnosti še 400 let po zločinu!

In to je vse s strani duhovnih dedičev morilcev Giordana Bruna....

Nobenega obžalovanja, nobene rehabilitacije, kot v primeru Galileja. Še en vzorčen primer krščanskega 'usmiljenja, odpuščanja, poštenosti in dobrote' v dolgi vrsti podobnih...

+++++

ŽIVLJENJE IN SMRT – GIORDANO BRUNO

Giordano Bruno se je rodil leta 1548 blizu vasice Nola⁴ na jugu Italije blizu Neaplja. Krstili so ga z imenom Filippo Bruno.

Ko je bil star sedemnajst let, je odšel v dominikanski samostan San Domenico v Neaplju. Ker je bil preveč svobodomiselnega duha za meniha⁵, je leta 1576 zapustil samostan in zbežal iz Neaplja. Šele

4

Zato se sam pogosto v svojih delih naziva »Nolan, Il Nolano«. Tale vasica Nola ni kar od muh. Z njo je povezana zanimiva anekdota, saj so bili v nekem trenutku vsi njeni prebivalci sužnji Vandalov iz Severne Afrike. Nazaj v rodno vas so se vrnili šele, ko je zanje plačal odkupnino neki bogataš.

5

Nekoč je baje rekel svojim bratom-menihom: Pridite iz svojih celic, ven iz svojih lukenj: pridite na zrak in svetlobo. Odvrzite svoje rožne vence in razpela. nabirajte cvetlice; pomešajte se z ljudmi; imejte žene in otroke; sejte seme radosti; zavržite trnje in koprive svojih verovanj; uživajte v večnem čudežu življenja.«

s to fizično, še bolj pa duhovno ločitvijo od religije se začne njegovo pravo življenje, po katerem ga poznamo: zaničevanje in zametovanje čudaštev krščanstva in iskanje razsvetljene, na resnici in dokazih temelječe življenjske poti.

Obiskal je Rim, Noli, Benetke, Torino in Padovo. Ker ni hotel doživeti usode Servetta, ki ga je dal sežgati Calvin⁶, je le na kratko obiskal Ženevo, nato pa se je odpravil v Lyon in Toulouse, kjer je bil izvoljen za profesorja na tamkajšnji univerzi. Leta 1579 je odšel v Pariz, kjer so mu ponudili profesuro na slavni Sorbonni, vendar jo je odklonil, ker je bil pogoj, da morajo profesorji obiskovati maše. Kljub temu mu je kralj podelil izredno profesuro brez tega pogoja.

Odpravil se je v London in nato v Oxford, kjer je dobil profesuro. V samo dveh letih bivanja v Angliji (1584–85) je nastalo šest njegovih pomembnih del iz etike in filozofije. Najbolj preseneča tragikomedija *De Gli Eroi Furori* (Herojske vročice).

Toda verjetno je bilo domotožje in želja, da bi slišal materni jezik, močnejša od strahu (ki se ga je gotovo zavedal), zato se je leta 1592 vrnil v Benetke. Pravzaprav ga je tja zvalil Zuane Mocenigo, benečanski plemič, da bi ga poučeval "umetnost pomnjenja in izumljanja«.

V soboto, 23. maja 1592 so ga prijeli in odpeljali v ječo Sancti Officia (inkvizicije).

Osem let – do njegove strašni smrti leta 1600 – so ga papeževi inkvizitorji držali v ječi, ga nenehno zasliševali, mučili, zasramovali in ga na koncu brutalno umorili.

+++++

Ker je kar nekaj vzporednic z nekim drugim velikanom misli, upornikom in preganjancem – Karlom Marxom, se mi je zdelo vredno poskušati z nekaj kroki potezami upodobiti Marxovo življenjsko pot in jo primerjati z Giordanovo.

ŽIVLJENJE IN SMRT – KARL MARX

Karl Heinrich Marx se je rodil 5. maja 1818 v Trieru. Tu se je vpisal v gimnazijo in jo 24. septembra 1835 končal. Jeseni tega leta je odšel na univerzo v Bonn. Toda tu je ostal le eno leto, ker ga je provincialni Bonn duhovno utesnjeval in leta 1836 se je vpisal na univerzo v Berlinu, kjer je nadaljeval študij »pravnih in kameralnih znanosti«. Doktoriral⁷ je in bil 15. aprila 1841 imenovan za doktorja pravnih znanosti na univerzi v Jeni.

Začel je pisati za radikalni politični Renski list (Rheinische Zeitung) iz Koelna in tipaje razvijati svoj dialektični materializem. Ko je bil Renski list pod Marxovim urednikovanjem 1843 prepovedan, je bil Marx prisiljen v izgnanstvo v Pariz. Tam je spoznal Engelsa, ki ju je od takrat pa do Marxove smrti družilo prijateljstvo, ki mu težko najdemo podobnega v zgodovini. Na zahtevo Prusije so Marxa leta 1845 izgnali iz Francije in zatekel se je v Bruselj. Politično zorenje, ki se je začelo med pariškim izgnanstvom, je dokončno obrodilo bogate sadove v Bruslju. Marx postane čelni človek Komunistične zveze. Nato se vrne v Koeln in ustanovi svoj politični časopis Novi Renski list (Neue Rheinische Zeitung). Še pred tem sta z Engelsom izdala znameniti Komunistični manifest. Leta 1849 mora z ženo ponovno v izgnanstvo, tokrat čez Rokavski preliv v tolerantno in gostoljubno Anglijo, ki je 250 let pred tem prav tako gostoljubno sprejela Giordana. To je njegov zadnji eksodus. Iz dragega Londona bo odšel samo še na zadnjo pot na pokopališče v Highgate.

6

Calvin je »heretika« Servetta dal dobesedno pražiti na počasnem ognju, da je umiral počasne in strašne smrti.

7

Naslov njegove doktorske disertacija je bil: Razlika med demokritsko in epikurejsko filozofijo narave.

Čeprav bi se lahko zaposlil kot profesor ali v kakšni drugi dobro plačani sinekuri, je Marx z ženo in otroki tolkel revščino. Živel so samo od njegovih skromnih honorarjev in Engelsove velikodušne in pogosto prikrite pomoči.

V Londonu je napisal svoje (nedokončano) najznamenitejše delo Kapital. Postal je vodilna politična oseba v mednarodnem delavskem gibanju, njen konceptivni ideolog, ustanovitelj in vodja Prve internacionale.

Po smrti ljubljene žene Jenny 2. decembra 1881⁸ so se pričele vedno bolj izrazito kazati posledice dolgaletnega pomanjkanja, nezmožnost zdravljenja v toplicah na Kontinentu in pretiranega dela (in kajenja), ki si ga je nalagal Marx.

Ženo je preživel za dobro leto dni⁹. Zadnji udarec usode je doživel 11. januarja 1883, ko mu je umrla ljubljena hči Jenny.

Umrli je po hudi bolezni mirno, v svojem naslanjaču 14. marca 1883 opoldne.

DELO – GIORDANO BRUNO

Giordano je bil – tako kot 250 let kasneje Marx – brezdomec; preganjan, brez domovine, izobčenec – in to samo zato, ker je bil drugačen. Oba sta daleč miselno presegala čas, v katerem sta živela, oba sta bila nevarna »konceptivna ideologa«, ki so se ju najbolj reakcionarne sile na čelu z etabliranim klerom hotele znebiti.

Vsaka revolucija se začne z revolucijo v glavah. Ta je bolj nevarna in dalekosežna kot atentati, anarhistični sporadični izbruhi nasilja in puške.

Tako Giordano kot Marx sta se počutila doma, ko sta bila zdoma, počutila sta se domače, ko sta bila s tujci. Oba sta potrebovala svetovljansko in permissivno atmosfero Anglije, ki jima je njuna kontinentalna Evropa ni mogla nuditi. Ob branju njunih biografij težko postanemo sentimentalni, saj gre za jeklena moža brez domovine in brez vere; toda občutimo globoko spoštovanje ob moralni integriteti obeh velikanov in strmimo nad njuno robespierreovsko nepodkupljivostjo z dobro plačanimi službami, profesurami in drugimi sinekurami.

Bruna so zanimala ideje in njihova narava, Marxa je okupiral Arhimedov vzvod, ki poganja in determinira v zadnji konsekvenci Zgodovino in rojeva velike ideje.

Giordano se je posvetil pre-misleku celotne tedanje filozofije, ponovnem izpraševanju o njenih koreninah od Aristotela naprej, o koreninah, ki so se vsem ostalim zdele nevprašljive in same po sebi evidentne. Njegov miselni zamah je bil širok. Šele v XX. stoletju so podobne spekulacije postale ponovno popularne. Moramo se zavedati, da je živel v času (konec XVI. stoletja!), ko se je filozofija ločevala od znanosti, ali bolje, ko se je znanost odcepila od »naravne filozofije«¹⁰. Od srednjeveških

8

Marx je bil že tako bolan, da se ni mogel udeležiti ženinega pogreba.

9

Engels je gospe Marx na smrtni postelji dejal: »Mohr (ljubkovalno ime, ki so ga uporabljali za Karla najožji prijatelji in ki aludira na njegovo temno polt – Mohr, Maver) je tudi umrl.«

10

Naslov najbolj znamenitega dela v zgodovini fizike, Newtonove Principia Mathematica Philosophiae Naturalis, 1687, je značilen: Matematična načela naravne filozofije.

jalovih sholastičnih razprav s pretežno religiozno vsebino so se zdaj znanstveniki pričeli obračati k teleskopom, mikroskopom, retortam in namesto v cerkvah so se raje več zadrževali v laboratorijih.

Še ko je bil v Parizu, je izdal enega svojih prvih del *De Umbras Idearum* (Sence idej), ki ji je sledila *Ars Memoriae* (Umetnost pomnjenja). V njih je zagovarjal za tiste čase izredno radikalno misel, da so ideje samo sence resničnosti.

Dokazoval je, da se cerkvene dogme popolnoma izmikajo človeškemu Ratiu, razumu, da je celotna ideja krščanstva iracionalna, nasprotna ne samo razumu, ampak tudi filozofiji in drugim religijam. Vera, ki jo sprejemamo skozi božje »razodetje« nima znanstvene osnove in je zato iracionalna, je trdil.

Leta 1582 je napisal satirično komedijo *Il Candelajo* (Svečar), kjer je zagovarjal Heraklitove ideje o večnem spreminjanju, toda ne izginevanju stvari. To je genialna anticipacija velikih ohranitvenih zakonov fizike.

V svojem delu *De la causa, principio e uno* (O vzročnosti, principu in enosti, 1584), je zapisal tele preroške besede: *»Ta celoten globus, ta zvezda, ki nista predmet smrti, razkroja in uničenja, ki je nemogoče kjerkoli v Naravi, se od časa do časa obnovi in zamenja vse sestavne dele. Ni absolutnega »gor« ali »dol«, kot je učil Aristotel; ni absolutnega položaja v vesolju, ampak je položaj telesa relativen glede na druga telesa. Povsod gre za nenehno relativno spremembo položaja po vsem Vesolju in opazovalec je vedno v središču stvari «*.

Človek ne more verjeti! Kot bi brali Einsteinovo Splošno teorijo relativnosti, le da so bile te misli napisane pred več kot 300 leti!

Morda najbolj poznano njegovo delo je *De l'infinito, universo e mondi* (O neskončnem vesolju in svetovih, 1584). V njem je v obliki dialogov razvil kozmološko teorijo o neskončnem vesolju, ki je ustrojeno po Kopernikanskem načelu. Sistematično je kritiziral Aristotelovo koncepcijo sveta in se posmehoval religioznim konceptom stvarjenja v tednu dni.

DELO – KARL MARX

Če je bil Giordanov pogled uprt pretežno v vesolje, je Marx usmeril oster žaromet svojega intelekta v družbo in njene zakonitosti.

Marx se je zelo zgodaj odpovedal religiji svojih staršev – židovstvu, nato pa še religiji nasploh. Toda ta odpoved ni bila le akt verske, ampak in predvsem socialne emancipacije, podobno kot Giordanova odpoved krščanstvu.

Na temeljno ontološko vprašanje, o razmerju med zavestjo in bitjo, kje iskati odgovor: ali v duhu, zavesti, idejah, ali pa v materialni realnosti, se je Marx odločil za materializem. Spoznal je, da ne gre le za subjektivno izbiro po nekakšnih preferencah, ampak je direktni izvor materializma človekova produkcijska praxis. Marx je bil otrok industrijske revolucije, svet okoli njega se je hitro spreminjal prav zaradi človekovega produkcijskega udejstvovanja, prav tako kot je za Giordana rojevanje znanosti in renesanse predstavljalo navdih za njegove filozofske zaključke. Industrijska revolucija je zahtevala znanstveno revolucijo in sploh revolucijo v mišljenju. Predvsem Cerkev se je proti napredku borila z vsemi sredstvi. Ljudje kot je bil Giordano so bili zanj izredno nevarni, zato »so jih sežigali na grmadah in metali v zapore inkvizicije skupaj z velikimi Italijani, s katerimi se je začela novejša filozofija. Značilno je, da so v preganjanju svobodnega prirodoslovja protestanti prehiteli katolike: Calvin je sežgal Servetta, ki je bil prav na tem, da odkrije krvni obtok; dal ga je dve uri živega peči, vtem ko se je inkvizicija zadovoljila le z navadnim sežigom Giordana Bruna«.¹¹

11

F. Engels: Uvod v 'Dialektiko prirode'.

Pred Marxom so filozofi svet samo razlagali, on pa je spoznal, da ga je pravzaprav treba spremeniti.¹² In spreminjal ga je! Marx v duhu te svoje ugotovitve ni bil kabinetni filozof ali ekonomist, ampak tudi – in predvsem – revolucionar. Držal se je načela, da je praksa brez teorije slepa, teorija brez prakse pa jalova. To je bit Marxovega razumevanja sveta. Ta praksa pa se po njegovem prepričanju odvija v materialni bazi družbe, v materialni proizvodnji. Njena razvitost določa procese socialnega in duhovnega življenja neke družbe. Teh ni mogoče razumeti iz njih samih, niti iz samorazvoja nekakšnega hegeljanskega duha, ampak imajo korenine v materialnih družbenih razmerjih.

Tako kot Giordano je tudi Marx sanjal o svobodi, o osvoboditvi človeka iz okovov, ki jih določa nerazvita materialna osnova družbe. Toda ni bil sanjač, utopist, ki bi svobodo »dal«¹³ ljudem z revolucionarnim dekretom. Zanj je svoboda mogoča šele onstran carstva nujnosti, pravzaprav na tem carstvu nujnosti, kot njenem temelju.

Marxov Kapital spada med najvplivnejše in najbolj prevajane tekste v zgodovini.

Toda, ker revolucionarji niso poslušali Marxovih opozoril o tem, da bistvo revolucije ni nasilje, da revolucija ni demiurg novih, pravičnejših družbenih odnosov, ampak le njihova babica, so propadli vsi poskusi v praksi uresničiti njegove plemenite ideje.

STIČNE TOČKE

Ne glede, da ju loči četrto tisočletje, imata življenjski poti obeh filozofov-revolucionarjev mnogo skupnih potez in značilnosti.

Oba sta bila upornika že v rani mladosti.

Oba sta spoznala, da je upor proti religioznemu mračnjstvu in zatiranju svobodnega duha kvintesenca boja za napredek.

Oba sta bila »drugačna«¹⁴; nista sprejemala rutine in vzorcev vedenja in obnašanja, ki je takrat veljalo za »normalno«¹⁵.

Oba sta bila apatrida, pregnana, večino življenja sta preživela v prisilnem eksodusu.

Oba sta bila poliglota in svetovljana.

Oba sta bila vizionarja, s svojimi idejami sta anticipirala stvari, ki so se zgodile desetletja kasneje.

Oba sta drago plačala svoje napredne ideje in upor proti religiji: Marx, čeprav eden najgenialnejših mislecev svojega časa, z nemožnostjo trajne zaposlitve in zato obsojen na životarjenje in revščino; Giordano z najvišjo možno ceno – z življenjem.

Prepričan sem, da bi Giordano brez pomisleka podpisal tole nepreseženo Marxovo kritiko religije: *»Človek, ki je v fantastični dejanskosti nebes, kjer je iskal nadčloveka, našel le **odsev** samega sebe, se tam, kjer išče in mora iskati svojo pravo dejanskost, ne bo zadovoljil več s tem, da najde le **videz** samega sebe, le nečloveka./.../ Ta država, ta družba producirata religijo, **sprevrnjeno zavest sveta** zato, ker sta **sprevrnjen svet**./.../Religija je **fantastično udejanjenje** človeškega bistva, ker **človeško bistvo** nima nobene prave dejanskosti. Boj proti religiji je torej posredno boj proti **tistemu svetu**, katerega duhovna **aroma** je religija./.../Religiozna beda je izraz dejanske bede in hkrati **protest** zoper dejansko bedo. Religija je vzdih ogrožene kreature, čustvo brezsrčnega sveta, kot je tudi duh brezdušnih razmer. Religija je **opij** ljudstva./.../Odprava religije kot iluzorne sreče ljudstva je zahteva*

12

Znamenita 11. teza o Feuerbachu: »Filozofi so do sedaj svet samo razlagali, gre pa za to, da ga spremenimo:«

njegove **dejanske** sreče. Zahteva, da se odrečeš iluzijam o svojem stanju, je **zahteva**, da **se odrečeš stanju, ki potrebuje iluzije**. Kritika religije je **v kali kritika solzne doline**, ki ji je religija **svetniški sij**./.../Kritika ni uničila imaginarnega cvetja na okovih zato, da bi človek nosil okove brez fantazije in tolažbe, marveč zato, da bi okove odrgel in si utrgal živ cvet. Kritika religije iztrezni človeka zato, da bi mislil, da bi delal in da bi oblikoval svojo dejanskost kot iztreznjen, urazumljen človek; zato, da bi krožil okoli samega sebe in s tem okoli svojega dejanskega sonca. Religija je iluzorno sonce, ki kroži okoli človeka toliko časa, dokler sam ne začne krožiti okoli sebe. Je torej **naloga zgodovine**, odkar je izginilo **onstranstvo resnice**, da vzpostavi **resnico tostranstva**.¹³

(Maribor, november 2012)

+++++

Glavni viri in literatura:

John J. Kessler: Giordano Bruno: The Forgotten Philosopher, essay
http://www.infidels.org/library/historical/john_kessler/giordano_bruno.html

Giordano Bruno, 1548–1600, By Punkslut <http://www.punkslut.com/articles/giordanobruno.html>

Dorothea Waley Singer: Giordano BRUNO, His Life and Thought With Annotated Translation of His Work On the Infinite Universe and Worlds, Henry Schuman New York, 1950

<http://www.positiveatheism.org/hist/bruno00.htm>

Richard W. Pogge: The Folly of Giordano Bruno, Ohio State University <http://www.astronomy.ohio-state.edu/~pogge/Essays/Bruno.html>

di Santillana, Giorgio, 1955, The Crime of Galileo (Chicago: Univ. of Chicago Press)

Singer, Dorothea Waley, 1950, Giordano Bruno, his Life and Thought. (New York: Schuman) [contains an annotated translation of On the Infinite Universe and Worlds]

van Helden, Albert, 1995, Giordano Bruno, hypertext biography as part of the Galileo Project.

White, Andrew Dickson, 1896, The Warfare of Science with Theology in Christendom (New York: D. Appleton & Company), 1978 reprint.

Yates, Frances, 1964, Giordano Bruno and the Hermetic Tradition (Chicago: Univ. of Chicago Press)

13

K. Marx: H kritiki Heglove pravne filozofije: Uvod, MEID I, str. 191-192. Vsi poudarki v tekstu so Marxovi, op. V. U.

SLOVENSKEMU POPOTNIKU, KI SE JE NAMENIL V RIM

Frane Tomšič

V Rimu je kaj videti. Vredno je obiskati starorimske spomenike in se izgubiti v veličini Koloseja. Potem so tu še trgi z znamenitimi fontanami, nešteto cerkva in naposled umetniške galerije in knjižnice. Tudi vzpon na Monte Mario z zvezdarno, nudi krasen pogled na ostale griče. In seveda Vatikan. Najprej v galerijo. Neskončno dolgi hodniki polni slik slovitih mojstrov človeku zaprejo sapo. Za ta obisk si je treba vzeti dovolj časa. Bogastvo brez konca. Obisk v katedrali sv. Petra, ki človeka prevzame s svojo ogromnostjo. In velik marmornati kip Michelangela Buonarrotija La pieta' vaticana (Vatikansko usmiljenje). Marija z mrtvim Jezusom v naročju, kjer milijoni obiskovalcev poklekajo in prosijo za naklonjenost.

Vzpona na vrh kupole ne smemo opustiti. Najprej z dvigalom, potem po ozkih stopnicah v notranjosti kupole, ki traja in traja. Pa se splača. Ko prideš do vrhnjega balkona si očaran s pogledom na celoten Rim. Nedaleč proti vzhodu ogromna trdnjava Castel Sant'Angelo. Svetniki nekaj nižje mirno stojijo, ne da bi se zmenili za turiste. In naposled ogromna Sikstinska kapela. Tam se sestajajo kardinali, ko izbirajo novega papeža. Michelangelo jo je poslikal in deluje kot ogromna galerija. Stvarjenje, pa zadnja sodba, Sibile iz preročišč in nešteto drugih upodobitev.

Ali smo videli vse?

Slovenec mora obvezno obiskati trg Campo de' Fiori, ki je poln stojnic s cvetjem in zelenjavo. Na sredi trga ga bo presenetil ogromen spomenik z mrkim menihom. Na podstavku spomenika piše:

IX. GIUGNO MDCCCLXXX

A BRUNO

IL SECOLO DA LUI DIVINATO

QVI

OVE IL ROGO ARSE

Ali: 9. junija 1880. Brunu. Vek, ki ga je napovedal tukaj, kjer je gorela grmada.

Spomenik so postavili Italijani potem, ko so združili Italijo in zasedli vatikansko državo. To se je zgodilo 280 let po smrti Giordana Bruna.

Bruno je bil dominikanski pater, pa filozof in pisatelj. Človek izjemnih umskih sposobnosti. Predaval je v Franciji, Švici, Nemčiji, v Oxfordu in nazadnje v Benetkah. Tam so ga izročili vatikanski inkviziciji kot krivoverca.

Spoznal je neskončnost vesolja z mnogimi svetovi. Inkvizicija ga je zaprla v Castel Sant' Angelo. Tam so ga zadržali sedem let, potem so mu sodili. Inkvizitorjem je dopovedoval, da je Zemlja v stalnem gibanju, je okrogla in se vrti okoli Sonca. Na prigovor inkvizitorja, ki mu je dejal, da je v Bibliji zapisano: »Terra stat in aeternum« sonce pa vzide in zaide, je odgovoril, da sonce vidimo vzhajati in zahajati, ker se Zemlja vrti okoli svoje osi.

Inkvizitorji so zahtevali, da prekliče svoje zmote. Bruno je ostal neomajen. Obsodba: Živega sežgati na grmadi!

Ko je Bruno slišal obsodbo, je rekel: »Mogoče se bolj tresete vi, ko izrekate sodbo, kot jaz, ki vas poslušam.«

Bruna so slekli, mu s primežem zaprli usta, da ni mogel govoriti, ga privezali na kol in mu ponudili križ in duhovno oskrbo. Oboje je odklonil. Grmado so zažgali, njegov pepel pa vrgli v Tiberu.

Umsko omejeni inkvizitorji so umorili genija, ki je že tedaj spoznal resnice o vesolju. Rimskokatoliška cerkev je tedaj ostala neomajna: Zemlja je ploskev, zgoraj so nebesa, spodaj pekel. In vse to v božjem imenu. In ni ostalo pri tem. Inkvizitorja, kardinala Bellarmina, ki je dal živega sežgati Giordana Bruna, je papež Pij XI. leta 1930 proglasil za svetnika.

Ko sta Mussolini in Vatikan sklenila konkordat, so iz Vatikana zahtevali, da se kip Bruna zruši. Mussolini ni pristal, je pa prepovedal vsakoletno zbiranje ob obletnici sežiga. Trg so spremenili v tržnico.

Kip Giordana Bruna v Rimu (foto Frane Tomšič)

In zakaj naj bi bil ta kip za Slovence nekaj izrednega?

Pet let pred Brunom so na tem mestu živega sežgali Petra Kupljenika, katoliškega duhovnika iz Radovljice, ki je leta 1563. sprejel Lutrov nauk. Inkvizicijsko sodišče v Vidmu ga je obsodilo na dosmrtno ječo. Po dveh letih je zbežal. Spet so ga zajeli v Gradišču ob Soči. Iz Devina so ga pripeljali

v Benetke v čolnu beneške inkvizicije. Maja 1590. so ga izročili rimskemu inkvizicijskemu sodišču. V zaporu Castel Sant'Angelo je ostal pet let, to je do leta 1595, ko je bil usmrčen.

V registru Družbe Sv. Janeza Krsnika, katere člani so bili ob izvršitvi kazni navzoči v tolažbo obsojencem, je zabeleženo: »Peter Kupljenik iz Kranjske je bil zvezan ob steber in živ sežgan na Cvetnem trgu v Rimu kot cerkveni krivoverec.«

Italijani so počastili spomin na velikega razumnika in mu postavili ta veličastni spomenik. Kdaj bomo tudi Slovenci počastili spomin na junaškega Gorenjca?

Dokler se to ne bo zgodilo, naj slovenski turist postane ob kipu Giordana Bruna in se pokloni tudi spominu na Petra Kupljenika.

Peter Kovačič Peršin

Ateizem je dejansko stalnica v zgodovini človeških nazorov. Pogojuje ga ideološko obzorje teizmov in predvsem družbeno uveljavljanje teističnih ideologij, ki so po svoji temeljni strukturi absolutistične. Ateizem in teizem sta tako skozi vso kulturno zgodovino človeštva vpeta v dialektično nasprotje in se sopogojujeta. Vpeta sta sama po svoji strukturi v ideološki boj, ki je nepomirljiv, če njihovi nosilci pozabijo, hote ali nehote, na najelementarnejše humane vidike komuniciranja in ravnanja. Tako se z ateizmom nujno sooča, in sicer teoretično že po svoji profesiji vsak resen teolog. Vendar pa večina ostaja ujeta v dogmatične okvire in kaj dlje od slabšalnega pogleda na pojav ateizma ne seže. Tudi na tem področju je bil škof Vekoslav Grmič izjema s svojim pozitivnim odnosom ne le do neverujočih ampak tudi do ateizma kot vse bolj množičnega pojava sodobnega sveta, tudi v sodobni slovenski družbi. Danes ga prepoznavamo kot človeka dialoga v najbolj žlahtnem pomenu, da je namreč vztrajal ne le pri spoštovanju vsakega sogovornika, ampak tudi pri spoštovanju njegovih nazorov. V tem je daleč presegel načelo spoštovanja osebe v njeni življenjski danosti, s čimer se sicer rada hvali katoliška teologija in verska praksa, ker to načelo tudi deklarira, vztraja pa pri ideološkem apriorizmu in ne priznava nasprotnikom zavzemanja za resnico, torej zanika njihov prav. S tem pa seveda reducira konkretnega človeka le na živeče bitje, ki tava v slepoti spoznanja. Grmič je sprejemal človeka v njegovi celovitosti in je v svojem odnosu do nevernih in ateizma namreč izhajal iz antropološkega razumevanja človekovih prepričanj in doživetij, zato je odkrival v vsakem nazoru njegove pozitivne plati, jedro humanizma in človekoljubja, in v vsakem človeku pošteno iskanje osebne resnice.

Grmičev pristop k človeku je bil izrazito odprt tako za njegov življenjski položaj, ki v veliki meri pogojuje človekov nazor, kakor tudi do njegovega osebnega iskanja smisla. Tudi kot teolog je imel pred očmi sodobnega človeka in njegove dileme in ni razmišljal in nastopal doktrinarno, ampak dialoško. O tem govore že naslovi njegovih knjig: *Teologija v službi človeka* (1975), *Iskanje in tveganje* (1975), *Humanizem, problem našega časa* (1983), *V duhu dialoga – za človeka gre* (1986). Ena prvih njegovih knjig pa je posvečena prav vprašanju teizma in ateizma: *Med vero in nevero* (1969). Osnovna misel tega njegovega spisa je, da se vsak človek v svojem duhovnem naziranju nahaja znotraj dialektičnega nasprotja med vero in nevero, pa naj se razglša za ateista ali vernika. Verovati ali ne verovati ni najprej stvar prepričanja, ker ne za eno ne za drugo držo ni enoznačnih in preverljivih dejstev, kakor jih poznamo in iščemo pri naravoslovnem raziskovanju, ampak gre za eksistencialno držo, na katero vpliva celoten splet človekove osebnostne drže od vzgoje in izročila do čustev in izkustva, ki sooblikujejo poleg razgledanosti in znanja človekov svetovni in življenjski nazor. Ali kakor pravi oporečniški teolog Hans Küng, da je vera predvsem izraz zaupanja¹. Zato drža vere ali nevere oblikuje celoten človekov odnos do sebe, do življenja in sveta, šele onkraj tega zavzema držo do t. i. transcendence, do človeka presegajoče stvarnosti.

Grmič je torej svoj pogled na sodobni ateizem oblikoval v skladu s sodobno antropološko mislijo in hkrati v duhu dialoga, ki priznava vsakemu nazoru njegovo avtentično vrednost. Tako se je pri svojem poglobljanju v pojav ateizma osredotočil predvsem na sodobni filozofsko utemeljeni ateizem, ki ga označi za postulatorični ateizem, torej tisti ateistični nazor, ki je utemeljen na postulatih, to je na nedokazljivih trditvah, ki izhajajo iz človekovega življenjskega izkustva in eksistencialnega položaja. Prav osebna prepričanja in nazorji pa so v prvi vrsti rezultat človekovega življenjskega izkustva in osebnega doživljanja lastne eksistence. To spoznanje je Grmiču narekovalo, da je na ateizem gledal v prvi vrsti kot na človekovo bivanjsko držo, izvirajočo iz njegovega doživljanja in razumevanja okoliščin, v katerih živi. Dojel je, da vsak človek šele posledično išče tudi racionalno utemeljitev za svoje prepričanje.

V tem kontekstu Grmič razume sodobni ateizem predvsem kot protest zoper dogmatični koncept Boga, ki ga oznanja institucija, ki s tem konceptom opravičuje predvsem svojo gospodovalno držo nad

človekom in opravičuje svojo nemoč, da ustrezno odgovori na problem človekovega trpljenja, prikrajšanosti in minljivosti. Prav o tej obliki ateizma se je Grmiču zdelo smiselno in iz pastoralnega vidika nujno razmišljati, saj je prav s takim pristopom lahko dojel globoke duhovne in mislene vzgibe sodobnega človeka. Zato ugotavlja: da „se moramo dotakniti predvsem ateizma, ki se kaže v obliki dvojnega protesta proti Bogu in napačni predstavi o njem: protesta v imenu človeške svobode in zaradi zla na svetu, ki ga verni pogosto zelo naivno rešujejo z verskimi obrazci. Predstavnik prve oblike bi lahko bil Jean Paul Sartre, predstavnik druge pa Albert Camus. Človek zavrača Boga, ker bi priznanje zanj pomenilo odpoved svobodi. Če obstaja človek, potem ne sme biti Boga, je moč na kratko povzeti Sartrovo ateistično misel. Camus pa predstavi človeka kot božjega upornika in morilca. Človek ga ne mara, ker misli, da ni mogoče opravičiti trpljenja. Pa tudi zato, ker naj bi ga oviral, da vzame usodo v svoje roke in tako rešuje, kar se rešiti dá, in tako, kolikor je mogoče, omejuje posledice zla in gradi boljši svet.

Obe omenjeni obliki eksistencialističnega ateizma predstavljata postulatorični in hkrati humanistični ateizem. Gre za človeka in za to, da v polnosti zaživi svoje življenje in se sam odreši. Pesimizem se sprevrača v optimizem, resignacija pa se druží z zaupanjem; zavest človeške bede z vero v njegovo veličino in transcendenco: »svetilka brez Boga«, kot jo srečamo pri Camusu. V ozadju tega ateističnega postulata je silovitost človekovega navora, da se sam odreši in sam spremeni svojo usodo, ki jo ogroža kontingenca in razjeda nič. Je pa opazno tudi dokaj odkrito zavračanje vere – krščanstva, kolikor je bilo to brez posluha za človeka kot subjekt ter za osebo in njene zahteve. Kolikor je bilo neangažirano za svet in je še vedno ter kolikor se je izživljalo in se izživlja v sistemu namesto v dejanju in življenju.“²

Tako ugotavlja Grmič korenine sodobnega množičnega ateizma, ki izvira iz globokega razočaranja nad verskim naukom in prakso krščanskih konfesionalnih institucij, ki vztrajajo na duhovnem zaslužnjevanju človeka in podpirajo družbeni red, ki človeka tudi socialno zaslužnjuje. Ta eksistencialni ateizem postavlja pred nosilce krščanskih cerkva ogledalo, da se nujno soočijo s svojim naukom in prakso, ki sta se oddaljila od izvirne religiozne izkušnje. Prav zato vidi v sekularizmu in antropocentrizmu veliko osvobajajočo vzpodbudo tudi za verujoče, saj njihovo vero prizemlji in osvobodi ideoloških in dogmatičnih spon, da se usmeri v delo za človeka in pravičnejši svet. Takole razmišlja: „Najbolj razširjen ateizem, s katerim se danes najpogosteje srečujemo, ima precej drugačne korenine, kot jih je imel nekoč. Okolje, iz katerega izhaja, se je med tem zelo spremenilo. Omenimo lahko predvsem dva dejavnika: sekularizacijo, ki prehaja v sekularizem, in antropocentrizem – ne v nekdanjem, ampak v današnjem pomenu – s katerim je združena težnja po popolni avtonomiji človeka. Seveda to nista edina dejavnika, ki določata današnjo miselnost, ju pa lahko prištevamo med najpomembnejša. Smeli bi reči, da smo danes vsi – brez razlike – pod vplivom teh dveh dejavnikov, saj sta resnično osvobajajoča in zato zaželena. Osvobajajoča sta za vsakogar, ki želi, da bi uresničil to, kar čuti kot nalogo, ki mu je dana, da jo izpolni, in za vsakogar, ki se zaveda, da človek neskončno presega sebe in je bolj perspektiva kot dokončno bitje.

Za verujočega sta omenjena dejavnika osvobajajoča zato, ker je izkusil, v kako nemogočo spako se lahko izrodi vera, ko postane ideologija in sistem namesto življenje iz nenehnega stika s Skrivnostjo, ki jo oznanjevalci »prodajajo« v »embalaži«, ki je sploh ni mogoče ločiti od vsebine in vse preveč diši po opiju v trpljenju, po brezdelju v razmerju do zemeljskih resničnosti, po brezčutnosti za resnične probleme in po avtoritarnosti ter dušenju vsake ustvarjalnosti... Ta embalaža ponuja vero, ki »rešuje dušo« posameznika ali posameznih izbrancev, ki se zatekajo v »sveti egoizem«, medtem ko večina nima niti najpotrebnejšega za življenje in trpi pod »neznosnimi bremeni« ter se zvija v bolečini in pomanjkanju.“³ Torej je za Grmiča kakor tudi za mnoge sodobne kritične teologe eksistencialni ateizem posledica duhovne in moralne izkrivljenosti verujočih in cerkvene institucije. Zato ga tudi razume kot klic k prenovi krščanskega bivanja v duhu evangelija.

Kot teolog zemeljskih stvarnosti je Grmič želel teoretično osvetliti sodobni ateizem kot civilizacijski pojav in še posebej naraščanje ateizma na Slovenskem, ki naj bi bil posledica komunistične revolucije. To tezo klerikalnih krogov je vedno relativiziral z dejstvi, da je bila revolucija posledica nevzdržnih socialnih krivic in njen ateizem spontan odgovor na ideološko in družbeno zaslužnjevanje človeka po katoliškem integritizmu. Ko govori o ateizmu kot civilizacijskem pojavu, ki s svojim množičnim

razmahom sooblikuje zgodovino 20. stoletja, se Grmič nasloni na ugotovitve Edvarda Kocbeka, ki je bil na Slovenskem prvi dosledni kritik političnega katolicizma. „Edvard Kocbek označuje moderni ateizem takole: »Širiti se je začelo spoznanje, da afirmacija človekove svobode nujno vsebuje zanikanje obstajanja Boga. Ateizem se je spremenil v antiteizem, intelektualno in aristokratsko zanikanje Boga je postalo demokratično in politično brezboštvo. Odprlo se je novo razdobje zgodovine: Človeštvo se je začelo odločati o svojih poslednjih zadevah v tesni zvezi s svojim snovnim in družbenim ustvarjanjem. Tako je ateizem skoraj čez noč postal silen in množičen napor za osvoboditev družbenega človeka. Trditev, da je treba Boga zato zanikati, da se more človek uresničiti, je najjasneje postavil marksistični revolucionar. Vse racionalistične ugovore zoper religijo je združil v enega samega, v formulo o alienaciji, ki pravi, da religija kompenzira človeka z upanjem na fantastični drugi svet, ker ga v tem stvarnem svetu ne more razviti in mu zagotoviti popolnosti: 'Religiozna beda je po eni strani izraz stvarne bede, po drugi strani pa protest zoper stvarno bedo'. Tako postane ateizem bistvo družbene revolucije, samostojno in pozitivno gibanje, ki hoče človeka docela humanizirati in ga spremeniti v gospodarja svoje usode. To je torej bistvo absolutnega ateizma: zapušča svoj dosedANJI polemični značaj in postaja totalno, aktivno in pozitivno življenjsko stališče.« (E. Kocbek, *Svoboda in nujnost*, MD, Celje 1974, str. 157.)“

Grmič poudarja, da mora kristjan ta ateizem razumeti v njegovi antropološki razsežnosti in civilizacijski danosti in ga kot takega sprejeti z vsem spoštovanjem do neverujočih in kot poziv k dialogu z njimi, da bi tako ostvarili humanejšo in socialno pravičnejšo družbo, kar je mogoče le s skupnim prizadevanjem vseh ljudi različnih prepričanj, nazorov in ver. Ugotavlja, da je sodobni množični ateizem „zgodovinsko pogojen, kar pomeni, da je odsev protesta zoper vse, kar je v preteklosti onemogočalo človekovo svobodo in oviralo človekov svoboden razvoj“. S to ugotovitvijo želi nagovoriti predvsem kristjane, da premislijo, kje so odpovedale cerkvene institucije in oni sami, da si mora človek iskati svobodo zunaj religioznega občestva in največkrat v konfliktu s cerkvenimi institucijami. Zato sodobni ateizem razume kot „živo vest za verne – za kristjane“⁴, torej kot opomin, da se krščanstvo vrne k svoji izvorni socialni opredelitvi in postavi (zapovedi) ljubezni, ki narekuje ne le spoštovanje vsakega človeka, njegove svobode in prepričanja, pač pa tudi ostvarjanje takih družbenih pogojev, ki to omogočajo.

Prav v tem smislu se vera in nevera sopogojujeta, sta verujoči in neverujoči odraz njune soodnosnosti. Neverujoči je s svojo držo in prepričanjem izpraševalec vesti verujočega, ki je svojo vero spremenil v konfesionalni alibi za svoje protičlovečno ravnanje. V tem smislu je ateizem za kristjana klic k vrnitvi h pristnemu krščanstvu. In obratno, če je lažno krščanstvo ne le pohujšanje ampak tudi vzrok za ateizem, potem je evangelijsko krščanstvo, ki je živeto v vsakdanjem življenju in v družbenih odnosih izziv za neverujočega, da zavzame dialoški odnos do verujočega in da poglobi svoj pogled na vero kot duhovno in etično razsežnost človekove eksistence. Dialog med vero in nevero se lahko odpre le na tem horizontu, se pravi prvenstveno na ravni življenja in medčloveških odnosov.

Zato je za Grmiča „veren človek vedno na poti in iskalec in v nenehnem dialogu s seboj, svetom in Bogom“. Bistveno za vero je, da človek vzpostavlja življenjski odnos do sočloveka in do presežne stvarnosti, v tem smislu je vera „življenjski slog, ki ga ta odnos določa, torej gre za posebno obliko humanizma“⁵. Zato „s pojmom vera izražamo nekaj, kar je lahko v marsikaterem pogledu bolj nepopolno kot popolno in hkrati najbolj osebno“⁶. Zato „biti veren ni tako preprosto, kot se zdi tistim, ki sploh niso verni... Nekateri z lahkoto živijo neko svojo površno vernost, ne da bi pomislili na to, kaj naj bi vera pomenila za njihovo življenje. Zato jim ne povzroča nobenih težav. Nekakšna tovrstna shizofrenija se jim zdi nekaj samo po sebi umevnega. Kakor hitro pa človek nekoliko razmisli o svoji vernosti, odkrije v sebi poleg vernika tudi neverujočega in ob veri tudi nevero. To pa pomeni, da vera ni jasno spoznanje, ampak da se mu vsiljujejo tudi pomisleki. Zato je treba upoštevati: da vera ni jasno spoznanje, da pri človeku poraja pomisleke in dvome, pomisliti pa tudi na človekovo grešnost, ki vpliva na umeritev k Bogu, in iz njegove notranjosti izvirajočo željo, da bi Boga ne bilo, kar je posledica njegove težnje, da bi bil popolnoma avtonomen in neodvisen od njega. (prim. J.-P. Sartre, *Nepokopani mrtveci /Pet dram/, DZS, Ljubljana 1960, str. 83–85.) Končno gre za doživljanje razlike, ki izhaja iz razmerja med človekom in božjo presežnostjo. Človek je v resnici ogrožen od nevere, čeprav je veren. Velja pa tudi obratno, da je namreč neverujoči ogrožen od nevere. (prim. Chr. Chabanis, *Dieux existent-il? Non*, Fayard, Paris 1973, str. 39 sl.)*

S tem se lahko sprijaznimo in s tem nasprotjem tudi živimo. Dan za dnem si skušamo izvojevati svoje prepričanje in vztrajati v njem kljub nasprotnim mislim, ki se nam vsiljujejo. Zato je človek strpen in ponižen do drugače mislečih in po nepotrebnem ne razkazuje svojega prepričanja. To je vernik, ki izraža svojo vernost z besedami: Verujem, pomagaj moji neveri (*Mr 9,24*). Zato sta mu tuja vsak formalizem in pretirana gorečnost, ki bi najraje uničila vse, kar je nasprotnega ali drugačnega. Enako tudi neverujoči govori o svoji neveri tako, kot je o njej na primer zapisal J. Rostand: »Vsak dan si ga zastavim nenehno (vprašanje o veri). Rekel sem: Ne. Rekel sem 'ne' Bogu, da nekoliko trdo prikažem stvari, toda vsak trenutek se vprašanje vrača. Vprašujem se: Je mogoče? O slučaju na primer si ponavljam: Ne more biti slučaj, ki bi sestavljal atome. Kaj potem? Veriga vprašanj se vrača, vedno istih vprašanj. Premlevam jih in ves čas govorim. Obseden sem, kar recimo besedo 'obseden', če ne od Boga, pa vsaj od neboga. Res je tako.« (*Chr. Chabanis, n.d., str. 40.*)⁷ – Prav citiranje Chabanisove samorefleksije potrjuje Grmičev eksistencialni pristop tudi k temeljnim teološkim vprašanjem, dojemal jih je kot življenjska vprašanja, ki zadevajo vsakega človeka, in ne kot togo doktrino avtoritarne institucije.

Grmičevo dialektično dojetje vere in nevere, ki je raslo iz njegovih življenjskih in pastoralnih izkušenj, poglobljal pa jih je z zavzetim študijem sodobnih kritičnih teologov in resnicoljubnih ateističnih mislecev, predstavlja še vedno možno osnovo za idejni dialog v naši vse bolj ideološko razklani družbi. Njegova drža nas zavezuje k dialogu, to pomeni k sprejemanju soljudi v njihovi drugačnosti in k medsebojni naklonjenosti. V tem smislu ostaja Grmičeva misel tudi še danes živa.

¹ Hans Küng, *Kaj verujem*, založba 2000, Ljubljana 2013.

² Idem, str. 14.

³ Vekoslav Grmič, *Tvegano iskanje resnice*, Znamenje 2013, str. 13.

⁴ Idem, str. 16.

⁵ Idem, str. 26.

⁶ Idem, str. 194.

⁷ Idem, str. 203.

Tilka Kren

Ob razmišljanjih o novem Zakonu o verski svobodi in imenovanju ateista za Direktorja urada za verske skupnosti, živahni polemiki za in proti, me izkušnje psihologinje in psihoterapevke kličejo k izjavi o SVOBODI, STRPNOSTI in SPRAVI, SOŽITJU, SVETEM IN SVETU...ter drugih pojmov razsvetljenstva, iskanja smisla življenja in ODNOSA ČLOVEKA do VREDNOT človeštva.

Kot raziskovalka idealov in vrednot mladih po merilih znanosti sem se udeleževala raznih OKROGLIH MIZ, dialogov in debat med različno vernimi ali nevernimi v gibanjih za MEDVERSE DIALOGE in kot neki „angel varuh“, „dobra vila“ ali „ključek rešitve“ stala ob strani iskalcem iz duševne stiske. Kot rdeča nit se mi prikazujejo mnenja filozofov:

1. Vse religije na svetu se zavzemajo za SPOŠTOVANJE ŽIVLJENJA, MIR, NENASILJE.
2. Vse religije se zavzemajo za PRAVIČNOST, SOLIDARNOST.
3. Vse religije se zavzemajo za RESNICE ŽIVLJENJA (brez predsodkov)
4. Vse religije se zavzemajo za KULTURO ENAKOPRAVNOSTI ne glede na spol, raso, vero...)
5. Papež in Dalajlama postavljata med najvišje vrednote, SVOBODO MISLI IN VERE, SOČUTJE, DOSTOJANSTVO OSEBNOSTI, DOPUŠČANJE...

Pri nas registrirane verske skupnosti so dočakale letos ZAKON O VERSKI SVOBODI, ki uzakonja enake pravice izbire, izpovedovanja, občudovanja... etičnih vrednot vernikov ne glede na ime BOGA, ki je sinonim za VEČNO RESNICO, VEČNO LEPOTO, VEČNO DOBROTO – SUMUM BONUM!

OZN DEKLARACIJE in določila SVETIH PISEM različnih verskih skupnosti od MOJZESOVIH KAMNITIH I–X božjih zapovedi, ŠTIRIH PLEMENITIH resnic budizma (razumevanje, razmišljanjem besede in dejanja) etike Talmuda,

Hinduizma, Sanskrta in drugih 40 pri nas registriranih in 400–4000 različnih verskih skupnostih v svetu vsebujejo duševne in duhovne VREDNOTE človeka kot ARHETIPE, pra-resnice, prapodobe, pranačela vseh kultur in epoh.

Patološki VERSKI NESTRPNOSTI in uničevanju lepote, vrednot in dobrin človeštva nismo priče samo v sodobnem terorizmu, ampak tudi v vseh vojnah doslej, tudi če so se imenovali „pravične“, „svete“, „križarske“ ali drugače.

Nezmotljivost in edino pravilnost lastne izbrane vere in izključevanje drugih in drugačnih prepričanj pa je lastna skrajnim zagovornikom prevladujoče, največje verske skupnosti kot arhetip vrha piramide, drevesa, glave telesa ali družine.

Kadar se izbiri osebnostnih vrednot, vsebin in ciljev pridruži še KARAKTER ali način njihovega uresničevanja, že prehajamo v avtoritarnost značaja človeka, njegove stranke, gibanja ali totalitarizmov, ki jih je letos obsodila svetovna etika destruktivnih -izmov v preteklosti. V skrajnosti in fanatizma se v kaosu nasilja ali vojne obrne v slabo tudi dobra in humana ideja, nas uči zgodovina.

Idejni pripadnosti nekim izbranim temeljnim vrednotam pa ljudje sledimo tudi s čustvi in stališči ter jih izražamo na karakteristični osebni način, ki ni enak za vse človeške značaje in osebne strukture.

V Sloveniji je zanimivo opazovati polarizacijo strankarskih programov in vrednot, ki nekako plavajo na „kolektivni verski pripadnosti“ levice oz. desnice.

Karakter slovenskega človeka se nezavedno giblje med kulturno podedovanimi vrednotami vere in nevere, svetlobe in teme, dobrega in slabega, pravega in napačnega, resničnega in lažnega, lepega in grdega, koristnega in škodljivega, pozitivnega in negativnega, zdravega in bolnega, naprednega in nazadnjaškega ali še drugih polaritet, med katerimi se vsak posameznik znajde kakor ve in zna.

Razvojna psihologija nas poučuje, da se človek rodi kot OTROK, sad ljubezni med očetom in materjo, ki v nežno otroško dušo z dejanji dobre vzgoje pišeta znanja, spoznanja, navade, interese, ideale in idole kot na „prazen list papirja“ v trenutnem sistemu družbene zakonodaje, vrednot OZN, zakonitosti narave in kulture, kolikor jo nek MLADOSTNIK želi, zmore, hoče in noče, občuduje ali uničuje, pozna ali se požvižga, se boji ali jezi, sodeluje ali odpade kot UPANJE, na katerem svet stoji.

Odrasli ljudje se največkrat niti ne zavedamo, na katerih valovih „kolektivnega nezavednega“ (kot C. G. Jung imenuje Freudov „super ego“) in najglobljih resnic matere zemlje, Gaje-modrega planeta, tega sveta ki naj bo „svet“ in „božanski“, nočemo, da nam bo propadel v sodobnem ekološkem kaosu ropanja naravnih dobrin. Dosežkov kultur vseh narodov in vrednot vseh religij, ki vsaka na svoj način povezujejo (lat. „relegere“ skupaj zložiti znano-poznano-človeku dostopno in razumljivo človeški DUŠI z nespoznavnim, nadnaravnim, kozmičnim, svetim medplanetarnim ali večnim, božanskim, neskončnim DUHOM) znanosti o sveti svetlobi osvetljujejo po Einsteinu kot večno energijo, umetnosti občudujejo kot večno lepoto se večina ljudi ne zaveda kot iskanja najvišjih resnic, lepote, dobrote, pravičnosti, božanskosti vseh BOGOV= SUMUM BONUM. Medverski dialogi niso le prepiri in dialogi o SOŽITJU med vernimi, nevernimi različno izpričanimi, agnostičnimi, ateisti... ampak tudi STRPNIMI iskalci poti dobronamerne naklonjenosti med ljudmi in srčne dobrote=učlovečenega Boga.

(2013)

Vojteh Urbančič

Šele odkritja v španskem časopisu Publico.es, (2013) ki je objavil zaupne dokumente Wikileaks o vlogi RKC pri strmoglavljenju in uboju demokratično izvoljenega predsednika Čila Salvadora Allendeja, so odkrila njen pravi obraz, ki se je vedno skrival za masko podpore naprednim silam ali vsaj "nevtralnosti".

+++++

Ponavlja se zgodba s fašizmom in nacizmom.

Hitler je bil namreč katolik in samo po sebi to ne pomeni nič, vendar je v luči preganjanja Židov s strani cerkve že od 4.st. n.š. to dejstvo imelo poseben pomen, saj so nacisti in Hitler osebno očitno videli holokavst le kot nadaljevanje in bolj organizirano "reševanje" tega, kar Cerkev že počne 1.600 let.

Mimogrede, tudi prisiljevanje Židov, da morajo nositi rumene Davidove zvezde kot razpoznavni znak, je 'izum' katoliške Cerkve, ne pa morda nacistov, kot misli večina ljudi. Četrti Lateranski koncil leta 1215 je poleg ustanovitve inkvizicije sprejel tudi prisilo za Žide, da nosijo v javnosti rumeno značko na svojih oblačilih in kapo z rogom (pileum cornutum), da bi jih označili kot morilce Kristusa in jih opominjali na njihovo hudičevo poreklo. Med kugo, ki je opustošila Evropo v 14. stoletju, so katoliški duhovniki za to okrivili Žide in trdili, da so delali za hudiča in so zastrupili vodnjake in izvire. Njihovo iztrebljanje lahko mirne duše primerjamo s pogromi, ki so se zgodili v 20. stoletju pod Hitlerjem. Med špansko inkvizicijo je Katoliška cerkev uperila svoje ukrepe proti krščenim Židom (marranos). Prepovedali so jim kakršnekoli funkcije v Cerkvi ali državi; mnogi so bili podvrženi mučenju ali obsojeni na smrt.

Kar se papeža Pija XII tiče, je njegovo vodenje katoliške cerkve med drugo svetovno vojno še vedno predmet ostrih zgodovinskih polemik. Vedno več je dokumentov, ki kažejo na njegovo pretežno negativno vlogo.

Ne smemo pozabiti tudi dokazane pomoči nacističnim zločincem s strani RKC pri njihovem begu pred roko pravice v Južno Ameriko.

+++++

Objavljeni dokumenti razkrivajo, da je Vatikan obtoževal Allendeja za institucionalne krize vlade v Čilu leta 1973.

Človek številka dva v Vatikanu takoj za papežem Pavlom VI, Giovanni Benelli, je dejansko v imenu uradnega Vatikana izrecno podpiral oborožene sile Pinocheta in konec vlade Allendeja, je zdaj razvidno iz arhivov.

18. oktobra 1973 je Benelli, namestnik za državnega sekretarja v Vatikanu, izrazil na sestanku diplomatov ZDA svojo "zaskrbljenost in skrb papeža glede uspešne levičarske mednarodne kampanje, da bi prikrili realnost razmer v Čilu."

V strogo zaupnem poročilu veleposlaništvu ZDA v Rimu Benelli pojasnjuje, da se mu zdi poročanje o dogodkih v Čilu "pretirano" in "verjetno najboljši uspeh komunistične propagande".

"Levičarske sile so minimalizirale škodo in želele prepričati svet, da je bilo strmoglavljenje Allendeja izključno delo fašističnih in zunanjih sil, namesto posledica neuspehov njegove vladavine, kot je dejansko bilo," je dejal.

O možnosti odprave Pinochejevega vojaškega režima je klerik izjavil, da "je po njegovem mnenju žal nekaj običajnega, da so se po državnem udaru dogajala prelivanja krvi in sicer zaradi čiščenja v Čilu, vendar so nuncij v Santiagu, kardinal Silva in škofje papeža prepričevali, da junta počne vse, da se razmere umirijo".

"Vatikan in nunciatura sta prepričana, da je v zadnjih mesecih veleposlaništvo Kube Allendejevi vladi pomagalo, da so čilski delavci dobili roke orožje, narejeno v vzhodni Evropi, "je sklenil.

Vsi poznate znamenito Marxovo pripombo na Heglovo misel o zgodovini, s katero je Marx začel svoj znani 'Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta':

»Hegel pripominja nekje, da se vsa velika svetovnozgodovinska dejstva in osebe pojavljajo tako rekoč dvakrat. Pozabil je pristaviti: prvič kot tragedija, drugič kot farsa.«

Marx je hotel povedati, da se zgodovina ponavlja – prvič se zgodi kot tragedija, nato pa se ponovi še kot farsa.

V primeru Allende se Marxova prognoza ni uresničila.

Ali verjamete v naključja in njihovo simboliko?

Torek 11. september je datum, ki si ga po čudni, nerazložljivi in zagonetni igri zgodovine delita dve državi: ZDA in Čile.

V torek, 11. septembra 1973 so vojaški reaktivci, ki so jih kupili Čilenci, z bombami napadli predsedniško palačo La Moneda v Santiagu. To je bila krvava uvertura v odstranitev in umor demokratično izvoljenega predsednika Salvadora Allendeja in v še bolj krvav državni udar, ki je pripeljal na oblast fašista Augusta Pinocheta.

V torek, 11. septembra 2001 so teroristi Al Kaide z letali, polnimi potnikov treščili v dvojčka WTC v New Yorku in ponovno je tekla kri nedolžnih žrtev.

Povezava med tema dvema dogodkoma, ki sta sicer časovno 28 let narazen, ni le v neverjetnem naključju pri datumih, torej zunanja. Je veliko globlja in bolj usodna. Vlogo, ki jo je leta 2001 igrala Al Kaide pri strmoglavljenju letal na cilje v ZDA, je 28 let prej odigrala CIA pri strmoglavljenju Allendeja in ustoličenju fašističnega diktatorja, ki je nato ob tajni ali javni podpori ZDA neskončnih 17 let teroriziral svoje ljudstvo.

Simpatije in odkrita podpora režimu, ki ga simbolizira Pinochet s strani ZDA in RKC, imata globoke korenine in dolgo zgodovino. Dežela, ki jo je slavni čilski pesnik Pablo Neruda opisal kot "dolgi cvetni list morja, vina in snega"/"*Oh Chile, largo pétalo de mar y vino y nieve, ay cuándo ay cuándo y cuándo*", je bila že od začetka 60' let trn v očesu ZDA. Zaradi močnega levičarskega gibanja, ki je ogrožalo ameriške imperialistične interese ne samo v Čilu, ampak v vsej Južni Ameriki, so ZDA skozi razne socialno-ekonomske projekte (kot je bil npr. Zveza za napredek – Alliance for Progress) podpirale desne, centristične in krščansko-demokratske politične opcije v Čilu.

RKC niso bile vseč napredne reforme šolskega sistema, ki so omejile dostop klara v javne šole.

Toda vsi naporji ZDA v smeri blokade levih sil niso obrodili sadov in 4.9.1970 je Čile z izvolitvijo levičarja Allendeja postal prva latinskoameriška država z demokratično izvoljenim socialističnim predsednikom. "*Via Chilena*" – mirna čilenska pot v socializem – je bil grižljaj, ki ga ZDA niso mogle pogoltniti, kajti *exempla trahunt* (zgledi vlečejo). Šlo je namreč za najbolj morast scenario, ki so si ga v ZDA lahko zamislili: Allende je bil demokratično izvoljen IN hkrati socialist.

Takratni zunanji minister ZDA Henry Kissinger je takrat izjavil: "*Postavili smo meje raznolikosti. Naš minimalistični cilj je, da mu spodleti, naš maksimalistični pa je ustvariti situacijo, ko bo njegov padec ali strmoglavljenje upravičeno.*"

Kot svetovalec predsednika Nixona za državno varnost je takoj sestavil operativne skupine iz predstavnikov CIA, DIA (Defense Intelligence Agency), zunanjega ministrstva, Združenega štaba oboroženih sil (Joint Chiefs of Staff) in Pentagona z nalogo, da ocenijo situacijo v Čilu. Ob tem času je izrekel neslavno pripombo, da Američani ne bodo dopustili, da Čile postane socialističen zaradi "neodgovornosti" svojih državljanov, ki so volili Allendeja.

Čeprav je CIA ocenila, da dogajanja ne ogrožajo "vitalnih interesov v Čilu", se je ameriški kapital seveda zavedal, da lahko napovedana nacionalizacija multinacionalk kot so bile ITT in proizvajalki bakra Anaconda and Kennecot Copper izgubijo svoje premoženje, ki je bilo ocenjeno na milijardo dolarjev (po današnji vrednosti več kot 8 milijard!). Zato je samo ITT prispevala 8 milijonov US\$ za destabilizacijo Allendeja, CIA pa še nekajkrat več!

V enem od tajnih poročil je eden od Kissingerjevih pomočnikov leta 1974 (leto dni po golpe-ju) lucidno ugotovil: *"Čile je postal prisposoda Španije iz 1940, kot simbol desničarske tiranije."*

Pinochejeva grozodejstva in odkrita politična in predvsem ekonomska podpora ZDA njegovi hunti, so sprožila val ogorčenja tako v ZDA kot po vsem svetu. Odprla se je široka razprava o moralno-etičnih temeljih zunanje politike ZDA. *"Prvič v svoji zgodovini so se ZDA soočile z javno razpravo o etičnosti in koristih uporabe tajnih operacij kot instrumenta zunanje politike ZDA v prihodnje"*, je dejal senator Frank Church, ki je vodil senatni odbor o kršenju človekovih pravic v Čilu in vpletenost ZDA.

ZDA so kot posledico dogodkov v Čilu doživele tudi prvo javno zaslišanje agentov in vrhov CIA o tajnih operacijah pred Churchovim senatnim odborom.

Ugotovitve tega odbora in kasnejših podobnih teles so bile porazne za javno podobo ZDA, kajti bilo je razkrito, da so bile tajne operacije v Čilu le vrh ledene gore. Osupli Američani so bili zgroženi do te mere, da je The New Yorker Magazine leta 1979 postavil temeljno vprašanje: "Kako smo postali takšen narod?"

To vprašanje niti danes ni izgubilo na aktualnosti, predvsem v luči ameriške vloge v dogajanjih v Angoli, Nikaragvi, Iraku, Afganistanu (in morda v Siriji). Vzorec ravnanja je podoben tistemu v Čilu pred 40 leti: zamenjava režima, mednarodni terorizem, politični uboji, toleriranje kršenja človekovih pravic s strani "naših" režimov, ogromne 'kolateralne' žrtve. Razlika je edino ta, da v Čilu ni prišlo do vojaške intervencije.

Zato sploh ni presenetljivo, da je bil tedanji ameriški zunanji minister Colin Powell prisiljen resignirano ugotoviti: *"Kar se tiče Čila v 70' to ni del ameriške zgodovine, na katerega smo ponosni."*

Zaradi pritiska domače in mednarodne javnosti, posameznikov (svojcev žrtev in predvsem avtorja do sedaj najboljše dokumentirane monografije o Pinochejevi diktaturi ***The Pinochet File***, Petra KORNBLUH-a), imamo danes malo boljši vpogled v tajne operacije ZDA v Čilu. Zdaj javnost ve za 'projekt FUBELT'(tajna operacija CIA, katere cilj je bil preprečiti izvolitev Allendeja za predsednika Čila jeseni 1970); za ozadje atentata na vrhovnega poveljnika čilske armade Reneja Schneiderja, ker je bil konstitucionalist in ni dovolil vmešavanja vojske v politiko; za strategijo in taktiko destabilizacije Allendejeve vlade s strani CIA; za stopnjo ameriške podpore vojaškemu puču; za likvidacije ameriških državljanov s strani tajne Pinochetove policije DINA in neukrepanja ZDA; za ustanovitev in nelegalne operacije DINA-e; za tesne in pristne zveze CIA-DINA; za operacijo CONDOR; za teroristični napad z avtomobilom bombo le nekaj blokov od Bele hiše, v katerem sta bila ubita bivši zunanji minister Čila Orlando Letelier in Romi Moffit s strani agentov DINA-e; za uboj s požigom hiše Pinochejevega političnega oponenta Rodrigueza Rojasa tudi v Washingtonu in še za mnoge druge zločine Pinochejevega režima.

Na temelju teh razkritih dokumentov (in seveda še tistih, ki jih vlada ZDA še danes noče razkriti) bo treba na novo napisati zgodovino odnosov me Čilom in ZDA v 70'.

Boris Vezjak

Junija 1966 je počilo. Mlad voznik z Renaultom registrske številke CE 118-78 se je prevrnil na glavo. Zaradi premajhne izkušnosti in znatne hitrosti ga je zaneslo s ceste v Levcu pri Celju. Ime mu je bilo dr. Franc Rode:

V avtu ni bil sam, poleg ambicioznega župnega upravitelja a je sedela mladenka rosnih šestnajst let. Pisec črne kronike v Večeru 28. junija 1966 se gotovo ni zavedal, da bo dogodek zaznamovala kasnejša ali že porojena platonična ljubezen mladega lazarista s poškodbami na glavi in njegove mladostne sopotnice. Še manj je lahko slutil, da bo znova počilo 46 let kasneje, vlogi pa bosta prevzeli isti osebi. No, taisti citirani Večer bo zapisal – avtorica je novinarka Vanessa Čokl – da je dr. Rode odigral vrhunsko partijo (sic!) in poskrbel za oskrbo poškodb:

Kardinal Rode je odigral vrhunsko. Niti ene napake ni naredil, odkar je bilo navrženo, da naj bi bil prelomil celibat, še več: otroka zatajil.

V prejšnji številki Ateističnega zbornika sem že pribeležil, na kakšen način je časopis Večer poročal o bankrotu mariborske nadškofije in zakaj je bilo pisanje pristransko usmerjeno v to, da ravnanje domače Katoliške cerkve zaščiti in obrani pred obsodbami javnosti. V nadaljevanju zapisal bom poskušal pokazati, na kakšen način je isti časopis poskušal odigrati obrambo vlogo v » aferi Rode« – govorimo o zgodbi o domnevnem sinu kardinala Franca Rodeta, ki je javno in medijsko odmevno zahteval opravljanje testa očetovstva. Znova bom dokazoval, da so se novinarji Večera trudili obraniti Rodeta in posledično domačo Cerkev pred nevarnimi očitki in da so temu ustrezno formirali medijska obvestila in komentarje.

25. september 2012, ko je novinarka Večera že vse vedela

Vrhunska igra, ki jo omenja novinarka Večera, se nanaša na dobro znane sume osebe po imenu Peter Stelzer, ki je na jesen 2012 javno izrazila možnost, da je kardinal Rode njen oče. Zgodbo je razkril novinar Dejan Karba v Delu in je močno odjeknila in zaposlila domače medije. Če je Rode zanikal

možnost očetovstva, je Stelzer vztrajal pri testu očetovstva. Zakaj torej reminiscenca na dogodek iz črne kronike?

Ker naj bi se v tistem avtomobilu ponesrečila mlad duhovnik in njena izvoljenka. Junaka črne kronike bi morala po mnenju dr. Sreče Dragoša biti junaka iste kronike tudi leta 2012. Test DNK, ki naj bi presodil, ali je med Rodeom, ki je vmes postal kardinal, in mladoletno Tanjo Bredo Petek, kasneje Stelzer, res prišlo do spolne združitve in posledičnega rojstva Petra Stelzerja, se je izkazal za negativnega – točno na dan 2. oktobra in nič prej, ko so ga svečano na tiskovni konferenci v Ljubljani tudi predstavili, natanko ob 14.00 uri. Toda novinarka Čoklova je vse vedela že 25. septembra, dan po opravljenem testu kardinala v Muenchnu. Zvedeli smo, da se je Stelzer testiral 4. septembra in kardinal 24. septembra. Zato je lahko naslednji dan, tj. 26. septembra 2012, na prvi stran Večera objavila neuradno napoved, da je test negativen. Zapisala je že v podnaslov »Po neuradnih informacijah naj bi bil znan že rezultat«, nato pa dodala bolj previdno: »Največ, do česar smo prišli zanesljivo, je, da bo vse uradno znano kmalu, kaže, da ob kardinalovem postanku v Ljubljani med vračanjem v Rim.«

Kardinal Rode je opravil test DNK

Po neuradnih informacijah naj bi bil znan že rezultat

Nemogoče je bilo včeraj preveriti, ali drži, da kardinal Franc Rode, nekdanji nadškof in metropolit v Ljubljani, ne samo da ve, kakšen bo rezultat analize DNK, ker ve, kako je živel, ampak tudi to, da je v Nemčiji, v Münchnu, opravljen test domnevnega očetovstva negativen, s tem pa potrjeno, kar je vztrajno ponavljal zadnji mesec: da ni oče 42-letnega Petra Stelzerja. Največ, do česar smo prišli zanesljivo, je, da bo vse uradno znano kmalu, kaže, da ob kardinalovem postanku v Ljubljani med vračanjem v Rim. Vsi včeraj je bilo vse le stvar zaupnosti med pravnimi zastopniki obeh strani. A naj ne bi bilo več dolgo. (M)

Kardinal Franc Rode (Foto: Sijak)

Na tem mestu puščam ob strani etičnomedijske dileme tega primera. Svojo analizo novinarskega poročanja o rezultatu testiranja ponavljam, ker se v njej ni nič spremenilo in ker odgovorov še vedno ni niti leto kasneje (!) – razen tega, da smo izvedeli, da je kardinal Rode očitno že vedel, kdaj se mora vračati v Rim (od kod?) iz Ljubljane. Je stvar preprosta in so njemu in njegovi novinarki že 25. septembra 2012 prišepnili ne le rezultat, temveč tudi zelo točen datum, kdaj ga bo uradno prejel, čeprav ga že itak pozna?

Trdili so namreč, da datuma uradnega izida ni, bila je zgolj odvetničina ohlapna formulacija o začetku tedna, zato je čudežno sovpadanje s postankom v Ljubljani še bolj zanimivo – in tudi po svoje težko pojasni, zakaj se mu je po tiskovki mudilo na pot. Se je moral Rode skupaj s svojo odvetnico pač pretvarjati, da ničesar ne ve glede rezultatov, medtem ko se novinarki ni bilo treba? Pa si stari zapis znova oglejmo, spremenil sem le čas dogajanja na nekaj mestih:

Test DNK, s katerim se ugotavlja očetovstvo, je nekdanji ljubljanski nadškof in metropolit opravil, po neuradnih informacijah naj bi bil znan celo že tudi rezultat. Nemogoče je bilo včeraj preveriti, ali drži, da kardinal Franc Rode ne samo da ve, kakšen bo rezultat analize DNK, ker ve, kako je živel, ampak tudi to, da je v Nemčiji opravljen test očetovstva negativen, s tem pa potrjeno, kar je vztrajno ponavljal zadnji mesec: da ni oče 42-letnega Petra Stelzerja.

Tako piše Večer na svoji prvi strani in nato še na drugi. Evidentno skrbno trasirana ekskluzivna novica, ki se v začetnem besedilu dobesedno ponovi na obeh straneh, brez slehernih dodatkov. Večerovi uredniki so se očitno odločili, da zaupajo svoji novinarki in v medijsko orbito izstrelijo skrbno negovane in prikrivane podatke o (domnevnih) rezultatih testa kot prvi medij. Ob tem so stavili na njene odlične povezave v Vatikanu, doslej vselej neskrto izražene v časnikovi pristranosti v cerkvenih temah.

V Večer u torej trdijo troje:

(1) Rode naj bi že opravil testiranje (Peter S. ga je menda že 4. septembra).

(2) Znan naj bi bil tudi rezultat testiranja kardinala in Petra S.

(3) Rezultat je po nekaterih virih negativen.

Toda potem je v nekaj urah, a na isti dan (26. septembra 2012) sledil hladen tuš. Rodetova odvetnica Nina Zidar Klemenčič je za MMC povedala:

Rezultati testa očetovstva v primeru Rode – Stelzer bodo znani šele v začetku naslednjega tedna, je MMC izvedel neuradno... Odvetnica kardinala Rodeta Nina Zidar Klemenčič bo izsledke testa očetovstva javnosti posredovala takoj, ko bodo znani.

Se pravi, da je Nina Zidar priznala le (1) (»v teh dneh je oddal vzorec DNK«), zanikala pa trditvi (2) in (3). Rezultat testiranja ni znan in če ni znan, ne more biti negativen. Razen tega ga bomo menda slišali takoj, ko bo znan.

Izkazalo se je, da je Večer padel na testu kredibilnosti. Le nekaj ur po objavi ekskluzivne informacije s trditvami (1), (2) in (3), je dve od treh zanikala Rodetova odvetnica, ki je, kot pravi, v nenehnem stiku s Stelzerjevimi odvetniki. Seveda bi bilo možno, da slovenska odvetnica ne govori resnice ali da Večerova novinarka, znana po svoji strastni naklonjenosti RKC, ve več od nje. Da, skratka, Vanessa Čokl 26. septembra ali dan prej že ve, da že obstaja rezultat in kakšen je, Nina Zidar pa ne. Malo verjetno, ampak v Cerkvi se čudeži dogajajo. In prav bi pričakovali popravek in pojasnilo, saj odvetnica napoveduje rezultat šele za naslednji teden, tj. čez najmanj pet dni, sem takrat zapisal na svoji strani vezjak.wordpress.com. Sicer bo spet videti, da smo priča propagandni vojni Večera v obrambo kardinala. No, pojasnila v Večeru nikoli ni bilo.

Še vrhunski Večer

Čeprav so v Večeru vse vedeli že 25. septembra, čeprav sodnomedicinski institut po njihovih lastnih zagotovilih potrebuje tri tedne za izdelavo testa, se je predstava za javnost odvila 2. oktobra 2012 ob 16.00. Tiskovna konferenca, na kateri nastopijo kardinal, njegov tajnik, njegova odvetnica in dr. Ivan Štuhec. Kardinalu se mudi, zato prehitro odide na pot s konference. Toda 2. oktobra, je komunikacija potekala izjemno ekspresno. Rezultati so sporočeni in izročeni slovenskemu župniku v Muenchnu točno ob 14.00, prav tako odvetnikom Petra Stelzerja. Osebnost. V dveh urah je bila sklicana tiskovna konferenca, pripravljeni so bili vsi prevodi, kardinal je lahko prebral svojo žalostno pismo prijateljem, kjer časti zmago resnice, vse je bilo izpeljano res vrhunsko – glede na pičli dve uri časa za priprave. Kdaj so Rodetu in njegovi odvetnici povedali, da bodo rezultati znani ob 14.00 uri, ne vemo. Dr. Štuhec je na tiskovki izrecno demantiral, da rezultati niso bili znani zjutraj tega dne, temveč šele ob 14.00 (»Ne zjutraj!«), toda istega jutra se je dogajalo že marsikaj. Kajti kako bi lahko, četudi neuradno, sodnomedicinski inštitut, četudi neuradno, poznal rezultat testa že dan po jemanju vzorcev 24. septembra in ga neuradno sporočil izbrancem, če za to sicer potrebuje dva ali tri tedne?

Časopis Večer, ki mu ne uspeva kritično pisati o polomiji mariborske nadškofije in ga v tem prehititi ljubljanski Dnevnik, je spet nastopil obrambno in v podporo kardinalu, ob tem pa še moraliziral o nizkih novinarskih standardih na Delu že v osrednjem bobu dneva. 2. oktobra se je začelo že zgodaj: neka druga novinarka Večera, Jasmina Cehnar, je globoko dopoldne na twitterju objavila zapis:

»Neuradno: rezultat DNK testa Rode-Stelzer negativen. Podrobnosti bodo znane danes«.

O tem so kasneje in čez dan poročali mnogi mediji vsi v nestrpnem pričakovanju pred sklicano tiskovno konferenco. Se pravi: Večer je že čez dan vedel več kot kardinal Rode in odvetnica. Znova je vedel za rezultat. Temu se pač reče supervednost. Mimogrede, kasneje so z istega nemškega sodnomedicinskega inštituta za večerne oddajo 24ur.com pojasnili, da za medije ne dajejo izjav za javnost. Kako so lahko dajali neuradne izjave še pred uradno znano naznanitvijo, kasneje pa so se zavili v molk?

In kot da še ni dovolj, se ista novinarka Jasmina Cehnar nekaj ur kasneje na svojem twitterju začudi:

»Medijska histerija na vrhuncu: že pred tednom v cajtngu napišemo da naj bi bil test negativen, pa nihče ne povzema, po tweetu pa cela štala«.

Se pravi: mi smo na Večer vseh vedeli že 25. septembra, ne tako kot vi, beboti, ki čakate do 2. oktobra! Kar lahko pomeni le: mi vemo več od samega kardinala in njegove odvetnice, ki sta čisto zares vse vedela šele natančno 2. oktobra ob 14.00! In, mimogrede, sploh ni res: kot je mogoče hitro dokazati in sem to že storil v nekaterih svojih zapisih, so 26. septembra Večer in njegovo novico še kako hektično in radodarno povzemali vsi po vrsti med njimi. Da je test negativen, je bila novica že tisti dan.

No, niti leto dni kasneje v Večer ni bilo podane nobene razlage, od kod jim takšna specialna vednost. In, kar je še bolj žalostno, nobene javne problematizacije v slovenskih medijih, kako lahko nekateri poznajo rezultat nekega testa kar cel teden pred tem.

Vprašanja, ki čakajo na odgovor, so zato naslednja:

(1) Po kakšnih principih deluje nemški univerzitetni sodnomedicinski inštitut, da informacije sporoča že neuradno dan po testiranju? Je to običajna praksa, če je že izvedljivo pridobiti rezultat v takem času? Čemu so se vsi akterji s kardinalom vred morali pretvarjati, da res ničesar ne vedo vse do 2. oktobra?

(2) Zakaj je pri teh informacijah tako privilegiran časopis Večer – le zaradi odličnih vatikanskih in cerkvenih povezav?

(3) Kako je mogoče, da taisti Večer razpolaga s supervednostjo, ko gre za obrambo kardinala, ko gre za zadevo Uran, finančni brodolom mariborske nadškofije in podobne glavnim cerkvenim strukturam ljube ali neljube zgodbe, pa so njegova sporočila procerkvena, prorodetovska in prostresovska? Mar ni očitno, da je ta supervednost v zadevi Rode tu zato, da pomaga Cerkvi, in je obenem supernevednost, ko je ta takisto potrebna Cerkvi?

(4) Kaj ima poudarek iz (3) skupnega z dobrim in skrbnim novinarstvom? Popolnoma nič. S tem, da pridobi novinar ekskluzivne informacije, ni nič narobe – ampak poglejmo kontekst, njegovo namero in ambicijo! Zaradi takih posebnih informacij se lahko v danem primeru trkajo po prsih le tisti, ki jim je novinarska etika v napoto.

(5) V čem je »neuradna« informacija o tem, da je Peter Stelzer sin kardinala Rodeta, kaj bolj zaničevanja vredna kot »neuradna« informacija, da je DNK test v njunem primeru negativen? Zgražanje Večera proti Delu, neskrita kompetitivnost je v tej perspektivi povsem neutemeljena. Večer ne more reči, da drug časopis objavlja nepreverjene informacije, če jih objavlja sam.

(6) Natanko Večer je bil tisti, ki je prvi in edini doslej pisal, da ima nadškof Uran menda dva otoka. Dokaza ni ponudil nobenega. Še več, kasneje se je hvalil s tem, da so Večer povzemali avstrijski in italijanski mediji. Toda potem se odkrito zgraža in posmehuje Delovim novinarjem, kardinala pa razglaša za vrhunskega igralca (sic!). Mar ni vse skupaj le maksimalno vrhunsko sprenevedanje novinarjev tega časopisa?

Sklep

Medijsko pristranske in navijaške zgodbe ali pristopi nam dokazujejo, da smo v Sloveniji še daleč ne samo od objektivnosti in novinarske profesionalnosti. Ne, obenem nam evidentirajo naklonjenost Katoliški cerkvi in obenem deprivilegiranost kritičnega pogleda na stanje stvari. Kar je poučno v danem primeru je dejstvo, da je pot do resnice in resnicoljubno novinarstvo nekaj, kar je hkrati kritična pot proč od cerkvenim krogom naklonjenega poročanja. Povedano preprosteje: za to, da bi bili kritični do Cerkve, res še ne rabimo biti ateisti. Toda manj pristranskosti in naklonjenosti Cerkvi mora nujno voditi tudi do tega, da bo glas ateistov nekoč v medijih le dobil več mesta.

Srečko Reher

Enaindvajsetega marca 2005 se je iztekla življenjska pot teologa, kritičnega misleca, iskalca resnice in večne Resnice ter velikega Slovenca Vekoslava Grmiča. V sredo, 23. marca, so se pogreba na pobreškem pokopališču udeležili vsi slovenski škofje, številni duhovniki in velika množica ljudi.

Grmič je zapustil veličasten knjižni opus: več kot 1200 književnih enot¹ ga gotovo uvršča med najplodovitejše ustvarjalce na Slovenskem. V štiriindvajsetih knjižnih izdajah² nam je danes dostopnejši vsaj osrednji del njegovega ustvarjanja, žal pa manj besedila, ki so ostala raztresena po številnih domačih in tujih revijah, ter intervjuji na radiu in televiziji, ki še niso prepisani.

Osem let je minilo od njegove smrti in kar pogrešamo njegov značilni glas in naglas, njegovo vživetost v podajanje snovi, toplino, ki je vela iz njegovih besed, in tudi ostrino kritičnosti, ki mu je ni nikoli zmanjkalo. Njegova govorjena beseda je onemela, veje pa iz njegovih zapisov, v katerih je kar čutiti njegovo živo besedo, preneseno v posebno oblikovane stavčne konstrukcije, za katerimi se je skrivala temperamentnost, s katero so aktualne teme dobile sočnost in postale še bolj izzivalne.

Po naravi je bil kolerik. Hitro je vzkipel in že v naslednjem trenutku mu je bilo žal. Nikomur ni prizanesel s svojo vzkipljivostjo, toda z veliko mero samokontrole je znal takoj odpustiti in se spraviti. Njegova odlika je bila skromnost, morda že pretirana, včasih že kar na meji asketskosti. Bil je izjemno discipliniran in vesten – človek reda, garač, brez odmorov in dopustov, samotar, zamaknjen v svet premišljevanja in molitve.

Nekaj je o sebi povedal v uvodu v knjigo *Izzivi in odgovori*. Če se človek hoče uresničiti kot človek in pomagati drugim:

- mora prisluhniti »notranjemu glasu ali vesti«,
- ne sme se ozirati samo na to, kaj bodo rekli drugi in
- nikoli ne smejo v njegovem življenju prevladati osebni interesi, ki bi ga odvrnili »od poti«.

1 V reviji Znamenje je bila ob 75-letnici objavljena njegova bibliografija (Bibliografija dr. teoloških znanosti Vekoslava Grmiča, Grmičev zbornik, Znamenje 1998, str. 133–149.) vanjo pa niso vključeni številni kratki sestavki in intervjuji, ki so raztreseni po domačem in tujem časopisju.

2 Knjižne izdaje navajam v kronološkem zaporedju izhajanja: Zgodovinski opis župnije sv. Mihaela na Vranskem, tipkopis, Vransko 1956, 14 strani, leta 1961 doktorska disertacija Teološka vsebina strahu eksistencializmu, Ljubljana, 1961, 142 strani. Sledijo: Med vero in nevero, MD, Celje 1969, 112 strani; Duhovniški sodelavci, Maribor 1971, 20 strani (soavtorstvo z M. Držičnikom); Smrt Boga – smrt človeka, Tromostovje, Ljubljana 1971, 38 strani (skupaj s F. Rodetom); Mali teološki slovar, MD, Celje 1973, 114 strani; Teologija v službi človeka. Teološki pogledi na človeka, Tinje 1975, 193 strani (skupaj z J. Rajhmanom), Vprašanje našega časa v luči teologije, Tinje, 1978, 70 strani (skupaj z J. Rajhmanom); Iskanje in Tveganje, I. in II. del ter III. in IV. del, SDD, Ljubljana 1979, 250 strani; Življenje iz upanja, Ljubljana, SDD, Ljubljana 1981, 290 strani; Humanizem, problem našega časa, Trst, Tržaški tisk, Trst 1983, 298 strani; V duhu dialoga – za človeka gre, DZS, Ljubljana 1986, 312 strani; Družba in socialistična morala, Ljubljana, DZS, 1987, 87 strani (skupaj z J. Šterom in M. Jogan); Christentum und Sozialismus, Celovec/Klagenfurt, SZL, 1988, str. 187 strani; Kristjan pred izzivi časa, Mariborski tisk, Maribor 1992, 227 strani; Moja misel, Založba Unigraf, Ljubljana 1995, str. 232; Iskanje resnice, Založba Unigraf, Ljubljana 1997, 216 strani; Der Mu mundigen Christsein, Maribor (samozaložba), Maribor 1989, 157 strani; Ne pozabimo, Založba Unigraf, Ljubljana 1998, 104 strani; Izzivi in odgovori, Založba Unigraf, Ljubljana 2000, 224 strani; Misli iz šole življenja, Založba Unigraf, Ljubljana 2003, 232 strani; Poslednji spisi, Založba Unigraf, Ljubljana 2005, 151 strani (Knjiga je izšla po smrti; spise sta uredila Srečko Reher in Mitja Hribar).

Tudi tisti ne, ki so zapisani v »'skrito kamrico' našega srca«. Samouresniči pa se človek lahko le skupno z drugimi, to je z odprtostjo do njih in sprejemanjem njihove drugačnosti. Usmerjati pa ga morajo upanje, ljubezen in hrepenenje.³

V motu iste knjige je zapisal misel, ki je dolgo časa dozorevala v njem: »Človek ni samo tisto, kar pač je, temveč še bolj tisto, kar upa in ljubi.«⁴ Upanje in ljubezen pa nista bili le stalni temi, ob katerih se je neprestano ustavljal v spisih in govorih, ampak sta ostali tudi vodili in usmerjevalki njegovega življenja. Upanje mu je dajalo v težkih življenjskih preizkušnjah moč, da je vzdržal, ljubezen pa ga je ob neprestanih napadanjih in podtikanjih spodbujala k odpuščanju in silila še bolj zavzetemu iskanju resnice in tudi večne Resnice.

V prvi tiskani knjigi *Med vero in nevero* leta 1969 je ves navdušen in v zanosu nad izzivi, ki jih je izpostavil 2. vatikanski koncil, za izhodišče razmišljanj o veri in neveri vzel Pavlovo misel iz Prvega pisma Korinčanom 13,9: da nepolno spoznavamo in prerokujemo in v tem življenju gledamo nejasno kakor v zrcalu, da bi nekoč lahko gledali iz obličja v obličje.⁵ S tem je relativiziral moč človekovega popolnega in dokončnega spoznanja in absolutiziranja spoznanj kot absolutno veljavnih resnic. To temeljno spoznanje in zavest, da smo le »na potu« do dokončnega spoznanja, mora delati človeka skromnega, kot je zapisal v uvodu v eno od svojih knjig: »Človekovo življenje je potovanje skozi prostor in čas. Na tem potovanju rastemo ob spoznanju sebe in okolja v šoli življenja. Obzorje se nam nenehno širi, ker se navidezna meja stalno odmika tako, da je nikdar ne dosežemo. Zato se tudi nikdar ni mogoče postaviti. Kar smo dosegli, kmalu zopet presežemo ali vsaj dopolnimo z novim spoznanjem. Ko se nam zazdi da smo našli, nemirno iščemo dalje zadnjo resnico. Čeprav smo vedno znova potem tudi nekako razočarani. Ostaja pa nam tudi upanje in hrepenenje duha, ki ne pozna meja. Toda šola našega življenja je izredna, če le res zavestno sledimo svojim spoznanjem in pustimo, da nas uči.«⁶

V šoli življenja se je ustavil šele po 82 letih življenja, potem ko je vseskozi nemirno iskal resnico in zadnjo Resnico, ki ga ni nikoli pustila neprizadetega: »Človek je namreč po svoji naravi iskalec resnice, ki je nikdar ne more dokončno najti, temveč jo mora vedno iskati, saj je resnica luč, ki razsvetljuje temo, a je nikdar popolnoma ne prežene. To velja posebej za zadnjo, najvišjo Resnico, ki včlenjuje na svoj način vse druge resnice. Ta zadnja Resnica presega naš razum in ostaja zanj skrivnost, čeprav ga ne pusti neprizadetega, ampak ga nenehno vznemirja in spodbuja k iskanju, tako da je mogoče dosegati mir za ceno nemiru.«⁷

S tem se je Grmič zapisal med vse tiste nemirne iskalce, ki so se zavedali, da na koncu ostajata le še molk in zaupanje »neznanemu, ki je kljub vsemu tudi poznan«⁸, poznan v paradoksu čakanja nanj in nemožnosti njegove ubeseditve, ko se je treba znova podati na pot in zapustiti, kar si dosegel, in kreniti dalje.⁹ Zato se resnični iskalec ne more nikoli postaviti na piedestal vzvišenega samodržca, ki je v posesti resnice in tudi večne Resnice, enako velja tudi za institucije, še posebej za Cerkev, ki je prav tako na poti in dolžna, da prisluhne in posluša, sprejema in čaka, išče in odpušča. Njeni ideologi pa ji ne postavljajo samo mej, ampak si jemljejo pravico tudi do njene popolne posesti. Ker pa se ji je moč bližati le zunaj kakršnega koli ideološkega prepričanja, zgolj v odprtosti do nje, so ideologi kar hitro Grmiču prilepili naziv »rdeči škof«. Tudi take diskvalifikacije niso Grmiču vzele poguma, da bi

3 Izzivi in odgovori, str. 5.

4 Izzivi in odgovori, str. 3.

5 Prim. Uvod, v: *Med vero in nevero*, str. 5.

6 Uvodna misel, v: *Misli iz šole življenja*, str. 5.

7 Uvod, v: *Iskanje in tveganje*, str. 5.

8 Vera kot tveganje, v: *Resnica iz ljubezni*, str. 13.

9 Veren človek v času sekularizacije, v: *Resnica iz ljubezni*, str. 23.

kritično razmišljal o udejanjenju vere, t. j. ortopraksiji in novi podobi verujočega sredi tega sveta, to je človeka, ki bo bolj počlovečen in bo z njim tudi bolj počlovečen Bog, to je Bog, ki se ne bo kazal kot ideološka spaka.

ŽIVLJENJE IN DELO

Vekoslav Grmič se je rodil 4. junija leta 1923 v vasici Dragotinci, ki leži pod vznožjem Kapelskih goric v današnji občini Sveti Jurij ob Ščavnici. Od tod izhajajo pomembni slovenski kulturni in družbenopolitični delavci: duhovnik, pisatelj in zgodovinar Davorin Trstenjak, literarni zgodovinar Fran Ilešič, pesnik, pisatelj, esejist in prevajalec Edvard Kocbek, režiser, dramatik in literarni zgodovinar Bratko Kreft, duhovnik in politik Anton Korošec in drugi.

Bil je predzadnji otrok družine s sedmimi otroki. Prvi je bil Franc, sledili so Mimika, Frančiška, Trezika, Anica, Vekoslav in Tonček. Majhno posestvo ni moglo preživeti številčne družine, zato je oče poleg kmetovanja tudi mizaril, da je lahko omogočil šolanje vsem trem sinovom: najstarejši Franc in Vekoslav sta se odločila za duhovniški poklic, najmlajši Tonček pa za agronoma. Vekoslava so klicali Slavko, čeprav mu je mati dala ime Alojzij: »ko so me nesli h krstu, je /.../ župnik, ki je bil nacionalno izredno zaveden in velik Slovenec, rekel: 'Ne, ne bo Alojzij, bo Vekoslav, to zveni bolj slovensko'.«¹⁰

Osnovno šolo je obiskoval pri Svetem Juriju, leta 1935 pa se je vpisal na klasično gimnazijo v Mariboru¹¹, kjer je na začetku vojne leta 1941 končal šest razredov. Na začetku okupacije je moral prekiniti šolanje. Družina ni bila sprejeta v Heimabund in take, ki so bili brez pravic in obveznosti, so začeli pošiljati na prisilno delo. Grmič je leta 1942 začel delati na neki graščini v vzhodni Avstriji. Ko so ga jeseni istega leta končno sprejeli v Heimabund, se je lahko vrnil domov, vendar ne za dolgo. Kmalu so ga ponovno poslali na delo. Tokrat v Strnišče, današnje Kidričevo, kjer so gradili tovarno letal. Po treh tednih dela je bil rekrutiran v nemško vojsko. Imel pa je srečo, da se je zanj zavzel neki nemški oficir, potem ko je videl njegovo spričevalo, in dosegel, da mu ni bilo treba oditi na fronto. Tako je sedmi in osmi razred končal na Ptuju in maturo spomladi leta 1944 zaključil z odličnim uspehom, nakar so ga vpoklicali v nemško vojsko. Konec vojne je dočakal v Admontu¹².

Že tri dni po vrnitvi iz nemške vojske je začel delati na okraju v Gornji Radgoni, kjer je postal poverjenik za socialno skrbstvo. Toda ne za dolgo. Jeseni je odpovedal službo in se vpisal na Teološko fakulteto v Ljubljani. Še prej pa je moral opraviti dopolnilne izpite, s katerimi so mu priznali maturo¹³.

10 Tjaša Mrgole-Jukič, v: Misli iz šole življenja, Založba Unigraf, Ljubljana 2003, str. 213. Primerjaj tudi H. Grandovec, Zgodbe iz življenja., v: Zbornik ob 80-letnici škofa Grmiča, Znamenje 3-4 (2003), str. 166.

11 Utrinek iz gimnazijskih let: »Pri kapucinih smo lahko stanovali samo študenti do četrte gimnazije, zato sem moral leto dni stanovati privatno, pri neki družini na Koroški cesti, in sicer skupaj z najmlajšim bratom /.../ V istem letu sem sem se naučil stradati. Starši so komaj spravili skupaj za stanarino, hrano pa sva imela naprošeno. Večerja sva v Čerinovi gostilni, ki je bila v Vetrinjski ulici. Za kosilo sva dobila golaž in košček kruha, večerja pa je bila bolj skromna. Zajtrkoval sem v bogoslovju – manjšo žemljico za petdeset para. Večkrat sem stal pred pekarno in jokal, ko sem videl kruh. Še danes ne morem videti, da kdo pusti košček kruha na mizi, ko se naje. Ali da kruh zavrže. Zame je nekaj svetega. Okusil sem tudi, kako je, če te zebe. Kurjenje je bilo namreč treba plačevati posebej. Zato sem se večinoma učil v postelji. Kljub temu sem z lahko zdeloval in bil vsa leta odličnjak. Zelo pa sem si želel dvoje: Francosko slovnico in malo Larousseovo enciklopedijo. Čeprav nista bili dragi, si niti ene niti druge knjige nisem mogel kupiti.« (H. Grandovec, n. d., str. 168.) Nekoliko se je spremenilo, ko se je preselil v malo semenišče v Mladinsko ulico, kjer so dobivali vsaj hrano, čeprav ni bila tako dobra kot pri kapucinih. (Prim. H. Grandovec, n. d., 168.)

12 Prim. H. Grandovec, n. d., str. 171–172.

13 Prim. H. Grandovec, n. d., str. 172–173.

Življenje v bogoslovju v Ljubljani je v prvih letih potekalo mirno. Mariborski bogoslovci so stanovali pri jezuitih, od tam pa so hodili na predavanja na teološko fakulteto. Njihov ravnatelj je bil kasnejši mariborski škof dr. Maksimiljan Držečnik. Razmere pa so se spremenile po preselitvi v ljubljansko bogoslovje na Dolničarjevi 4 pri stolnici leta 1947. Njihov ravnatelj je postal profesor Svetega pisma stare zaveze dr. Jakob Aleksič, ki je bil popolnoma drugačen od blagega M. Držečnika. J. Lodrant ga označi kot človeka, ki je »bil zelo tankovest in /.../ je vedno govoril o brezpogojni vdanosti škofu in poslušnosti svoji vesti.«¹⁴ Novi oblasti ni bil naklonjen. Označeval jo je s »silami teme«.¹⁵ Potem pa doda še eno nianso iz njegovega odnosa do gojencev, ki so se udeležili delovne akcije: »Naš bogoslovski ravnatelj je s svojimi načeli zaradi nas hudo trpel. Še bolj smo pod njim trpeli nekateri njegovi gojenci.« Potem pa še doda: »Tisti, ki so bili ob njem v njegovi smrtni uri, so vedeli za njegovo zadnje spoznanje, ki ga je zaupno sporočil navzočim: 'V življenju je bilo mnogo premalo ljubezni!'«¹⁶

Razkorak med življenjem v bogoslovju in študijem na fakulteti se je pokazal prav v odnosu do nove oblasti. Teološka fakulteta, ki je bila še do leta 1950 v sklopu ljubljanske univerze, je skušala pod vodstvom dekana dr. Stanka Cajnkarija ohraniti normalne odnose z Univerzo. Predavanja na teološki fakulteti so obiskovali tudi študenti z drugih fakultet. V sklopu Univerze pa so pripravili spomladi leta 1948 na teološki fakulteti »izredno« predavanje, ki sta ga vodila profesorja dr. Vinko Močnik in dr. Janez Fabijan. Na njem sta predstavila nujno povezanost študentov teologije z ostalimi študenti na Univerzi.¹⁷ Ustanovljen je bil Sekretariat zveze študentske mladine, ki je spadal v Zvezo ljudske študentske mladine. S tem pa so bili študenti teologije deležni nekaterih ugodnosti: socialnega zavarovanja, odložitve vojaškega roka, morali pa so opraviti predvojaško vzgojo. Janez Vipotnik pa je študente teološke fakultete isto leto slovesno sprejel v Zvezo ljudske študentske mladine.¹⁸ Že naslednje leto je sedemnajst bogoslovcev sodelovalo v delovni brigadi Franca Kimovca – Žige pri gradnji študentskega naselja pod Rožnikom. Od teh so bili trije salezijanci, eden iz ljubljanske škofije, ostali pa iz mariborske, med njimi je bil tudi Grmič.¹⁹

Septembra leta 1949 je bilo ustanovljeno vseslovensko Cirilmetodijsko društvo, v katerega so začeli množično vstopati duhovniki, vanj pa so se vključevali tudi bogoslovci.²⁰ Društvo je začelo izdajati tudi revijo Nova pot, Glasilo Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov LRS.²¹ Odnose med državo in Cerkvijo pa je že leta 1950 poslabšala izjava jugoslovanskih škofov, s katero so razglasili članstvo v društvu za nezaželeno »non expedit«, dva duhovnika, ki sta bila med pobudniki za ustanovitev – Jožeta Lampreta in Antona Bajta – celo izobčili iz Cerkve, goriškemu administratorju, ki je bil med

14 J. Lodrant, Neka tridesetletnica, v: Nabrani spisi, Mežica 2000, str. 45.

15 J. Lodrant, Neka tridesetletnica, str. 45.

16 J. Lodrant, Neka tridesetletnica, str. 49.

17 J. Lodrant, Neka tridesetletnica, str. 44.

18 J. Lodrant, Neka tridesetletnica, str. 44. Potem pa pravi: Škof Anton Volk je s pismenim oglasom vzel to na znanje in odobril statut in status, kako naj se udeležujemo.« (Str. 45.)

19 Enomesečne delovne akcije so se udeležili: »Okorn, Levstek, Žerdin, (salezijanci), Kos (ljubljska škofija), Grmič, Jemec, Kač, Nanut, But, Šopar, Drobež, Golob, Zadravec, Skale, Kuk, in Lodrant.« (Neka tridesetletnica, str. 46. Primerjaj tudi, 1939-1949-1989, v: n.d., str. 51.)

20 J. Lodrant, 1939-1949-1989, str. 52–53. Istega leta je papež Pij XII izobčil iz Cerkve vse komuniste. (Prim. A. M. Rivelli, n. d., str. 219.)

21 Prva številka prvega letnika je izšla novembra leta 1949. V njej je objavljena resolucija, ki jo je sprejeli na ustanovnem občnem zboru 20. septembra 1949 na občnem zboru člani Cirilmetodijskega društva slovenskih katoliških duhovnikov LRS, v kateri so izpostavljene naloge: »1. Religiozno vzgajati svoje vernike v duhu večno veljavnih katoliških resnic in moralnih principov in to z besedo in zgledom /.../ 2. Organizirati v stanovskem društvu vse patriotske duhovnike, državljane LRS, ki naj bi kor slovenski katoliški duhovniki vzgajali svoje vernike v iskreni ljubezni do domovine in pomagali pri njihovem herojskem ustvarjalnem delu za lepšo bodočnost. Boriti se dosledno proti vsaki zlorabi vere v reakcionarne politične namene /.../« (Str. 16.) Sledijo še točke do sedem.

člani Cirilmetodijskega društva na hierarhični lestvici najviše, dr. Mihaelu Torušu pa naj bi nuncij Silvijo Oddi izrekel ustni opomin.²²

Že jeseni leta 1949 so se v bogoslovju začela zasliševanja. Zaprli so »vsaj deset bogoslovcev in celo enega, ki se je udeležil delovne akcije.«²³ Med zaslišanimi je bil tudi Grmič. Spominja se ga takole: »Udba je nekatere na različne načine skušala odvrniti od študija, a predaleč niso šli. Mene so nagovarjali, naj grem raje študirat filozofijo, in ker nisem pristal, sem imel vse življenje težave. Od mene so tudi zahtevali, naj sodelujem z njimi. Ker nisem hotel, mi oblast nikoli ni prav zaupala. Celo takrat, ko sem bil že škof, sem imel okrog sebe ljudi, ki so me nadzorovali.«²⁴ Ob njegovi osemdesetletnici je revija *Znamenje* izdala *Zbornik ob 80-letnici škofa Grmiča*. V njem je prispevek objavil tudi dr. Drago K. Ocvirk, v njem govori tudi o tem, kako se je leta 1976 z Aleksičem pogovarjal o Grmiču. Ta bi mu naj takrat dejal: »Vsega sem jaz kriv /.../ Verjel sem mu. Ko sem bil njegov ravnatelj v bogoslovju, sem zvedel, da hodi na Ozno. Poklical sem ga in povedal, da je odpuščen. Jokal je, rotil, obljubljal, da tega ne bo nikoli več storil. Verjel sem mu, pa me je prevaral.« Ker sem urejal zbornik, sem o tem dogodku vprašal tudi Grmiča, ki je bil takrat v bolnišnici. Narekoval mi je – dejal je, da pod prisego – naslednje besedilo: »Tako, ko sem se vrnil s 'pogovora' na Udbi, sem ravnatelju Aleksiču povedal, da so me hoteli najeti za sodelavca, vendar sem se odločil, da tega ne bom storil. Dr. Aleksič se je s tem strinjal. Vse, kar je povedal naprej, je izmišljeno. Pri tej odločitvi sem vseskozi vztrajal /.../«²⁵

Teološki študij je Grmič zaključil z diplomo leta 1950 in bil na praznik apostolov Petra in Pavla (29. junija) posvečen v mariborski stolnici. Posvetil ga je apostolski administrator dr. Maksimiljan Držečnik. Opraviti je moral še tako imenovani pastoralni letnik. Leta 1951 je odšel na odsluženje vojaškega roka, vendar so ga že po enem mesecu odpustili zaradi bolehanja na pljučih in zato, ker je že dopolnil sedemindvajset let. Zaradi bolezni je nekaj časa preživel v Logarski dolini in bil 11. novembra nastavljen za kaplana na Vransko. Ob nastopu kaplanske službe se je moral najprej javiti na notranjem odseku in vložiti prošnjo, s katero bi si pridobil pristanek notranje uprave za javno delovanje v Cerkvi. Do ugodne rešitve prošnje pa ni smel javno opravljati duhovniške službe. V Grmičevem primeru si je javna uprava vzela kar tri mesece časa. Po smrti župnika Valentina Mörtla je v Kroniko²⁶ zapisal: »Za novega kaplana na Vranskem je bil imenovan g. Grmič Vekoslav, semeniški duhovnik. Službo je nastopil 11. novembra 1951., vršiti pa jo je 'smel začeti' šele februarja 1952.«²⁷ V tem času se je moral javljati na notranjem odseku v Celju, kjer so ga še vedno prepričevali: »Kako gre lahko tako pameten človek, kot ste vi, študirat tako oslarijo /.../ Nobeden pameten človek ne more biti veren.«²⁸ Ozna pa je izvedla tudi preiskavo, »a Grmič jim je rekel, da kar tako ne bo šlo, da morajo

22 Prim M. Režek, *Zaostritev politike do Rimskokatoliške cerkve*, v: *Slovenska novejša zgodovina* 2, MD, Ljubljana 2005, str. 952.

23 J. Lodrant, 1939-1949-1989, str. 52. V članku *Nova maša* pa pravi: »Revolucionarno 'pravo' in ukrepanje na tej podlagi je bilo v sklopu dogajanja še nekako mogoče razmeti. Bolj bridko in žaljivo se mi je zdelo zasliševanje pred cerkvenim sodnikom v osebi prorektorje (op. Dr. Jože Pogačnik, ki smo mu zaradi bivanja v skupni hiši in istem hišnem redu vsi podrejeni. Dr. Jože Pogačnik je bil na tem mestu šele nekaj mesecev, potem ko so ga po posredovanju dr. Stanka Cajnkarija predčasno izpustili iz zapora.« (*Nova maša*, str. 23.)

24 H. Grandovec, *Zgodbe iz življenja*, v: *Zbornik ob 80-letnici škofa Grmiča*, *Znamenje* 3-4, leta 2003, str. 174. Zasliševanje leta 1949 omenja tudi Lodrant in pravi: »Čez mesec dni je med nas treščila zlovesča novica. (vsaj) desetino bogoslovcev so pozaprli, celo enega, ki je bil z nami na udarniškem delu.« (Glej članek: 1939-1949-1989, str. 52.)

25 Risi k izmišljivi drugega, v: *Zbornik ob 80-letnici škofa Grmiča*, *Znamenje* 3-4 (2003), str. 96.

26 Kronika je pisana od leta 1781. strani so oštevilčene s svinčnikom.

27 Kronika, str. 370.

28 H. Grandovec, n. d., str. 175.

pripeljati pričo. Šli so buditi mežnarja (op. cerkovnika); živčno so korakali po sobi, malce brskali po knjigah, potem pa je rekel eden od njih: 'Veste kaj, prinesite raje pol litra vinal'«²⁹

Po smrti priljubljenega župnika Valentina Mörtla³⁰ leta 1953 je bil Grmič imenovan za župnijskega upravitelja. Z vso zagnanostjo se je lotil obnovitvenih del, pri župnijski cerkvi, obnove župnišča, gospodarskega poslopja in šestih podružničnih cerkva. Zapisi v Kroniki kažejo na skrbnega gospodarja. V vseh sedemnajstih letih bivanja na Vranskem je skrbno zapisoval vsako popravilo, nakup raznih liturgičnih predmetov in vsak najmanjši izdatek in prihodek.

Začetek njegovega duhovniškega delovanja na Vranskem zaznamujejo tudi številni preobrati v odnosu države do Cerkve:

- Leta 1952 je iz univerze izključena teološka fakulteta. Ukinjeni sta bili glasili, ki sta ju izdajali ljubljanska in mariborska škofija, in verski prazniki. »Vrhunec so dosegli tudi sodni procesi proti duhovnikom, ki so bili po večini obtoženi kolaboracije ali protidržavnega delovanja, nekaj je bilo tudi izrazito političnih sodnih procesov.«³¹ Politični pritiski so se pokazali tudi ob napadu na ljubljanskega škofa Volka v začetku leta 1952 v Novem mestu. Iz šol je bil odpravljen verouk. Odnose z državo pa je začela zaostrovati tudi Cerkve: spomladi leta 1952 je škof Volk izdal okrožnico, ki so jo prebirali po cerkvah. Še bolj pa so se odnosi zaostрили, ko je jugoslovanska škofovska konferenca po navodilih Vatikana z dekretom prepovedala delovanje duhovniških društev. Močan odmev je imelo tudi pismo jugoslovanskih škofov maršalu Titu, v katerem ti opozarjajo na kratenje verske svobode, oviranje verskih obredov in verske vzgoje, ateizacijo, pritiske političnih oblasti, napade na duhovnike, odvzem cerkva in drugo. Čeprav so na koncu pisma priznali, da spoštujejo novo oblast, je spodbudilo pretrganje odnosov z Vatikanom.³² Dokončno pa so bili pretrgani, ko je hotel Pij XII. imenovati nadškofa Alojzija Stepinca za kardinala.³³ In če je tokrat še odstopil od namere, ga pa je imenoval 12. januarja naslednje leto.³⁴
- Leta 1953 je po pretrganju odnosov le sledil sestanek jugoslovanskih škofov s Titom, vendar ni bil sklenjen sporazum, saj so potrebovali soglasje Vatikana. Bila pa je ustanovljena komisija, ki naj bi preučevala odprta vprašanja med državo in Cerkvijo. Ta se je kasneje tudi seznanila s pripombami na osnutek zakona o pravnem položaju verskih skupnosti. Zakon je zagotavljal neodvisnost Cerkve od države. Verske skupnosti pa se morajo omejiti samo na verske dejavnosti, posamezniki pa ne smejo izrabljati verskih čustev v politične namene.³⁵

29 H. Grandovec, n.d., str. 175.

30 V Kroniko je zapisal: »/.../ pogreb (op. župnika V. Mörtla) je bil na Vranskem 15. septembra. Pokojni je bil dober dušni pastir, ravnal se je po pravilu sv. Frančiška Saleškega, da bo pred Bogom lažje dajati odgovor zaradi prevelike dobrote kakor prevelike strogosti /.../ Po smrti g. župnika je bil imenovan za župnijskega upravitelja dotedanji kaplan Grmič Vekoslav.« (Str. 373.)

31 M. Režek, n.d., str. 954.

32 Prim. M. Režek, n. d., str. 953–955.

33 M. A. Raveli, Nadškof genocida. Nadškof Stepinac, Vatikan in ustaška diktatura na Hrvaškem v letih 1941–1945, Ciceron, str. 215, v opombi pravi: Dne 29. novembra 1952, je vest, da je Pij XII. hotel imenovati 14 novih kardinalov, med katerimi je bil tudi nadškof Stepinac, povzročila prekinitev diplomatskih odnosov med Jugoslavijo in Vatikanom (17. decembra 1952).«

34 V slavnostnem govoru je Pij XII, poudaril: »Ni ga tukaj, vendar ga objemamo z bratsko ljubeznijo ... Hočemo, da bi vsi vedeli, da smo ga s podelitvijo kardinalske časti hoteli nagraditi v skladu z njegovimi zaslugami.« (M. A. Raveli, n. d., str. 215.)

35 Osnutek pa se je dotikal tudi področij vzgoje in izobraževanja, ustanavljanja duhovniških društev, pomoči države pri vzdrževanju cerkvenih objektov in verskega tiska. Na področju vzgoje in izobraževanja je je določal laično šolo, ki bo temeljila le na znanstvenih spoznanjih in svobodi mišljenja, verski pouk naj poteka le v cerkvah,

Sprejet je Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti, s katerim je zagotovljena neodvisnost Cerkve od države; verske skupnosti smejo opravljati samo verske dejavnosti; zakon ureja izobraževanje duhovnikov in delovanje duhovniških društev; šola je laična. Zoper osnutek je nastopil predsednik jugoslovanske škofovske konference, beograjski nadškof dr. Josip Ujčić, ki je postavil zahteve po ustanavljanju cerkvenih osnovnih, srednjih in visokih šol, spoštovanje prepovedi o ustanavljanju društev in izrecno zagotovitev cerkvenega tiska. Še istega leta so se jugoslovanski škofje ponovno sestali in izrazili pomisleke o zakonu o verskih skupnostih, saj naj bi bil v nasprotju z interesi Rimskokatoliške cerkve in kanonskim pravom. Kljub temu pa je maja 1953. skupščina sprejela zakon. S tem je bil dokončno pretrgan dialog med Cerkvijo in državo. Popis prebivalstev leta 1953 je pokazal, da se je za ateiste izreklo le 12 odstotkov prebivalstva, zato je Tito posvaril pred ukrepi, ki bi jih država izvajala nad duhovniki, izpostavil pa je nujno potrebno politično delo med mladimi, ki naj bi bilo pomembnejše od kakršne koli sile.³⁶

- Leta 1954 imenuje papež Pij XII. dr. Franja Šeperja za nadškofa koadjutorja, kar že kaže, da je začel popuščati tudi Vatikan.³⁷
- Leta 1956 po pismu Pija XII. pride do novih zaostritev. V njem papež spodbuja katoličane na Vzhodu, naj vzdržijo kljub pritiskom.³⁸

Že naslednje leto oblast zazna povečanje klerikalizma in ugotavlja, da so mlajši duhovniki manj naklonjeni oblasti kot starejši, opozori pa tudi na društvo Upokojeni šestoletniki, ki odvrča duhovnike od Cirilmetodijskega društva.³⁹

- 9. oktobra leta 1958 umre papež Pij XII., tri tedne kasneje, 28. oktobra, pa je imenovan nov papež Janez XXIII. V tem letu je člane Cirilmetodijskega društva sprejel Tito. Oblast pa postaja vse bolj strpna, kar se je pokazalo tudi v tem, da so nekateri škofje že dobili potne liste, s tem pa jim je bil omogočen obisk Vatikana.⁴⁰
- 25. januarja 1959 papež Janez XXIII. napove 2. vatikanski koncil, ki se je začel 11. oktobra 1962. »Aggiornamento« papeža Janeza XXIII. in 2. vatikanski koncil sta močno zarezala v srednjeveško ubeseditev na področju doktrine in delno tudi cerkvenih struktur. V dekretih in odlokih je koncil na novo presodil: o protikumunizmu; o verski svobodi; o odnosu do judov in judovstva; o prenovi cerkvene institucije na področjih doktrinalnih vprašanj, ki naj se skladajo z evangelijskimi izhodišči; o vlogi evangelija v posameznikovem življenju in življenju skupnosti; o vlogi laikov v Cerkvi, krajevnih cerkvah in o vlogi nacionalnih škofovskih konferenc; o reformi ljudskih pobožnosti, občestvu vernikov, kot božje ljudstvo na poti; o potrebnosti nenehnega prenavljanja skupaj z institucionalno cerkvijo; o nosilcih služb, ki ne gospodujejo nad božjim ljudstvom in niso njegovi oblastniki, ampak služabniki in skupnem duhovništvu verujočih, in to v smislu prastarega načela *Ecclesia semper reformanda*.
- Leto 1960 zaznamujeta najprej imenovanje apostolskega administratorja dr. Maksimiljana Držečnika za rezidencialnega škofa in smrt kardinala Alojzija Stepinca. Septembra pa so

je pa cerkvi dovoljeno, da ustanavlja šole za duhovnike. V osnutku pa ni bila predvidena omejitev verskega tiska. (Prim. M. Režek, n.d., str. 955.)

36 Prim. M. Režek, Ureditev odnosov z Rimskokatoliško cerkvijo, v: Slovenska novejša zgodovina 2, MD, Ljubljana 2005, str. 1049.

37 Prim. M. Režek, n. d., str. 1049.

38 Prim. M. Režek, n. d., str. 1049.

39 Prim. M. Režek, n. d., 1049.

40 Prim.M. Režek, n. d., 1050.

škofje na rednem zasedanju sprejeli spomenico o položaju Rimskokatoliške cerkve Jugoslavije.⁴¹

- Leta 1963 umre papež Janez XXIII., ki je začel tudi novo politiko do Vzhoda. »Agostinu Casaroliju je naročil, naj naveže stike z vzhodnoevropskimi vladami /.../.«⁴² Novi papež postane Giovanni Battista Montini (Pavel VI.), pod katerim doseže svoj vrhunec ostpolitik, ki jo je vzpostavil Janez XXIII.⁴³
- Politični pritiski na Cerkev so začeli popuščati tudi v Jugoslaviji. K popuščanju je verjetno pripomogel tudi mednarodni položaj Jugoslavije pa tudi prilagajanje Cerkve sodobnemu svetu. Škofje iz Jugoslavije so se lahko udeleževali sej zasedanj 2. vatikanskega koncila. Tito je izrekel sožalje ob smrti papeža Janeza XXIII. in čestital novo imenovanemu papežu Pavlu VI. ob izvolitvi. Po dolгих letih pogovorov je bil 25. junija leta 1966 podpisan med obema stranema protokol, državi pa sta vzpostavili tudi odnose na ravni poslanikov. Dokončno pa so bili diplomatski odnosi vzpostavljeni avgusta leta 1970.⁴⁴
- Že leta 1967 se v Cerkvi pokažejo nasprotja med zunanjo in notranjo politiko, ki jo nakazujeta tudi dve encikliki: progresivna *Popolorum progressio* in konservativna o celibatu *Sacerdotalis coelibatus*.⁴⁵
- Ta nasprotja pa še poglobi leta 1968 »nazadnjaška«⁴⁶ enciklika *Humane vite*⁴⁷, in to tri mesece po velikih družbenih premikih, ki jih zaznamuje »gibanje 68«. Študentskim nemirom iz Evrope so se pridružili tudi študenti v Ljubljani. Politiko v deželah realsocializma je zaznamovala tudi praška pomlad.

Grmič je na Vranskem ostal župnijski upravitelj do leta 1960⁴⁸, ko je bil imenovan za župnika in prodekana braslovške dekanije. V tem času pa ni samo obnavljal cerkva, ampak tudi intenzivno študiral. Razprave o vernih znanstvenikih, ki so mu jih objavljali v verskem listu *Oznanilo*, je potem obdelal v magistrski nalogi in začel pripravljati doktorat⁴⁹. Doktorsko disertacijo **Teološka vsebina strahu v eksistencializmu** je izdelal pod mentorstvom dr. Janeza Fabijana in somentorjev dr. Antona Trstenjaka in dr. Antona Strleta in jo 5. oktobra leta 1961 obranil na Teološki fakulteti v Ljubljani⁵⁰. Devetega oktobra je bil promoviran za doktorja teologije⁵¹. V disertaciji je najprej na splošno

41 V njej so opozorili na napake in nezakonito ravnanje oblasti in neupoštevanje zakona o pravnem položaju verskih skupnosti.

42 G. Galeazzi, F. Pinotti, *Skrivni Wojtyła*, Modrijan, Ljubljana 2012, str. 50.

43 Prim. G. Galeazzi, F. Pinotti, n., d., str. 50.

44 Prim. M. Režek, n.d., str. 1051–1052.

45 H. Küng, *Katoliška cerkev: kratka zgodovina*, Založba Sophia, Ljubljana 2004, str. 174.

46 H. Küng, *Katoliška cerkev: kratka zgodovina*, Založba Sophia, Ljubljana 2004, str. 175.

47 Enciklike nista podpisala ne škof M. Držečnik ne V. Grmič.

48 V Kroniko je zapisal: »Prevzvišeni g. škof je imenoval za župnika na Vranskem dosedanjega župnijskega upravitelja Vekoslava Grmiča. Umestitev je bila 3. avgusta, opravil jo je prečastiti dekan Janez Atelšek iz Braslovč. Navzočih je bilo 17 duhovnikov.« (Str. 395.)

49 H. Grandovec, n. d., str. 176.

50 Oba somentorja sta tudi podpisana pod pripombo: Besedilo v sedanji obliki v zadovoljivi meri upošteva zahteve in pripombe, ki jih je izrekla fakultetna ocenjevalna komisija pri obrambi disertacije. Kandidat je s tem izpolnil vse v Pravilniku navedene pogoje za svojo promocijo.

51 Bogdan Kolar, n.d., str. 12.

obravnaval eksistencialijo strahu, potem pa jo je v treh sklopih podrobneje razdelal: 1. Metafizično religiozni strah pri katoliškem pogledu na svet; 2. Metafizični strah pri ateističnem pogledu na svet; 3. Teološka vsebina strahu pri eksistencialistih mislecih: Sören Kierkegaard, Peter Wust, Gabriel Marcel, Karl Jaspers, Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre.⁵²

Z odlično obranjenim doktoratom in temo, ki je bila v tistem času novost na področju teologije⁵³, se je Grmiču odprla pot v akademske kroge. Že naslednje leto so ga povabili za honorarnega predavatelja na Teološko fakulteto v Ljubljani, vendar se je zapletlo z imenovanjem. Ob 80-letnici se je tega zapleta spomnil takole: »Leta 1962 me je fakulteta pozvala, naj se potegujem za mesto predavatelja za dogmatiko. To sem tudi storil, vendar je morala takrat verska komisija dati pristanek za to, da je lahko bil nekdo nastavljen na teološki fakulteti. Komisija je nato iskala podatke, seveda jih je iskala tudi na Vranskem. Očitno jih je dobila od nekoga, ki tej nalogi ni bil dorašel. Verska komisija je potem na podlagi podatkov, ki jih je dobila z Vranskega, odločila, da nisem zaželen na teološki fakulteti. O dogajanju sem obvestil škofa Držečnika, ki je šel k predsedniku komisije Borisu Kocijančiču. Ta je pristal, da postanem predavatelj, če škof Držečnik jamči, da ne bom počel česa protidržavnega.«⁵⁴ Na predlog komisije mu je bilo 30. junija 1962 izdano dovoljenje, da sme začeti s predavanji⁵⁵. Sprva je predaval dve uri tedensko, ko pa je nehal predavati njegov mentor pri doktorski disertaciji dr. Janez Fabijan, je predaval štiri ure.

Kmalu si je v Ljubljani našel krog profesorjev: J. Janžekoviča, A. Trstenjaka, S. Cajnkarja, M. Miklavčiča in J. Fabijana, dokler ga niso zaprli, s katerimi se je redno sestajal in razpravljal o teoloških, družbenih in političnih vprašanjih. Še posebej se spominja razprav o dialogu.⁵⁶

V letih do 1968, ko je bil imenovan za pomožnega škofa v Mariboru, je objavil številne obsežne razprave v reviji Bogoslovni vestnik, ki jo izdaja teološka fakulteta. Prva številka je izšla leta 1962 z naslovom *Osnove teologije strahu v evangelijih*⁵⁷. Stanko Cajnkar je kasneje v poročilu o *Delu fakultete po ločitvi od univerze* zapisal, da je v zborniku sodeloval tudi takratni župnik na Vranskem, sedanji pomožni škof dr. V. Grmič, in nadaljuje: »Dr. Grmič razpravlja o teologiji strahu v evangelijih, tema, o kateri bi v prejšnjih časih komaj kdo spregovoril, v času eksistencializma pa je postala zanimiva in vredna objave.«⁵⁸ Že naslednje leto 7. marca je bil slavnostni govornik na fakultetni proslavi v čast zavetniku fakultete Tomažu Akvinskemu. Predaval je o temi *Teološki pogled na duhovno situacijo sedanjega človeka*.⁵⁹ Predavanje je bilo namenjeno pridobitvi naslova. Že po dveh letih, 15. 6. 1964, je postal docent za sistematično teologijo, 6. 11. 1967 izredni profesor, 24. 11. 1972 pa redni profesor. V številnih razpravah se ni dotikal več samo strogo teoloških tem, ampak vse bolj izpostavljal teme, ki postanejo stalnica tudi v naslednjem desetletju: dialog cerkve s svetom, osnove in

52 Glej kazalo v disertaciji.

53 Prim. H. Grandovec, n. d., str. 178.

54 Prim. H. Grandovec, n. d., str. 178.

55 B. Kolar pravi: »Iz tega rodu študentov se je prvi vključil med profesorje fakultete leta 1962, ko je 'komisija za verska vprašanja LRS preklicala svoj ugovor o postavitvi dr. Vekoslava Grmiča za honorarnega predavatelja'.« (Poslovilna beseda ob smrti prof. dr. Vekoslava Grmiča, naslovnega škofa in nekdanjega profesorja teološke fakultete v Ljubljani, Znamenje 3-4 /2005/, str. 12.)

56 H. Grandovec, n. d., str. 178.

57 Razprava je izšla v Zborniku razprav teološke fakultete, ki je izšel ob 500-letnici ustanovitve ljubljanske škofije.

58 S. Cajnkar, Delo fakultete po ločitvi od univerze, Bogoslovni vestnik, 29 (1969), str. 184.

59 S. Cajnkar, Delo fakultete po ločitvi od univerze, Bogoslovni vestnik, 29(1969), str. 202.

utemeljitev dialoga z ločenimi brati, oblike modernega ateizma, krščanski humanizem, teološki vidiki dela in druge⁶⁰.

Prelomnico v dotedanjem delu na župniji in predavanjih na Teološki fakulteti v Ljubljani pomeni imenovanje za mariborskega pomožnega škofa. Imenovanje je bilo objavljeno 1. marca leta 1968 v vatikanskem glasilu *L'Osservatore Romano* in na vatikanskem radiu. Papež Pavel VI. je upošteval predlog škofa Maksimiljana Držečnika⁶¹. Vatikan ga je imenoval za mariborskega pomožnega škofa in za naslovnega škofa ucchitanskega. Posvečen je bil v Mariboru 21. aprila istega leta⁶². Škof Držečnik je ob svojem srebrnem škofovskem jubileju leta 1971 obudil spomine: »Leta 1959 sem bil zelo bolan. Po operaciji sem odšel takoj na birmovanje, in to me je hudo prizadelo. Čisto sem onemogel, zgubil sem spanec. Že takrat sem prosil za pomožnega škofa. Potem sem si počasi opomogel. V Rimu sem med koncilom spet predlagal razne kandidate, pa ni šlo. Tedaj sem sklenil, da bom predlagal na prvem mestu sedanjega pomožnega škofa. Na dan vseh svetih sem se vračal iz okolice v Rim in sem se spotoma ustavil v baziliki sv. Pavla. Bila je obletnica moje nove maše. Pokleknil sem pri glavnem oltarju ob grobu in med drugim pomislil tudi na to zadevo, ki se je vlekla že vrsto let. Nenadoma sem opazil, da je pokleknil poleg mene dr. Grmič, ki je bil takrat v Rimu. V tem sem videl nekakšen božji prst, da je izbira dobra. In res je dobra.«⁶³ Za škofovsko geslo si je izbral moto: *Oznanjujte evangelij*.

DELOVANJE V LETIH OD 1968 DO 1981

V sedemdesetih letih se začnejo vzpostavljati novi odnosi med jugoslovansko oblastjo in Rimskokatoliško cerkvijo:

6. Na političnem področju je pomembna obnovitev diplomatskih odnosov med Vatikanom in Jugoslavijo leta 1970.⁶⁴

60 Sledile so: Teološki pogled na duhovno situacijo sedanjega človeka, BV, 25(1965, str. 39–56; Geneza greha na zemlji, BV, 25(1965), str. 51–60; Teološka utemeljitev dialoga z ločenimi brati, BV, 26(1966), str. 95–103; Bog v stvarstvu, BV, 27(1967), str. 21–30; Oblike modernega ateizma, BV, 27(1967), str. 17–210; Teološki vidiki dela, BV 27(1967), str. 89–108; Temeljne misli o krščanskem humanizmu, BV 28(1968), str. 5–13; Evolucija in odrešenje, BV, 29(1969), str. 285–294. Vprašanje božje smrti, BV, 29(1969), str. 3–11. Ocene: Truhlar K. V., Pokoncilski Katoliški etos, v: BV, 27(1967) str. 310–311; Truhlar K. V., Teilhard und Solowjev – Dichtunh und religiöse Erfahrung, v: BV(1966), str. 151–152. Objavil pa je tudi Bibliografijo dr. Janeza Fabijana, v: BV, 27(1967), str. 294–297.

61 Grmič se spominja takole: »Danes se prav dobro spominjam vsega, kar je privedlo do tega, da sem postal pomožni škof. Tudi tega, da se je takrat škof Držečnik odločil, da bi imenovali mene, potem ko je predlagal že druge, vendar nikogar drugega niso potrdili, moje imenovanje pa so.

Pred imenovanjem me je škof Držečnik poklical in ko mi je povedal zanj, sem bil zelo presenečen. Naslednji dan sem mu poslal pismo, v katerem sem ga prosil, naj rajši odstopi od imenovanja, da bom rajši ostal profesor in dušni pastir na Vranskem, in naj to sporoči v Rim. Pismo je na škofijo odnesel moj mežnar z Vranskega, ki se je potem vrnil s pismom, v katerem je škof Držečnik zapisal, naj sprejem imenovanje.« (S. Reher, Iskalec resnice in večne Resnice, Znamenje 3-4 /2003/, str. 188–189.)

62 Škofovskega posvečenja se spominja takole: »Bila je bela nedelja, lep sončen pomladanski dan, ki se ga še vedno rad spominjam. Vse bilo v cvetju in zelenju. V Mariboru me je posvetil nuncij Mario Cagna, soposvečevalca pa sta bila ljubljanski nadškof Pogačnik in škof Držečnik. Na posvečenju sta bila tudi koprski škof Jenko, takrat administrator v Kopru, in ljubljanski pomožni škof Stanislav Lenič.« (S. Reher, Iskalec resnice in večne Resnice, Znamenje 3-4/2003/, str. 188.)

63 H. Žveglič, Mohorjev koledar, MD, Celje 1984, str. 129.

64 Prim. M. Režek, n.d., str. 1052.

7. Nova vatikanska politika do komunističnih držav, ki jo je utiral kardinal Casaroli s sporazumi in misijami v deželah realsocializma, se je pokazala tudi v Sloveniji. Nakazoval se je nov odnos aktualne oblasti do Katoliške cerkve, ki ga je pokazal politični vrh z ideologom Edvardom Kardeljem, da vernikov »samoupravni socializem ne sme pustiti zunaj ali mobilizirati proti sebi, saj 'religija ni – ne sme biti – ovira za enakopravno vključevanje človeka – vernika v socialistično življenje družbe' /.../.«⁶⁵
8. Dialog, ki ga je Vatikan začel vzpostavljati s komunističnimi oblastmi, je omogočil, da je bil aprila leta 1968 Vekoslav Grmič imenovan za pomožnega škofa v Mariboru. Z njegovim imenovanjem je bil nakazan tudi odnos aktualne oblasti do vernih.
9. Leta 1978 je umrl Pavel VI., za papeža je izvoljen Albino Luciani, ki si je nadel ime Janez Pavel I. Po triintridesetih dneh je Luciani nepričakovano umrl, nasledil ga je Poljak Karol Wojtyła, in si nadel ime Janez Pavel II.
10. Pokoncilski zagon pod dolгим papeževanjem Janeza Pavla II. je počasi plahnel, Cerkev pa se je pod njegovim papeževanjem vse bolj bližala utečenim tirnicam pred 2. vaticanskim koncilom. Zadušeni so bili številni reformatorski poizkusi in duh reformacijskih prizadevanj se je vse bolj umikal. Že takoj po nastopu pontifikata je pokazal nepopustljivost do pobud, ki se niso skladale z navidezno utečenim hierarhičnim kolesjem, zato je odstranjeval vse, kar naj bi motilo urejeno institucionalno delovanja, s tem pa pehal institucijo v vedno večjo krizo. Navzven se je Wojtyła kazal demokratičnega, vse manj pa je dopuščal pobude, ki so prihajale od znotraj – iz cerkvene baze. Giacomo Galeazzi in Ferruccio Pinotti sta v knjigi *Skrivni Wojtyła* zapisala: »Wojtyła je bil sicer res verski voditelj, a predvsem je bil vojskovodja v prvi bojni črti proti komunizmu, zato je od začetka svojega pontifikata, ko se je šele 'uvajal', čutil potrebo, da strne vrste cerkvene hierarhije in odpravi vse moteče dejavnike ali položaje.«⁶⁶ Takoj po nastopu pontifikata je začel z ukrepi proti posameznim škofom in teologom. Decembra 1979 je Kongregacija za nauk vere obsodila znane teologe in izvedence na 2. vaticanskem koncilu Hansa Künga, dominikanca Edwarda Schillebeeckxa in moralnega teologa Bernharda Häringa, ki je bil docent na rimski Akademiji Alfonsiani in eden vidnih teologov 2. vaticanskega koncila in francoskega teologa, dominikanca Jacquesa Pohierja.
11. Ko se je udeležil januarja leta 1979 3. generalne konference latinskoameriških škofov v Puebli, je odkrito napadel teologijo osvoboditve.
12. Marca leta 1979 je avdienco sprejel salvadorskega škofa Oscarja Arnulfa Romera, ni pa pokazal nobene občutljivosti za strahote, ki jih je počenjal salvadorski režim.⁶⁷ Že naslednje leto 24. marca 1980 so Romera ustrelili pred oltarjem.⁶⁸

Jeseni leta 1968 se je Grmič preselil v Maribor. Dokončali so adaptacijo stavbe na Slomškovem trgu 20 in vanjo preselili bogoslovce zadnjih treh letnikov teologije. Dobil je dve ključni funkciji: postal je ravnatelj na novo ustanovljenega bogoslovja in predavatelj in prodekan na prav tako na novo ustanovljenem Oddelku Teološke fakultete s sedežem v Ljubljani. Leta 1969 Stanko Cajnkar zapiše: »/.../ rektor dr. Vekoslav Grmič prihaja kot prodekan samo na seje v Ljubljano, predava pa samo v Mariboru.«⁶⁹ Škof M. Držečnik mu je takoj ob preselitvi v Maribor zaupal še eno občutljivo nalogo: postal je škofov vikar za osebne zadeve. Istega leta je postal tudi predsednik celjske Mohorjeve družbe.

65 M. Kerševan, Resnica iz upanja, v: Zbornik ob 80-letnici škofa Grmiča, Znamenje 3–4 (2003), str. 51.

66 Skrivni Wojtyła. Ozadje bliskovite beatifikacije Janeza Pavla II. Modrijan, Ljubljana 2012, str. 161.

67 Prim. G. Galeazzi, F. Pinotti, n. d., str. 69.

68 H. Küng, Kaj verujem, 2000, Ljubljana 2013, str. 190.

69 Bogoslovni vestnik, 1969, letnik 29, str. 195.

Ob funkcijah, ki jih je prevzel na Oddelku fakultete, v bogoslovju in na škofiji, pa je sledila razgibana pastoralna dejavnost: birmovanja, vizitacije, maševanja ob župnijskih slovesnostih, sodelovanja na dekanijskih duhovnih obnovah, vodenja duhovnih vaj in sej dekanov in druge.

Jeseni, 22. novembra 1968, je v Idriji na javni tribuni s temo *Ali je Bog mrtev?*, ki jo je organiziral Klub mladih, ob priznanem filozofu dr. Janezu Janžekoviču, na katoliški strani nastopil tudi Grmič70. Od marksistov sta razpravljala prof. dr. Marko Kerševan in prof. dr. Zdenko Roter. Udeleženec M. Kerševan pravi, da je bila dvorana Mladinskega kluba nabito polna, kar je takrat »vzbujalo vtis nekakšnega subverzivnega dejanja /.../.«⁷¹ Vretje po Evropi se je odrazilo v študentskih gibanjih, ki so zajela tudi Jugoslavijo. Pojavi, kot so praška pomlad, v Italiji pa pojav evrokomunizma in dialoga med kristjani in marksisti, v Cerkvi pa tudi zagnanost v smeri »aggiornamenta«, pa so že nakazovali tudi nov čas odnosov aktualne oblasti do vernih, »ki jih samoupravni socializem ne sme pustiti zunaj ali mobilizirati proti sebi, saj 'religija ni – ne sme biti – ovira za enakopravno vključevanje človeka-vernika v socialistično življenje družbe' /.../.«⁷² Kljub temu, da se je Grmič odločil za dialog s socialistično oblastjo, pa nekateri niso bili naklonjeni njegovemu delovanju in so ga označevali s sintagmo »taki so najbolj nevarni«. ⁷³

Leta 1969 je izdal pri Mohorjevi družbi knjigo *Med vero in nevero*, v kateri razpravlja o veri in njenih razsežnostih, zaključuje pa s poglavjem *O sožitju*. V njem še posebej izpostavi dialog kot »našo dolžnost«. ⁷⁴ Tudi v naslednjih letih se je v razpravah študijsko loteval zgodovinsko pogojenih podob Boga, nevere vernih, absolutnega in relativnega v krščanskem izročilu, personalizma v krščanstvu in odnosa krščanstva in marksizma, utemeljil pa tudi dokončno laično etiko, ko je pogumno postavil pod vprašaj trditev: »Če ni Boga, je vse dovoljeno.«⁷⁵ Iz razprav pa veje duh reformatorske paradigme *Ecclesia semper reformanda*. Reformanda pa tudi v tem smislu, da ni vezana samo na neki družbeni sistem. Ko pa ni vezana nanj, ji je lahko blizu tudi socializem, ne pa samo zahodni kapitalistični sistemi, v katerih se je vdomljala skozi stoletja. Je pa videl v socializmu tisto možno obliko socialnega korektorja, ki ne bo dovolil ekstremnih socialnih razlik med posameznimi družbenimi sloji. Iz konkretnih socialnih razmer v mladosti in novih kontekstnih teologij je dozorevala tudi njegova teologija socializma, ki ji ni bil naklonjen poljski papež Janez Pavel II., s katerim se je pred imenovanjem za škofa ordinarija v Mariboru pogovarjal o teh temah⁷⁶.

70 »Na tribuni je dr. Janžekovič razpravljajl o vprašanju: 'Ali je Bog modroslovcev umrl?' /.../ Dr. Grmič in dr. Janžekovič sta si razdelila delo tako, da je Grmič razpravljajl o vprašanju: 'Ali je mrtev Bog razodetja?'« (M. Kerševan, Resnica in upanju, v: Zbornik ob 80-letnici škofa Grmiča, v: Znamenje 2003, št. 3-4., str. 49.)

71 M. Kerševan, n.d., str. 49.

72 M. Kerševan, n.d., str. 50–51.

73 M. Kerševan, n. d., str. 52.

74 V. Grmič, *Med vero in nevero*, str. 106.

75 Resnica iz ljubezni, str. 186.

76 Ob 25-letnici papeževanja Janeza Pavla II. je napisal kratek sestavek, v katerem je zapisal: »Tukaj se nehote spominjam njegove sodbe o kapitalizmu in socializmu, ko sem bil leta 1979 pri njem v osebni avdienci. Takrat mi je dejal: 'Tako kapitalizem kakor socializem sta materialistična nazora in v tem pogledu ju je treba popolnoma odkloniti.' Nekoliko drugače bi dejal papež Janez XXIII., ki je zapisal v znameniti okrožnici 'Pacem in teris', ko je spregovoril tudi o revolucionarnih nazorih, kakršen je socializem, da, komunizem. Takole pravi: 'Prav tako ne smemo enačiti napačnih filozofskih nazorov o naravi, izviru in namenu sveta in človeka z zgodovinski gibanji, ustanovljenimi z gospodarskim, socialnim, kulturnim ali političnim namenom, niti tedaj ne, če ta gibanja izvirajo in se še zmeraj navdihujejo iz teh teorij; res se formula nauka, ko je enkrat natančno določena, ne spreminja več, gibanja pa žive v spremenljivih konkretnih razmerah, ki nujno globoko vplivajo na razvoj nauka. Kolikor se gibanja skladajo z načeli zdrave pameti in se ujemajo z upravičenimi zahtevami človeške osebe, kdo bi ne hotel v tem spoznati pozitivnih prvin vrednih odobravanja. Medtem ko je gledanje Janeza Pavla II. načelno ekskluzivno, je gledanje Janeza XXIII. povsem dialoško.« (Ljudski papež in dušni pastir vsega sveta, v: Poslednji spisi. Misli o sodobnosti, str. 72.)

Leta 1971 je bil med soustanovitelji revije Znamenje. Nova revija pa naj bi imela širšo zasnovo kot njena predhodnica Nova pot, ki je bila v glavnem namenjena duhovnikom. Slovenski prostor pa so že dodobra razgibale knjige *Katoliški pokoncilski etos* (1967) in še zlasti *Katolicizem v poglobitvenem procesu* (1971) dr. Vladimirja Truhlarja in *Misli o koncilu* (1968) Stanka Cajnkarja. V pogovoru h knjigi *Katolicizem v poglobitvenem procesu* Grmič pravi: »Po vsem tem je gotovo potrebno, da se z nemirom v Cerkvi iskreno soočimo, četudi moremo pri nas govoriti še vsaj o navideznem miru. In to moremo storiti iz več razlogov. Najprej bomo na tak način lažje pravilno presodili položaj v naši Cerkvi. Dalje bomo spoznali težave, ki smo jih morda doslej omalovaževali, medtem ko so drugod dobile že takšno obliko, da se zdijo vsaj začasno nepremagljive. Iz rešitev in poskusov drugod se bomo gotovo tudi sami marsikaj naučili.«⁷⁷

Ob tridesetletnici izhajanja revije Znamenje je Grmič v jubilejnem članku spregovoril tudi o času, ko so začeli nekateri intelektualci razmišljati o ustanovitvi nove teološke revije: »Ker je bilo to v času po drugem vatikanskem cerkvenem zboru, ki bi ga smeli imenovati čas bujne pomladne rasti po spodbudah tega izrednega dogodka v zgodovini Katoliške cerkve in sploh krščanstva, je razumljivo, da je tudi slovensko krščanstvo začutilo potrebo, da odpre cerkev in tako omogoči blagodejni preprih, ki bi bil še posebej po dogodkih v času okupacije hudo potreben.«⁷⁸ Tega prepriha v Katoliški cerkvi na Slovenskem tudi po petih letih po koncilu še ni bilo moč čutiti.⁷⁹ Še v sedemdesetih letih je slovenska Cerkev tičala globoko v katolicizmu, kakršen se je na Slovenskem oblikoval od srede 19. stoletja naprej. Pretežni del starejših duhovnikov je še vedno ostajal pri »preizkušeni predkoncilski pastoralni praksi«: spodbujanju tradicionalnih pobožnosti in cerkvenosti, ni si pa upal graditi na osebni posameznikovi veri in odgovarjati na vprašanja, ki se verujočemu pojavljajo o njegovi veri ter instituciji in jih ni moč reševati s cenenimi katekizemskimi odgovori in zahtevami le po izpolnjevanju cerkvenopravnih predpisov. O tej vernosti je razmišljal v eni od številčk Znamenja tudi urednik Franc Rode: »Zrelost v veri predpostavlja tudi postopno očiščenje naših predstav o Bogu /.../. Dokler ne bomo očistili božjega obličja vseh janzenističnih, jožefinističnih in romantičnih potez, ne bomo prišli do odrasle vere.« Potem pa razmišljanje nadaljuje z retoričnimi vprašanji o podobi Boga v vernosti slovenskega katoličana: »In kakšnega Boga molimo Slovenci? Kakšen je slovenski Bog? V predstavi mnogih ima morda še vedno poteze mirnega, pravičnega in modrega cesarja Franca Jožefa I. Naš Bog ljubi red in disciplino. Bog, ki pazi na natančno izpolnitev vseh predpisov. Enooko bitje, ki-vse-vidi-in-vse-ve-greh-se-delati-ne-sme. Naš Bog ima sila izostren čut za pravičnost. On dobro plačuje in hudo kaznuje /.../. Naš Bog nerad odpušča. Da bi tako nekritično in zastoj odpuščal, ko Kristus grešnici, o tem ni govora. Sicer pa, ali Slovenci sploh verjamejo v odpuščanje grehov? Narodi proletarci, ki so bili dolgo tlačeni in izkoriščani, so zelo občutljivi za pravičnost. Bog, ki gre nasproti izgubljenemu sinu, nam ne gre v račun. Kaj bi s takim Bogom? Naš Bog ni mevža. Naš Bog ni neumen. Tudi poteze Boga, ki živi v slovenski narodni podzavesti, bo treba očistiti, če hočemo, da bo

77 V. Grmič, *Knjigi na pot*, v: Dr. V. Truhlar, n.d., str.5.

78 V. Grmič. *Ob tridesetletnici*, v: *Znamenje* 1–2 (2000), str. 5.

79 Stanko Cajnkar na vprašanje: »Najbolj boleče in veliko skrb vzbujajoče je vprašanje o prepočasnem in medtem preobražanju slovenske katoliške Cerkve v smislu in po odlokih drugega Vatikana. Kje ležijo po Tvoje vzroki za to?« Cajnkar odgovarja: »Prepočasno in medlo preobraževanje Cerkve v času po koncilu ni samo slovenski problem. Preobrazba namreč ni odvisna le od izvajanja koncilskih odlokov, temveč prav tako in morda še bolj od pozicij, na katerih so se nahajali katoličani pred koncilom. Reforma, ki pomeni temeljito spremembo miselnosti in prakse, ne more biti plod mehanične, zunanje adaptacije starega načina življenja in nove norme /.../. Reforma je najprej obračun s samim seboj, dolg in krvavo resen. To velja za visoke cerkvene voditelje seveda še bolj kakor za navadne vernike. Seveda mora biti izpraševanje vesti obenem dialog s Cerkvijo kot božjim ljudstvom, ker so navadni verniki nekakšen cerkveni proletariat, ki se za svoje pravice šele bori, so njihovi protesti manj obteženi s krivico, kakor so opravičila in življenjske geste oblastnikov. Vendar to ne more veljati kot popolna odveza.« (*Znamenje* 1/1971/, str. 3.)

narod dospel do zrelosti vere.«⁸⁰ Njegovo razmišljanje je daleč od kake resne sociološke študije o vernosti slovenskega katoličana in podobi Boga v njegovi vernosti, je pa zanimivo zato, ker je z njo pokazal, kakšnega vernika je v stoletjih izoblikovala uradna Cerkev na Slovenskem: namesto blagodejnega občutka, da veruje v radostno oznanilo govora na gori in ga udejanja v vsakdanjem življenju, je vanj vsadila strah pred pravičnim Bogom, ki samo čaka, da ga bo strogo kaznoval za storjena 'grešna dejanja'«⁸¹. V nadaljevanju Rode predstavi novega pokoncilskega zrelega kristjana – takega, ki bo znal »razkrinkavati v sebi in v Cerkvi lažne poteze božjega obličja /.../« Kristjana, ki ni več verski infantilnež in ideološki ekskluzivnež, ki so mu s »/K/atekizmi napolnili glavo s kupom 'resnic'«, kajti, kako »so te resnice med seboj povezane, mnogokrat ni jasno, niti kake resnice so najbolj važne, zato je naša zavest »često religiozna ropotarnica, polna resnic in zapovedi.«⁸² Podobno je razmišljal tudi Vladimir Truhlar in opozoril, da »kristjan ni človek, ki ga o veri poučuje le 'cerkveno učiteljstvo', marveč oseba, katere vera je 'bolj prvenstveno' iz 'poslušanja', 'pokorščine' tistemu 'notranjemu učiteljstvu', kjer je učitelj sam Bog.«⁸³ To versko »ropotarnico« in »poučenega« kristjana je uradna Katoliška cerkev na Slovenskem oblikovala še v sedemdesetih letih na predvojnem zideologiziranem krščanstvu in ga spodbujala v sovraštvu do aktualne oblasti, ki ga je spretno izrabljala tudi aktualna oblast, da se je lahko borila proti »notranjemu sovražniku«. Na to sklerikalizirano povojno krščanstvo sta v prvih številkah Znamenja opozorila tudi Franc Perko in Vekoslav Grmič, ko sta spregovorila o vključevanju slovenskih kristjanov v novo družbo. F. Perko je v daljši razpravi opozoril na klerikalizem v slovenski Cerkvi in na odnos do aktualne oblasti: »Uspehi humanizacije naše družbe so nesporni kljub mnogim negativnim pojavom. Priznanju, ki ga jugoslovanski socializem uživa v svetu, se moramo priključiti tudi slovenski kristjani, saj smo sestavni del te samoupravne družbe, v kateri je resnično veliko pristno krščanskih idealov /.../ Ne glede na to, kaj bo storila druga stran, bi bilo po moji presoji krščanskih etičnih načel prav, da Cerkev javno obžaluje, kar je bilo v preteklosti z njene strani in strani slovenskih katoličanov zgrešenega in da v krščanski velikodušnosti odpusti tudi vse krivice, ki jih je pretrpela ter tako ponudi roko sprave /.../ Osebnostno menim, da bo prav uresničena samoupravna socialistična družba dala krščanstvu polno možnost uveljavitve evangeljskega etosa /.../« V nadaljevanju pa izpostavi, da sta potrebni »zahteva in želja po popolni depolitizaciji Cerkve in vere pri nas«. Potem pa pristavi: »Na srečo so si sodobni krščanski pogledi na razvoj družbe (Cerkev dejansko svoje socialne doktrine nima, pač pa na družbene razmere naobrača splošna moralna načela ter marksistični pogled) zelo sorodni.« In potem spregovori še o obnavljanju klerikalizma: »Slovenski kristjani morajo biti odločno proti vmešavanju vere v zgolj politične zadeve, proti vsakemu obnavljanju klerikalizma, hkrati pa odločni branilci svojih pravic, pravic dostojanstva vernega človeka v samoupravni socialistični družbi /.../ Želimo se popolno vključiti v graditev naše samoupravne družbe /.../ Želimo odkrit obračun za našo polpreteklost /.../ protirevolucijo, ki je pri njej sodelovalo vodstvo Cerkve v Ljubljanski pokrajini z nekaterimi kristjani.«⁸⁴ Grmič prav tako ugotavlja, da je v slovenski Cerkvi veliko klerikalizma, ki izhaja iz »nezaupanja do laikov«, da je »ves verski tisk /.../ še vedno v rokah predvsem klerikov, duhovnikov«, da je »v slovenski Cerkvi večkrat naravnost bolesta občutljivost za 'formalno avtoriteto' in pomanjkanje vsakega posluha za dialog z laiki – strokovnjaki v okviru različnih svetov in izven svetov«, da obstajajo »končno primeri, ko si predstavniki Cerkve poskušajo priboriti zmago nad tistimi, ki drugače mislijo, pa čeprav gre za brate v duhovniškem poslanstvu, s sredstvi, ki so daleč od dialoga in ljubezenske službe.«⁸⁵ Podobno ugotavlja leta 1984 na teološkem tečaju v Ljubljani laik Lojze Peterle, ko

80 F. Rode, Krščanska zrelost, v: Znamenje 1 (1971), str. 99.

81 V Slomškovih Drobtnicah za leto 1865–1866 lahko preberemo v pridigi *Šola poslednje sodbe, pekla in neskončne večnosti*: »Kakor hitro pekel na unem svetu ugasne, se pekel na tem svetu vname. – Kakor je Bog pravičen, tako je pekel resničen. Ako ni pekla, ni tudi nebes /.../ Le s pajčino neverci in hudodelci peklenski brezen zakrivajo.« (Str. 77.)

82 F. Rode, n. d., v: Znamenje 1 (1971), str. 98.

83 V. Truhlar, Koliko je v slovenski Cerkvi religije, v: Znamenje 1 (1971), str. 128.

84 F. Perko, Slovenski kristjan v samoupravni družbi, v: Znamenje 1 (1971), str. 188.

85 V. Grmič, Klerikalizem v slovenski Cerkvi, v: Znamenje 1 (1971), str. 188.

razmišlja, ali je slovenska Cerkev božje ljudstvo, o kakršnem govori 2. vatikanski koncil, ali pa je /S/lovenski množični vernik /.../ po zaslugi vzgoje, duhovnih in političnih razmer, ki koreninijo še v predvojni dobi, introvertirana (mogoče celo zakompleksana) oseba brez čvrste identitete, ki z intimističnim verovanjem ni sposobna celovitega in iz lastnega spoznanja utemeljenega verovanja. Je brez socialnega čuta v širšem smislu.«⁸⁶

Zato je Grmič videl poslanstvo teologije v usmeritvi, ki jo je izpostavil 2. vatikanski koncil in jo je zahtevala tudi družbena stvarnost. Na vprašanje, ali hoče predstaviti temeljno usmeritev svoje teologije, odgovarja: »Osnovna usmeritev je dialog z različno mislečimi /.../ Vsaka teologija je nesmiselna, če je papirnata, to se pravi, če se ne zna približati svetu in razmeram določenega časa, v katerem razmišljamo o božjih stvareh. Se pravi, da je potrebno vedno upoštevati tudi čas in razmere, to je tako imenovani kontekst teologije. Posebej je potrebno upoštevati način mišljenja, način gledanja na stvari, kar imenujemo paradigma /.../.«⁸⁷

V reviji Znamenje je izdal številne razprave, v katerih je soočal teologijo z aktualno družbeno stvarnostjo, institucionalizirano krščanstvo z evangeljskim, kritično ovrednotil preteklost Cerkve in zahteval njeno depolitizacijo. Nekatere od teh in posamezne odlomke iz njih je imel na mizi tudi Janez Pavel II., ko je leta 1979 sprejel Grmiča v osebno avdienco.

- Leta 1971: Človek ene ali dveh dimenzij, Dogma v zgodovinski razsežnosti, Klerikalizem v slovenski cerkvi, Cerkev monologa – Cerkev dialoga.
- Leta 1972: Kristjan pred pojavom desakralizacije, Pogledi klasikov marksizma na religijo, Verski problemi današnjega človeka, Pogledi klasikov marksizma na religijo, Bistvo krščanstva, Napetosti med teologi in cerkvenim učiteljstvom, V notranjem človeku je resnica, Verski problemi današnjega človeka.
- Leta 1973: Naloge teologije danes. Predavanje ob odprtju prizidka teološke fakultete, Krška škofija in Slovenci. Razmerje škofije do Slovencev v luči cerkvenih izjav v zadnjem času. Pluralizem v Cerkvi, Kriza teološke govorice, Naš čas v luči upanja, Dialog najtežji jezik.
- Leta 1974: Humanizem in antihumanizem, Teološki vidiki ateizma, Ateistična duhovnost, Razmišljanje ob robu škofovske sinode v Rimu, Tvegana ljubezen
- Leta 1975: Deklerikalizacija – evangelizacija našega krščanstva, Krščanstvo in ideologija, Personalizem v krščanstvu, Sožitje med vernimi in nevernimi, Teologija človeške skupnosti, Teologija zemeljskih resničnosti
- Leta 1976: Cerkev starih ali Cerkev mladih, Nevera vernih, Vera nevernih, Prenova cerkve v Sloveniji, Utemeljitev laične etike, Prastrah in prakrivda?, Resnica, ki lahko osvobaja ali zaslužuje
- Leta 1977: Absolutno in relativno v krščanskem izročilu, Krščansko izročilo v času ateizma, Kaj je Bog?, Vera kot tveganje, Veri človek v času sekularizacije, Veri človek in Marxov ateizem, Še o nežnosti.
- Leta 1978: Institucionalno gibanje in kritika, Notranje osvobajanje, Preroštvo v slovenski Cerkvi danes, Preziranje resnice, Predstava Boga, ki spreminja svojo podobo, Upanje pri neverujočih.

⁸⁶ J. Peterle, Ali je slovenska Cerkev tudi božje ljudstvo?, v: 20 let po koncilu, Zbornik predavanj s teološkega tečaja o aktualnih temah za študente in izobražence (1983–1984), Ljubljana 1984, str. 95 – 102

⁸⁷ S. Reher, Iskalec resnice in večne Resnice, Znamenje 2003, št. 3-4, str. 201–202.

- Leta 1979: Globoko v nas so korenine, Končnost in neskončnost pojma Bog, Božja presežnost in verska govorica, Socialistično angažirana šola in marksizem, Zgodovinska obremenjenost in prenova.
- Leto 1980: Evangelij v službi humanizma, Teologija v službi človeka (Ob 60-letnici Teološke fakultete Ljubljana), Svoboda, enakost, bratstvo v luči evangelija, Vera – abstrakcija ali dogajanje.

V tem času je veliko predaval doma in v tujini: v Avstriji (Tinje na Koroškem, Celovec, Dunaj, Linz), v Zahodni Nemčiji (Berlin, Heidelberg, Dortmund) na Nizozemskem in Švedskem (Upsala⁹, v Grčiji in po Jugoslaviji.⁸⁸ Predavanja so – pravi Rajhman – »privabila predvsem tiste, ki so se zanimali za teološko misel z Vzhoda. Z njimi si je ustvaril sloves naprednega teologa /.../ slovenska teologija z njim doživlja svoj preporod, ko se spet z njim zavzema za odprtost navzven in ekumenizem, ki prav zaradi njegovega angažmaja v tej smeri ni samo katedrska teorija. Bil je namreč eden izmed prvih in najvidnejših pobudnikov jugoslovanskih ekumenskih simpozijev na ravni teoloških fakultet. Prvi je bil v Mariboru 1974, drugi v Lovranu, tretji v Aradjelovcu, četrti v Ljubljani (1980), peti v Zagrebu (1982). Na vseh je bil Grmič predavatelj in priznan diskutant.«⁸⁹

V ta čas sodi tudi ravnateljstvo v celjski Mohorjevi družbi. Ob njegovi 60-letnici je H. Žveglič zapisal: »Vem, da je V. Grmič za Mohorjevo veliko storil in žrtvoval, ne le v dobrem desetletju, ko je bil njen predsednik. Vtisnil ji je njen pečat.«⁹⁰ Ob isti obletnici pa tudi J. Rajhman ni zaobilšel njegovega ravnateljstva v Mohorjevi družbi: »Kako pomemben instrument v času njegovega delovanja je bila Mohorjeva družba, se bo šele pokazalo. Z vrsto publikacij v redni zbirki in z izrednimi knjigami je Mohorjeva družba širila njegovo misel ne le o sožitju /.../.«⁹¹ Kar pa seveda ni bilo všeč vsem tistim, ki so ga že prej hoteli diskreditirati. H. Žveglič jih našteje nekaj takih diskreditacij in nanje tudi odgovarja: »Zelo pogost očitek, ki leti na V. Grmiča, so *dvojna merila*: v Cerkvi da vidi le napake in nanje opozarja, pri marksistih in ateistih pa spregleda napake in vidi samo dobro. S stališča cerkve kot organizirane družbe je to najbrž res hudo narobe. V luči Kristusovega evangelija pa je tako edinole prav: pometati najprej pred domačim pragom, izdreti najprej bruno iz lastnega očesa, da bi potem videl jemati iver iz očesa svojega brata /.../ Spet drugi trdijo, da je Grmič uvedel v teologijo modernizem /.../ Najbrž jih je nekaj, ki so se uvrstili med Grmičeve nasprotnike zaradi njegove eksplozivne narave /.../ 'Paktiranje z oblastniki ni bilo nikdar krščanska krepost. Večkrat pa krščanska praksa.'«⁹² Te diskreditacije so izkoristili takoj po neimenovanju za mariborskega rezidencialnega škofa tudi v Mohorjevi družbi, »čeprav ji je prav on v težkih pogojih dal novega poleta, razširil njeno uredniško obzorje in jo razvil v eno osrednjih slovenskih založb. Leta 1982 so ga na poniglav način odstranili kot predsednika MD. Da Grmičevim sodelavcem ni bilo treba opraviti tega nečednega dejanja, so poklicali Lojzeta Peterleta v upravni odbor družbe, da opravi umazan posel. Na svojem prvem prisostvovanju seji odbora je zahteval Grmičev odstop zaradi njegove t. i. idejne neprimernosti. Metode slovenskega klerikalizma so bile enake metodam slovenskega boljševizma.«⁹³

Od leta 1973 do smrti škofa M. Držičnika 13. maja 1978 je Grmič opravljal tudi službo generalnega vikarja, po smrti Držičnika pa je bil do 5. septembra 1980, ko je bil imenovan dr. Franc Kramberger za mariborskega škofa, dve leti in pol kapitularni vikar (upravitelj škofije) mariborske škofije. V tem času

88 J. Rahman, Vekoslav Grmič, šestdesetletnik, Znamenje, str. 178. Primerjaj tudi: S. Reher, Iskalec resnice in večne Resnice, n. d., str. 182–183.

89 J. Rajhman, Vekoslav Grmič šestdesetletnik, Znamenje, str. 178.

90 H. Žveglič, n. d., str. 131.

91 J. Rajhman, n. d., str. 179.

92 H. Žveglič, n. d., str. 130.

93 P. Kovačič Peršin, Grmičeva umestitev v zgodovino, Znamenje 3-4 (2005), str. 81.

so njegovi nasprotniki naredili vse, da ne bi postal rezidencialni škof.⁹⁴ Papež Janez Pavl II. ga je sprejel v osebno avdienco leta 1979. Na mizi je imel v latinščino prevedene nekatere razprave, ki so izšle v reviji *Znamenje* in kasneje v knjigi *Resnica iz ljubezni* (1989) in *Življenje iz upanja* (1981), v katerih se je loteval vprašanj vere in ateizma, marksizma in socializma.⁹⁵ S papežem naj bi se pogovarjal o mariborski škofiji, o marksizmu in krščanstvu, kapitalizmu in socializmu. Pri tem je papež zagovarjal svoje stališče, Grmič se ga spominja takole: »Povedal sem mu, da so pri nas stvari nekoliko drugačne kot na Poljskem, a njegova temeljna misel je bila, da je marksizem ateizem in ga je zato treba zavračati. Slutil sem, da nimam več možnosti, da bi me imenovali za škofa, tudi zaradi pritiskov iz Argentine. Razdvajala sva se tudi v mnenju o okrožnici *Humanae vitae* in posvetitvi poročenih mož v duhovnike, če Cerkev nima dovolj kadra.«⁹⁶ Je pa malo pred tem papež Janez Pavel II. (23. februarja 1980) imenoval dr. Alojzija Šuštarja za ljubljanskega nadškofa.⁹⁷

DELOVANJE OD LETA 1981 DO SMRTI

Po imenovanju novega rezidencialnega škofa v Mariboru se je Grmič odpovedal vsem dotedanjim funkcijam: zavrnil je ponudbo, da bi še naprej ostal pomožni škof, prav tako pa se je odpovedal ravnateljevanju v mariborskem bogoslovju. Ostal je le še profesor na fakulteti, veliko je pomagal v pastoralni in predaval. V tem času je objavil tudi osrednji del svojih besedil. Dogajanja v tem času zaznamujejo veliki pretresi znotraj Cerkve:

- Na začetku tega desetletja (novembra 1981) pride na čelo Kongregacije za nauk vere Joseph Ratzinger. Nadaljujejo pa se procesi proti škofom in teologom: 1983 je uvedena preiskava proti seattleskemu nadškofu R. Hunthausnu, ki je bil naklonjen razoroževanju, je davčni oporečnik in zaskrbljen zaradi ravnanja s homoseksualci, prav tako se pod lupo znajde liberalni škof iz Milwaukeeja R. Weakland, izstopa tudi primer znanega škofa iz Évreuxa J. Gaillota, ki se potem laizira in cele vrste teologov: E. Drewernanna, A. Guindona, M. Foksa, P. J. Depuisa, R. Haighta, teologinje I. Gebaro in drugih.
- Začel je izvajati tudi nadzor nad redovniškimi skupnostmi. Če omenim samo primera: potem ko je P. Arrupeja oktobra leta 1981 zadela kap, je papež »na čelo jezuitov

94 V intervju Grmič pravi: »Po smrti škofa Držečnika je šel nekdo iz Maribora po naročilu Udbe k Jenku, da naj se takrat obe strani oziroma veji združita proti meni – tako legalna oblast kot nekateri cerkveni predstavniki, ki so zagovarjali katoliški integritetizem.« (S. Reher, n.d., str. 195.) Omenja pa ga tudi v odgovoru na Aleksičeve očitke: »Ko je bilo izpraznjeno škofovsko mesto v Mariboru so poslali udbovskega sodelavca v Koper, ki je tamkajšnjega škofa Janeza Jenka prepričal, da je potrebno vse storiti, da Grmič ne bo postal škof /.../« (D. K. Ocvirk: n. d., str. 96).

95 Njegove tri razprave in dele razprav je v latinščino prevajal dr. Jakob Aleksič. V knjigi *Resnica iz ljubezni*, ki je iz Aleksičeve zapuščine, so označene s svinčnikom in ob njih je pripisana številka: pri razpravi *Vera nevernih* od strani 30 do 39 je pri podpoglavju *Religiozna razsežnost praktičnega življenja* neverujoči je pripisana št. 11, potem pa je zadnja 89 zapisana proti koncu razmišljanja »Povsod sama kritika« str. 234–236. Na drugem mestu pa pravi: »Dr. Aleksič pa v Rim ni tožil samo mene, ampak tudi profesorja dr. Jožeta Rajhmana in dr. Franceta Plemenitaša, ki naj bi po njegovem mnenju zagovarjala podobne ideje kot Grmič.« (D. K. Ocvirk, n. d., str. 96.)

96 H. Grandovec, n.d., 182. Ob 25-letnici papeževanja Janeza Pavla II. je Grmič zapisal: »Tukaj se nehote spominjam njegove sodbe o kapitalizmu in socializmu, ko sem bil leta 1979 pri njem v osebni avdienci. Takrat mi je dejal: 'Tako kapitalizem kakor socializem sta materialistična nazora in v tem pogledu ju je treba popolnoma odkloniti.« (Ljudski papež in dušni Pastir vsega ljudstva, v: *Poslednji spisi. Misli o sodobnosti*, str. 72.)

97 Šuštar se je iz Švice vrnil domov leta 1977. Grmič pripoveduje: »Ko sem prihajal na srečanja evropskih škofov kot delegat Jugoslovanske škofovske konference, so me v Ljubljani zaprosili, naj Šuštarja pregovorim, da se vrne. Nekateri so namreč pričakovali, da bo Šuštar postal Pogačnikov naslednik, kajti škof Lenič je jasno povedal, da te funkcije ne bo prevzel, potem ko bo moral Pogačnik podati odpoved. Potem sem res Šuštarja res nagovarjal, naj se vrne, in se je res vrnil.« (S. Reher, n. d., str. 193.)

imenoval svojega 'osebnega odposlanca' očeta Paola Dezzo«, kar je pomenilo neko »prisilno upravo«.98 Nekaj let kasneje – leta 1987 – pa »je bil prisiljen odstopiti opat rimske bazilike svetega Pavla zunaj obzidja Giuseppe Nardin.«99

- Izpostavljena je postala še posebej Latinska Amerika. V Nikaragvi in Peruju je papež leta 1982 obsodil »ljudsko Cerkev«. V Nikaragvi sta bila izključena iz Cerkve znani pesnik Ernesto Cardenal in njegov brat Ferdinand Cardenal, v Peruju pa Gustav Gutiérrez, oče teologije osvoboditve. Obtožili so ga uporabe marksističnega koncepta v teologiji. Odstavitve so se dogajale tudi v Braziliji, Mehiki in Kolumbiji.100 Leta 1992 se je pod pritiski laiziral znani teolog Leonardo Boff.101
- Napetosti so se pojavile tudi v afriški Cerkvi in v Aziji. Afriški škofje so skoraj dvajset let zaman zahtevali sklic koncila, ki bi odgovoril na številna vprašanja, ki se pojavljajo v afriški Cerkvi. Uspeli so šele v prvi polovici leta 1994, vendar s tem, da so sinodo sklicali ne v Afriki, ampak v Rimu, »kjer so vatikanske oblasti lažje nadzorovale dogajanje.«102 V Aziji pa se je Vatikan zbal, da bi prišlo do verskega sinkretizma z budizmom, konfucionizmom, hinduizmom in taoizmom. Zato je »Ratzinger avgusta leta 2000 podpisal deklaracijo Dominus Jezus, v kateri je poudaril, da 'je edino pravo vero mogoče najti v Katoliški in apostolski cerkvi in da le ta ponuja vse mogoče načine odrešenja'.«103
- Na drugi strani pa se pokaže vse večja naklonjenost številnim integrističnim gibanjem. »Nastala je vrsta laičkih skupnosti, ki so se oblikovale v nekakšnem vmesnem prostoru med civilno družbo in svetom cerkve. Kristusovi legionarji, Opus Dei, fokolari, Skupnost in osvoboditev, neokatehumeni: eksplozija integrističnega laišтва, ki je sodelovalo z uradnimi cerkvenimi organi in iskalo navdih pri karizmi voditeljev ter ustanoviteljev vseh gibanj«.104
- Škofovske sinode postajajo po koncilu vedno manj posvetovalni organ kurijskega aparata, ki je nenaklonjen reformam in naprednim pobudam nekaterih škofov.
- Namesto »aggiornamenta«, ki izhaja iz evangelija, se vse bolj uveljavlja integrizem, ki izhaja iz rigoroznih enciklik in katoliškega katekizma.
- Podpirajo se tradicionalne oblike pobožnosti.
- Ob pomanjkanju dialoga se zavrača svoboda vesti in poučevanja.

98 G. Galeazzi, F. Pinotti, n. d., str. 174.

99 G. Galeazzi, F. Pinotti, n. d., str. 174.

100 G. Galeazzi, F. Pinotti, n. d., str. 179–181.

101 Prim. G. Galeazzi, F. Pinotti, n.d., str. 177–181. Avtorja pa sta zapisala: »Fotografija, ki kaže na pontifikat Janeza Pavla II, meče posebej zloveško senco, ga kaže na balkonu predsedniške palače Moneda v Santijagu, ko blagoslavlja čilskega diktatorja Pinocheta; fotografija, ki priča o njegovem neprizanesljivem boju proti teologiji osvoboditve; umazanem boju, med katerim je utonil v pozabo celo salvadorski mučenec Oscar Romero, Karol Wojtyła je ponižal cerkev siromašnih, ki ostaja gonilna sila katolicizma, čeprav v konzistoriju, med sedemindvajsetimi leti vojtilizma, prenovljenem v skrajno konservativnem slogu, nima svojih kardinalov. Njegov pontifikat je 'do tal požgal' ali politično osamil generacijo drugega vatikanskega koncila, začeni z osebami, kakršni so bili Carlo Maria Martini.« (G. Galeazzi, F. Pinotti, n. d., str.)

102 G. Galeazzi, F. Pinotti, n. d., 182.

103 G. Galeazzi, F. Pinotti, n. d., 183.

104 G. Galeazzi, F. Pinotti, n. d., str. 188.

- Ni čutiti potreb po novih spoznanjih na področjih biblicistike, dogmatike in zgodovine – zahteve, ki jih je jasno izpostavil koncil.
- Na fakultete se uvaja predkoncilski neosholastična teologija.
- Na novo je predelan avtoritarni Codex Iuris Canonici.
- Vse večja postaja kriza zunanje avtoritete.
- V ospredje stopajo napetosti med kurijo in Cerkvijo.
- Vse manj je omogočeno svobodno raziskovanje na področju teologije.
- Vprašljiva postaja interpretacija koncilskih izjav, ki so bile dvoumno izražene in so zahtevale nadaljnjo interpretacijo.
- Katolicizem postaja vse bolj okosteneli ostanek preteklosti.
- Okostenelost je še posebej opazna na pravnem področju.
- Vse manj je volje po temeljiti reformi kurije.
- Ni enciklike, ki bi spregovorila o tako kočljivem vprašanju, kot je spolnost.
- Ni več razprav o duhovništvu žensk, podeljevanju zakramentov ločenim in vnovič poročenim, o homoseksualnosti, kontracepciji in drugih.
- Še naprej ostaja nerešeno vprašanje duhovniškega celibata.
- Še vedno ni volitev škofov po stari katoliški tradiciji.
- Volitve papeža še vedno niso prenesene iz rimskega kardinalskega zbora na univerzalno reprezentativno sinodo.¹⁰⁵
- Vedno bolj pa se na obzorju že kažejo denarne malverzacije IOR.¹⁰⁶

Grmič je na fakulteti predaval do leta 1996. Leta 1990 je zaprosil, da bi bil razrešen službe predstojnika katedre za dogmatsko teologijo. Formalno se je upokojil leta 1991, leta 1996 pa tudi zaključil pedagoško delo v okviru katedre za dialog s predavanjem **Kozmični Kristus in ekologija**.¹⁰⁷

V tem času je objavil številne razprave, krajše zapise in intervjuje v domačih in tujih revijah ter časopisih: Znamenje, Bogoslovni vestnik, Cerkev v sedanjem svetu, Teologija za laike, Božje okolje, Teorija in praksa, Anthropos, Borec, Obdobja, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture,

¹⁰⁵ Prim. H. Küng, n. d., Založba Sophia, Ljubljana 2004, str. 17. H. Küng, Pozabljeni koncil, Znamenje 1–2 (2006), str. 30 – 47. V. Grmič, Štirideset let po koncilu, v: Poslednji spisi. Misli sodobnosti, str. 23–31. A. T. Queiruga, Drugi vatikanski koncil, v: Znamenje 1–2 (2006), str. 19–29. W. Seibel, Tako se koncil izigrava, v: Znamenje 5–6 (2008), 84–89. H. Rikhof, Drugi vatikanski koncil in zbornost škofov, v: Znamenje 6 (1990), str. 191–501. E. D. C. Brewer, Religiozna vizija za 21. stoletje, v: Znamenje 2, str. 166–169. H. Cox, Dvajset let pozneje, v: Znamenje 1 (1986), str. 65–70. D. Seeber, Cerkev na razpotju, v: Znamenje 2 (1980), str. 17–173.

¹⁰⁶ Prim. G. Nuzzi, Vatikan, d.d. Iz skrivnega arhiva. Resnica o finančnih in političnih škandalih Cerkve, Modrijan, Ljubljana 2010, 271 strani.

¹⁰⁷ B. Kolar, poslovilna beseda ob smrti prof. dr. Vekoslava Grmiča, naslovnega škofa in nekdanjega profesorja Teološke fakultete v Ljubljani, v: Znamenje 3-4 (2005), str. 12.

Svobodna misel, Odsevanja, Pogledi, Koledar Mohorjeve družbe, Prešernov koledar, Evangeličanski koledar, Kulturni radnik, Globus, Slavistična revija, Slovenski jezik v znanosti, Socijalna ekologija, Dialogi, ČKZ, Svesci, Concilium, Kristisches Christentum, V edinosti, Christ und Sozialist, Neue Wege, Neue Stimme, Korrespondenz Christen für den Sozialismus, Zeitschrift für Christentum und Sozialismus, Naši razgledi, Večer, Delo, Dnevnik, Ljubljanski dnevnik in drugih ter v številnih monografijah.

Mnoge od razprav je izdal po osemdesetem letu prejšnjega stoletja tudi v knjižnih izdajah. Od leta 1980 do 2005 je objavil naslednje knjige: **Življenje iz upanja**, Ljubljana, SDD, Ljubljana 1981, 290 strani; **Humanizem, problem našega časa**, Trst, Tržaški tisk, Trst 1983, 298 strani; **V duhu dialoga – za človeka gre**, DZS, Ljubljana 1986, 312 strani; **Družba in socialistična morala**, Ljubljana, DZS, 1987, 87 strani (skupaj z J. Šterom in M. Jogan); **Christentum und Socialismus**, Celovec/Klagenfurt, SZI, 1988, str. 187 strani; **Kristjan pred izzivi časa**, Mariborski tisk, Maribor 1992, 227 strani; **Moja misel**, Založba Unigraf, Ljubljana 1995, str. 232; **Iskanje resnice**, Založba Unigraf, Ljubljana 1997, 216 strani; **Der Mu mundigen Christsein**, Maribor (samozaložba), Maribor 1989, 157 strani; **Ne pozabimo**, Založba Unigraf, Ljubljana 1998, 104 strani; **Izzivi in odgovori**, Založba Unigraf, Ljubljana 2000, 224 strani; **Misli iz šole življenja**, Založba Unigraf, Ljubljana 2003, 232 strani; **Poslednji spisi: Misli o sodobnosti**, Založba Unigraf, Ljubljana 2005, 151 strani (Knjiga je izšla po smrti; spise sta uredila Srečko Reher in Mitja Hribar).

Po letu 1980 je začel tudi aktivno sodelovati v SZDL in bil delegat v Beogradu. Svoja doživetja je strnil takole: »V Beogradu je bilo takrat še precej nezaupanja in zato so vedno poskušali prikazati moje prispevke tako, kot da vnašam klerikalizem v najvišje gremije socialistične zveze. Predvsem armada (op. jugoslovanska vojska), o čemer so tudi pisali, saj sem se zavzemal, da bi tistim, ki ne želijo služiti vojaškega roka z orožjem, bilo omogočeno civilno služenje. Šlo je predvsem za tiste, ki jim je vera to prepovedovala – to so bili v glavnem jehovci, ki so zaradi tega morali celo v zapor /.../ Na tem področju pa sem skušal še več doseči v Ljubljani, kjer so bile naše razprave bolj demokratične. Načenjali smo tudi druge probleme. Nekateri so bili rešeni ob koncu osemdesetih let: ukinitve smrtnih kazni, praznovanje božiča in drugi.«¹⁰⁸

Ni pa bilo nedelje ali cerkvenega praznika, ko ne bi maševal na kateri od župnij širom po Sloveniji. Uveljavil se je kot izvrsten in cenjen pridigar. Predavatelj pedagogike in homiletike dr. Ivan Rojnik je ob njegovi 80-letnici zapisal: »Nedvomno je služenje evangeliju tista služba, ki jo vrši Grmič najbolj zvesto in dosledno. V duhu svojega škofovskega gesla razlaga božjo besedo ne le ob nedeljah in praznikih, temveč vsak dan /.../ V Grmičevem oznanjevanju, predavanjih in javnih nastopih odkrivam njegovo dosledno zavezanost službi oznanjevanja evangelija, ki si jo je pred petintridesetimi leti postavil kot življenjsko geslo in nalogo ob škofovskem posvečenju /.../ Pridige so lahko preprosto ponavljanje evangelijskih zgodb. Grmič gre veliko dlje, saj skuša razkriti v pridigi vse skrite globine evangelija, zato je gotovo eden najbolj prodornih njegovih razlagalcev /.../ Dialoškost v Grmičevi pridigi se odraža v želji, da bi prisluhnil vsem človekovim vprašanjem in pomagal pri iskanju rešitev /.../ Misli, ki jih najpogosteje srečamo v njegovem oznanjevanju, izvirajo iz 2. vatikanskega cerkvenega zbora. To pa je še vedno najbolj obvezujoče pravilo za oznanjevanje evangelija.«¹⁰⁹

Po letu 1995 so postajale odmevne njegove maše za rodoljube, s katerimi je vsako leto v aprilu izrazil priznanje vsem borkam in borcem, internirancem in taboriščnikom, ki so v letih od 1941 do 1945 darovali življenja iz ljubezni do bližnjih, za domovino in za spremembo krivičnih družbenih razmer.

Za svoje delo je prejel številna priznanja in odlikovanja: leta 1983 je bil odlikovan z jugoslovanskim državnim odlikovanjem **red republike z zlatim vencem**, leta 1998 je postal **častni občan mesta Maribor**; 20. aprila 2002 je postal **častni občan rojstne občine Sv. Jurij ob Ščavnici**; 13. decembra 2002 ga je predsednik države Milan Kučan odlikoval s **srebrnim častnim znakom svobode Republike Slovenije**.

108 S. Reher, *Iskalec resnice in večne Resnice*, str. 198.

109 I. Rojnik, *Oznanjujte evangelij*, v: *Zbornik ob 80-letnici škofa Grmiča*, Znamenje 3-4 (2003), str. 122–126.

Ob 75-letnici rojstva in tridesetletnici škofovskega posvečenja smo Grmiču, soustanovitelju revije Znamenje, dolgoletnemu glavnemu in odgovornemu uredniku ter članu uredniškega sveta in odbora, pripravili zbornik, v katerem smo objavili tudi njegovo bibliografijo.¹¹⁰ V zborniku je s prispevki sodelovalo petnajst avtorjev,¹¹¹ Drugega smo mu posvetili ob njegovi 80-letnici¹¹², tretjega pa smo pripravili ob njegovi smrti¹¹³.

Grmič je umrl v mariborskem bogoslovju 21. marca 2005 po težki in daljši bolezni. V sredo, 23. marca 2005, je bil pogreb na pobreškem pokopališču v Mariboru. Pri pogrebni maši je v nagovoru nadškof **dr. Franc Kramberger** izpostavil: »Potem je sledil november 1980. O tem bi raje molčal, pa vendar mi srce tega ne dovoli, da ne bi danes, na dan njegovega pogreba, povedal: Bila sva povezana, najini poti nista šli tako daleč narazen, da se ne bi srečala, si podala roke, si pogledala iz oči v oči z razumevajočim pogledom, čeprav se je odpovedal službi kapitularnega vikarja, rektorja v bogoslovju in službi mariborskega pomožnega škofa. Ohranil je profesorsko službo in bival ob celotni oskrbi v svojem stanovanju v bogoslovju, dokler ni zaradi bolezni prišel v Dom za starejše duhovnike, kjer je v ponedeljek doživel svoj veliki petek. /.../

Bil je mož molitve! Kadar koli sem ga obiskal, naj je bilo v bolnišnici ali nazadnje v Domu duhovnikov, sem ga našel z rožnim vencem v roki ali na nočni omarici. In mnogi so ga pogosto videvali v frančiškanski baziliki, kjer je najraje v popoldanskem času na samem molil.

Bil je **mož dialoga** z vsemi: Z mladimi in odraslimi, preprostimi in izobraženci, z vernimi in drugače mislečimi ali celo neverujočimi. Vedno je iskal stične točke s sodobnimi miselnimi tokovi.

Pri vsem delu in poslanstvu **mu je šlo za človeka**. Mislec in pisatelj Dostojevski pravi: Iskal sem Boga, pa ga nisem našel; iskal sem dušo, pa je nisem odkril; iskal sem brata, pa ga nisem spoznal. Ko pa sem odkril človeka, pa sem našel vse: Boga, dušo in brata. To je tisti humanizem, krščanski humanizem, ki je bil značilnost pokojnega Vekoslava. V človeku in po človeku je odkrival Boga, dušo, brata – sebi in drugim.«¹¹⁴

110 V zborniku so sodelovali: akademik Janko Pleterški, prof. dr. Vojan Rus, Primož Vresnik, prof. dr. Marko Kerševan, akademik Matjaž Kmecl, prof. dr. Avguštin Lah, prof. dr. Jože Rajhman, prof. dr. Cvetka Tóth, prof. dr. Borut Ošlaj, prof. dr. Borut Ošlaj, prof. dr. Velko Rus, mag. Janko Bohak, Ivan Sernec, Vekoslav Grmič in Srečko Reher, ki je zbornik tudi uredil. (Grmičev zbornik. Ob 75-letnici dr. Vekoslava Grmiča in 30-letnici njegovega škofovskega posvečenja, Znamenje 3–4 /1998/, 149 str.)

111 V zborniku so sodelovali: Vekoslav Grmič, Hans Küng, akademik Janko Pleterški, akademik Matjaž Kmecl, prof. dr. Oto Norčič, akademik Boris Paternu, prof. dr. Marko Kerševan, Janko Messner, prof. dr. Srečo Dragoš, prof. dr. Vojan Rus, prof. dr. Cvetka Tóth, prof. dr. Borut Ošlaj, Primož Vresnik in mag. Janko Bohak. Zbornik je uredil Srečko Reher. (30 let, Znamenje, 1–2 /2000/, 158 str.)

112 V tem zborniku so sodelovali: Andreja Rihter (ministrica za kulturo RS), Ivan Arzenšek (glavni urednik), Viktor Arh, mag. Janko Bohak, prof. dr. Srečo Dragoš, mag. Geza Erniša (evangelikiški škof), Mitja Hribar, prof. dr. Marko Kerševan, prof. dr. Cvetka Hedžet Tóth, akademik Matjaž Kmecl, Peter Kovačič Peršin, prof. dr. Avguštin Lah, Jože Lodrant, Drago Medved, mag. Violeta Vladimira Mesarič, prof. dr. Drago Ocvirk, Tone Petelinšek, prof. dr. Breda Pogorelec, prof. dr. Božo Repe, prof. dr. Rudi Rizman, prof. dr. Ivan Rojnik, prof. dr. Velko Rus, Janez Švajncar, prof. dr. Jože Urbanija, Vili Vuk, dr. Marjan Žnidaršič, Helena Grandovec, Marjan Matjašič in Srečko Reher (odgovorni urednik), ki je zbornik tudi uredil. (Zbornik ob 80-letnici škofa Grmiča, Znamenje 3–4 /2003/, 228 strani.)

113 V njem so sodelovali: dr. Franc Kramberger (mariborski nadškof), Boris Sovič (mariborski župan), prof. dr. Bogdan Kolar, Anton Slana (župan Svetega Jurija ob Ščavnici), Viktor Arh, Geza Erniša (evangelikiški škof), Štefan Grabar, prof. dr. Cvetka Hedžet Tóth, Mitja Hribar, prof. dr. Stanko Janežič, Jože Lodrant, Drago Medved, Peter Kovačič Peršin, Anton Petelinšek, prof. dr. Breda Pogorelec, Lojze Posedel (župan Žalca), mag. Majda Potrata, Janez Stanovnik, Vili Vuk, Andrej Leskovec in Srečko Reher, ki je zbornik tudi uredil. (Zbornik – v spomin škofu dr. Vekoslavu Grmiču, Znamenje 3–4 /2005/, 129 strani.)

114 F. Kramberger, Dr. Vekoslavu Grmiču, naslovnemu škofu, v slovo na pogrebu, 23. 3. 2005, v: Zbornik – v spomin škofu dr. Vekoslavu Grmiču, Znamenje 3-4 (2005), str. 7–8.

Grmiču je bil 22. junija 2008 ob 85-letnici rojstva in 40-letnici škofovskega posvečenja v rojstni občini Sv. Jurij ob Ščavnici odkrit spomenik. Pobudo za postavitve spomenika so dali njegovi prijatelji, zasluga za postavitve pa gre **občinskemu svetu** in županu **Antonu Slani**. Kip je izdelal akademski kipar **Darko Golija**. Osrednji govorec na proslavi je bil predsednik države **dr. Danilo Türk**, ki je škofa Grmiča primerjal s Primožem Trubarjem: »Najprej gre za globoko in etično utemeljeno privrženost krščanskemu nauku in veri, ki je oba velika moža motivirala pri njunem delu. Nadalje, gre za širino duha. Oba sta bila evropsko oblikovana intelektualca, hkrati pa v svojem praktičnem delu popolnoma privržena slovenskemu narodu in njegovim potrebam. In končno, intelektualna odprtost je pri obeh omogočila veliko privrženost dialogu.«¹¹⁵ Mašo zanj je v župnijski cerkvi opravil upokojeni mariborski pomožni škof **dr. Jožef Smej**.

IZHODIŠČA GRMIČEVE TEOLOGIJE

Začetek Grmičeve akademske kariere sovpada z začetkom 2. vatikanskega koncila, ki je s konstitucijami, odloki in izjavami na široko odprl vrata novim pogledom, ki naj bi Cerkev omogočili, da bo mogla »kljub še tako spremenjenim razmeram odrešitvsko delovati v svetu«¹¹⁶ V ta namen je »dolžna preiskovati znamenja časov in jih razlagati v luči evangelija. Tako more potem na vsakem rodu prilagojen način odgovarjati na večno vprašanje ljudi o smislu človekovega sedanjega in prihodnjega življenja in o njunem medsebojnem odnosu. Treba je torej spoznati in razumeti svet, v katerem živimo, ter njegova pričakovanja, težnje in njegov pogosto dramatični značaj.« (CS 4,1) Koncilna izjava se sklada z »aggiornamentom« – posodabljanjem, ki ga je papež Janez XXIII. postavil na začetek koncila kot temeljno vodilo in s tem dregnil v predkoncilski »triumfalistični monoteizem«¹¹⁷, ki ga je vzdrževala tudi tedanja okostenela akademska teologija. S tem pa je spodbudil, da so začele nastajati druga za drugo nove kontekstne teologije¹¹⁸, ki so veliko lažje in na novo odgovarjale na izzive, ki jih je prinašali nov čas, nove kulturne, socialne in politične razmere v različnih delih sveta.

Smer Grmičevega raziskovalnega dela nakazuje že doktorska disertacija *Teološka vsebina strahu v eksistencializmu*. Že naslov pove, da bo izhodišče njegovega raziskovanja eksistencialna problematika, ki jo bo osvetljeval z novimi branji Svetega pisma še zlasti Nove zaveze in spoznanji humanističnih znanosti – filozofije, psihologije, sociologije, antropologije in drugih – pa tudi novih teoloških smeri: hermenevtične teologije, ki se je posvečala analizi človekove govorice in njeni religiozni izrazitvi; politične teologije, ki govori o pomenu vere v vsakdanjem političnem in družbenem življenju; teologije osvoboditve, ki se je soočala s konkretnimi političnimi razmerami, v katerih je odrešenje vezano na osvoboditev iz človeka nevrednih razmer; teologije upanja, feministične teologije in teologije, ki je nastajala v Afriki in Aziji.

Na izhodiščih teh teologij je začel Grmič graditi svoj obširen teološki sistem. Pri tem je izhajal iz drugačnih izhodišč kot šolska akademska teologija: ne iz poglobljanja »verskega spoznanja /.../ v duhu izročila«¹¹⁹, ampak iz izhodišč konkretne situacije, na katero skuša odgovarjati: čeprav včasih bolj išče odgovor, kot ga daje. V iskanju odgovorov je izhajal iz predpostavke, da ni v posesti neke

115 Mladina 26, 27. 6. 2008, str. 30.

116 »Aggiornamento« 2. vatikanskega cerkvenega zbora, v: V duhu dialoga. Za človeka gre, str. 38.

117 Dr. V. Truhlar, Poglobitev iz kritike, v: Katolicizem v poglobitvenem procesu, MD, Celje 1971, str. 12.

118 Nastajajo nove kristologije: Kristus, ki onstran nasprotja med teizmom in ateizmom, ki jo predstavlja Dorotheé Sölle, kristologija, ki poudarja Jezusovo zgodovinskost in celovitost njegove osebe in jo zastopa Hans Küng, Kristus kot osmišljevalec zgodovine pri Pannenbergu, Kristus kot smisel življenja pri Karlu Rahnerju, politična teologija J. B. Metza, teologija križa Jungerja Moltmanna, teologija osvoboditve Gustava Guttiérea, feministična teologija, teologija revolucije J. Comblina in druge.

119 Uvod, v: V duhu dialogu za človeka gre, str. 1.

abstraktne resnice, ampak mora v odgovorih upoštevati »znamenja časa«, konkretno situacijo in dialog na vseh ravneh.¹²⁰ Tako teologijo je zahteval tudi 2. vatikanski koncil, teologijo, ki bo življenjska, eksistencialno usmerjena in odgovarjala na vprašanja »človeškega razvoja, humanizma, človekovih pravic, svobode, miru, razorožitve, ekologije in raznovrstnih alternativnih gibanj.«¹²¹ To je teologija, ki se ukvarja s praktičnimi vprašanji. O njej pravi Grmič, da jo »smemo v nekem pogledu imenovati tudi kontekstna teologijo, kolikor namreč izhaja iz čisto določenih razmer in daje človeku odgovor na vprašanja, ki se mu kot verniku v teh razmerah zastavljajo.«¹²² Ker odgovarja na konkretna vprašanja – in to ne od zgoraj, od koder je moč dajati recepte, nepreverljive v konkretnem življenju – je ena temeljnih njenih potez dialoškost. Dialog mora potekati na vseh ravneh: med Bogom in človekom, med človekom in sočlovekom, človekom in družbo, človekom in svetom, verujočimi in neverujočimi, teologi in cerkvenim učiteljstvom. Bolj ko je presojal dialoškost na posameznih ravneh, bolj je odkrival monolog, ki nastopa s pozicij moči, časti in oblasti in nestrpnosti do drugače mislečih. Taka se mu je kazala tudi avtoritarna šolska teologija na Slovenskem. S tem pa se je vedno bolj poglobljal razkorak med njim in uradno teologijo in etiketiranje z »rdeči škof« ter številnimi drugimi insinuacijami, ko je opozarjal na razkorak med dejanskim življenjem, osebno vernostjo in pretiranim poudarjanjem tradicije, na cerkveno okostenelost in avtoritarizem, ki se pogosto spreminja v fundamentalizem: čaščenje črke, ne pa poslušanje duha.¹²³

V knjigi *Iskanje resnice* pravi: »Smo obsojeni na iskanje Boga, poklicani k iskanju in da nas ne morejo zadovoljiti in pomiriti kratko malo nobene dogme, nobene avtoritarno izražene resnice, čeprav niso brez pomena in vrednosti za človekovo iskanje in določanje.«¹²⁴ Iskanje dela človeka ponižnega, hkrati pa kritičnega do struktur, v katerih je zamrl dialog. Kritika zato ni namenjena sama sebi, ampak je lahko za Cerkev poseben korektor, ki jo vedno sili k premisleku, ali si ni »podredila krščanstva kot gibanja in ga spremenila v ideologijo, ki bi služila le njeni moči in oblasti, ne pa evangeljskemu sporočilu in spodbujanju življenja iz njega /.../.«¹²⁵ Tam, kjer je zamrla kritika, so se kaj hitro razpasli brezobzirni individualizem, egoizem, fanatizem in druge stranpote, ki so največji sovražniki dialoga.

Ko je razmišljal o dialogu, se je dotikal tudi problemov človeške govorice, medsebojnega sporazumevanja, načinov ubeseditve v določenih položajih in vezanosti ubeseditve na zgodovinsko okolje in čas. Še posebej pa se je spoprijemal s teološko govorico, ki ubeseduje presežno versko izkustvo, vezano na drugačne družbene, socialne in politične razmere. Ko je Grmič s tega vidika presojal ubeseditve v Svetem pismu, dogmah in izročilu, je moral priznati, da ni upravičena nikakršna absolutizacija besednega pomena, saj s tem izgubi svojo pomensko presežnost, svojo metaforičnost in metonimičnost kot temeljni presežnostni kategoriji, ki ga vlečeta iz običajne pomenskosti in mu dajeta metapomen. Kakor hitro besedam, s katerimi izražamo religiozne stvarnosti, vzamemo metapomenskost, zdrsnejo v profano, od tod pa ni več daleč, da postane sredstvo verskih manipulacij in sredstvo verskih fanatikov. Zato je popolnoma vmesna Grmičeva ugotovitev: »Verska govorica, ki zida na strogo določenem pojmovnem izrazu, ne more več osvobajati, temveč prehaja v propagando, demagogijo, apologetiko, ki ima vedno samo prav in popolnoma prav, v ideologijo in sili človeka k ustreznemu odgovoru.«¹²⁶ Za tem pa se lahko skriva, kot nadaljuje Grmič: »Volja do moči in oblasti /.../ zato nujno zasušnjuje, razosebi človeka in ga vodi prej v malikovanje kakor k pristni veri v Brezmejnega in v življenje iz te vere.«¹²⁷ Korektorje odkriva v negativni teologiji, teologiji mrtvega

120 Uvod, v: V duhu dialoga za človeka gre, 1.

121 Teološka misel po 2. vatikanskem koncilu, v: V duhu dialoga. Za človeka gre, str. 17.

122 Uvod, v: V duhu dialoga. Za človeka gre, str. 1.

123 Vera – nevera danes, v: Iskanje resnice, str. 14.

124 Vera in nevera danes, v: Iskanje resnice, str. 17.

125 Teologija danes in jutri, v: Moja misel, str. 47.

126 Resnica, ki lahko osvobaja ali zasušnjuje, v: Resnica iz ljubezni, str. 111.

127 Prav tam, str. 111.

Boga, sekularizaciji in tudi ateizmu: vsem je skupno, da rušijo določene podobe in miselnost, njene izrazne oblike vezane na institucijo; zlorabe, da bi bilo moč z Bogom in božjim razpolagati in kupčevati; da je predmet, s katerim je mogoče trgovati; da je malik in čarobni pripomoček. S tem pa je Grmič samo odstiral božjo podobo, obremenjeno z najrazličnejšimi zgodovinskimi projekcijami in jo delal bolj božjo, bližjo izkustvu mistika Mojstra Echarta: »Največ in najsrajnejše, kar človek more zapustiti je, da zapusti Boga zaradi Boga.«¹²⁸

Z Bogom – pravi Grmič – se je »mogoče predvsem samo srečati, doživeti, in sicer tako, da doživimo osebni odnos z njim, da ga oговорimo, ne pa o njem govorimo.«¹²⁹ Osebni odnos pa je moč vzpostavljati v ljubezni do sočloveka in sveta in v odgovornosti zanj; v zavesti, da je človek božji sodelavec in stalno na poti; da živi iz upanja in ga posreduje svetu. Zato ljubezen in upanje postajata »merili naše vere«, ne pa »pravovernost« ki nima nikakršnega pomena, »če ne izhaja iz izkustva in ga ne omogoča, ne vodi vanj.«¹³⁰ Najvišje merilo pa mora postati vest, ki je »sveto in nedotakljivo načelo za ravnanje in odločanje«, kajti »vse resnično človeško mora iti skozi prizmo vesti«, v njej je »čut odgovornosti«, tako za verujoče kot neverujoče.«¹³¹

V duhu 2. vatikanskega koncila se je posvetil tudi dialogu z različnimi krščanskimi Cerkvami, pa tudi drugimi verstvi sveta. Vse nas povezuje isto iskanje in vsi smo poklicani k iskanju, zato »nas ne morejo zadovoljiti in pomiriti kratko malo nobene dogme, nobene avtoritativno izražene resnice, čeprav niso brez pomena in vrednosti za človekovo iskanje in osebno določanje.«¹³² Če pa smo obsojeni na iskanje, Grmič optimistično priznava, da lahko »govorimo o zavestnem verskem pluralizmu, o izrecnem sprejemanju in vrednotenju različnih verskih pogledov, različnih oblik verske prakse, pa tudi načinov duhovnega življenja, čeprav izhajajo iz še tako različnih verstev. Do takšnega pluralizma seveda laže prihaja tam, kjer gre predvsem za osebno vernost, kjer vloga verske institucije nekako stopa v ozadje ali živi v njej močno prebujena zavest o presežnosti vsega, kar moremo povedati o temeljnih verskih resnicah /.../.«¹³³ Merilo ni več resnica avtoritete, ampak avtoriteta resnice, njeno gibanje pa mora postati pričevanje, ki temelji na prizadevanju »za pravičnost, ljubezen, bratstvo in sestrstvo med ljudmi, za mir«. ¹³⁴ V tej točki pa niso več relevantna vprašanja o izrazitvi zadnje resničnosti. Vsi pa si morajo prizadevati, da živijo etično in moralno in svoje ravnanje uravnavajo po vesti. Zato tudi ne šteje deklarativno priznanje Boga, tudi ni toliko »pomembno, če kdo pravi, da Boga ni, pomembnejše je, če kdo 'zanika' človeka in mu streže po življenju ali mu noče pomagati, ko je pomoči potreben. Drugo vodi v ateizem in je ateizem s krščanskega vidika, prvo pa lahko celo samo pomaga.«¹³⁵ Zato Grmič na tolikih mestih svari pred praktičnim ateizmom verujočih, ki vodi v brezobzirni individualizem in egoizem.

Do globljega spoznanja resnice vodi človeka dialog s svetom. Žal pa človek ni ostal samo božji sodelavec, ki bi stvarstvo vodil do tiste točke, ko bo Bog vse v vsem, ampak žal »tehnični napredek omogoča, da so ljudje postali še brezobzirnejši in krutejši, kakor so bili nekoč.«¹³⁶ Taki pa niso samo v odnosu do človeka, ampak je človeštvo v moralnem in etičnem pogledu nazadovalo tudi v odnosu

128 Navaja v razpravi Upravičenost predstave Boga, ki spreminja svojo podobo, v: Resnica iz ljubezni, str. 78.

129 Vera nevernih, v: Resnica iz ljubezni, str. 32.

130 Upanje pri neverujočih, v: Resnica iz ljubezni, str. 158.

131 Moja duhovna bilanca, v: Izzivi in odgovori, str. 62.

132 Vera – nevera danes, v: Iskanje resnice, str. 17.

133 Verski pluralizem, v: Misli iz šole življenja, str. 26–27.

134 Vera – nevera danes, v: Iskanje resnice, str. 15

135 Paradoksn Bog, v: Kristjan pred izzivi časa, str. 107.

136 Kriza (krščanske) civilizacije, v: Izzivi in odgovori, str. 9.

do narave, ko hoče človek tudi do nje pokazati svojo moč gospodovanje in celo nasilje. Tudi kristjani so »prispevali nemajhen delež k brezobzirni gospodovalnosti«¹³⁷. Ta se je v zadnjih desetletjih še posebej odrazila na ekološkem področju. Z zaskrbljenostjo Grmič ugotavlja: »Ekološki problemi, s katerimi se danes srečujemo in nam hkrati ne obetajo nič dobrega za prihodnost, nas naravnost izzivajo, da spremenimo svoje razmerje do narave, do okolja, v katerem živimo.«¹³⁸ Grmič pogumno odkriva stranpoti, rešitev pa se mu nakazuje le v prebujanju človekove zavesti, da je tudi sam del narave in da mora do nje vesti odgovorno. Zato bi bilo potrebno izoblikovati novo etiko, takšno, ki bi še posebej izpostavljala vrednost narave in njene posebne pravice, ki jih mora človek upoštevati. Potrebna bo – pravi Grmič – »ekološka etika«, to je upoštevanje etičnih norm tudi na tem področju, in tudi na tem področju ravnanje po vesti in odgovorno, še hočemo z zaupanjem gledati v prihodnost.¹³⁹

V sodobni družbi se vedno bolj uveljavlja povezovanje na najrazličnejših področjih. Še posebej izrazito je povezovanje na gospodarskem in tehnološkem področju, ki lahko po eni strani omogoča nadaljnji razvoj človeštva, po drugi strani pa vodi v vedno večjo nevarnost: če se človek ne bo dovolj zavedal, da »ni samo 'homo oeconomicus' in da se ne sme pustiti voditi kratko malo po darvinističnem načelu pravice močnejšega, da je skrajni individualizem ali bolje liberalizem povezan z egoizmom v svetovnih razsežnostih hudo nevaren.«¹⁴⁰

Če ob vseh teh stranpoteh človek vse manj jasno vidi svojo človeško podobo, ga lahko osrečita le »zavestna solidarnost« in »čut vzajemnosti« z drugimi, kajti le z njimi lahko dosega svojo resnično človeško identiteto.

Da ne bi doživel popolnega poloma, je potreben »globalni humanizem«, ki bo ljudi motiviral za splošnočloveške vrednote, za kakršne so jih »nekoč motivirali verski pogledi na svet in življenje«. Vedno bolj pa se javlja nevarnost, da se bo ravnal le po »ekonomsko-racionalističnih načelih« in ga bodo usmerjali le »materialni interesi«, ki ga ne morejo do kraja »zadovoljiti in osrečiti«, ampak predstavljajo zanj le »osiromašenje«. Nevarnost je, da tržno gospodarstvo postane tista »ureditev družbenega življenja, ki bi se ji morali podrediti vsi drugi družbeni sistemi«, ne upošteva pa se več »dostojanstva človeške osebe, temveč le zahteve čim 'uspešnejšega' gospodarstva«, in tudi »politika postane tako samo 'dekla' tržnega gospodarstva«.¹⁴¹ Globalizacija, ki vodi v vedno večje poenotenje sveta, pa zahteva tudi vedno bolj zavestno prizadevanje »za spoštovanje splošno človeškega etosa, duhovne rasti in duhovnega razvoja človeka v globalizacijskih razmerah«¹⁴². Pozitivno bo lahko povezovanje na globalni ravni le, če bo upošteval »čas resnih moralnih odločitev, čas globalnega etosa«¹⁴³. Zato je treba izpostavljati »pomen globalne morale, ki bo še posebej upoštevala solidarnost med ljudmi ali humanizem v najglobljem pomenu ter povezanost človeka z okoljem in njegovo zasidranost v ustreznem življenjskem prostoru, torej ne samo antropocentričnosti, temveč tudi kozmocentričnost«¹⁴⁴.

Če je Grmičeva teologija po eni strani kontekstna, pa je po drugi strani globoko mistična, to je teologija logosa, teologija volje.¹⁴⁵ Sem gotovo sodijo številne razprave in krajša razmišljanja, ki odsevajo

137 Prav tam, str. 10.

138 Ekološka etika, v: Iskanje resnice, str. 110.

139 Ekološka etika, v: Iskanje resnice, str. 110 –119.

140 Globalizacija in globalni etos, v: Izzivi in odgovori, str. 25.

141 Globalizacija in globalni etos, v: Izzivi in odgovori, str. 25–32.

142 Prav tam, str. 31.

143 Prav tam, str. 31.

144 Prav tam, str. 32.

145 Teologija osvoboditve – teologija našega časa, v: Duhu dialoga za človeka gre, str. 69.

mistični paradoks: »Iščemo, čeprav v trdi temi brez luči. Tipamo za nečim neznanim. Nekje mora biti izhod. Iskanje nas na svoj način pomirja. Nevidna sila nas privlačuje, priganja nas. Nikakor se nočemo zadovoljiti s tem, kar smo in kar imamo, hočemo dalje. Ne moremo se zadovoljiti, čeprav bi se kdaj celo radi. V tem je človeško življenje, ki se napaja iz upanja.«¹⁴⁶

SOCIALISTIČNA TEOLOGIJA

Je pa Grmič izdelal socialistično teologijo¹⁴⁷, ki so jo tako in drugače presojali v slovenskem prostoru¹⁴⁸, postala pa je zelo odmevna v širšem evropskem prostoru¹⁴⁹. V njej je združil številne sodobne evropske in neevropske teologije: politično teologijo, kakršno sta zastopala velika nemška teologa J. B. Metz in D. Sölle, teologijo osvoboditve velikih teologov Srednje in Južne Amerike G. Gutiérreza, L. Boffa, J. Sobrine, J. Comblina in drugih, teologijo revolucije in teologijo upanja J. Moltmanna. V socializmu kot svetovnem gibanju je Grmič vse bolj odkrival tisti družbeni sistem, ki je najbližji evangelijskim izhodiščem¹⁵⁰, saj poudarja vrednote, ko so: »svoboda, enakost, bratstvo božje kraljestvo na zemlji, ljubezenska služba človeku (nevarnost bogastva in sploh imetja) – prvenstvo 'biti' nasproti 'imeti', prizadevanje človeka za 'novega človeka' in 'novo zemljo' – revolucionarno spreminjanje človeka in sveta, upanje in pogum, pripravljenost na žrtve. Zato spodbuja teologija k prizadevanju za uresničevanje socialističnih vrednot v družbenem življenju, saj to pomeni hkrati prizadevanje za oblikovanje sveta v evangelijskem duhu, za uresničevanje človeka kot človeka in kristjana. Kristjan v resnici na tak način dela za anonimno krščansko okolje, za anonimno božje kraljestvo in raste v njem kot človek in kristjan. Verni in neverujoči člani socialistične družbe postajajo

146 Neuničljivo upanje, v: Življenje iz upanja, str. 288.

147 O njej pravi: »Socialistična teologija je sorodna politični teologiji in teologiji osvoboditve. Tudi ta teologija odgovarja predvsem na praktično vprašanje, na vprašanje namreč, kako naj kot kristjani, verni ljudje živimo v socialistični družbi, katere člani smo. Socialistična teologija se glede na svoje izhodišče ravna po izzvih, ki prihajajo za vernega človeka iz marksističnih nazorov in socialistične prakse. Zato daje poudarek tistim krščanskim, evangelijskim sporočilom, ki odgovarjajo na te izzive in pospešujejo uresničevanje socialističnih vrednot, saj so te hkrati krščanske. Sem spadajo npr.: humanizem, osvobajanje človeka ali emancipacija človeka od vsega, kar ga ponižuje, odtuja in zaslužuje, avtonomija zemeljskih resničnosti – sekularizacija in revolucionarno spreminjanje sveta v smeri brezrazredne družbe – neodtujenega, svobodnega človeštva ali 'božjega kraljestva na zemlji'. Socialistična teologija uporablja tudi marksistično analizo človeške družbe in zakonitosti zgodovinskega materializma pri razlagi evangelija, svetopisemskega izročila sploh kakor tudi pri razlagi zgodovine krščanstva.« (Teološka misel po 2. vatikanskem cerkvenem zboru, v: V duhu dialoga za človeka gre, str. 20.) Prvo daljšo razpravo o socialistični teologiji je napisal leta 1984 in jo objavil v prvi reviji Znamenje leta 1984 z naslovom **Izhodišča in cilji socialistične teologije**.

148 Treba je omeniti dolgo kritično razpravo Problemi teologije socializma, ki jo je Tine Hribar začel objavljati leta 1981 v številki 19/20 številki v reviji 2000.

149 V intervjuju odgovarja tudi na vprašanje o svoji socialistični teologiji: »V svetu je teologija postala zelo odmevna. O njej sem predaval na raznih evropskih univerzah, kjer so njenim izhodiščem pozorno prisluhnili. Tudi pri nas, saj so nekateri postali zelo pozorni prav na to, da z njo dokazujem, da so lahko šele globoko verni ljudje pravi socialisti. Nekateri so nanjo gledali drugače, zlasti tisti, ki so videli v socializmu samo ateizem ali pa ga istovetili z ateizmom.« (S. Reher, Iskalec resnice in večne Resnice, str. 208.)

150 Grmič pravi: »V Svetem pismu Nove zaveze je poseben poudarek na solidarnosti ali bratstvu in sestrstvu, božje kraljestvo je tam, kjer vladajo ljubezen, razumevanje in medsebojna pomoč.

To je želel Kristus še posebej pokazati s priliko o usmiljenem Samarijani, ki je izhodišče tako imenovane socialistične etike, kar pomeni, da ne smemo misliti samo nase, da bomo samo mi imeli, temveč tudi na to, da bodo tudi drugi imeli vse tisto, kar je potrebno za življenje. Se pravi: da smo se pripravljene zanje žrtvovati, zanje delati – da smo do sočloveka solidarni.« (S. Reher, Iskalec resnice in večne Resnice, str. 206.)

bratje in drug drugega spodbujajo k delu za iste cilje. Jasno pa je, da niti eni in niti drugi ne smejo spregledati napak in slabosti, temveč jih morajo pogumno odkrivati in vzajemno odpravljati.«¹⁵¹

DRUGI TEMATSKI SKLOPI

Obsežen sklop Grmičevega opusa tvorijo razprave, v katerih se je dotikal **zgodovinskih tem**. Izpostavil bom samo nekatere:

- V krajši razpravi je obdelal teološko antropologijo v Brižinskih spomenikih. Še posebej se je ustavil pri biseru srednjeveške retorike II. Brižinskem spomeniku, nagovoru o grehu in pokori in v njem odkrival evangelijski humanizem, ki je bil še živ v patristični dobi, iz katere izhaja teološka misel spomenikov.¹⁵²
- V številnih razpravah se je spoprijemal s 16. stoletjem. Zanimala ga je teologija obeh reformatorjev: Luthra in Trubarja. Razprave spadajo v obsežno raziskovanje slovenske reformacije v mariborskem bogoslovju, ki jo je začel prof. dr. Jože Rajhman. V razpravah se je loteval antropoloških izhodišč Luthrove in Trubarjeve teologije. O Luthrovi teologiji pravi: »Osebna vera, krščanska svoboda in bratstvo ali demokratičnost cerkvene skupnosti so sestavnice Luthrovih teoloških pogledov, ki so bile pomembne za njegove reformacijske cilje, ki so se uveljavile v protestantizmu in postale last krščanskih skupnosti in cerkva sploh.«¹⁵³ O Trubarjevi antropologiji pa: »Ne upošteva le vertikale človeškega življenja, temveč tudi horizontalo. Upošteva celotni pogled na človeka, človeka kot individualno, družbeno, v svetu zakoreninjeno in seveda presežno bitje. Teocentričnost je nekako dialektično v formalnem in vsebinskem pogledu tesno povezana z antropocentričnostjo.«¹⁵⁴ Zaključuje pa: »Trubar je v tem pogledu moderen mislec, je zagovornik evangelijskega, krščanskega humanizma.«¹⁵⁵
- Naslednji sklop tvorijo razprave, v katerih je obravnaval čas oblikovanja slovenske narodne zavesti: Govor ob 130-letnici tabora v Ljutomeru¹⁵⁶ in Moralnost koroškega plebiscita leta 1920¹⁵⁷
- Najobsežnejši med zgodovinskimi razpravami pa je tisti sklop, v katerem se je posvetil dogajanju v času 2. svetovne vojne. Prva obsežnejša razmišljanja o narodovi ogroženosti v zgodovini in njegovem uporništvu najdemo po letu 1995. Pot slovenskega naroda skozi zgodovino se mu pokaže vedno bolj »podobna križevemu potu kakor pa mehki in široki cesti v življenje /.../.«¹⁵⁸ Posebni postaji na tej poti pomenita obe svetovni vojni, ki sta usodno zaznamovali slovenski narod. Obe sta tudi odigrali pomembno vlogo v narodovi zgodovini. Obširneje pa se je ustavil pri analizi nacifašizma in njegovem udejanjenju ničejske ideje o nadčloveku in darvinistične ideje o boju za obstanek ter gospodstvo močnejšega nad šibkejšim. Upor zoper okupatorja je bil zato upravičen, saj je bil spočet v »samobrambi pred nelegitimno

151 Izhodišča in cilji socialistične teologije, v: V duhu dialoga. Za človeka gre, str. 89–990.

152 Prim. Teološka antropologija v Brižinskih spomenikih, v: Iskanje resnice, str. 65–72.

153 Pogled sodobnega katoliškega teologa na Lutra, v: Moja misel, str. 70.

154 Trubarjeva teološka antropologija, v: Moja misel, str. 58.

155 Prav tam, str. 58.

156 Ob 150-letnici tabora v Ljutomeru, Izzivi in odgovori, str. 173–176.

157 Moralnost koroškega plebiscita, Misli iz šole življenja, str. 103–108.

158 Ne pozabimo, str. 11.

oblastjo, ki je hkrati povsem nečloveška.«¹⁵⁹ Narodnoosvobodilna borba je proti skupnemu narodnemu sovražniku povezala tako verujoče kot neverujoče, saj so se vsi borili za isti cilj: narodno osvoboditev. Oboje pa je povezovala z vrednotami tovarištva, medsebojne pomoči, solidarnosti v sreči in nesreči, dobrem in hudem in v boju za človeka vredno življenje. Boj zoper skupnega sovražnika pa se je hkrati odvijal na več frontah: »ena fronta so bili partizani, druga izgnanci, tretja pa ljudje, ki so sicer ostali na svojih domovih, podpirali partizane in večkrat tudi trpeli, ko so jim okupatorji požgali domove, streljali talce in mnoge pošiljali v taborišča smrti«. ¹⁶⁰ Sem, čeprav ne med neposredne udeležence narodnoosvobodilnega boja, pa prišteva mobilizirance v nemško vojsko. Narodnoosvobodilni boj zoper okupatorja pa na Slovenskem ni povezal samo verujočih in neverujočih v boju zoper okupatorja, ampak tudi različne socialne sloje in ljudi različnega političnega prepričanja. Tudi za to je bil moralno upravičen. Porojen je bil iz silobrana, zato lahko vsi, ki so darovali svoja življenja »spadajo med mučence, ki so žrtvovali in celo dali življenje iz ljubezni do bližnjega, za etične vrednote, za domovino, za spremembo krivičnih razmer«. ¹⁶¹ Se pa narodnoosvobodilnemu boju ni pridružil celoten slovenski narod. Tudi temu delu vprašanja se Grmič ne izogne. Na Primorskem in na Štajerskem je bila situacija drugačna kot v ljubljanski pokrajini. Ideološka zaslepljenost je imela daljše ideološke temelje, boj domobrancev pa politične cilje. Zato Grmič objektivno krivdo pripisuje sklerikalizirani Cerkvi, subjektivno pa domobrancem, ki so se dali zavesti, da se borijo za Boga, Cerkev in domovino. Tu pa je Grmič zavzel drugačno stališče od uradne Cerkve, ki govori samo o upor, ki so ga »vodili komunisti, njihov cilj pa naj bi bile revolucionarne družbene spremembe«. ¹⁶² Če pa je narodnoosvobodilni boj predstavljal svetlo točko v narodovi zgodovini, pa Grmič opozarja tudi na manj svetle trenutke, ki so z moralnega in etičnega vidika neopravičljivi: bratomorni boj, justifikacije med narodnoosvobodilnim bojem, maščevanje nad nasprotniki narodnoosvobodilnega boja in kolaboracionisti okupatorjev po vojni in pokol na tisoče domobrancev v Rogu. ¹⁶³

Poseben sklop tvorijo biografski zapisi o celi vrsti pomembnih osebnosti: A. M. Slomška, Janeza E. Kreka, Antona Korošca, škofa Ivana Jožefa Tomažiča, generala Rudolfa Maistra, dr. Stanka Cajnkarija, prof. dr. Janeza Janžekoviča, Edvarda Kocbeka in drugih.

Posebno obravnavo pa bi si zaslužil tisti sklop razprav in krajših razmišljanj, v katerih analizira s teološko-sociološkega vidika stranpoti znotraj institucionalnega krščanstva, to so cerkvene strukture po 2. vatikanskem koncilu, razmerja med cerkveno institucijo in karizmo, razmerja med šolsko teologijo in mistiko, teologijo in negativno teologijo, cerkvenostjo in necerkvenostjo, Cerkvijo in današnjo duhovno situacijo, značilnosti današnje vernosti, ateizem in ateizacija in slovenska vernost in drugi.

V tem spominskem zapisu pa sem lahko nanizal le nekaj postaj na bogati poti velikega teologa, misleca in humanista Vekoslava Grmiča.

159 Ne pozabimo, str. 28.

160 Spominska svečanost ob obletnici požiga vasi Hrastnik, Koreno in zlato polje, v: Poslednji spisi, str. 118.

161 Govor pri maši za rodoljube, v: Misli iz šole življenja, str. 149.

162 Osvobodilni boj (1941–45) v luči splošno priznanih etičnih vrednot, v: Misli iz šole življenja, str. 94.

163 Prim. Etična dilema – upreti se ali ne, v: Misli iz šole življenja, str. 89.

ZGODBICE O ŽUPNIKIH IZ NAŠIH KRAJEV

Ferdinand Grešovnik

1. Ivankin mož je bil zidar. Delodajalec mu dolgo ni omogočil opravljati pomočniški izpit, zato je bil njegov zaslužek skromen. Leta 1937 je imel težko nesrečo pri delu in za posledicami je umrl v bolnici Slovenj Gradec. Ker si Ivanka ni mogla privoščiti prevoza pokojnega v 15 km oddaljeni domači kraj, je bil pogreb v Slovenj Gradcu. Prosila je tamkajšnjega župnika, da bi opravil pogrebno svečanost. Njegov odgovor je bil: »Pa ne boš mogla plačati.« In res ni prišel na pogreb.
2. Ivanka je imela tisti čas dva otroka: triletnega sina in enoletno hčerko. Takih žensk kmetje niso hoteli zaposliti niti za priložnostna dela. Pri hiši je bila velika revščina, pa se je Ivanka opogumila in vprašala vaškega župnika, kaj bi bilo mogoče ukreniti. Njegov odgovor je bil: »Pridne roke boš morala imeti.« Pa je dobro vedel, da je takim ženskam pripadala pokojnina že v stari Jugoslaviji.
3. Vaškega trgovca je Ivanka prosila, da bi ji na up dal 1 kg sladkorja. Nič ni opravila. Po dolgih borbah na sodišču in ob pomoči advokata je končno le dobila pokojnino. Tako je bila vesela, da novice ni mogla držati zase. Na ušesa je prišla tudi vaškemu župniku in ta je nekega dne prišel na Ivankin dom. Začel jo je nagovarjati, da bi vaškemu trgovcu posodila denar za nabavo robe. Tokrat pa seveda ni zaupala, da se bo posel zanjo ugodno razpletel.
4. Leta 1991 je Ivanka umirala v domu starostnikov. Župnik, ki se vsak teden oglasi v domu starostnikov, jo je hotel spovedati. Očitno so se ji še v zadnjih urah prikradle v spomin zgoraj opisane zgodbe, zato ga je odslovila.
5. Pred nekaj leti je v domu starostnikov umrla Julka. Njena sestra je šla k vaškemu župniku, da bi opravil pogrebno svečanost, saj je v sorodstvu tudi nekaj takih, ki so prepričani, da brez župnika ni pravega pogreba. Prvi odgovor župnika Julkini sestri je bil, da pokojne ni poznal. Z drugimi besedami to pomeni, da mu ni dajala denarja. Na pogreb je bil pripravljen priti šele potem, ko je videl, da se Julkina sestra vozi z dragim avtom.
6. Polda je pri župniku opravljal zidarska dela. Ko je bila zadeva končana in bi bilo treba narediti obračun, je župnik izrekel običajne besede: »Pa Bog lonaj!« Polda pa ni bil od muh in je odvrnil: »Kaj pa če bi kar midva 'dol naredila', pa se potem vi pogovorite z Bogom, saj sta si bolj domača« In sta nazadnje res.
7. V Labotu (Lavamünd) je zviti moški želel preveriti župnikovo spovedniško molčečnost. Pa je pri nedeljski spovedi povedal, da je enega ubil. Ko je prišel domov, so ga že čakali orožniki. »Kje imaš tistega, ki si ga ubil«, so bili radovedni. Pa jih je peljal v klet in pokazal ovna, ki ga je zaklal prejšnji dan in ga obesil na klin. Orožniki so brez besed odšli.
8. Pred prvo svetovno vojno je libeliška fara segala daleč na ozemlje današnje Avstrije. Takrat je bil v Libeličah župnik Anton Vogrinc, ki je bil v ta kraj premeščen po kazni, saj je opozarjal na nepravilnosti v RKC. Nekega dne se je Vogrinc oglasil pri kmetu, ki je imel več sinov. »Ti bi lahko poslal enega sina študirat teologijo«, mu je svetoval. Kmet mu je odgovoril: »Zepi bi pa res bil primeren, saj že sedaj hoče moliti samo takrat, če mu plačam.« »Vi že veste«, je bil Vogrinčev odgovor. Pa ni zameril kmetu.

PROTESTNO PISMO OB DOMOBRANSKI PROSLAVI V HORJULU

Združenje ateistov Slovenije
zanj: mag. Vojteh Urbančič

Minister za pravosodje dr. Senko Pličanič
in
Minister za notranje zadeve dr. Gregor Virant

Spoštovana!

Dne 30. 6. 2013 se je visoka državna uslužbenka in vodja kabineta dr. Senka Pličaniča mag. Helena Jaklitsch udeležila sramotne provokacije kolaboracionistov na proslavi 70. letnice obiska okupatorjevega sodelavca škofa Rožmana v Šentjoštu nad Horjulom. Še več: bila je celo slavnostna govornica na šaradi, v kateri so paradirali moški, oblečeni v domobranske uniforme, s puškami na ramah in z zastavo, ki je bila simbol izdaje in kolaboracije (kakor je razvidno iz članka, objavljenega v časniku Večer dne 3. 7. 2013).

Tudi aktualna načelnica Upravne enote Ljubljana Mojca Kucler Dolinar se redno udeležuje teh 'proslav' in tudi ona se je že udeležila nadaljevalcem domobranske kolaborantske tradicije kot slavnostna govornica.

Odveč je poudarjati, da smo zgroženi, ko gledamo posnetke, na katerih visoki državni uradniki dajejo s svojo prisotnostjo videz resnosti in kredibilnosti 'proslavam', na katerih se častijo poražene kolaborantske vojaške formacije.

Kakšno moralno sporočilo pošiljamo predvsem mladim rodovom, vzgojenim v demokratičnem in protifašističnem duhu s takšnim obnašanjem? Tu ne gre za zasebno svobodo opredeljevanja (kar bo gotovo v srčki zagovora obeh gospa), ampak za zlorabo visoke državne funkcije v protidemokratske namene, kar je nedopustno.

Spoštovana ministra! Kot državljani Republike Slovenije, zbrani v Združenju ateistov Slovenije (ZAS), zahtevamo, da v okviru svojih pristojnosti nemudoma začnete postopek za odpoklic obeh državnih uradnic in za njuno kaznovanje.

Kot volivci in davkoplačevalci zahtevamo odgovor in pojasnilo, kako se bo ukrepalo in kakšne sankcije bodo doletele obe javni uslužbenki.

In na koncu: ne delajte napake, ki vas je že nekajkrat stala oblasti in ne ignorirajte tega našega protesta! Ateisti smo vplivna tiha večina, volitve pa niso daleč....

Poslano:

- oba naslovnika;
- Vlada RS, predsednica mag. Alenka Bratušek;

V vednost:

- predsednik Državnega zbora RS;
- politične stranke v Državnem zboru RS;
- javna občila.

v Mariboru, 8. julija/malega srpna 2013

PROTESTNO PISMO OB ODKRITJU SPOMENIKA DOMOBRANCEM V GRAHOVEM

Združenje ateistov Slovenije
zanj: mag. Vojteh Urbančič

PROTESTNO PISMO OB ODKRITJU SPOMENIKA DOMOBRANCEM V GRAHOVEM

Združenje ateistov Slovenije (ZAS) najostreje protestira proti škandaloznemu in proticivilizacijskemu postavljanju spomenikov kolaborantom nacizma skoraj 70 let po zmagi nad nacifašizmom.

Nova Slovenska zaveza kot nadaljevalka in nosilka idej premaganega kvizlinškega gibanja – slovenskega domobranstva – je v Spominskem parku v Grahovem pri Cerknici 6. aprila 2014 priredila spominsko mašo in slovesnost ob blagoslovu spomenika padlim domobrancem.

Med drugim so ta sramotni dogodek, ki se lahko zgodi samo v Sloveniji, 'počastili' s svojo prisotnostjo predsednik SDS Janez Janša, predsednica NSi Ljudmila Novak, predsednik Zbora za republiko Lovro Šturm, evropski poslanec Lojze Peterle, vodja poslanske skupine SDS Jože Tanko, predsednik sveta SDS France Cukjati in drugi opozicijski poslanci. Pravnomočno obsojeni kriminalec Janez Janša je ob tem dogodku na Twitterju zapisal, "da so šli danes v Grahovo, ker branijo temeljno civilizacijsko in ustavno pravico do dostojanstva, groba in spomina" ter se ne dajo "ustrahovati zagovornikom zločina, njihovi propagandi in lažem". Za dobro mero slabega okusa je še dodal, da so molili tako za žrtve kot njihove rablje, kajti samo to je lahko temelj iskrene in trajne sprave v slovenskem narodu.

6. april kot datum odkritja ni bil izbran naključno. Zakaj ne 24. november, saj so na ta dan leta 1943 v boju s partizani padli obkoljeni domobranci, potem ko so zavrnil večkrat ponujeno predajo? 6. aprila 1941 je namreč nemška soldateska napadla in okupirala takratno Jugoslavijo in s tem Slovenijo. Nadaljevalcem 'svetle' tradicije kolaborantstva se je zdel ta datum odličen izbor.

Tudi mikrolokacija 'spomenika' ni bila izbrana naključno. Masiven zid, na katerem vklesani napisi poveljujejo in izenačujejo borce za svobodo in zaprisežene kolaborante, je namreč postavljen tako, da zakriva spomenik žrtvam nacizma.

Napis na zidu pravi, da je 'spomenik' posvečen "slovenski vojski". Domobranci niso bili niti vojska, ampak pomožna kvislinška formacija, ki jo je idejno organizirala slovenska RKC, opremili in izurili pa so jo okupatorji in je bila tudi pod njihovim izključnim poveljstvom; še manj pa je bila "slovenska", saj je še leto dni pred zlomom nacifašizma javno prisegala zvestobo v orožju Hitlerju osebno.

Ker gre za predrzen poskus rehabilitacije nacifašizma in predvsem zavrženega kolaborantstva, najostreje protestiramo proti takšni zlorabi demokracije in razpihovanju ter spodbujanju ideološkega sovraštva med Slovenci. Skupaj z drugimi naprednimi silami bomo storili vse, kar je v naši moči, da ta sramota izgine z obličja slovenske zemlje.

Poslano:
– javna občila.

v Mariboru, 26. maja 2014

Branko Delcott

V združenju ateistov Slovenije (ZAS) s sedežem v Mariboru, soglašamo z mnenjem g. Rajka Kotnika opisanega v Večerovih pismih bralcev 13. 9. 2014 in bi opozorili javnost še na naš primer.

Že nekaj let si prizadevamo postaviti spominsko obeležje tistim, ki so živi goreli na grmadah kot in drugo obeležje, kot opozorilo še obstoječi krutosti do živali s strani RKC.

Zgodovinar Sašo Radovanovič je napisal knjigo „Bog se usmili uboge grešne duše amen“. V njej je preučeval inkvizicijske poboje za območje štajerske od leta 1546 do leta 1746. Smrtne kazni so izrekli na sedanjem rotovžu (kjer naj bi bilo spominsko obeležje), izvajali pa so jih na treh lokacijah nekdanjih vojašnic v Melju. Podatki so verodostojni, saj izvirajo iz arhiva graškega muzeja. V omenjenem obdobju je bilo na grmadi sežganih blizu 300 oseb. Smrti je ušel le eden.

Na mestni občini Maribor (MOM) smo predstavniki „ZAS“ o navedeni temi imeli pogovor pri takratnem podžupanu Roku Pečetu dne 16.04.2010. Razgovora se je udeležil tudi predstavnik društva za zaščito ustave in žrtev cerkve. Ker naj bi bila naša prošnja "nepopolna" smo našo prošnjo za lokacijo obeležja (poslano MOM, konkretno podžupanu Roku Pečetu že 22.02.2010) dopolnili še s podrobnejšimi informacijami in podatki. V telefonskem pogovoru sredi leta 2011 nam je g. Rok Peče zagotovil, da bo našo zadevo posredoval v obravnavo mestnemu svetu MOM in naj ga pokličemo naslednji dan po seji, a se na mnoge naše telefonske pozive ni več odzval. Torej se je potuhnil in ni držal dane besede.

Dne 27. 9. 2011 smo pisno urgirali pri podžupanu Pečetu (kopije urgence pa smo poslali še v vednost županu MOM, podžupanom MOM in svetniškim skupinam MOM s prilogama). Tudi od teh naslovnikov nismo dobili nobenega odgovora, tako se da sklepati, da si je po pilatovsko 'umil roke' in se potuhnil tudi bivši župan Franc Kangler, saj očitno ta zadeva ni bila posredovana ostalim podžupanom in svetniškim skupinam MOM.

Druga zgodba se tiče poskusa postavitve obeležja proti mučenju živali na območju azila za živali. Z upravo mariborskega azila za male živali smo se ob predložitvi dokumentacije dogovorili, da lahko na že določenem mestu postavimo opozorilno tablo, ali pano s sliko Reutersa, ki prikazuje, kako mečejo živo drobnico s cerkvenega zvonika v španski vasi Mangeses de la Polvorosa. To počno

Z blagoslovom lokalne cerkve "v čast vaškega svetnika". Že doseženi načelni dogovor je g. Tetičkovič odklonil. Ni se potuhnil, imel je pogum reči „ne“ temu projektu, a izpadlo je strahopetno, svetohlinsko. Kako to razumeti v luči intervjuja v NEDELJSKEM z dne 27. 11. 2011, ko se hvali in izraža svojo ljubezen in skrb do živali? Mi smo s to akcijo skušali pripomoči h koncu tega divjaštva v režiji RKC.

Očitno je odpor zaradi vpliva cerkve premočan in se zdi postavitve takšnega obeležja nekaterim, ki imajo 'v imenu ljudstva' moč odločanja, sporna.

Postavljanje spomenikov narodnim izdajalcem in sodelavcem okupatorja, kot se je to zgodilo v Grahovem in skoraj tudi izdajalcu Marku Natlačenemu, pa po razumevanju večinske morale očitno ni sporno.

V Mariboru, 29. 9. 2014

izbor: Jože Kos Grabar ml.

SPLOŠNA DEKLARACIJA ČLOVEKOVIH PRAVIC (sprejela in razglasila jo je Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III))

2. člen

Vsakdo je upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to Deklaracijo, ne glede na raso, barvo, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino.

18. člen

Vsakdo ima pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi; ta pravica vključuje svobodo spreminjati prepričanje ali vero, kakor tudi njuno svobodno, javno ali zasebno izražanje, bodisi posamezno ali v skupnosti z drugimi, s poučevanjem, z izpolnjevanjem verskih dolžnosti, z bogoslužjem in opravljanjem obredov.

19. člen

Vsakdo ima pravico do svobode mišljenja in izražanja, všteti pravico, da nihče ne sme biti nadlegovan zaradi svojega mišljenja, in pravico, da lahko vsak išče, sprejema in širi informacije in ideje s kakršnimikoli sredstvi in ne glede na meje.

MEDNARODNI PAKT O DRŽAVLJANSKIH IN POLITIČNIH PRAVICAH (sprejela ga je Generalna skupščina Združenih narodov 16. decembra 1966 z resolucijo št. 2200 A (XXI); veljati je začel 23. marca 1976 v skladu s 49. členom.)

18. člen

1. Vsakdo ima pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi. Ta pravica vsebuje svobodo imeti ali sprejeti vero ali prepričanje, po svoji izbiri in svobodno izražati svojo vero ali prepričanje posamično ali v skupnosti z drugimi, javno ali zasebno, z bogoslužjem, izpolnjevanjem verskih in ritualnih obredov in poučevanjem.

2. Nihče ne sme biti prisiljen k nečemu, s čimer bi bila kršena njegova pravica imeti ali sprejeti vero ali prepričanje po lastni izbiri.

3. Glede svobodnega izražanja vere ali prepričanja so dopustne le tiste omejitve, ki jih določa zakon, in so potrebne za zavarovanje javne varnosti, reda, zdravja ali morale, ali pa temeljnih pravic in svoboščin drugih.

4. Države pogodbenice tega Pakta se zavezujejo spoštovati pravico staršev oz. zakonitih skrbnikov, da svojim otrokom zagotovijo tisto versko in moralno vzgojo, ki je v skladu z njihovim lastnim prepričanjem.

19. člen

1. Nihče ne sme biti nadlegovan zaradi svojih mnenj.

2. Vsakdo ima pravico do svobodnega izražanja; s to pravico je mišljeno svobodno iskanje, sprejemanje in širjenje vsakovrstnih informacij in idej, ne glede na državne meje, v ustni, pisni, tiskani ali umetniški obliki ali na katerikoli drug svobodno izbran način.

3. Uveljavljanje svoboščin iz 2. točke tega člena obsega posebne dolžnosti in posebno odgovornost. Zato sme biti podvrženo določenim omejitvam, ki pa morajo biti izrecno določene z zakonom in potrebne:

- a) zaradi spoštovanja pravic in ugleda drugih;
- b) zaradi zaščite nacionalne varnosti ali javnega reda, javnega zdravja ali morale.

USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE (sprejeta v DZ RS 23.12.1991, objavljena v Ur. l. RS, št. 33/91)

7. člen

Država in verske skupnosti so ločene.

Verske skupnosti so enakopravne; njihovo delovanje je svobodno.

39. člen (svoboda izražanja)

Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja.

Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon.

41. člen (svoboda vesti)

Izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju je svobodno.

Nihče se ni dolžan opredeliti glede svojega verskega ali drugega prepričanja.

Starši imajo pravico, da v skladu s svojim prepričanjem zagotavljajo svojim otrokom versko in moralno vzgojo. Usmerjanje otrok glede verske in moralne vzgoje mora biti v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo ter z njegovo svobodo vesti, verske in druge opredelitve ali prepričanja.

63. člen (prepoved spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti ter prepoved spodbujanja k nasilju in vojni)

Protiustavno je vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti.

Protiustavno je vsakršno spodbujanje k nasilju in vojni.

KONVENCIJA O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN (Uradni list RS (13. 6. 1994) MP, št.7-41/1994 (RS 33/1994); Konvencija in protokoli so popravljeni v skladu s spremembami P11, ki je bil sestavljen in dan v podpis državam članicam Sveta Evrope 11. 5. 1994 v Strasbourg in je pričel veljati 1. 11. 1998.)

9. člen – Svoboda mišljenja, vesti in vere

1. Vsakdo ima pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi. Ta pravica vključuje svobodo spremembe vere ali prepričanja ter svobodo, da človek bodisi sam ali skupaj z drugimi ter zasebno ali javno izraža svojo vero ali prepričanje v bogoslužju, pouku, praksi ali verskih obredih.
2. Svoboda izpovedovanja vere ali prepričanja se sme omejiti samo v primerih, ki jih določa zakon, in če je to nujno v demokratični družbi zaradi javne varnosti, za zaščito javnega reda, zdravja ali morale ali zaradi varstva pravic in svoboščin drugih ljudi.

POGODBA O USTAVI ZA EVROPO (predlog; Uradni list EU, št. C 310, 16. 12. 2004)

I-52. člen – Status cerkva in nekonfesionalnih organizacij

- (1) Unija spoštuje in ne vpliva na status, ki ga cerkve in verska združenja ali skupnosti uživajo v državah članicah po nacionalnem pravu.
- (2) Enako Unija spoštuje status svetovnonazorskih in nekonfesionalnih organizacij po nacionalnem pravu.
- (3) Unija tem cerkvam in organizacijam priznava njihovo identiteto in poseben prispevek ter z njimi vzdržuje odprt, pregleden in reden dialog.

II-70. člen – Svoboda misli, vesti in vere

- (1) Vsakdo ima pravico do svobode misli, vesti in vere. Ta pravica vključuje svobodo spreminjanja vere ali prepričanja ter svobodo izražanja svoje vere ali svojega prepričanja posamezno ali skupaj z drugimi, javno ali zasebno, pri bogoslužju, pouku, običajih in obredih.
- (2) Pravica do ugovora vesti se prizna v skladu z nacionalnimi zakoni, ki urejajo uresničevanje te pravice.

(POJASNILO)

Pravica, zagotovljena v prvem odstavku ustreza pravici, ki jo zagotavlja 9. člen EKČP in ima, v skladu s tretjim odstavkom člena 52 Listine (2), enak pomen in področje uporabe. Omejitve morajo v ta namen upoštevati drugi odstavek 9. člena EKČP, ki se glasi: „Svoboda izpovedovanja vere ali prepričanja se sme omejiti samo v primerih, ki jih določa zakon, in če je to nujno v demokratični družbi zaradi javne varnosti, za zaščito javnega reda, zdravja ali morale ali zaradi varstva pravic in svoboščin drugih ljudi.“

Pravica, zagotovljena v drugem odstavku, ustreza nacionalnim ustavnim tradicijam in razvoju nacionalne zakonodaje na tem področju.)

**PREDLOG DVEH ČLENOV ZA NOVO USTAVO RS V ZVEZI Z
VESTJO, PREPRIČANJEM, VERO, VEROVANJEM**

Vojteh Urbančič

Besedilo 7. člena sedanje ustave RS se glasi:

7. člen

Država in verske skupnosti so ločene. Verske skupnosti so enakopravne; njihovo delovanje je svobodno.

Zgornje besedilo 7. člena se naj nadomesti z novim besedilom, ki se glasi:

7. člen

Država tolerira prakticiranje praznoverja in raznih oblik verovanja v nadnaravno. Državljeni, ki so se opredelili za člane nosilcev takšnih oblik zaostale družbene zavesti, uživajo enake pravice kot neverujoči, pod pogojem, da teh svojih prepričanj ne vsiljujejo drugim in da jih prakticirajo zasebno, kot izključno privatno zadevo posameznika.

Izražanje praznoverja in delovanje organizacij, ki to podpirajo, je popolnoma ločeno od države. Prepovedano je kakršnokoli financiranje, materialno ali moralno podpiranje teh skupnosti s strani države. Prepovedano je prakticiranje ali verska propaganda v državnih organih (vojski, policiji, državni upravi, itd.).

Država podpira moralno in gmotno vsa združenja občanov, ki se borijo za širjenje znanstvenega pogleda na svet kot temeljnega pogoja za razvoj celovite osebnosti; za širjenje prepričanja, da je religiozni pogled na svet škodljiv, saj odvrča ljudi od prizadevanj, da spremenijo in uživajo edino življenje, ki jim je dano.

Besedilo 41. člena sedanje ustave RS se glasi:

41. člen

(svoboda vesti)

Izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju je svobodno.

Nihče se ni dolžan opredeliti glede svojega verskega ali drugega prepričanja.

Starši imajo pravico, da v skladu s svojim prepričanjem zagotavljajo svojim otrokom versko in moralno vzgojo. Usmerjanje otrok glede verske in moralne vzgoje mora biti v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo ter z njegovo svobodo vesti, verske in druge opredelitve ali prepričanja.

Zgornje besedilo 41. člena se naj nadomesti z novim besedilom, ki se glasi:

41. člen

(svoboda vesti)

Izpovedovanje svetovnonazorskih in drugih opredelitev v zasebnem življenju je svobodno. Izpovedovanje vere spada v zasebno sfero in ni dovoljeno javno izpovedovanje, praticiranje ali organiziranje religioznih obredov izven sakralnih objektov. Izjema velja za pokopališča. Visokim državnim in javnim funkcionarjem, pripadnikom državne uprave, policije in vojske ni dovoljena udeležba pri javnih verskih obredih, še posebej ne v uniformi.

Nihče se ni dolžan opredeliti glede svojega verskega ali drugega prepričanja.

Starši imajo pravico, da v skladu s svojim prepričanjem zagotavljajo svojim otrokom versko in moralno vzgojo. Ta pravica izključuje vključevanje otrok proti njihovi volji v razne oblike organiziranega verskega pouka in vzgoje. Usmerjanje otrok glede verske vzgoje mora biti v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo ter z njegovo svobodo vesti, verske in druge opredelitve ali prepričanja.

Šteje se, da je otrok z dopolnjenim dvanajstim letom dovolj zrel, da sam odloči, ali bo obiskoval verske obrede in verski pouk.

Predlog novih členov pripravil: mag. Vojteh Urbančič

november–december 2012

O INVALIDNOSTI TAKO IN DRUGAČE

Silvo Malek

V pričujočem zapisu bom skušal orisati podobo invalidov iz moje osebne izkušnje predvsem slepih, skozi eklektični zgodovinski oris.

Vse skozi do danes, je položaj invalidov, že zaradi predvsem pri slepih malo številnosti, podvržen nekim vmesnim imperativom, ki se naslanjajo bodisi na biološka izhodišča ali regiliozna izkustva.

Biološki moment odnosa do invalidov, se kaže recimo v stari Grčiji na ta način, da so invalidne otroke odnašali na goro Tajgos, na otoku Peloponez in jih tam prepuščali naravi. Kljub temu pa je recimo pri Odiseju, Terezias slep in govori onstran vizualnega sveta, ter ga upoštevajo kot neke vrste preroka. Stari rim, je odnos do invalidov prepustil očetom in je le ta odločal o njihovi usodi. Seveda se večinoma zgoraj omenjenih zgodovinskih refleksij, nanaša na slepe otroke. Odrasli so živeli kot popotniki ali pevci.

Zanimiv je strpen odnos do invalidnosti na vzhodu. Že v starem veku pred Kristusovim rojstvom, so slepi opravljali še danes upoštevanj poklic maserja.

V srednjem veku, se med invalide in polnočutne postavi cerkev, s svojimi na videz humanitarnimi dejavnostmi, saj se poskuša na ta način odkupiti za marsikatero grešno početje, tako oblastnikov in same cerkve. Seveda, pa se od invalidov v odnosu na to stran evangelija zahteva ponižnost, skoraj da hlapčevska pokornost.

Še v začetku 20. stoletja, so recimo slepa dekleta v Srbiji namestili v samostane, kot uboge sirote, ki pa so morale kljub temu delati: Nositi drva in vodo ter podobno.

Razsvetljenstvo je osvetlilo z žarkom luči, predvsem slepe v obliki zapisa Denisa Dideroa (Pismo slepih, ljudem ki vidijo). Valentin Ei je videl slepe ljudi po ulicah, ki so zganjali komedijo in so se ljudje iz njih norčevali. Viri poročajo, da so pred Dideroem na trgu zbrali slepe, mednje spustili prašiča, ki bi ga naj slepi ljudje ubili. Za videče je bila to predstava, saj so s palicami mahali, ne le po prašiču, temveč tudi drug po drugem.

Pa se vrnimo k Valentinu Eiju. Da bi se vsaj nekateri slepi izognili zgoraj opisani usodi, jih je zbral, ter pričel poučevati. Tako je leta 1784 nastal prvi zavod za slepe v Evropi.

Kmalu je kapital zaslutil, da so invalidi lahko res koristni in rojevale so se obrti, ki so jih slepi opravljali: Pletenje košar, izdelovanje metel, izdelovanje preprog, itd. Če posežemo naprej, je recimo industrijalec Henry Ford izjavil, da v bistvu za izdelovanje avtomobilskih delov, za končen produkt avtomobil, potrebuje samo roke.

Religioznost pa je ostajala. Psiha pri slepih, predvsem pri otrocih, je za versko dožemanje sveta dovezetna, saj nima predizkustev naravnih pojavov in se zanaša le na verbalizem.

Zame se vse skozi postavlja eno in edino vprašanje, ki ga ne morem tudi skozi ta esej razrešiti. Kako preseči pogled na invalida, ki se kaže skozi naočnike religioznosti in predsodkov. Kako izhajati le iz tega, da takemu človeku manjka le določeno čutilo, sicer pa ima vse kvalitete človeka.

V današnjih časih, ko se je restavriral kapitalizem ima religija spet svojo vlogo, in je hitrejša od posvetnih oblasti oz. izvajalcev. Slovenija kot majhna dežela bi imela tu vse možnosti preseči ta vmesni člen, saj imamo dovolj človeških virov, ki bi sooblikovali skupno sožitje med invalidi in

polnočutnimi. Morda, bi bil to preizkusni kamen za siceršnjo delitev Slovencev, ki ni presežena vse od 19. stoletja dalje.

Že pri samih invalidih, bi se morala ustvarjati zavest o lastnih potencialih in močeh, ki jih je treba vpreči v voz svojega lastnega napredka, in izostriti čut za lastno odgovornost, do sebe in do drugega.

Sam sem šel skozi ta proces v dialektičnih fazah, od čisto klasičnega krščanstva, do popolnega ateizma, pri čemer mi je pomagala beseda velikih mislecev kot so hrvaški pisatelj Miroslav Krleža, ki me je napotil k Friderichu Nietzscheu, Robert Musil, Camus itd.

Žal, mi ni uspelo to, kar sem hotel, izostriti vednost, ki jo čutim preko Lacana in drugih o zaslužljivosti telesa kot takega in o zaveščanju ter o novih neznanih poteh, ki nas še čakajo.

Cerkev deluje v skladu z Ustavo
PRODAJATI NEBESA NI NAJBOLJ SPODOBNO

Frane Tomšič

Na članek Vlada Begana, ki govori proti državnemu financiranju Katoliške cerkve (Primorske novice, 15. februarja 2013), je dr. Andrej Saje 22. februarja 2013 objavil demanti Slovenske škofovske konference (SŠK).

Med drugim piše: »... in k provokativni postavitvi spominskega obeležja žrtvam čarovniških procesov.«

Po ocenah je cerkvena inkvizicija v srednjem veku obsodila na smrt nad milijon »čarovnic«. Večinoma so jih žive sežgali po dolgem mučenju. Nemška teologa Henrich Kramer in James Sprengler sta (1486) izdala knjigo Malleus Maleficarum, priročnik za odkrivanje čarovnic, ki ga je potrdil tudi papež.

Glede na določilo iz druge Mojzesove knjige (22 17) »Čarovnic ne puščaj pri življenju«, razumem dr. Sajeta. Če bi bila Cerkev dosledna, bi še danes odkrivala čarovnice.

Spominsko obeležje bi torej bila provokacija. Čudno, cerkveni možje so večkrat poudarjali, da ima vsak umrli pravico do groba in obeležja. In prav zato so Italijani potem, ko so se združili in zasedli vatikansko državo, postavili Giordanu Brunu, dominikancu in znanstveniku, na Campo de' fiori v Rimu, veličasten spomenik. Upal si je trditi, da se Zemlja vrti okoli sonca in da ni središče vesolja. Inkvizicija ga je živega sežgala in pepel raztrosila v Tiberu.

Ta spomenik je pomemben tudi za Slovence. Pet let pred Brunom so na tem mestu živega sežgali Petra Kupljenika, katoliškega duhovnika iz Radovljice, ki je leta 1563 sprejel Lutrov nauk.

»Država Cerkve ne financira, pač pa ji zaradi njene splošne koristnosti lahko finančno pomaga.« piše dr. Saje. Glede prispevkov za socialno in pokojninsko zavarovanje verskih delavcev pravi, da to ni pomoč Cerkvi pač pa verskim delavcem. Nekoč je dr. Štuhec na TV dejal, da imajo žrtve spolnih zlorab pravico do odškodnine vendar to ni obveznost Cerkve temveč posameznikov, ki so zločin zagrešili. To je tako, kot če bi po krivici obsojeni terjal odškodnino od sodnika in ne od države. Cerkev je namreč s celibatom sama ustvarila pogoje, za spolne zlorabe.

Cerkveni ljudje prikazujejo cerkveno institucijo kot nepremožno, ki potrebuje prispevke vernikov in držav. Mislim, da je zadnje čase tudi najbolj neukemu jasno, da je cerkveno bogastvo ogromno. Ne bo odveč pomisliti, kako je Cerkev to bogastvo pridobila. Cesar Konstantin naj bi izdal listino Constantini donatio (Konstantinova daritev), s katero je Cerkvi podaril vse cesarsko premoženje v Rimu in dodelil papežu oblast nad zahodnim cesarstvom. Humanist Lorenzo Valla je neizpodbitno dokazal, da je listina ponaredek.

Torej, začetno bogastvo izhaja iz lažne listine. Cerkev je še naprej bogatela z darili vladarjev in vernikov, vse to s prodajo "nebes"!

Dr. Saje odgovarja tudi na vprašanje krščevanja dojenčkov: »Krščevanje otrok je svobodna odločitev staršev v skladu z njihovim prepričanjem in v skladu z ustavo RS in človekovimi pravicami.«

Po italijanski TV sem slišal izjavo teologa: »Jezus je rekel, najprej učiti potem krstiti.«

Glede pravice staršev. Kako bi sodili starša, člana satanske sekte, ki bi dojenčka vključila v sekto?

Seveda, Cerkev ni sekta. Pa vendar uči, da bomo po smrti vsi spet dobili svoja telesa, da so nad nami nebesa, pod nami pa pekel, kjer se duše grešnikov pečejo v večnem ognju (čeprav so duše duhovna

reč). Nebesa, ki so duhovna kategorija, so locirana v nekem prostoru kjer je dvor in Stvarnik z brado, sin sedi na njegovi desni. Papež pa je Stvarnikov namestnik na Zemlji.

Vsi ljudje imamo ob strani angela varuha, ki nas varuje in usmerja, učijo v Cerkvi. Hudiči pa nas ogrožajo. Zgodi se lahko, da nas hudič obsede. (Čudno, da hudič obseda le verske fanatike.)

Očitno gre pri vseh teh »resnicah« za indoktrinacijo otrok. Kje so tukaj otrokove človekove pravice?

Iz vse teh razlogov menim, da bi morala Cerkev pridobivati svoje člane, ko lahko samostojno razmišljajo. Seveda, Cerkev tega ne bo nikoli storila, kot ne bo ukinila celibata. Pa ne zaradi čistosti temveč zaradi premoženja. Kam z duhovnikovo družino po njegovi smrti?

Naj mi dr. Saje ne zameri. Ne mislim, da je današnja cerkvena inštitucija kriva za vse grehe preteklosti. Cerkev se je, čeprav z zamudo, prilagajala doseženi stopnji razvoja. Hočem le povedati, da gre za umetno človekovo stvaritev, pri kateri Bog ni sodeloval. Sklicevati se na Stvarnika in še naprej prodajati nebesa, ni najbolj sodobno.

(objavljeno v Primorskih novicah 12. 3. 2013)

ATEISTIČNI SLOGANI, AFORIZMI IN KRATKE MISLI

Jože Kos Grabar ml.

Tvoj bog ni ustvaril sveta. Z njim si ustvaril le svoj vrtilček.

Bog je človekov pripomoček za izhod v sili.

Njih bo božje kraljestvo, kajti za zemeljsko jim ni dosti mar.

Ateisti vsega sveta, pomagajte nam!

Boga nočemo, svetoumja ne damo!

S tableto ateizma proti migreni bogoljubja.

Ateizem. V izogib božjeverni zmoti.

Religija je najlepša napaka ateizma.

O, modrost, odpusti jim! Saj ne vedo, v koga verujejo.

Cum granum atheos.
S ščepcem ateizma.

Bog v pameti,
pamet v srcu,
srce v neboštvu,
neboštvo v dobrodušnosti.

Verjel bi tudi bogu,
a ne verujem vanj.
Kar pa se tiče 'boginj' ... hm

(v Mariboru, 2011–2012)

Čedomir-Čedo N. Deletić

Strmoglavljenje v kapitalistični »raj«

Po letu 1990 so nove sile utrujene graditelje socializma razbremenile dela in rezultatov.

Liberalni kapitalizem

V konkurenci s politično šolo iz Kumrovca je zmagala cerkev.

Dogme pa še kar

Celibat še naprej prepoveduje uradne ženitve in javno pedofilijo.

Dogmatična tradicija

Krščanska duhovščina nadaljuje tradicijo in živi kot farizeji, ljudstvo pa kot Kristus s križem in lažno demokracijo na hrbtu.

Verska tranzicija

Ob koncu maše je župnik obvestil vernike, da so prvi sedeži v cerkvi v prihodnje namenjeni izgubljenim »ovčkam«, bivšim članom partije.

Za blagor elit

Edini iztržek vrnitve v vulgarni kapitalizem je lažna demokracija, v kateri so posamezniki resnično obogateli.

Ideološke neresnice

Po letu 1990 so novi tipi začeli pisati novo zgodovino o zaslugah kvizlingov in krivdi domoljubov.

Opomba: Izbor zgornjih aforizmov je iz knjige:

Čedomir-Čedo N. Deletić (2011). Tranzicijski utrinki – Zbirka aforizmov o tranziciji (misli, humor in satira). AMI, d.o.o., Trzin.

Janko Messner

DVA TABORA

Če se natanko pregleda stvari,
v tabora dva se človeštvo deli:
dvoje marksistov bilo je in bo,
s knjižico eni, a drugi z vestjo.
Enim je delo merilo človeka,
drugi živijo od golega čveka.

Če se natanko pregleda stvari,
v tabora dva se človeštvo deli:
dvoje kristjanov ta božji svet tlači,
eni dejavni, a drugi žebrači.
Eni brez greha boje se pekla,
drugi pregrešno žive od Boga.

Če se natanko pregleda stvari,
v tabora dva se človeštvo deli:
eni so v cunjah, a drugi v škarnatu,
eni v palačah so, drugi pa v blatu.
Eni umirajo lačni brez dela,
druge pa stisne od mastnega jela.

(1994)

SVEČENIK IN POP

Svečenike poznam – vsak stan se dičil bi z njimi:
kamor postaviš moža pravega, je svečenik;
v vseh stanovih so spet možički nebodijih treba –
suči ga sem ali tja, spredaj in zadaj je pop.

Človek voz obrača,
bog pa ga obrne.
A če se kdaj mu zvrne,
krivdo na človeka zvrča.

Eni v Boga verujejo iz prepričanja, da eksistira: za dokaz jim zadošča vprašanje, kdo pa naj bi bil sicer ustvaril človeka po svoji podobi?

Drugi cincajo in Boga samo slutijo. To pa je nezadosten dokaz za Njegovo bivanje.

Tretji odločno dvomijo o Njem. To pa je že precej močnejši dokaz za Njegovo eksistenco: in dubio pro deo.

Jaz pač pravim, da sam bog ve, kako je z njim.

Še sreča, da ne verujem. Če bi veroval v vstajenje vseh mrtvih, torej tudi v svidenje z mrhami kajonskimi, ki so me denuncirali avstrijskim stapovcem in jugoslovanskim udbovcem, bi moral živeti v neprestanem paničnem strahu pred smrtjo.

OČENAŠ

Oče naš! Pravijo, da si v nebesih, da si vseviden, vseveden, vsemogočen; usmili se Korotancev, reši jih vseh funkcionarjev, ki ne funkcionirajo, ki klamfajo dialoge s prekanjenim korotanskim knezom pekla – plazeč se po kolenih okrog njegovega prisleparjenega prestola.

Oče naš, pravijo, da si tudi Korotance ustvaril, zravnaj jim hlapčevske hrbte, da ne bojo – svoji na svojem – nenehno s klobukom v roki drhteli pred razkošno pogrnjeno mizo krivičnih oblastnikov-trotov, redečih se od njihovega dela.

Oče naš, bodi usmiljen z njimi! Stori, če si res njihov oče, da bojo – le vkup, le vkup, uboga gmajna – spet tovariško odkrili kakor v letih Solidarnostnega komiteja za pravice svojega jezika, da ne bojo več – s pametjo skregani – drug drugega krivo gledali, temveč – stari in mladi obeh jezikov – spet verigo sklenili, ki so jim Selani jo skovali ...

(2004)

NAŠA LEPA ZEMLJA

Tihomila Dobravc

Da Bog je čez našo deželo
nasul nam najboljših dobrot,
so stari ljudje govorili,
kar pomnil slovenski je rod.

Kot „male je Švice“ slovelo
ime naše zemlje povsod
in gledat so k nam jo hodili.
Kje zdaj si, „dobrotni Gospod“?

Kaj takega smo le storili,
da žal ti ni njenih lepot,
da mirno prenašaš NASILJE,
da puščaš v NESREČI naš rod?

Zakaj le ne rešiš ga v sili,
te zemlje porušen vsak kot?
So tvojih LAKAJEV ti BILJE
bolj všeč kot pravični pohod?

Kako, da POZEMSKO ti smelo
je bitje zastaviti pot?
No, stvor ta – čigavo je delo?
Spet ena od tvojih je zmot?

Hudičevo „remek“ je delo,
njegove hudobe je plod.
vse DOGME so mrtve fosilje,
če nimajo pravih vrednot.

Drugače se zdaj bo začelo,
saj kar brez boga brž odtod
pa v borbo za našo deželo,
naj slišita vzhod in zahod.

Samí bomo svet obnovili,
še več bo kot prej v njem dobrot
in sami se zopet naužili
te zemljice naše lepot.

Pripis avtorice:

Pesem sem zložila med okupacijo v tako imenovani Ljubljanski pokrajini (Provincia di Lubiana) 1942. leta, pod vplivom širokega razmaha protifašističnega gibanja med mladino v članstvu OF in odhodih v partizane.

V BOGATIH KOČIJAH

Ivan Cankar

V bogatih kočijah se vozijo
baroni, tatje, bankirji,
mimo mladih kostanjev, skoz jasni večer,
od nas siromakov špalirji.

Poznam te obraze, te tihe oči,
lokave, mežikajoče;
tatu, ki na čelu zapisan jim je,
izbrisati ni mogoče.

V glase rokavicah se skrivajo
tatinski dolgi prsti –
da, kradli so in prešestvali
in ubijali vsi po vrsti.

In kaj je napravil pravični Bog?
Nasul jim je bogastva,
blaga in časti in odel jih povrh
še z glorio veličastva.

Tako se vozijo tatje
in hudo mi je siromaku,
ves truden in lačen in ves bolan
se spotikam ob vsakem koraku....

44. DUNAJSKI SONET

Josip Stritar

XLIV

Vi hočete mi biti kristijani?
Ne strinja s kristijanstvom se prvaštvo:
ljubezen Krist učil je, – vi sovraštvo;
on luč je ljubil, – vi temí ste vdani.

Krotak, usmiljen on, – vi ste tirani;
bogastvo ljubite, – on siromaštvo:
sovražil laž je, – vam je laž junaštvo:
po kateri ste podobni vi mu stráni?

Preganjan bil je on, – a vi preganjate;
oznanjal mir je, – boj vi med naródi:
hinavstvo je črtil, – vi se mu klánjate.

Fanatiki ste vi, – on milo sodi,
on križ je nosil, vi se nanj naslánjate;
o pojte iz svetišča, sram vas bodí!

OPOMBE K STRITARJEVEMU 44. DUNAJSKEMU SONETU

Tihomila Dobravc

PODATKI IZ SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI:

V času študija klasične filologije na Dunaju je Stritar postal središče študentske družbe. Prijateljval in literarno se je povezal z Levstikom in Jurčičem ter plodno deloval kot kritik.

Tako je z obsežnim znanjem napisal Uvod v novo izdajo Prešernovih poezij in prikazal UMETNIŠKO VREDNOST PREŠERNOVIH PESMI. Ker pa je v reviji SLOVENSKI GLASNIK negativno ocenil Koseskega (v KRITIČNIH PISMIH), pesnika Staroslovencev, se jim je zameril, da so ti glasilo ukinili. Zato je Stritar začel na Dunaju izdajati svoj list – Zvon. To je bila prva slovenska napredna, borbena in svobodomiselna revija (vanjo je pisal pesmi, povesti in razprave).

Zaradi njegovih liberalnih idej so ga konservativci ponovno napadali in dosegli, da je tudi Zvon umolknil.

Kot odgovor na napade je Stritar nato leta 1872 izdal sedeminštirideset (47) satiričnih Dunajskih sonetov. Pomenili so odločni Stritarjev obračun z nasprotniki Staroslovenci, v katerih je obravnaval domače razmere; predvsem je bičal politične in kulturne napake svojega časa.

V boju med Staroslovenci in generacijo Mladoslavencev (Levstik, Jurčič, Stritar i.dr.) so bila namreč ideološka nasprotja, saj so bili ideali slednjih v družbenem, političnem in narodno kulturnem pogledu izraženi z gesli: „Vse za narod, svobodo in napredek!“

Na tem mestu objavljeni 44. sonet je ostra obsodba Staroslovencev, ki so vse preveč poudarjali svoje krščanstvo, njihovo delo pa je bilo prav nasprotno pravemu krščanstvu, zato bi jih Krist pregnal iz svetišča. Sami sebe so imenovali za „prvake“, bili so fanatiki, t.j. Strastni pristaši

svojega prepričanja. Njihovo geslo je bilo: „Vse za vero, dom, cesarja!“ (Ali „Daj bogu, kar je božjega in cesarju, kar je cesarjevega!“). Največji vpliv – z Janezom Bleiweisom na čelu. Glasilo-NOVICE. Bistvo njegove politike: sprava z dinastijo, absolutizmom in s cerkvijo; čislani pesnik:

Jovan Vesel Koseski).

Jezikovne opombe k 44. sonetu:

Kristijan – zaradi ritma = trizložno, pravilno je: kristjan. Sonet je izredno umetno grajen in velja za najlepši primer antiteze v slovenskem pesništvu. Značilne so tekoče rime v tercetnem delu (pregánjate, klánjate, naslánjate).

ZAKLJUČUJEM:

Stritarjevi satirični Dunajski soneti so torej odraz slovenskih literarno-družbenih, političnih razmer **v devetnajstem stoletju**. Ker pa se je takratni **klerikalizem**, kot njegova **kontinuiteta** usodno razbohotil na Slovenskem tudi med drugo svetovno vojno in ker segajo njegove posledice v današnji povojni čas celo v **enaindvajseto** stoletje, je **dolžnost** sodobne slovenske družbe: dosledno kritično obravnavanje vseh negativnih pojavov prevrednotenja zgodovino pisja na naših tleh.

ČIGAVA BO BETNAVA?

Tihomila Dobravc

Da se Cerkev puli zanjo zdaj tako srdito,
je več vzrokov in jaz menim, da je to očito:

1. Mordà se v drugo tisočletje vrača – srednji vek,
ko fevdalna in cerkvena je gospoda vladala,
kot pravilno pravi znani ta latinski rek:
„Cuius regio, eius religio“ (kogar je vlada, tega je vera),
A danes: „Cuius religio...“ etc., obratno sprememba bi sovpadala:
„Kogar – vera, tega – oblast!“. Ne glede na čast!

2. Mordà pa cerkev ima v načrtu evangelizacijo,
nekako „reformacijo“ v smislu odprave celibata?!
Bilo bi praktično: Saj v Betnavi itak je poročna že dvorana
in skozi ta „bodoča“ – le „cerkvena vrata“
moral bi vsakdó. Civilna poroka – po kleru ne velja. Je za pogana.

3. Izbira Betnave kot prizorišča za papežev prihod
bila bi – kako res rafinirano! – najprimernejši povod:
izsiliti lastništvo poslopja in vsega, kar zraven sodi.
Morda določen je že upravitelj med „duhovnimi gospodi!?”

4., 5., 6., 7. itd. itd. Še več bi vzrokov človek vam naštel lahkó.
Pa naj Večerov bralec dopolni to kako!

PUNCTUM!

PRI BOGU DOBIŠ VSE

Jože Kos Sine

Nimaš sreče?

Pri Bogu najdeš je v obilju.

Težave z zdravjem?

Bog ti bo podaril leka.

Te pesti osamljenost?

Zmeraj te ogreje ljubezen božja.

Strah pred smrtjo?

Z Bogom v duši nikdar ne premineš.

Te morijo fanatični neverniki?

Božji nasmeš bo trden ščit pred ateizmom.

Prazna denarnica?

Bogu, kar je božjega, cesarju, kar je cesarjevega – nekaj bo zate menda le ostalo.

Redni obiski nočnih tolovajev?

Bog ti bo opasal meč, lahko pa dobiš še puško.

Te bolijo krivice?

Božja dobrot bo obliž za tvojo bol.

Ne preneseš klečeplazenja?

Vadi pred oltarjem!

Ne verjameš v raj, nebesa?

Bog te bo spremenil v večno ptico.

Da ga ne moreš nikjer najti?

Išči ga, pri bogu, išči....

Kolofon

<i>Izdajatelj:</i>	Združenje ateistov Slovenije (ZAS)
<i>Za izdajatelja:</i>	mag. Vojteh Urbančič, predsednik ZAS
<i>Uredniški odbor:</i>	Jože Kos Grabar ml., mag. Vojteh Urbančič in Bogdan Škofljanc
<i>Tehnični urednik zbornika:</i>	Jože Kos Grabar ml.
<i>Jezikovni pregled delov zbornika:</i>	mag. Vojteh Urbančič, Ernest Vodopivec, Jože Kos Grabar ml.
<i>Datum in kraj izida zbornika:</i>	november / listopad 2014, Maribor

Zbornik je brezplačen. Na razpolago je tudi na spletni strani www.ateisti.si

Za vsebino posameznega prispevka v celoti odgovarja njegov avtor oz. avtorica.

Združenje
Ateistov
Slovenije